

Şeyh İbrahim Tennûrî ve
Gülşen-i Niyâz

Prof. Dr. Muhittin Bağgeci
Dr. Rasim Deniz

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kùltür Yayınları No: 148

Şeyh İbrahim Tennûrî ve Gülşen-i Niyâz

Prof. Dr. Muhittin Bağçeci | Dr. Rasim Deniz

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'nin bir kùltür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

Birinci Baskı: Mayıs 2019

ISBN: 978-605-9117-11-1

Yayın Koordinatörü : Salih Özgöncü

Yayın Yürütme Kurulu : Erkan Küp
: Mustafa Erdoğan
: Maide Güzelöğlü

Tasarım: www.bilgegrafik.com

Kapak: Ali Saraçoğlu

Baskı ve Cilt: Orka Matbaacılık, İncelik Mah. Çırağan Sk.

No: 4 Melikgazi / KAYSERİ / info@orkamatbaa.com

T.: +90 352 322 17 00

Adres: Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Kùltür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

T.: +90 352 220 70 90

Şeyh İbrahim Tennûrî ve

Gülşen-i Niyâz

Prof. Dr. Muhittin Bağçeci
Dr. Rasim Deniz

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları
E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

Takdim

Sevgili kitapseverler!

Hayal etmenin ve özgürlüğün kaynağı, başarının sırrı, geçmiş deneyimlerin bilgisi ve hakikat arayışı okumaktan geçmektedir. Okumak ve kitap gönülden gönüle yoldur.

Okumakla aralanır perdeler, açılır ufuklar, aydınlanır karanlıklar, çözülür sırlar, anlaşılır insanlar. Okumak, bizi cehaletin karanlığından bilgeliğin felahına çıkarır. Yepyeni ufukları bize açan kitaplarla kültürel mirasımızı ve başka dünyaları okuruz. Her bir kitap yolculuğu ile zamanımızı ve dilimizi en doğru şekilde kullanıp hayattan ve zamandan kazanmış oluruz.

Kitap, tarihi bağlamda bir hafıza, kültürel anlamda bir geleneğin tevarüsü, sanatsal bakımdan insanlığa bırakılan mirasın geleceğe taşınması, medeniyet açısından ise zamanı ve mekânı belirleme unsurudur. Kitabı ve eseri olanlar insanlık tarihini yazarlar.

İlk çağlarda dahi taşlara, mağaralara yazan insanın amacı kendini ifade etmek ve iz bırakmaktır. Gerek tahtalara, ağaçlara, derilere yazılı olsun gerekse iki kapak arasında sahifelere yazılsın kitap, kültürel bir mirastır, toplumun hafızasıdır.

İlk emre muhatap olan insan, okur Yaratan Rabbi'nin adı ile kâinatı, kendini, Rabbini ve kitabı. Bu yönüyle kitap vahiydir, hakikattir, dünya ve ahiret mutluluğunun rehberidir. "Eğitimi önemsiyoruz çünkü cehaletin düşmanınız." sloganıyla hareket ettiğimiz güzel şehrimizde ulaşım, yol, su gibi ihtiyaçları şehircilik anlayışıyla görüp giderdiğimiz gibi, sosyal ve kültürel ihtiyaçları da dikkate almaktayız. Kitapları ve kitap yuvaları olan kütüphanelerimizi hemşehrilerimize sunma gayreti göstermekteyiz. Kayseri Büyükşehir Belediyesi olarak, siz kitapseverleri kitaplarla buluşturmak için elimizden geleni yapıyoruz. Gerek basılı, gerek e-kitaplar ile hayal etmeniz ve hayallerinizi gerçekleştirmeniz için kütüphanelerimize bekliyoruz.

Tarihsel ve coğrafi anlamda medeniyetlerin beşiğı olan Kayseri’de tarihimizi, geleneğimizi, kültürümüzü ve sanatımızı yansıtan eserleri yayımlayarak halkımıza ulaştırma kaygısı taşıyoruz. Biliyoruz ki yayımladığımız eserler geleceğe bıraktığımız mirasımız, hoş bir sedamızdır. Açtığımız her bir kütüphane ve kültür merkezi, yayımladığımız her dergi ve kitap, memleketimize olan saygı ve sevgimizin somut bir göstergesidir. Akif’in dediğı gibi: “Okuyorsa ahali, yapılamayacak ne var”...

Hayal eden, merak eden, araştıran ve okuyan neslimiz gelecek adına ümit vaat etmektedir. Kütüphanelerimizin raflarında okurlarıyla buluşmayı bekleyen her bir kitap bu anlayışla hareket eden hemşehrilerimizi beklemektedir. Unutmayalım ki bir insanın hayatta kendisine yapabileceğı en büyük iyilik; iyi bir okur olmaktır.

Bir kütüphanenin rafında, bir kitabın sayfalarında, bir yazının satırlarında gönüllerimizin buluşması dileğıyle...

DR. MEMDUH BÜYÜKKILIÇ
KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

Takriz

Hacı Bayrâm-ı Velî ve Akşemseddin Hazretleri'nin ilk akla gelen müridlerinden olup 1482 yılında hayata vedâ eden İbrâhîm-i Tennûrî Hazretleri, Kayserimizin en meşhur ve önemli şahsiyetlerindendir. Aslen Sivaslı olmakla beraber Kayseri eşrâfının, köklü âilelerinin pek çoğu, neseben Tennûrî soyundan olduklarına inanır ve böyle de söylerler. Bu hususta, Ahmet Emin Güven Beyefendi'nin babası, merhûm Başkâtib-zâde Râgıb Bey'in derlediği ve bugün şahsî kütüphanemizde muhafaza ettiğimiz, üzerinde de hâlen çalıştığımız mecmûalardan birindeki, onlarca varağı dolduran şecereler/soy kütükleri de sağlam birer delildir.

Asırlarca "Makarr-ı Ulemâ" yani "Âlimlerin Karar Kıldığı Yer" olarak bilinen Kayserimiz, âriflerin de mesken tuttuğu önemli irfan merkezlerinden biri olmuştur. Bu bakımdan, İbrâhîm-i Tennûrî Hazretleri de Seyyid Burhâneddîn Hazretleri gibi hemen ilk akla gelen isimler arasında bulunmaktadır.

Hayatı ve eserleriyle ilgili yeterli veya kesin bilgilere hâlâ tam olarak ulaşamadığımız, bu sebeple belli tartışmalara da konu olan Tennûrî Hazretleri'nin eserlerinden "**Gülzâr-ı Manevî**" mesnevîsi, 5,000 beyit civarında bir hacme sâhip olup Kayserimizin yetiştirdiği güzîde âlim ve âriflerinden; vefâkâr, cefâkâr, merhûm Ali Rıza Karabulut ve Ramazan Yıldız tarafından "Gülzâr-ı Ma'nevî ve İbrahim Tennurî" adıyla yayımlanmıştı.

Tennûrî Hazretlerinin bir diğer eserini ise, yine Kayserimizin iki güzel ismi Prof. Dr. Muhittin Bağçeci ve Dr. Râsim Deniz Beyefendiler, ilim âleminin istifâdesine sunmaktadır. Mensubu olmakla her zaman gurur duyduğumuz Erciyes Üniversitesi öğretim elemanı olan kıymetli hocalarımızı, uzun yıllardır ciddiyetleri ve Kayserimize hizmet etme heyecan ve aşklarıyla tanırız. Özellikle Râsim Deniz Beyefendi'nin Türkiye'nin sayılı ihtisas kütüphaneleri arasında bulunan yazma eser koleksiyonu, hayranlık uyandıracak kıymet ve cesâmettedir. Bu kütüphanenin hangi şartlarda, nasıl, ne zorluklarla oluşturulduğunu, bünyesinde bulunan kitapların bir kısmının serencâmını az-çok bildiğimiz için hocamıza olan hürmetimiz, muhabbetimiz kat kat artmıştır. Allah râzı olsun... Bu fânî hayatta ulaşılabilir en kıymetli noktanın da rızâ-yı Bârî olduğu düşünülürse, insanların verilen emeği görmesi, takdir ve taltif etmesi veya etmemesi, hâliyle öncelik olmaktan çıkar.

Elinizde bulunan bu kitap ile kıymetli hocalarımız, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Bayram Efendi Bölümü 3791 numarada kayıtlı bulunan 132 varaklık, harekeli nesih ile kaleme alınmış mesnevî, kaside, münâcât, naat, terci-i bend, gazel ve rubâîlerden oluşan 2500 beyitlik gayr-ı müretteb şiirleri, **Gülşen-i Niyâz (Divan)** ismiyle ilim âleminin istifâdesine sunmaktadırlar.

Yapılan her güzel iş, emek mahsûlü olarak zâten tahsine ve takdire lâyıktır. Bu hacimli ve emek mahsûlü çalışma için de şahsen, şehrim adına şükranlarımı arz ediyorum.

PROF. DR. ATABEY KILIÇ

İçindekiler

ÖNSÖZ	11
BİRİNCİ BÖLÜM İBRAHİM TENNÛRÎ	13
Hayatı	15
Tasavvufa Girişi	16
Tennûrî Lakabı Almasının Nedeni	18
Tasavvufî Kişiliği	20
Şeyh Tennûrî'nin Hocaları	21
1. Sarı Yakub	21
2. Akşemseddin	21
Akşemseddin'in Eserleri	23
Akşemseddin'in Halifeleri	23
1- Muhammed Hamdullah (Hamdi Çelebi)	23
2- Şeyh Yavsî Muhyiddin Muhammed İbni Mustafa İskilibî	25
3. Şeyh Kasım	26
4. Şeyh Lütfullah	26
5. Şeyh Ali Sultan	26
Şeyh Camii, Çeşmesi ve Türbesi	26
Şeyh Camii	26
Caminin Mîmârî Tarzı	28
Çeşmesi	29
Türbesi	29
Günümüze Kadar Gelebilen Şahsi Eşyaları	30

Şeyh İbrahim ve Şeyh Lütfullah'ın Vakfiyeleri	31
Tennûrî'nin Torunları	31
İbrahim Tennûrî'nin Eserleri	32
Gülzâr-ı Ma'nevî Özellikleri	32
Gülzâr'ın Yazılışının Sebebi	35
Edebî Yönü	37
Tasavvufî Yönü	38
Eserin Türk Dili Bakımından Önemi	40
Gülzâr-ı Mânevî Bilinen Nüshaları	41
Divân (Gülşen-i Niyâz)	42
Gülzâr-ı Manevî ile Gülşen-i Niyâz'ın Farkları	42
İbrahim Tennûrî'nin Kitapları'nın Edebî Yönü	43
Gülşen-i Niyâz'da Konular	45
İKİNCİ BÖLÜM METİNLER	49
KISALTMALAR	273
BİBLİYOGRAFYA	275
SÖZLÜK	281

XV. asrın ikinci yarısında yaşamış, ilmî ve edebî kişiliği ile Fatih Sultan Mehmed Han'ın iltifatlarına mazhar olmuş Şeyh İbrahim Tennûrî'nin "Gülşen-i Niyaz" isimli Divan'ı üzerinde yapmış olduğumuz çalışmanın; edebiyat, dil ve tasavvuf araştırmaları bakımından önemli olduğu kanaatindeyiz.

Asrının en büyük âlim, şâir ve mutasavvıflarından sayılan Şeyh İbrahim Tennûrî'nin, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde tek nüsha olarak bulunan Divanı bu güne kadar neşredilmiş değildir. Bu hal, gerek edebiyatımız ve gerekse tasavvufî araştırmalar için olduğu kadar, millî kültürümüzün öz kaynaklarına karşı kayıtsız kalışımızın açık bir örneği sayılmalıdır. Halbuki mâzideki ecdâd, çalışmaları, âtiye ışık tutan, gelecekteki çalışmalara rehber olan kültür hazinelerimizdir. Bilhassa bu eserlerin yazma olmaları artı tek nüsha olarak bulunmaları, eserlerin önemini o nisbette artırmaktadır.

Gülşen-i Niyâz 2500 beyitten meydana gelmiş klasik divanlar gibi tertiplenmiş bir divan olmayıp, tertipsiz bir divandır. Tek nüsha olarak bilinen bu eser, "Gülşen-i Niyâz" ismi ile Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Bayram Efendi Bölümü, 3791 numarada kayıtlıdır. Üzerinde çalıştığımız yazma "Gülşen-i Niyâz (Divan), müellif hattı değildir. Yıllar sonra adını saklı tutan bir kişi tarafından (tahminen ilk nüsha veya müellif hattından) istinsah edilmiştir. Müstensih kendi ismini yazmadığı gibi, istinsah ettiği eserin nerede ve kimde olduğunu da belirtmemiştir. "Kâtib İbrahim" olarak nitelendirdiği Gülşen-i Niyâz (Divan), aslında bu kitaptaki şiirlerde; "İbrahim Mahlası"nı kullanan İbrahim Tennûrî'den başkası değildir. Müstensih; İbrahim Tennûrî'ye hayır dua ettiğine göre eserin çok daha sonraki tarihlerde yazıldığı (istinsah) açıkça anlaşılmaktadır.

Gülşen-i Niyâz (Divan)'ın şiirlerinden çok az bir kısmı, Rasim Deniz ve Ali Rıza Karabulut Kayseri'de yayınlanmıştır.

Biz, Gülşen'i Niyâz'ın tamamını neşre hazırlarken bazı güçlüklerle karşılaştık. Bu güçlüklerin aşılmasında tam muvaffak olmuş değiliz. Çünkü elimizde çalıştığımız eserin tek nüsha olması, yazılışında terettüt ettiğimiz kelimeleri karşılaştıracığımız başka bir nüshanın bulunmayışı güçlükler arasındadır.

Hazırlamış olduğumuz bu eser, iki ana bölümden meydana gelmekte olup birinci bölümde Şeyh İbrahim Tennuri'nin hayatı, tahsili, tasavvufî görüşü, lakabı, yetiştirdiği çevre, hocaları, halefeleri, camii, çeşmesi ve türbesi, vakfiyeleri, evlatları yazdığı eserleri,

Gülzâr-ı Mânevi, yazılış sebebi, özellikleri, edebî ve tasavvufî yönü, Türk dili bakımından önemi, eserin bilinen nüshaları yer almaktadır.

Asıl konumuz olan İbrahim Tennûrî'nin ikinci eseri “Gülşen-i Niyâz” (Divanı), konuları, tasavvufî ve edebî yönü, Türk dili bakımından önemi ve Gülzâr-ı Mânevi ile farklılıklarını belirttikten sonra, “Gülşen-i Niyâz” (Divan)'ın asıl metnine dokunmadan yazıldığı şeklini olduğu gibi okuyup, bazı arkaik kelimelerin anlaşılması için kitabın son kısmında sözlük vermeyi uygun gördük.

Şeyh İbrahim Tennuri'nin öğretim yönü ağır bastığı bu eserde; birçok ayet, hadis ve tasavvufî terimler bulunduğu için bunları açıklamak için dipnotlar ekledik.

İbrahim Tennûrî hakkında yazılmış kitap, makale dâhil, en ufak bir notu dahi bibli-yografyamıza koyup bu durumu ilmin bir kanunu ve namusu kabul ettik.

Elinizde bulunan bu Divanın, eksiksiz ve kusursuz olarak hazırlanmış olduğunu iddia edemeyiz. Ancak samimi bir gayretle iyi bir niyetin birleşmesinden doğan, millî ve mânevî kültürümüze katkıda bulunma ümidi bizleri, bu kitabın hazırlanmasına sevk etmiştir.

Bu eserin basılması için desteklerini esirgemeyen Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Dr. Memduh Büyükkılıç Beyefendi'ye en içten teşekkürlerimizi sunarız.

PROF. DR. MUHİTTİN BAĞÇECİ

DR. RASİM DENİZ

BİRİNCİ BÖLÜM | İBRAHİM TENNÛRÎ
(887 H. – 1482 H.)

Hayatı

Soy itibariyle hem anası, hem de babası Oğuz boyuna mensup bir Türk'tür. Tennûrî'nin babası; Sivaslı olup Sarraf-zâdelerden Hüseyin Beydir. Sivas'ta sarrafçılıkla meşgul olurken Orta-anadolu'nun ticaret merkezi olan Kayseri'ye gelip buraya yerleşmiştir. Tennûrî Hazretleri'nin anne tarafı aslen Amasyalıdır. Fakat Şeyh İbrahim Tennûrî'nin Sivas'ta mı, yoksa Kayseri'de mi veya Amasya'da mı doğduğu belli değildir.

İlk tahsilini Kayseri'de yaptıktan sonra, ilmi ve ahlâkı ile ünlü Konyalı, Sarı Yakup Efendi'nin yanına gitmiş ve O'nun yanında zâhirî ilimleri tahsil ederek ilmî olgunluğa ulaşmıştır. Hocası Sarı Abdullah Efendi Hakk'a yürüdükten sonra 842/1438 yılında Kayseri'ye gelmiş ve Hunat Hâtun Medresesi'nde müderrislik görevine başlamıştır. Ancak bu Medrese'de bir müddet görev yaptıktan sonra, medresenin vakfiyesinde **“Müderris ve cümle müstefidin Hanefiyyü'l-Mezheb olalar”** şartı nedeniyle görevinden ayrılmıştır. Çünkü İbrahim Tennûrî Şâfi'i Mezheb'inden olduğu için vakfiye şartına uyararak görevi bırakmıştır.

İbrahim Tennûrî'nin, ahlâki olgunluğunu, ilmî yeteneğini ve irfânını yakinen bilen Kayseri eşrâfından birçok kimse ve yakın dostları İbrahim Tennûrî Hoca'ya gelerek O'na kimselere, çıkarıcı olmadığını bilakis bir tavır adamı olduğunu gösteren şu cevabı vermiştir: “Bir Müderrislik için, bir mezhep değiştirilmez.” Böylece insanlık haysiyetini, ilim vakarını açıkça belirtmiştir.

Kendi ilmini çekemeyen dar düşünceli arkadaşlarıyla helalleşerek, Hunat Medresesi'ndeki müderrislik görevinden kesin olarak ayrılmıştır. Bu davranışıyla İbrahim Tennûrî gerçek bir ilim adamı ve gerçek bir tavır adamı olduğunu göstermiştir. Baba tarafından zaten zengin bir aileye mensup olan İbrahim Efendi, maddeten kimseye muhtaç olmadan hayatını kendi evinde ve yakın dostlarıyla devam etmeye başlamıştır.

Müderrislikten ayrılan İbrahim Efendi, uzlete çekilip kendini ibâdete vermiş ve Kur'ân okuyarak tasavvufla meşgul olmaya başlamıştır. Bu durumda iken giderek Allah sevgisi içini doldurmuş, her ne zaman Kur'ân-ı Kerim okunsa, dinlese kalbinde bir ateş peyda olur, burunları şişer, ağlarmış. Hatta içinden, ruhundan bir şey çatlar gibi olur, bayılıp kendinden geçermiş.

Zâhirî ilimleri bitirdikten sonra, mâneviyata yönelmiş, kendisine mürşid aramak ve bu konuda yetişmek üzere Erdebil'e gitmeyi düşündü ise de, bundan vazgeçerek Akşemseddin'e intisab etmiştir. İbrahim Tennûrî fitraten şâir olduğu için, bu yönde de, kendisini yetiştirme sahası buldu. Çünkü bulunduğu Sivas, Kayseri ve Konya şehirleri

şâirler diyarı olduğu bilinen bir gerçektir. Özellikle Kayseri “**makarr-ı ulemâ**” olduğu gibi “**makarr-ı şu'ara**” olarak da bilinen bir mekândır. İbrahim Tennûrî, genel olarak Kayseri’de yetişen âlimlerden ilim aldığı gibi, bu şehre gelip mekân tutan şâirlerden de, şiir sanatını öğrenmiş ve kendini bir mutasavvıf şâir olarak yetiştirmiştir. O’nun yazdığı “Gülzâr-ı Mânevî” ve “Gülşen-i Niyaz” isimli iki eseri de manzum eserlerdir. Bulunduğu çevre hem ilim ve hem de şiir merkezi olunca, yetişen kabiliyetli insanlar da bu yönde hayli yol alırlar ve almışlardır.

Tasavvufa Girişi

Bir ara Erdebil şeyhlerine gitmeyi ve onlardan ders almayı düşünürken, şöhreti her tarafa yayılmış olan Akşemseddin hatırına gelmiş, O’nun bulunduğu Beypazarı’na gitmiş, fakat Akşemseddin’in Göynük’e gittiğini öğrenince O’nu, Göynükten dönünceye kadar bekledi.

İbrahim Tennûrî’nin anlattığına göre; Akşemseddin Hazretleri, hem tıpta, hem de tasavvufta ünlü olduğundan O, gelir gelmez, halk hastalıklarından şikâyet edip ilâcını sormaya başladı. Halkın dertlerini dinledikten sonra her birine ilaç vererek tavsiyelerde bulundu.

“Herkes dağılıp gittikten sonra biz başbaşa kalınca, Akşemseddin bana: “Şaşılacak şey. Her gelen beden hastalıklarından şikayet eder; içlerinden bir kişi (gönlüm hasta) diyen yok, (aşk devasın isteyen yok) dedikten sonra bana baktı ve: “Senin hastalığın nedir” diye sordu. Bende:

“Kayseri’de müderris idim. İçimde bir ateş peyda oldu. Bu gizli derde درمان aramağa geldim” dedim. Şeyh Hazretleri:

“Ehlen ve sehlen (Hoş geldin safa geldin), fakat bize ne armağan getirdin?” diye sordu. Ben, dünyevî armağan sanıp, elimin boş olduğundan pek çok utandım ve terlemeye başladım.

“Ey Sultanım. Ben, gönlü ve yüzü kara bir kimseyim, hiç bir armağanım yoktur” dedim. Şeyh Hazretleri benim utandığımın farkına vararak:

“Armağan dediğim, dünya armağanı değildir. Senin, bize armağanın doğru rüyadır” buyurdu. Ben de: “O büyük armağandan elim boş olduğunu, yüce huzura arz olacak bir rüya göremediğimi” söyledim. Bunun üzerine Şeyh halvet buyurdu, şeyhin bu sohbet

sofrası aç gözümü doyurdu. İlk gecede dört yüz rüya gördüm. Unutmayım diye sabah ezanı okunduğunda elime kalem - defter alıp, gece gördüğüm rüyaları bir bir yazdım.

Her akşam iftar için Şeyh Hazretleri bir çanak bulamacı, bir ekmek ve bir testi suyu, bana hizmetçileri ile gönderirdi. Halvetteki arkadaşlarımla az yediklerine bakarak ben de az yemeyi düşünerek ertesi gün gelen yemeği geri gönderdim. Şeyh durumu anlayıp beni azarladı ve:

“Kendi kendine iş yapmak Sâlik’in işi değildir. Bu çeşit hareketler, nefsin iyisi” gösterdiği kötü şeylerdir. Kendi isteğine göre iş yapan Sâlik’in yüzüne vuslat kapısı kapalıdır. Tabîbin seni göremez mi? Senin meşrebin bunu; onların meşrebi onu gerektirir” buyurdu. O gün hergününün iki katını gönderip geçmiş telafi etti. Böylece halvete devam etti.

Halvette Şeyh Hamza-i Şâmî, Şeyh Abdürrahim-i Mısıri ve Şeyh Muslihiddin bin Attâr ile birlikte idim. Şeyh onlara riyazat emretmişti, fakat buna riyazet vermedi. Ona döndü ve buyurdu ki:

“Senin meşrebine riyâzet lazım değildir” buyurdu. Nihayet seksen yedinci gece ki “Berat Gecesi” idi. Gönüm bir sahan yağlı pilavı, تنها bir yerde, yalnız başıma yemek arzuladı. Nefsin bu arzusundan vazgeçmeye çalıştırma da mümkün olmadı. O anda Şeyhin hizmetçisi bana gelip, “seni şeyhimiz istiyor” dedi. Şeyhin huzuruna vardığımda, onun elinde yağlı bir sahan pilavı bana uzatıp:

“Şemseddin burada yoktur; öyle zannet, utanma istediğin kadar ye” dedi. Ben de pilavdan hiçbir tane dahi bırakmadan hepsini yedim ve o gece bana halvetten çıkmama izin verdi.

Böylece, Hacı Bayram Veli’nin Halifesi ve Fatih Sultan Mehmed’in Hocası, İstanbul’a dönmüş ve halkı irşâda başlamıştır. Tennûri’ye bazen manevî bir cezbe gelirmiş ki, o anda kendi evladını bile tanıyamaz ve “sen kimsin” diye sorarmış.¹

Rivayete göre. Akşemseddin’le birlikte İstanbul’un fethinde bulunmuş, Fatih Sultan Mehmed’in iltifatlarına mazhar olmuştur. “Gülzâr-ı Manevî” isimli ilk eserinin telif tarihi 15 Safer 857 H. dir. Bu tarihin İstanbul’un fetih tarihinden 3 ay kadar önce olması ve bu eserin Fatih Sultan Mehmed’e ithaf etmesi yukarıdaki rivayeti doğrular niteliktedir. Hatta Fatih Sultan Mehmed’in taltif ve hürmet olmak üzere Tennûri Hazretleri’ni vergi ve diğer devlet tekliflerinden muaf tuttuğunu; Mevlevî Şâir Ahmed Remzi Dede (Akyürek) “Bergüzâr” adlı eserinde İbrahim Tennûri için:

¹ Âli, “Künhü’l-ahbâr”, Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi varak 160, Nu: 920, ve Yazma; Lâmiî Çelebi, “Nefâhatü’l-üns” tercümesi, s. 688-691; Şeyhülislam Sadeddin Ef. “Tacü’t-tevarih, Raşid Ef. Varak 250, Nu: 962, yazma; Mehmed Tahir, “Osmanlı Müellifleri”, 1/49; Taşköprülü-zâde, “Şakâyiku’n-Numanyye”, 1/262- 264. Ve Dr. Rasim Deniz Ktp, yazma “Şakâyiku’n-Numaniyye”.

*Hazreti Fatih muafiyetle mümtaz eyleyüp
İhtiramiyle mümtaz ü müvella eylemiş*

diyerek bu iltifatı dile getirmiştir.²

Tennûrî Lakabı Almasının Nedeni

Bu lakap ile anılmasında iki görüş vardır:

1. Babası Sarraf Hüseyin Efendi'nin "Tennûr" isimli kasabadan olduğu için;

Kendisinde hararet fazlalaştıkça, aksine olarak sıcak Tennûr'a (tandır) girer, iyice terler, böylece sıkıntılarını giderdikleri için bu lakab verilmiştir.

Bu usûlî uygulamasının sebebini; Lâmi Çelebi "Nefahattü'l üns min hâzârâtî'l- kuds tercümesi"nde İbrahim Tennûrî'nin oğlu Şeyh Lutfullah babasından naklen şöyle anlatır:

Şeyh Lütfullah, babası'ndan, kendisine Tennûrî denilmesinin ve tennûr uygulamasının sebebi sordum. Dedi ki:

2. "Babam Şeyh İbrahim, Akşemseddin daha hayatta iken, izinleriyle Kayseri'de irşâdla meşgul oldukları esnada büyük bir kabz hastalığına tutulmuş, her ne kadar

² Ahmed Remzi Dede, "Bergüzâr", s. 35, Kastamonu Vilayet matbaası 1329 H. Muafiyet Fermanları ile ilgili Vesikalar:

1. Şeyh İbrahim Tennûri ahfadından Abdurrahman Nisâri elindeki vesikalar:

"923/1517 tarihli, Kayseriyye Sancağı Bey'ine hitaben: İbrahim Tennûri evladları ellerinde bulunan bağ, bağçe, tarla, arı kovani, koyun, gibi emlak ve akarın avarız-ı divaniyyeden, resim ve öşürden muaf tutulduklarına dair eski fermanların yenilendiği hakkındadır."

2. 1116/1704 tarihli ikinci ferman:

"Şeyh İbrahim Tennûri evladlarından, Seccâde-nişin Şeyh Seyyid Kazım Oğullan. Şeyh Davud, Seyyid Mehmed. Feyzullah. Mehmed Sun'ullah, südde-i sâdatlarına gelüp müracaatla: "Ulu atalarımın Sultan Mehmed Han (Fatih) ve Beyazid Han; Şeyh İbrahim Tennûri ve evladlarını divan avârzından (öşürden) affetmiş olduklarına dair ellerindeki fermanları göstermiş olduklarından sonra bu hükm-i şerif Sultan Süleyman ve Sultan Selim Han ve bâdehu Sultan Murad Han ve Sultan Ahmed, Han, Sultan Osman Han, ve Sultan Murad Han Gaziler zamanlarında da kararlı tutup, babaları Seyyid Kasım eline "Mu'af-Nâme" verilip, Onun ölümünden sonra ve kardeşim Sultan Mustafa Han zamanında da yenilenmiş olmağla ben dahi ol "Mu'afiyet Nâme"yi kabul ve tahrir eyledim. Safer 1116 H. İstanbul".

3. Molla Oğullarından Emin Sûdî'nin elindeki vesika:

"1109/1697 tarihli ferman. I. Abdühamid'in bu fermanında yukarıdaki muafiyet fermanları yenileniyor ve ayrıca Seyyid Ömer isimli şahsın Şeyh İbrahim Tennûri Oğullarının hâsılâtından emir hilafına öşür aldığı cihetle müdahelenin men'i yazılıyor. (Naci Kum, Kayseri Kitabeleri S. VIII 1946 Yazma Türk Tarih Kurumu Nu: 546)

çalışmışlarsa da, kabzın çözülmesi mümkün olmamış, en son çare olarak Akşemseddin Hazretleri'ni ziyaret etmeyi ve yakalandığı kabz hastalığını da, tedavi ettirmeyi kararlaştırarak 848/1444 yılında yola çıkmışlardır.

Bu sırada Akşemseddin Hazretleri'ni İskilip yakınlarında ki Evlek isimli köyde oturmakta imiş. Fakat Karamanoğulları'nın kargaşalık zamanı olduğundan babam Şeyh İbrahim, Kayseri'den İskilip'e doğrudan gitmiyerek Tokat'tan dolaşmışlardır.

Yolculuk esnasında konakladığı bir yerde rüya görmüşler; rüyasında Şeyh Akşemseddin suretinde bir kimseyi arkasında, önü dikilmiş bir cüppe giymiş, başındaki tacı altına bir tülbent örtülmüş olarak görmüş; Şeyh Hazretleri'ni bir sıcak tennûr (tandır) üzerine oturup:

“Siz dahi kabzı gidermek için böyle yapınız” demişler.

Babam Şeyh İbrahim dahi, hemen yanındaki hizmetçileri Hoca Ahmed Dede'ye bir Tennûr kazdırıp içine ateş yaktırmışlar, bu işlem tamamlandıktan sonra da şeyhin gösterdiği şekilde tandırın üzerine oturup iyice terlemişler, hemen kabz çözülvermiş. Daha sonra da şeyhin huzuruna varıp, gördüğü rüyayı ve yaptıklarını arz etmişler. Şeyh Hazretleri de:

“Bundan sonra bu âdeti terk etmeyiniz. İçlerinin temizlenmesi için, dervişlere de bu usûlü uygulayınız” diye tavsiye etmişlerdir. Bu tavsiyeden sonra kendisine intisap edenleri de, sıcak tandıra oturtmak üzerlerini bir şeyle örtüp, onlara testi testi su içirerek terletmek suretiyle içlerini temizliyerek teslike başlamış ve bu sebeble kendisine “Tennûrî” denilmiştir.³

Bayramiye tarikatından olan bu büyük Zât, vefatına kadar kendisine intisap edenleri bu usûlle irşâde devam etmiş ve nihayet 887/1482 yılında güz mevsiminde bir perşembe gecesi Kayseri'de vefat etmişlerdir. Mezarı: -Emir Sultan “Şimdi Cumhuriyet Mahallesi'nde Tennûrî'nin kendisi tarafından yaptırılan Şeyh Camii'nin batı bitişiğindedir. Ölümüne:

Şûd hemîşe merkad-i vey, menzil-i rûhâniyan” (= 887 / H) terkibi ile tarih düşülmüştür.

³ Taşköprülü-zâde, Şakâyıkü'n-Numaniyye 1/262-264; Âli. Künhü'l-Ahbar varak 160; Şeyhü'l-İslâm Taceddîn Et Tâcü't-Tevarih varak 250; Lami'i Çelebi, Nefahatu'l-Üns Tercümesi s. 688-690; Mecdi. Şakayık Tercümesi 1/247-248; S. Nüzhet Ergun, Türk Şairleri 1/122-127.

Tasavvufî Kişiliği

Tasavvuf, İslam dünyasında, sosyal hayatla geniş ölçüde birleşerek halk kütleleri arasında büyük alaka ve heyecan uyandıran bir iman, bir fikir, irfan cereyanı ve bir aşk hadisesidir.

Şeyh Tennûrî, tasavvuf tahsilini ve feyzini Akşemseddin'den aldığı için şerî'at, tarikat ve marifet prensibini, kendi nefsinde tatbik etmiş ve müridlerine de tatbik etmelerini tenbih eylediği gibi, Şerî'atsız, tarikat; tarikatsız, marifet olamayacağını vurgulamıştır.

Tennûrî, yazdığı kitapları manzum olduğu için halkın ve dervişlerinin anlayabileceği kelimeleri, vezin olarak da yine anlaşılabilir ve basit olan ölçü ve vezinler kullanmayı tercih etmiştir. Eserlerin içeriğinde ise tasavvufî konuların ahalinin ve müridlerinin anlayacağı terimler, deyimler, atasözleri, kısa ve açıkça hikayelerle anlatılmasına özen göstermiştir. Görülür ki, bu kitaplarda halkın anlayacağı terimler, deyimler. Bugün için zor ve anlaşılması güç gibi görülen kitapları, 15. asırda yazılmış kitaplar olduğu unutulmamalıdır. O zamanda bu kelimeler, bu şiirler kolayca anlaşılır durumda idi.

Yine bilinmelidir ki, Şeyh İbrahim Tennûrî, bir halk şâiri değildir. O medrese tahsili görmüş, divan edebiyatına vakıf vezin-mevzun bilen kültürlü bir şâirdir. Fakat buna rağmen O, şiirlerini halkın ve dervişlerin anlayacağı tarzda yazmış, bütün ülküsü Hak rızasını kazanmak için halka hizmet etmektir. Şiirlerinde mahlas olarak "Gülzâr-ı Manevî" kitabında "Âşık"; Gülşen-i Niyaz" isimli kitabında da, mahlas olarak kendi ismi "İbrahim" kelimesini kullanmıştır.

*Okıyban tutavuz bu kitabı
Götüre Hak cemâinden nikâbı*

*Okıyan dinleyen kıldukça tekrâr
Vire Hak yine ilm ü yine esrar.*

*Mü'nevver kıl ilâhi subh ü şâmin
Diyenün bu dua hakkında âmin*

Şeyh Tennûrî'nin Hocaları

1. Sarı Yakub

İbrahim Tennûrî Hazretleri zâhirî ilimleri, aslen Karamanlı olup Konya'ya yerleşen büyük ilim adamı Sarı Yakub'tan almıştır. Bu ilim adamı Çelebi Sultan Mehmed devri âlimlerindendir. Hayatı hakkında teferruatlı bilgi yoktur. Konya'da kendi adıyla anılan bir mahallede medfundur. 842/1438 yılında Hakk'a yürümüştür.

Sarı Yakub'un Eserleri

- Menâsik-i Hacc
- Kur'ân-ı Kerim'in iki ayetinin tefsirine dair kitapları vardır.

2. Akşemseddin

İbrahim Tennûrî, mânevî ilimleri Hacı Bayram Veli'nin halifesi, Fatih Sultan Mehmed'in Hocası, İstanbul'un manevî fatihi, Şeyh Akşemseddin Hazretlerinden (1459) tahsil etmiştir.⁴

Akşemseddin 792/1390 yılında Şam'da doğdu. O'nun esas künyesi Muhammed b. Hamzadır. Yedi yaşlarında iken babası ile birlikte gelip Samsun'a bağlı Kavak ilçesine yerleştiler. Medresede tahsilini bitirdikten sonra Osmancık Medresesi'ne müderris oldu. Kur'ân-ı Kerimi ezberleyip hafız olduğu gibi, tıp tahsilini de yaptığı hastaları iyileştirmede mahir biri olmasından anlaşılmaktadır.

Enisî'nin Menâkıbnâmesinde geniş bilgi mevcuttur. Bu menâkıbnâme: "ilm-i bâtın lezzeti dimağından gitmediği için tahminen yirmi beş yaşlarında iken kendisine bir mürşid aramak üzere Fars ve Maverâünnehir'e doğru gitti. Ancak arzusunu gerçekleştirmeden geri döndü. Bazı tavsiyeler üzerine Hacı Bayram Veli'ye intisap etmeyi düşündüyse de vaz geçti ve şöhreti Anadolu'ya yayılmış olan Zeynüddin el-Hafî'ye intisap için Haleb'e gitti. Bir gece rüyasında boynuna takılı bir zincirin Hacı Bayram Veli'nin elinde olduğunu görünce Ankara'ya döndü ve O'na intisap etti. Akşemseddin'in içinde çileye girdiği hücre bugün de Ankara Hacı Bayram Camii bodrumunda mevcuttur ve şeyhin adıyla anılmaktadır. Daha sonra Şeyh'inden izin alarak Beypazarı'na gitti. Burada bir mescit ve bir değirmen inşa ettirdi. Fakat halkın büyük rağbet gösterip etrafına toplanması üzerine Çorum'a bağlı İskilip kazasında Köse Dağı civarındaki Evlek köyüne çekildi. Bir süre sonra buradan da ayrılarak Göynük'e yerleşti ve orada da bir mescitle bir değirmen yaptırdı. Burada hem kendi çocuklarının hem de dervişlerinin tâlim ve

4 Ali İhsan Yurd "Fâtih Sultan Mehmed Han'ın Hocası Ak Şemseddin"

terbiyeleri ile meşgul oldu, bu arada hacca gitti. Şeyhi Hacı Bayram Veli'nin Hakk'a yürümesinden sonra onun yerine irşâd makamına geçti.

Akşemseddin, Şeyhi Hacı Bayram'ın II. Murat'la münasebetlerinde hemen daima yanında olduğundan oğlu II. Mehmed ile de tanışmış ve tahta çıktıktan sonra da O'nunla görüşmeye devam etmişti. İstanbul'un fethinden önce iki defa Fatih'in yanına Edirne'ye giden Akşemseddin, ilkinde II. Murad'ın kazaskeri Çandarlıoğlu Süleyman Çelebi'yi öbür defasında da, Fatih'in kızlarından birini tedavi ederek iyileştirmiştir. Fatih'in kızı da kendisine Beypazarı'ndaki pirinç mezralarını vermiştir.

Fâtih 1453 yılı baharında İstanbul'u muhasara etmek üzere ordusuyla Edirne'den yola çıktığında Akşemseddin, Akbıyık Sultan ve diğer tanınmış şeyhleri de yüzlerce müridiyle O'na katıldılar. Akşemseddin kuşatmanın en sıkıntılı anlarında gerek padişahın gerekse ordunun manevî gücünün yükseltilmesine yardımcı oldu. Araştırmacılar Akşemseddin'in bu sıkıntılı anlarda zaferin yakın olduğu müjdesini vererek sabredip gayret göstermesi gerektiğine dair Fâtih'e yazdığı mektupların fethin kısa zamanda gerçekleşmesine büyük bir tesiri olduğunu belirtmektedirler.

Fetihten sonra Ayasofya'da kılınan ilk cuma namazında hutbeyi Akşemseddin okuduğu gibi, İslam ordularının daha önceki kuşatmalarından birinde şehit düşmüş olan sahabeden Ebu Eyyub el-Ensârî'nin kabrini de Fâtih'in isteği üzerine yine o keşfetmişti. Fatih tarafından kiliseden çevrildikten sonra Fâtih Medreseleri yapıncaya kadar önce medrese olarak kullanılan Zeyrek Camii'nin güney ihata duvarında pencere üstündeki bir kitabeden, Akşemseddin'in İstanbul'da bulunduğu yıllarda burada oturduğu ders verdiği anlaşılmaktadır. Fetihten sonra padişahın taç ve tahtını terkedip tamamen şeyhe bağlanmak ve ondan tarikat ahkâmını öğrenmek istemesi üzerine büyük bir dirâyet gösteren Akşemseddin Fatih'in bu arzusuna engel olmaya çalıştı. Bunu başarmıyacağını anlayınca Gelibolu üzerinden Anadolu yakasına geçerek Göynük'e döndü. Sultanın gönlünü almak üzere, arkasından gönderilen hediyeleri geri çevirdiği gibi, Göynük'te yaptırmak istediği cami ve tekkeyi de kabul etmeyerek sadece bir çeşme yapılmasına razı oldu.

Hayatının son yıllarını Göynük'te geçirdiği tahmin edilen Akşemseddin, Menâkıb-nâme'ye göre 863/1459 Rebiü'l-ahirin sonunda (Şubat 1459 m) burada Hakk'a yürüdü. Türbesi bugün de halk tarafından ziyaret edilmektedir.

Akşemseddin'in yedi oğlu olmuştur. Bunlar: Sadullah, Fazlullah, Nurullah, Emrullah, Nasrullah, Nuru'l-Huda ve Hamdullah Hamdi isimlerini taşırlar. Bunlardan küçük oğlu Hamdullah Hamdi (Ö. 909/1503) heyet, nücüm ve musikide iyi derecede bilgi sahibi olup aynı zamanda devrin önde gelen şâirleri arasında yer almıştır.

Akşemseddin'in kurduğu Bayramiye'nin Şemsiye kolu kendisinden sonra Göynük'te oğlu Fazlullah, Kayseri'de İbrahim Tennûrî, İskilip'te Attaroğlu Musluhiddin, Ankara ve civarında ise Hamza eş-Şâmi tarafından devam ettirilmiştir.

Akşemseddin'in Eserleri

Akşemseddin'in bilinen meşhur üç büyük eseri ile şimdiye kadar bulunamayan üç de risalesi vardır.

1. Risâletü'n-Nûriye.
2. Def u metâini's-Sûfiyye.
3. Makâmât-ı Evliyâ.

Şimdiye kadar bulunamayan kaybolan Risaleleri de:

1. Risâle-i Zikrullah.
2. Risâle-i Şerh-i Ahvâl-i Hacı Bayram Veli.
3. Risâle fi devrânî's-sûfiyye.

Akşemseddin'in Halifeleri

1- Muhammed Hamdullah (Hamdi Çelebi) (1449/1503)

Akşemseddi'nin yedi oğlundan en küçük oğludur. Akşemseddin bu oğlunu diğerlerinden daha çok severdi. Hatta bu sevgisi ana karnında iken başlamış, daha doğmadan:

“Benim şâir oğlum, sâlih oğlum, fâzıl oğlum” diyerek annesi karnını okşarmış. Hakikaten Akşemseddin Hazretleri'nin dediği gibi, Hamdi Çelebi, âlim, fâzıl, sâlih, mutasavvıf ve şâir bir zat olmuşlardır. Netekim Mevlana Abdurrahman Câmî'ye kıyasla “Türklerin Molla Cami'si” diye anılmıştır.

Hamdullah (Hamdi Çelebi)'ın Eserleri:

1. Yûsuf ü Züleyha.
2. Leylî Mecnun. (yazma bir nüshası da Dr. Rasim Deniz Özel Kütüphanesi'nde mevcuttur)

3. Mevlidü'l-cismânî ve'l Mevridü'r-rûhânî.
4. Tuhfetü'l-uşşâk.
5. Kıyafetnâme.
6. Ahmediyye veya Muhammediye
7. Divanı.
8. Mecalisü't-tefâsir.

Özellikle Yusuf u Züleyha'sı hâl ile söylenmiş ve kerâmetle nazm olunmuş bir kitap olup, 6222 beyittir. Hatta bu kitap -hakkında: Şevk verir okunsa ehl-i dile Hamdi'nin Yusuf u Züleyhası bâtereddüt cilâvirip giderir, gönül âyinesindeki pası denilmiştir.

Bu eserinin çoğunluğu Câmi'nin Yusuf u Züleyha isimli eserinden tercüme, diğer bir kısmı da ona naziredir.

Enisî'nin "Menâkıb-ı Akşemseddin" isimli eserinde yazdığına göre Hamdi Çelebi, Mevlânâ Abdurrahman Câmi ile mektuplaşırlar ve birbirini çok severlermiş. Zamanın Padişahı Sultan II. Beyazıt, M. Câmi'ye birçok defalar mektuplar göndererek:

"Yol konak yerine 1.000 akçe vereyim ve sana her çeşit izzet ü ikrâmlar edeyim" diye İstanbul'a davet ettiği halde M. Câmi, Veli nimeti olan Horasan Padişahı Sultan Hüseyin Baykara'yı bırakmamışlar ve bu davetleri geri çevirmişlerdir. Fakat M. Câmi, Hamdi Çelebi'yi ve İstanbul'u görmek için, tebdil-i kıyafet ederek fakir bir derviş kılığına girmiş bir seyyah durumunda Bursa'ya gelerek üç gün Hamdi Çelebi'nin evinde misafir olduktan sonra İstanbul'a gelmiş. Dönüşünde Hamdi Çelebi Göynük'e gitmiş, Câmi'de Göynük'e gelerek ikinci defa görüşmüşlerdir. Bu görüşmede Hamdi Çelebi, aziz misafirine gücü nisbetinde hürmetlerde bulunmuştur.

Hamdi Çelebi, İlm-i Heyet, İlm-i Nücûm, Mûsiki ile de meşgul olup şöhret bulduktan sonra Bursa'da Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Sultan Mehmed Han Medresesi'ne müderris olmuştur. Hamdi Çelebi, bir gece rüyasında görmüş, Şeyh Akşemseddin O'na:

"Ey oğlum, İlm-i zahir ile meşgul olduğun yeter. Bundan sonra da âhîret hazırlığı görüp, halifemez Şeyh İbrahim Tennûrî'nin hizmetine yetiş, O'na mürid ol" buyurmuştur. Bu rüya üzerine Kayseri'ye gitmeye hazırlandığı sırada Şeyh İbrahim Tennûrî'yi Bursa'ya gelmiş görür ve bu buluşmada Tennûrî, Hamdi Çelebi'ye:

"Seni, bana gönderen, beni de sana gönderdi. Sen Kayseri'ye var. Ben dahi eğlenmeyip varırım" demiştir. Kayseri'ye gelen Hamdi Çelebi, Şeyh Tennûrî'ye mürid olmuş, seneler geçtikten sonra icazet alarak Tennûrî'nin halifesi olur.

Akşemseddin'in Halifeleri'nden,

2- Şeyh Yavsî Muhyiddin Muhammed İbni Mustafa İskilibî: (D:?- Ö: 920 / 1514)

Türk âlimi; Bayramî Tarikatı Şeyhi, Şeyhülislâm Ebussûd'un babası ve II. Bayezid'in öğretmenidir.

Doğum yeri İskilip olmakla birlikte doğum yılı için kesin bir tarih verilememektedir. Babası, Osmanlı müderrislerinden, matematikçi ve astronom olan Ali Kuşçu'nun kardeşi Mustafa el İmâdî'dir. Aynı zamanda kayınpederi de olan Ali Kuşçu'dan (Ö. 1474) ve Alâeddîn Âliyy-i Tûsî'den (Ö. 1482) dersler alarak yetişti. Ali Kuşçu'nun ölümü üzerine, tasavvufa yönelerek bir süre Şeyh Muslihüddîn-i Kocavaî'nin yanında bulundu.

Şeyh Yavsî; İskilip, Amasya ve İstanbul'da öğrenim yaparak yetişti. O zamanın Amasya Beylerbeyliğini yapan Şehzade II. Bayezid'e öğretmenlik yaptı. II. Bayezid ile kurulan bu ilişki şehzadenin padişah olması ile İstanbul'a taşındı. II. Bayezid ile olan yakınlık nedeniyle "Hünkâr Şeyhi" olarak anıldı.

Mezarı İskilip'te Şeyh Yavsî adını taşıyan cami ve külliye'nin içerisinde olup İskilip ve çevresinde çok ziyaret edilen mekânlardandır.⁵

Şeyh Yavsî'nin Eserleri

1. Ahvâl-i-Sülûk: Zikir türleri, nefis metebeleri ve makamları gibi seyrü sülûkle ilgili konulardan bahseder.

2. Hakîkatü'l-hakâyık fî şerhi keşfi esrârî'd-dakâik: Bedreddin Simâvî'nin "Vâridât-ı Kübrâ" adlı eserinin Arapça şerhidir.

Şeyh Yavsî'nin Kerâmetleri

Taşköprülüzâde, Şeyh Yavsî'nin 885/1480 İskilip'ten hacca giderken Amasya'da sancak beyliği yapan II. Bayezid ile görüşüğünü, bu görüşme esnasında, "Hicaz dönüşünde sizi saltanat tahtında oturur halde buluruz" diyerek onu padişahlıkla müjdelediğini aktarır (eş-Şakâik, s. 343). Bir yıl sonra tahta çıkan II. Bayezid, Yavsî'ye beslediği muhabbetten dolayı onu İstanbul'a çağırdı ve kendisine bir tekke (Yavsî Baba Tekkesi) inşa ettirdi. Ebussûd Efendi babasının bu tekke'deki meşihâtı döneminde doğmuştur.

⁵ Âli, "Künhü'l-ahbâr", vr. 209; Tacü't-tevarih, "Şeyh Yavsî" maddesi II. Beyazd devri; Osmanlı Müellifleri, 1/198-199; Keşfu'z-zunûn, Şeyh Yavsî'nin eserleri ile ilgili maddeler; İsmail Paşa, "Hediyetü'l-ârifin", 2/227.; Rasim Deniz - A. Rıza Karabulut, "Şeyh İbrahim Tennûri Divan Gülşen-i Niyaz'dan Seçmeler" s. 18-20.

Hüseyn Vassaf, Yavsî'nin Edirne Şeyh Sücâ Zâviyesi'nde uzun müddet şeyhlik yaptığını söylemektedir (Sefine-i Evliyâ, II, 466). Bu tekke daha sonra Bayramîliğin Tennûriyye koluna intikal etmiştir. Bayramiyye'nin Tennûriye kolu Bahaeddinzâde'nin halifeleri vasıtasıyla Karaman'daki Akşehir beldesinde yaygınlık kazanmıştır.

Şeyh Yavsî'nin İstanbul'da şeyhlik ettiği zamanda bir gece büyük bir deprem olmuş, deprem olmazdan önce şeyh Yavsî, II. Bayezid'e haber göndererek: "İstirahat ettikleri halvethaneyi değiştirsinler" diye tenbih etmişler. II. Bayezid haberi alınca yer değiştirdikten sonra, çok geçmeden büyük bir deprem meydana elmiş, önceki istirahat ettiği hane yıkılıp yerle bir olmuştur. Şeyh Yavsî'nin buna benzer daha birçok kerâmetleri vardır. Bz. "Künhü'l-ahbâr" ve "Tâcü't-tevârih" s. 20.

3. Şeyh Kasım

Şeyh Kasım İbni Şeyh İbrahim Tennûrî. Babasının vefatından sonra halife olmuş. Kudüs'te vefat etmiş ve Kudüs'e defnedilmiştir. Ölüm tarihini tesbit edemedik.

4. Şeyh Lütfullah

Ağabeyi Kasım'dan sonra seccadenişin olan Şeyh Lütfullah Efendi 914/1508 yılında Kayseri'de vefat etmiş olup türbenin içinde babası Şeyh İbrahim'in yanına defnedilmiştir.

5. Şeyh Ali Sultan

Şeyh Ali Sultan İbni Şeyh İbrahim Tennûrî, Bu da ağabeyinin vefatından sonra halife olmuş, nihayet 921/1515 M. yılında Kayseri'de vefat etmiş olup, türbe'nin içine, babası ve ağabeyinin yanına defnedilmiştir. Hayatları hakkında fazla bilgi yoktur.⁶

Şeyh Camii, Çeşmesi ve Türbesi

Şeyh Camii

Kayseri merkezde, Cumhuriyet Mahallesi, Tennûrî sokak'tadır. Camii, yanında bulunan ve aynı adla anılan türbenin doğu tarafına bitişik olarak yapılmıştır. İnşa kitabesi

⁶ Âli, "Künhü'l-ahbâr", vr. 159-160; Muhtesip-zâde, "Hadâiku'r-reyhan", vr. 87 Raşid Ef. Nu: 6984; İslâm Ansl. "Hamdi Çelebi" maddesi; Tezkiretü's-Şuarâ", Raşid Ef. Hamdi maddesi nu: 934; Latifi, "Tezkiretü's-Şuarâ, s. 136-139; Latifi, "Tezkiretü's-Şuarâ", Rasim Deniz Kütüphanesi No. ? Kâtip Çelebi, "Keşfü'z-zunûn", Hamdi Çelebi'nin eserleri ile ilgili maddeler. Osmanlı Müellifleri, 2/135; İsmail Paşa, "Hediyetü'l-ârifin", 1/335; Hüseyn Emsi, "Menâkıb-ı Akşemseddîn (A. İhsan Yurd neşri, s. 135-136.

bulunmayan yapının tarih ve banisi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bitişğinde bulunan türbe, 1484 tarihinde inşa edilmiştir. Emir Sultan Camii, yakınında bulunan Tennûrî Camii, 871/1466 yılında Şeyh İbrahim Tennûrî tarafından yaptırıldığından bu isim ile anılmıştır. Mehmet Çayırdağ ise, 1605 tarihli aileye ait vakfiyedeki bilgilerden hareketle, caminin Şeyh İbrahim Tennûrî'nin soyundan gelen ve 1576 yılında vefat eden Şeyh Abdurrahim Efendi tarafından yaptırıldığını belirtmektedir. Cami muhtelif zamanlarda küçük çapta onarım görmüşse de en önemli onarımla ilgili tek bilgi, giriş kapısının üzerinde yer alan 1891 tarihli kitabedir. Bu kitabede şu bilgiler yazılmıştır:

*Oldu bu cami çeşme ile güzîn
Geldi üçler didi tarihi tamam*

*Sebebin eyleye mesrûr Hudâ
Neyyir-i termîme sebeb Mir Liva (13) 1309 H.*

Son olarak 1972 yılında hayırsever Müslümanlar tarafından tamir ettirilmiştir.

Mevlevî Ahmed Remzi Dede'nin İbrahim Tennûrî'nin hayatı ile ilgili yazdığı şu manzume önemlidir:

*İğtirab itmiş bu âli merkade mânend-i nûr
Kabri nûr olsun civarını hem musalla eylemiş*

*Fî sebilillah bir de çeşme icra eyleyüb
Doğrusı her veçhile ibzal eylemiş*

*Mîr Haydar hazretin evladın teşvik idüb
Bezl-i himmete itdiyse hâlâ eylemiş*

*Havlının tevsî'i parmaklıkla virdi inkişâf
Zan idersin her yirin zerle mutallâ eylemiş*

*Abdest al kıl namaz eyle ziyâret türbeyi
Ehl-i hayra kim du'a itdiyse a'lâ eylemiş*

*Sâl-i ta'mîri bin üç yüz yirmi dört olmuş
Mevlevî Remzi bu nazmı hoşça imlâ eylemiş⁷*

⁷ 1324 H. yılında Kayseri mutasarrıfı düsuki-zâde Haydar Bey'dir; Mehmet Çayırdağ, "İlk Osmanlı Yapıları" adlı eserde bu caminin Tennûrî'nin torunlarından 984 H./1576 yılında vefat eden Şeyh Abdurrahim Ef. tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir. s. 544-545, Rasim Deniz - A. Rıza Karabulut, "Şeyh İbrahim

Cami, yanında bulunan çeşmeyi İbrahim Tennûrî'nin yaptırdığı kesin olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca İbrahim Tennûrî ile oğlu Lütfullah Tennûrî adları Vakıflar Genel Müdürlüğündeki vakıftescil defterinde her ikisinin de, vakfiyeleri bulunduğu caminin Tennûrî tarafından yaptırıldığını doğrulamaktadır. Rivayete göre:

Karamanoğullarından Pîr Ahmed Bey, Uzun Hasan 'Sultan Mehmed'e bağlılığından yüz çevirince 871/1466 da Kayseri ve Konya Osmanlı topraklarına katılmış, bu esnada Fatih Sultan Mehmed Han, Şeyh İbrahim Tennûrî Hazretleri'ne birçok ihsanlarda bulunmuş, hatta kendisini ve sülalesini örfi ve idari bütün devlet teklifleri ile öşür ve ağnam vergisinden de muaf tutmuştur. İbrahim Tennûrî Hazretleri de bu camiye Fatih'in verdiği ihsanlarla yaptırmıştır.

Fatih'ten sonra gelen Osmanlı Padişahları da, bu fermanı aynen uygulamışlardır. Hatta Sultan II. Beyazıt ikinci bir fermanla Hacılar Karyesi'ni, Şeyh İbrahim Tennûrî evladından seccade-nişin olanlara tamamen serbest olmak üzere vakfetmiştir.⁸

Caminin Mîmârî Tarzı

Son zamanlarda bu cami hakkında ilmî araştırma yaparak Kayseri Ansiklopedisi 3. Ciltte, Sn. Remzi Aydın imzalı önemli bir yazı şöyledir:

"İnşa malzemesi olarak kesme ve moloz taştan yapılan cami kare planlıdır. Yapının kuzeyinde, bugün önü camekânla kapatılmış olan son cemaat mahalli bulunmaktadır. Son cemaat mahalli, cami hareminden doğu-batı yönde çıkıntı yaparak dikdörtgen bir plan arz eder. Harem giriş kapısının doğu ve batı yönlerinde üç sıra mukarnas kavsaralı ve yarım daire planlı kesme taştan yapılmış mihrabiyeler yer almaktadır. Mahallin batı duvarına bitişik olarak yapılmış merdiven, mahfel katına geçit vermektedir. Harem'e giriş siyah beyaz renkteki taşlarla oluşturulmuş basık yuvarlak kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Kare planlı haremın örtüsü düz toprak damdır. Üst örtü, mihraba dik olarak yerleştirilmiş dört adet bağımsız ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Sütunlar üzerinde doğu-batı yönde atılmış ahşap kirişler bulunmaktadır.

Harîm; güneyde altta iki, üstte üç, doğuda üç, kuzeyde giriş kapısının iki yanında birer ve batıda üç olmak üzere toplam onüç pencereyle aydınlatılmaktadır. Güney cephesinin ortasında yer alan kesme taştan yapılmış beş köşeli plana sahip mihrap, altı sıra mukarnas dolgulu kavsarası, gömme sütunceleri, etrafındaki profilli silmeler

Tennûrî Divan Gülşen-i Niyaz'dan Seçmeler", s. 18-20.

⁸ "Neyyir-i termim": Büyük ve güzel tamir demektir; Rasim Deniz-A. Rıza Karabulut, "Şeyh İbrahim Tennûrî Divan Gülşen-î Niyaz'dan Seçmeler", S. 23.

ve kavsara köşeliklerindeki gül bezekleri ile sade olarak yapılmıştır. Mihrabın üzerinde yer alan alınlıkta Esmâü’-Hüsna’dan:

El-Hayyy, el- Kayyum, el- Vâcid, el- Vâhid, el- Ahad isimleri dörder kez istifli bir şekilde yazılıdır. Mihrabın batısında bulunan minber orijinal değildir. Harimin batı cephesinde, türbeye geçisi sağlayan basık yuvarlak kemerli kapının yer aldığı eyvan bulunmaktadır.

Çeşmesi

Bunun da yine İbrahim Tennûrî Hazretleri tarafından yaptırıldığına ve 1324 H./ 1906 M. Yılında Kayseri Mutasarrıfı Düsûki-zâde Haydar Bey’in, Tennûrî Hazretleri torunlarını teşvik ederek etrafındaki binaların ihatasıyla kaybolmuş vaziyete gelen cami ve türbenin etrafının açılmasını, çeşmenin tamir edilmesini ve havlu duvarı çekilmesini teklif ettiği ve bu isteğe uyularak -bu tarihte- havlu duvarı ile birlikte çeşmenin de tamir edildiği, Ahmet Rekzi Dede’nin manzumesi ve çeşme üzerindeki mermer kitabenden anlaşılmaktadır. İki beyitlik kitâbe Nesih yazı ile yazılmış kitâbe şöyledir:

*Himmet-i medân olub ihyâsına bu çeşmenin
Bez-i mâlinde ahâli itmedi taksir hiç*

*Hüsniyâ târihin âb-ı şîr it, atâsın iste
Avn-i Hak’la ayn-ı Tennûrî’de âb-ı Zemzem iç.*

“Sonuç olarak, 1482 yılında Şeyh İbrahim Tennûrî tarafından inşa edilmiş olduğunu kaynaklardan öğrendiğimiz bu çeşme, XVIII. yüzyıldan başlayarak XIX ve XX. yüzyıllarda da onarılmıştır. Bu onarımlar sırasında, ilk yapılan çeşmeden hiçbir yapı elemanı günümüze ulaşamamıştır. Çeşme, bugünkü haliyle XVIII. yüzyılın sonlarıyla XIX. yüzyılın başlarında yapılan çeşmelerin plan özelliklerini taşımaktadır. Bu çeşmenin Kayseri ve çevresindeki çeşmelerden farklı bir diğer yönü de, bol miktarda devşirme malzeme kullanılmış olmasıdır” Mustafa Denктаş, Kayseri Ans. C. 3. s. 264.

Türbesi

Şeyh Camii’nin batı bitişiğinde olan bu türbe 889/1484 yılında yaptırılmıştır. Önceleri türbenin kapısı kuzey kısmında iken 1309/ yılında Mir Livâ (Kayseri Sancak Bey’i) tarafından camide yapılan bir tamiratla bu kapı kapatılarak caminin içinden bir kapı açılmış, eski kapı da pencereye çevrilmiştir.

Türbe, kesme taştan altı köşe olarak yapılmış olup yine altı köşeli sivri bir külâhı vardır. İç kısmı kubbe şeklinde örtülü olan türbe tek katlıdır. Selçuklu tipi türbelere Osmanlı tipi türbelere geçişin ilk örneklerindendir. Cami ve türbenin etrafı önceleri

mezarlık iken sonraları mezarlık kaldırılarak yeri, cami ve türbeye bahçe (yeşil saha) olarak bırakılmıştır. Türbenin eski kapısı üzerinde üç satırlık Arapça mermer bir kitabe vardır ki şöyledir:

*“Büniye ve şürrife hâzihi’t-türbetü fî eyâmi’
es-Sultan Bâyezid Han bin Mehmed Han
Mine’t-târih sene tis’a ve semânin ve semâne mie.”*

“Bu mübarek türbe, Sultan Mehmed Han oğlu Sultan Bâyezid Han zamanında 889/1494 yılında yapılmıştır”

Türbede içinde üç sanduka bulunmaktadır. Bunların:

1. Şeyh İbrahim Tennûrî Hazretleri’nindir.
2. Şeyh Lütfullah.
3. Ali Sultan’ın olduğu söylenmektedir.

Türbenin; İbrahim Tennûrî Hazretleri’nin Halifesi İskilipli Şeyh Yavsî’nin Sultan II. Bâyezid’e tavsiyesi üzerine yaptırıldığı rivâyet edilmektedir. Çünkü Sultan Bâyezid Şeyh Yavsî’nin müridi olmuştur. Böylece İbrahim Tennûrî, Sultan Bâyezid’in Hocası’nın Hocası olmaktadır.

Türbenin etrafındaki eski mezarlığa, Tennûrî Hazretleri’nin torunlarından Şeyh Sun’ullah, Şeyh Fethullah, Şeyh Abdurrahim, Şeyh Abdüssamed ve Şeyh Abdullah Efendiler ile birçok güzîde âlim ve meşâyih defnedilmiştir. Ne yazıktır ki şimdi bu kabirlerin üzerinde binalar bulunmaktadır.

Yine Şeyh İbrahim Tennûrî, torunlarından Zeynü’l-ibâd isminde, bir kişinin Müderris olup (974/1566) yılında Amasya Müftülüğü’nde bulunduğu fıkıh ve nahiv’ ilminde üstün bilgi sahibi olduğu ve nihâyet (984/1576) da vefat etmişse de, bu zâtın da Ali Şerif adında bir oğlu olduğunu (1020/1611) yılında Sahn Müderrisi iken vefat ettiğini, genç yaşta ölmesi sebebiyle neslinin kalmadığı ve bu sebepten son iki zâtın nerede medfûn bulunduğu tesbit edilememiştir.

Günümüze Kadar Gelebilen Şahsi Eşyaları

Merhum emekli Albay Tahir Fevzioğlu’nun evinde Şeyh İbrahim Tennûrî’ye ait olduğu söylenen bir papuç parçası; yünden örülmüş, uçları demir tokalı bir kemer; bir de üzerine sarık sarılan külâhın mukavva kısmı bulunmaktadır. Haylice kalın olan mukavva kâğıtının epeyce eski olduğu ve bazı yerlerinin kâğıt kurdu tarafından yenilmiş olduğu görülmüştür.

Eskiden felçli hastalara, asıl şifânın Allah’dan olacağı, Şeyh İbrahim Tennûrî’nin ise, şifâya vesile olabileceği inancında olanlar bu eşyaları hastalıklı yerlere sürerlermiş. Şimdi ise böyle bir uygulamanın yapılmadığı söylenmektedir. Bu günkü tıbda buna “telkin yoluyla tedâvi usûlü” denilmektedir.

Şeyh İbrahim ve Şeyh Lütfullah’ın Vakfiyeleri

Vakıflar Genel Müdürlüğünden edindiğimiz bilgilere göre:

- Şeyh İbrahim Tennûrî Vakfı’nın şahsiyet kaydı. Vakıf kütüğünde yazılı olup, vakfiyesi tescilli değildir.
- Şeyh İbrahim Tennûrî’nin oğlu Şeyh Lütfullah Vakfı’nın da, şahsiyet kaydı, 224 sayılı kütük defterinin 4226’ncı satırında yazılı olup, bunun da vakfiyesi tescilli değildir.
- Şeyh İbrahim Tennûrî Camii şerif ve zaviyesi vakfının da, şahsiyet kaydı, 227 sayılı kütük defterinin 196’ncı satırında kayıtlı olup, vakfiyesi tescilli değildir.

Bu üç vakfında, kütüklerde şahsiyet kayıtları olduğu halde, vakıfnâmeleri bulunmamıştır. Kütükte mülhak vakıf olarak geçmektedir. Fakat mülhak vakıf dairesinde de kayıtları yoktur.

İleride bu vakfiyeler bulunabilirse, Tennûrî Hazretleri’nin hayatına ve eserlerine büyük ışık tutacağı şüphesizdir.

İbrahim Tennûrî’nin torunlarından Seyyid Mehmed b. Abdülfettah b. Nimetullah Çelebi b. Şeyh Ali Sultan b. Şeyh İbrahim Tennûrî’ye ait 18 Şaban 1005/tarihli mufassal bir “Vakıfnâme”, şehrimiz Sosyal Sigortalar Kurumu muhasebe kısmında memur sayın Orhan Kedici’de mevcuttur.

Tennûrî’nin Torunları

1. Seyyid Mustafa.
2. Ebüssuûd.

“Tennûrî-zâde” diye bilinen Seyyid Mustafa İbni Şeyh Sun’ullah İbni Seyyid Kasım İbni Şeyh İbrahim Tennûrî’nin İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Bölümü numara 1129 da kayıtlı “Hediyetü’l-fukara” (dervişlerin hediyesi) adında 24 varaklık bir risalesi

vardır. Türkçe ve mensur olan bu eser, Abdülkadir Geylani, Eşref-zâde Abdullah Rûmî ve yine Eşref-zade Şeyh Ahmed Efendi’lerin menkabelerini anlatmaktadır. Risalenin yazarı olan Tennûrî-zâde Seyyid Mustafa Efendi, Eşref oğlu Ahmed İzzeddin Efendi’nin müridlerindendir.

Yine, Şeyh İbrahimTennûrî’nin torunlarından olup, III. Murad devri âlimlerinden Ebu’s-Su’ud İbni Şeyh Sâdullah (Kadı Sa’di) İbni Şeyh Lutfullah İbni Şeyh İbrahim Tennûrî’nin de “Miftâhü’l-adâlet” (Adaletin anahtarı) isminde, mucâhit ve gazilerin fazileti hakkında Türkçe bir eseri olduğu, Osmanlı Müellifleri’nde bildirilmektedir, (bkz. cilt 1/49) Şeyh İbrahim Tennûrî evladına ait şecere (sofra, soykütüğü) bulunarak Kayseri Kültür Müdürü Mehmet Çayırdağ tarafından Kayseri Erciyes Dergisi’nin 25. Sayısı’nın ilk sayfasında yayınlanmıştır. (bkz. Erc. D. 1980, 25. sayı, sayfa 1-3)⁹

İbrahim Tennûrî’nin Eserleri

Bunlardan biri Gülzâr-ı Mânevî, ikinci eseri de Divan’ı - Gülşen-i Niyaz isimli eseridir. Bu iki eseri de Kayseri’de yayın hayatına girmiştir. Bu eserden “Gülzâr-ı Manevî” Rahmetli Ali Rıza Karabulut ile Ramazan Yıldız tarafından bazı notlar ilave edilerek “Gülzâr-ı Mânevi ve İbrahim Tennûrî” ismi ile 198....de yayınlanmıştır.

Gülzâr-ı Ma’nevî Özellikleri

İbrahim Tennûrî de, diğer müelliflerin yolundan giderek Gülzâr isimli kitabına, Allah’a hamd ve senâ ile başlamıştır:

*Kılalum her işe hamd ile bünyâd
Ki anı hayr ile hatmide üstâd*

*İşün üstadı oldur kim cihânı
Yaratdı hem içinde cism ü cânı*

Tennûrî, zamanın kutbunun kendi şeyhi, Akşemseddin olduğunu, O’nun ilmi ile dünyanın aydınlandığını ve onun aşkı ile gönüllerin temizlendiğini; Hz. Musa’nın asası ile denizden yol açıp, kendine inananları, Firavun’un şerrinden kurtardığı gibi; Şeyh

⁹ Mehmet Çayırdağ’ın hazırladığı Kayseri’de ki kitabelerinden 15 ve 16 yy. da yapıldığı anlaşılan ilk Osmanlı Yapıları” isimli eserde bu caminin Tennûrî’nin torunlarından 984/1576 yılında vefat eden Şeyh Abdurrahman Efendi tarafından yaptırıldığı kabul edilmektedir. s. 544-545.

Akşemseddin de, devrinde yaşayan Müslümanların gönüllerinde yollar açıp, onları nefsin ve şeytanın elinden kurtardığını şu beyitlerle açıklar:

*Sorarsan bu zamanun şimdi kutbu
Hidâyet nûrî Şemsü'l-Hakk'ı ve'd-Din*

*Anun ilmiyle âlemler münevver
Anun ışıkiyla gönüller mutahhar*

*Eğer himmet kıla Musâ sıfat ol
Deniz içinden aç her kula yol*

*Ala Firavn elinden özin anun
Kıla milkine hâkim Mısr-ı cânun*

Eğer Şeyh, taş veya toprağa nazar kılrsa, O'nun nazarı ile o anda, taşın ve toprağın iksir ve cevher olacağını bildirmiş ve bunu Tennûri bizzat kendi nefsinde tecrübe ettiğini, taş gibi, katı olan kalbinin, Şeyh Akşemseddin'in irşâdı sâyesinde cevher gibi, olduğunu, O'nun himmetine yapışıp, Şeyh'in himmet-atına bindiğini şu mısralarında dile getirmektedir:

*Taş ü toprağa ger kılrsa nazar ol
Kılır bir demde iksir ü güher ol*

*Güher bahş olduğına ol nazar ben
Bu taş kalbümünden anladum heber ben*

*Künûzın kıymetini kimse bilmez
Beyanı akla sığmaz vasfa gelmez*

*Yapışdum ben de anun himmetine
Sığındum bindüm uş himmet atına*

Tennûri, bu eseri kaleme aldığı sırada, zamanın fitne ile dolduğunu, gönüllerin mükedder ve kalplerinin rahatsız olduğunu; Hakk'ın rahmetinden ve Ak Şeyh'in himmetinden iyilik erişerek Nesl-i Osman'dan Sultan Murad'ın oğlu Fatih Sultan Mehmed'in, Allah tarafından muzaffer bir padişah olarak gönderildiğini de şöyle ifade eder;

*Nice kim fitne âlem dolmuş iken
Gönül andan mükedder olmuş iken*

*Olarun himmetinden erdi eylük
Dua makbul olup kalmadı eksük*

*Bir ulu şâhı sen kıldun muzaffer
O şâha feth olundu taht-ı Kayser*

*Muhammed Han Sultan İbn-i Sultan
Murad İbni Muhammed Nesl-i Osman*

Şeyh İbrahim Tennûrî, bu eserini Fatih Sultan Mehmed Han'a takdim ettiğini ise şu beyitleriyle bildirmektedir:

*Kitabı ben de ol şâhun katına
Getürdüm tuhfe kıldum hizmetine*

*Kim okına huzurunda nasayih
Gönüllere hidayet ola layih*

Kitabın hâtîme kısmında ise, eserin telif tarihini ve kaç beyit olduğunu şu beyitlerde açıklamaktadır:

*Sekizyüz elli yedisinde iy yâr
Safer nısfında hatm oldu bu güftâr (14)*

*Kereminden Hak-Teâlâ kıldı yâri
Ki beş bin yüz kırk beyt oldu vâri*

Şeyh İbrahim Tennûrî, kitabın adını da hâtîmenin son kısmındaki münacatında söylemektedir:

*Bu gülzarun çün oldu ihtitâmı
Resûlün ruhuna irgar selâmı*

*Ki kıla suçumuz Hak'dan şefaât
Anun ile bulavuz istikâmet*

*Okıyı ben tutavuz bu kitâbı
Götüre Hak cemâlinden nikâbı*

*Okıyan dinleyen kıldukça tekrâr
Vire Hak yini ilmü yini esrâr*

Tennûri kitabın ismini “Gülzâr” olduğunu ilk beytinde açıklamış ise de, ancak eserinde bütün konuların manevî yönünü açıklaması nedeniyle kitabın ismine “Gülzâr-ı Manevî” denilmiştir.

Tennûri geleneğe uyarak eserinin sonunu, yapmış olduğu dua’larının kabulü için “Âmin” diyerek tamamlamıştır:

*Münevver kıl İlâhî subh u şamın
Diyenün bu dua hakkında âmin*

*Ki esbab-ı kabulü her duanın
Münevverliğidir âmin diyenün*

*Çü hamd ola kelimun ibtidası
Gerek âmin ola anun intihası*

*Hak emrine düze kulun kelamın
Öni ger hamd ola vü sonı ÂMİN*

Gülzâr’ın Yazılışının Sebebi

Önceleri büyük bir âlim iken, sonraları kelâm ve felsefenin derinliklerine dalarak kendisini kurtaramayıp, Fatih Sultan Mehmed devrinin on sapık düşünceli kişisinden biri olan Göynüklü bir tüccarın oğlu olan Seferşah; Fatih’in cezalandırmak için onu aratması üzerine Arabistan’da mukaddes yerleri (Mekke-Medine) ziyaret ederek, kusur ve günahlarının affı için Tanrı’ya yalvarmıştır.

İşini ve fikrini özellikle de imânını düzelttikten sonra Anadolu’ya gelerek Akşemseddin’e intisap edip, O’na müridi olmak istemiştir. O sıralarda Akşemseddin çok yaşlanmış olduğundan Seferşah’a:

“Kayseri’de Halifemiz Şeyh İbrahim, seni irşâd eylesin” demiştir.

Seferşah da, Şeyh Akşemseddin’in emrine uyarak ve O’nun isteği üzerine İbrahim Tennûri’ye vereceği hediye olmak üzere bir yüzü yün ve bir yüzü kutun (kadife), iki yüzü de, giyilebilen bir kaftan (cübbe) diktirmiştir.

İki yüzlü bu cübbenin taşıdığı mana işaretine göre, Akşemseddin, Şeyh İbrahim’e:

“Bu cübbenin iki yüzü olduğu gibi, telif edeceğin kitabın da, hem hakîki ve hem de mecâzi manaları ifade eden iki yönü olsun” işaretini vermiştir.

Seferşah’ın ifadesine göre:

“Ben kendi gönlümden; eğer Şeyh İbrahim mürid-i kâmil ve kerâmet sahibi bir kimse ise, Akşemseddin’in buyurduğu gibi, bu kaftanın ikiyüzlü olmasından, telif edeceği kitabın nasıl olacağını anlar” dedim.

“Seferşah, Kayseri’ye gelmeden; Şeyh İbrahim Tennûri’ye bu hal malum olmuştu. Hatta Akşemseddin’in telif edilmesini istediği kitabın bir kaç cüzünü (formasını) Akşemseddin’in isteğine uygun olarak telif eylemişti. Kitabın bir yönü fıkıh, diğer yönü ise tasavvufu anlatıyordu.

Seferşah Kayseri’ye gelip, İbrahim Tennûri Hazretleri’nin kerâmetini görünce Ona inandı ve gerçek bir mürid oldu.

Şeyh İbrahim Tennûri, Seferşah’ı, Kayseri’ye, Akşemseddin’in, gönderdiğini yazdığı Gülzâr-ı Ma’nevî’de şöyle anlatır:

*“Buyurmuş bir Azize yürüt ana var
Sana ilm-i İlâhî kıla tekrar*

*Nazar kılmış ü himmet koşmuş ana
O hizmet tâ gelüp yâr ola bana*

Seferşah, Şeyh İbrahim Tennûri’den feyz alarak tasavvufun inceliklerini öğrendikten sonra, bu ilme dâir “Ziyâfetü’l-Ihvan bi Metâimi’l- İrfan” adında bir kitap yazmıştır. Daha sonraları çeşitli yerlerde kadılık ve müderrislik yapmış olan Seferşah Elmalı’da vefat etmiştir.

İbrahim Tennûri, fıkıhla tasavvufu kaynaştırdığı bu eserinde; Tevhid, Namaz, Oruç, Zekat, Hacc, Nikah, Talak, İtak, Eyman, Hadd, Cihad, Lakıyd, Lukata, Âbık, Mefkut, Zina, İçki, İftira, Şirket, Vakf, Büyü, Kefalet, Havale, Kadı, Şehadet, Vekalet, Da’va, İkrar, Sulh, Mudarebe, Vedi’a, Ariye, Hibe, İcare, Kitabet, İkrar, Hacr, Me’zun, Gasb, Şüf’a, Kısmet, Müzare’a, Mûsakaat, Zebayih, Uzhiye, Kerahat, İhya-i Mevat, Sayd, Rehn, Cinayet, Vasaya, Hunsa gibi, İslam fıkıhı’nın bütün konularını açıklamış, genellikle fıkıh kitaplarındaki tertibe göre düzenlemiştir. Eseri bu şekilde tertip ettiğini de, şu beytinde açıklamaktadır:

*Diledüm bir kitabı cem idem ben
Ki ola tertibi şer’i üzre müzeyyen*

Eserin tasavvufî yönü, fikhî yönüne galiptir. Bu nedenle her konunun baş kısmında kısaca fikhî durum anlatıldıktan sonra, tasavvufî yönüne geçilmiş, asıl ağırlığı bu kısım teşkil etmiştir. Fikhî kısım, tasavvufa geçişe bir zemin niteliğinde olmuştur. Fıkıhtaki her konu tasavvufa tatbik edilerek bir “Fıkıh-ı bâtinî” yani Fıkıh-ı ma’nevî meydana getirilmiştir. Fakat bu tevilleri yaparken hiç bir zaman İslâmî ölçüleri aşmamıştır. İslâm dışı sapık bâtinîlikle hiç bir ilgisi alakası yoktur.

Şeyh İbrahim’in bu önemli eseri, Fıkıhla, tasavvufu’nun birleştirilip birbiri içinde mezedildiği görülmektedir. Bu yönüyle de, denebilir ki, sahasında ilk eser niteliğini taşır.

Edebî Yönü

Şeyh İbrahim Tennûrî, bidâyette, tahsilini medresede yapmış ve önceleri medrese’de müderris olmuş ise de, daha sonraları medreseden zorunlu olarak tekke kültürüne intikal ederek kendini o sahada yetiştirmiş önemli bir tekke şâirlerindendir. “Gülşen-i Niyaz” isimli divanında Münâcat, Mi’raciye, Naat, Destan, Kaside, Tercih-i bend, Temsiller, Öğütler, Gazeller, Rubâîleri mevcuttur. Bazı mecmu’alarda yayınlanmış Yunus Emre tarzında İlâhileri ve şiirleri de vardır. Örnek: Yunus Emre’nin “olur” redifli şiirinin 11. beyitten sonra, aynı ölçü aynı redifte 4 beyit daha ekleyerek şiiri 17 beyit yapmıştır.()

Gülzâr-ı Mânevî adlı eseri ise, baştan sona sûfiyane bir şekilde yazılmış 5140 beyitlik mesnevi olup, vezni, **Mefâîlün/ Mefâîlün/ Feûlün’**. Bu eser Bayramiye tarikatı mensuplarınca çok sevilmiş ve pek muteber tutulmuş bir kitaptır.

Gülzâr-ı Mânevî adlı eserinde mahlas olarak “Âşık” sıfatını kullandığı halde, Gülşen-i Niyaz adlı eserinde, kendi adı olan “İbrahim”i mahlas olarak kullanmıştır.

İbrahim Tennûrî, Gülzâr-ı Manevî’yi hazırlarken Celaleddin Rumî’nin meşhur “Mesnevi” kitabından, Mahmud Şebüsterî’nin “Gülşen-i râz”ından yer yer tercümeler ve bunlardan etkilenmiştir. Hatta Âşık Paşa’nın “Garip-nâme”sinden de faydalanmıştır.

İbrahim Tennûrî, işlediği konulara uygun düşen âyet ve hadislerden deliller getirerek mesnevisini (kitabını) süslemiştir. Âşık Paşa “Garipnâme”, Tennûrî “Gülşen-i Niyaz”ında her ikisi de “Âşık” mahlasını kullanmışlardır. Ancak şiir metinlerine bakıldığında Âşık Paşa’nın şiir metinleri daha ağır metinler; Tennûrî’nin şiir metinleri de daha sade olduğu görülür.

Tennûrî, her iki eserinde de, edebiyat sanatlardan mecâz, kinâye, teşbih, istiare, îham, cinas gibi birçok sanatları ustalıkla kullanmıştır. Özellikle Gülşen-i Niyaz adlı kitabında Divan Edebiyatı’nın (münâcat, mi’raciye, naat, hikayât, söyleşi, destan, bahrîyat, nasihat, murabba, gazel, kaside, terci’-i bend, mersiye, temsil) gibi birçok nazım türlerini kullandığı görülür.

Tasavvufî Yönü

İbrahim Tennûri'nin İstanbul'un mânevî fatihi Şeyh Akşemseddin'in müridlerinden olduğunu, üç aylık bir riyâzet ve inzivâdan sonra ona halifelik verdiğini, Tennûri'ye göre zamanın kutbunun Akşemseddin olduğunu, onun himmetine yapışıp yine onun himmet atına bindiğini ve bu eserini onun işareti ile meydana getirdiğini yukarıda anlatmıştık.

Tennûri, Gülzâr'ın hâtimesinde ise, Akşemseddin'i "Dinin ve Hakkın güneşi" diye övmekte ve onun himmeti ile bu eseri yazdığını ve tasavvufla ilgili olarak her ne varsa, hepsinin bu eserde anlatıldığını, eserini okuyanların faydalanacaklarını, kendisini duadan unutmamalarını ve Rasûlullah'ın şefaatine nâil olmalarını dilemekte ve şöyle demektedir:

*İlâhi kıl bizi ışıında kâim
Ki onunla olavuz kulluğa dâim*

*Koyup gayrin tutavuz ısk-ı âyin
Înâyet kıla Şemsü'l- Hakkı ve'd-din*

*İrişe himmet tuta elimüz
Hakk'a doğru vara yolumuz*

*Nice kim himmeti ola bize yâr
Gönül bülbülüne açıldı gülzâr*

*Beyan oldı ne kim varsa hidâyet
Okıyanlar bulalar istikâmet*

*Beyan issin unutmaya duadan
Şefaât ire ana Mustafa'dan*

Tennûri, fıkıhla tasavvufu kaynaştırdığı bu eserinde, tasavvufa daha çok ağırlık vermiş, fıkıh kısmı ise, tasavvufa geçişe bir zemin niteliğinde olmuştur. Hatta Ney, Def, Çeng, Küfr, Şâhid (güzel), Zünnâr... gibi konuları da, tasavvufî bir şekilde açıklamakta ve çok güzel teviller yapmaktadır.

Eserin mukaddimesinde Hulefâ-i Râşidin (Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali) den övgüyle bahsetmekte olup, kendisi "Zikr-i Cehrî" (açık zikir) erbâbından olması nedeniyle de, silsilenin pîri olduğu kabul edilen Hz. Ali'yi ve Hayber Fâtîhi olarak ayrıca zikretmektedir:

Koyup malını, ıskun kıldı tahkîk
Emîrî'l-Mü'minin ol şâh-ı Sıddık

Ömer ol sevgüye öldürdi oğlan
Anunçün oldı mü'minlere Sultan

Gör ol Osman-ı zinnûreyn kim ol
Nice baş virüben açdı Hakk'a yol

Emîrî'l-Mü'minin ol Haydar'ı gör
Nice basdı vü kırdı kâfîri gör

Çü gösterdi bûlar ıskdan nisânı
Cinân içinde kaldı câvidâni

Gel imdi gözgünün yüzün safâ kıl
Ôlarun buyruğuna iktidâ kıl

İrişdüirdi ana himmet Veli'den
Kaçan kurtuliser Haydar Ali'den

Evliyâ'nın kerâmetlerini hayza ve gayr-i meşrû fiile benzeten İbrahim Tennûri bu eserinde bütün mü'minlerin bir (mürşid-i kâmil) e intisap etmelerinin gerekliliği üzerinde durmuş, mü'min olup da "ilm-i ledünni" münkir olanlarla, münkir olmadığı halde müntesip olmayanlar hakkında bazı benzetmelerde bulunmuştur. (bkz: "Beyan-ı sırr-ı Hunsâ-ı ma'nevî".)

Tennûri işlediği bütün konuların sonunda bir münâsebet düşürerek "Âşık" mahlasını kullanmış, mahlas beytinden sonra da, iki-üç münâcat beytiyle o konuya son vermiştir. Tennûrî'nin bu uslûbu, kendisinden bir asır önce yaşamış olan Âşık Paşa'nın meşhur "Garip-nâme" adlı kitabına aynen benzemektedir. Örnek:

Kudret ipi yani Kur'ân'dır bize
Tanrı'dan indi ki bu halkı düze

Yapışu ben ol ipe yanmak gerek
İmdi bu gafletten uyanmak gerek

Pes bu Âşık cânına şükrânedür
Kim anun ıskıyla her dem yânâdur

*Işkdur anı durmadan hep uyardan
Dosta doğru yol budur gel gel diyen*

*İy Hudâyâ doğru yoldun ırmagıl
Kendü ışkından bizi ayırmagıl*

Eserin Türk Dili Bakımından Önemi

İbrahim Tennûrî'nin yazdığı eserleri bundan 545 yıl kadar önce, Fatih devri Türkçesi kelimeleriyle aruz vezni ile yazılmıştır. Devrinin dil özelliği bakımından cümlelerde Arabça, Farsça, kadim Türkçe kelimeler bulunmakla beraber, bu eserlerde, Osmanlı Devleti'nin sonlarına doğru yetişmiş bazı şâirlerin şiirlerine kıyasla; Tennûrî'ni eserlerinde halk diline yakın bir üslûp kullandığı görülür. Eserlerde yer yer atasözleri, deyimler, öğütler, temsiller, hikâyeler, söyleşiler devrine göre çok sâde sayılabilecek kelimelerden örülü cümleler kullanmıştır. Örnek:

*Gel iy gönül yüzünü pâk idenler
Özüni Hak yolında hâk idenler*

*Yürüyüp derde dermân isteyenler
Gönül küfrüne imân isteyenler*

*Zira koruk iricek güz yılına
Gider turşu döner oğul balına*

*Diler esrârını seyride diller
Kim andan yol aça gönüller*

*Zi üstâz kim gören ol bizi düzdi
Giderdi ihtiyarı elden üzdi*

gibi Türkçe kelimelerin kullanılması, yer yer arkaik ve şimdi bile kullanmadığımız öz Türkçe kelimelerin, halkın kullandığı kelimelerin eserlerde yer bulması Türk Dili bakımından oldukça önemlidir. Dil araştırmacıların Osmanlıca'ya vakıf olan öğrencilerin İbrahim Tennûrî'nin eserlerine bakmaları oldukça önemlidir. Örnek:

- A ad, ak, and, arınma, aş, aşlatma, ata, ayık, ayruk.
- B bahşîş, bay, beğ, belek, bile, biliş, birle, bir olmak, bülbül.

C-Ç	çira, çırağ, çizmek, çumruk.
D	daglama, dağlanma, değşürme, tanlamak, dosdoğru, doyu, dökmek, dölenmek, dulunmak, dün, düzetme, düzme.
E	el, el alma, el ele verme, ermek, eşik, eydür, eyü.
G	ğerçek, gölük, gönül, gül, görgü, göyünme, gözgü, gün.
I-İ	ır, ırma, ırak, ile, ir, issiz, işik.
K	kamû, kar, karağu, kayıkma, kekeleme, kesin, kez, kığırtma, kılavuz, koruk, kul, kuldaş.
O-Ö-P	od, onma, öküş pazar, pir.
S-Ş	salı-verme, salmasan, san, sayıklama, seğırtme, sepişme, sığırtmaç, sırdaş, soğulma, soylama, söyündürme, şaş, şen, şeşme.
T	talama, talan, tanık, tanrı, tapu, tedirgün, tınlama, tutruk, tutsak, tutu.
U-Ü	uçmak, ud, udlu, uğrı, ulama, ulu, umu, us-üleşme, ün, ütme.
Y	yagma, yalın, yaman, yas, yavuz, yayak, yayma, yilme, yiltme, yohsul, yoldaş, yön, yöre, yunma, yurt.

Gülzâr-ı Mânevî Bilinen Nüshaları

1. Raşit Efendi Kütüphanesi No: 8680
2. Süleymaniye Kütüphaesi Esad Ef. Bl. 1639
3. Süleymaniye Hacı Mahmud Ef. Bölümü No: 3368
4. Süleymaniye H. Mahmud Ef. Bölümü No: 2231/4
5. Süleymaniye Mihrişah Sultan Bl. No: 215
6. İstanbul Üniversitesi T. Yazmalar No: 1211
7. İstanbul Üniversitesi T. Yazmalar No: 2283
8. Nûruosmaniye Kütüphanesi No: 3634
9. Üsküdar Selimağa Kemankeş Bl. No: 502
10. Bursa Orhan Kütüphanesi (Genel) NO: 1675
11. Manisa Muradiye Kütüphanesi No: 1295

Divân (Gülşen-i Niyâz)

Gülşen-i Niyaz veya Divan-ı Şeyh İbrahim Tennûrî: a) Kaside: b) Gazel: c) Rübâî:

Gülşen-i Niyaz (Divan) isimli eser tek nüsha olarak bilinen nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Bayram Efendi Bölümü 3791 numarada kayıtlıdır. Gülşen-i Niyaz'ın İstinsah târihi: 903/1497.

Müstensih	:? Bilinmiyor.
V (Yk)	: 5-132
Ölçü	:158 x 120 - 137 x 100
Str	: 11
Yz	: Harekeli Nesih; siyah deri ciltli, şirazeli.

Asıl metinden önceki yaprakta karşılıklı iki daire içinde şu ibare yazılıdır:

1b. “Kitâb-ı Gülşen-iNiyâz-ıŞerif; li’ş-şeyh’il-kâmili’l-mükemmel eş-Şerif Sultanü’l-âşıkın eş-Şeyh İbrahim Tennûrî kutbu’l-milleti ve’d-Din el-mürebbi ani’ş-şeyhi’l-ârif Akşemsüddin müselliku’l-meşâyih kutbu’l-milleti ve’d-Din el-mürebbi ani’ş-şeyh Hacı Bayram Veli kutbu’l-milleti ve’d-Din el-mürebbi ani’ş-şeyh Sultanü’l-ârifin eş-Şeyh Hamidüddin Aksarayı Tâcü’l-milleti ve’d-Din”

2a. “Kaddesallahü esrârahüm ve nefeanallahü bişefâatihim eş-Şerif ila Hazreti Rasulillah Sallallahü Teâlâ Aleyhi ve Sellem ve Cibril Aleyhi’s-salam eş-şerif salvetul-lahi’r-Rahman aleyhima ve ilallahi Teâlâ Azze ve Celle dâme feyzuh aleyhima” 132b. de ise bitiş işareti olan üçgen içinde müstensihin şu ibaresi yazılıdır: “Temme Divan-ı Kâtip İbrâhim el-Kayseri tayyeballahü serahü ve ceale’l- Cennete mesvâhü yevme’l-cümü’ati vakte’d-duha fi tarihi Rebi’il-âhir sene 903. h Müstensih kitabı yazdıktan sonra kendi ismini yazmayıp şu beyti yazmıştır.

“Kim yazanı fatiha birle ana
Tanrı bin rahmet eyleye ana”

Gülzâr-ı Manevî ile Gülşen-i Niyâz'ın Farkları

Gülzâr-ı Manevî, Şeyh Tennûrî'nin ilk eseridir. Mesnevi tarzında yazılmış. Mahlasolarak “Âşık” mahlası kullanılmıştır. Vezin ise:

Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/Feûlün

Vezninde olup, Eserin muhtevası: 5.140 beyittir. Kitabın telif tarihi; 857/1453'tür.

Gülşen-i Niyâz (Divan); kitabında mahlas almayıp, kendi ismi olan İbrahim'i mahlas olarak kullanmıştır. Manzum olan bu kitap 2.500 beyitten meydana gelmiştir. Kitapta

büyük çapta Âşık Paşa'nın tesiri görülür. Bu eserdeki bir kısım kaside, münâcat, naat, tercih-i bend, gazel ve rubailer bu tesiri açıkça göstermektedir.

Gülşen-i Niyaz'ın bir tek nüshası mevcuttur. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Bayram Efendi Bölümü 3791 numarada. İstinsah tarihi: 903/1497. Müstesihin ismi yoktur. Herekeli Nesih bir yazı ile yazılmıştır. Eser, 132 vr.'den meydana gelmiştir. Siyah deriden oluşan cildi şîrâzeli'dir.

İbrahim Tennûrî'nin Kitapları'nın Edebî Yönü

Tennûrî herşeyden önce bir tekke şâidir. Gülşen-i Niyaz isimli kitabında (divanında) Münâcât, Na'at, Bahâriye, Mî'râciye, Destan, Kaside, Tercih-i bend, Gazel ve Rubâîler vardır. Bazı mecmu'alarda yayınlanmış Yunus Emre tarzı İlâhîleri ve Halk Edebiyatı tarzı şiirleri de mevcuttur.

İbrahim Tennûrî büyük bir sofî ve mutasavvıftır. Gülşen-i Niyaz isimli divânındaki şiirlerinin ifade ettiği anlamlara göre Allah'a vasıl olmak için mücâhede ve riyâzetle, irâde ve taleble Allah yolunda çeşitli güçlüklerle katlanıp tasavvufun âdâbına riâyet ederek Allah katında bir makama sahip olur.

İhlâslı olarak sahih amellerle kulun kalbine nezd-i ilâhiden gelen haller vardır. Bunlar murâkabe hâli, kurb hâli, havf hâli, müşâhede hâli, şevk hâli üns hali daha başka birçok nev'i hallerdir. Mevlâsının cemâlini, mahabbetini, Allah'a olan sevgisini, onun lutfunu ve ihsânını duyarsa, kalbinde; aşk, şevk ve ümid hissi doğar.

İbrahim Gülşeni Allah âşığıdır, şiirlerinde Allah aşkını ve sevgisini dile getirmiştir. Aynı zamanda Allah'ın azametini, kibriyâsını, celâlini, kudretini, cebbâr ve kahrî oluşunu müşâhede ettiği için kalbinde haşyet ve korku hissi meydana gelmiştir. Bütün bunları şiirlerinde mecâz, teşbih, istiâre, kinâye ve tevriye sanatlarını kullanarak ifade etmiştir. Mesela: "O yarattığı her şeyi güzel yapmıştır... (Secde suresi, 7. ayetinin açıkladığı güzel yaratıkları içinde en güzeli insandır. O söylediği insandaki güzellik sıfatı ile mecazen yaratıcının güzelliğini kasetmiştir. Tennurî Allah'a olan aşkını ve sevgisini ifade etmek için beşeri kelimelerin hepsini; mecâz, teşbîh, istiâre, kinâye ve tevriye yoluyla ilâhî aşk sahasına göndermek lazımdır.

Tasavvufi ve edebî şiirlerinde, sevilen güzel bir kadın temsili ile Allah aşkını ve sevgisini ifade etmesini anlamak Edebî sanatları bilmeyenler için güçleşmiştir.

GülşenîNiyâz isimli kitabında Tennûrî, Allah sevgisi ve korkusunun, insanın güzel ahlâkın tamamına riayet edip günâhların hepsinden kaçınarak Allah'ın emirlerini yerine getirmekle ve devamlı zikir ve taâtleri (iyilik ve ibâdetleri) ifade etmekle oluşacağını dile getirmiştir.

Kitab-ü Gülşen-i Niyâz-ı Şerif

Şeyhü'l-Kâmil el-Mükemmel eş-Şerif Sultanü'l-ârifîn ve Tâcû'l-âşıkîn eş-Şeyh İbrahim Tennûrî Kutbü'l-Milletive'd-dinel-Mürebbiani's-şeyhi'l-ârif, Akşemşeddin müsellikü'l-meşâyih Kutbü'l-milleti ve'd-dîn el-mürebbi ani's-ş-şeyh Hacı Bayram Veli Kutbü'l-milleti ve'd-dîn el-Mürebbi ani's-Şeyh Sultani'l-ârifin eş-Şeyh Hamîdüddin Aksarâyî Tâcû'l-milletive'd-dîn¹⁰

Kaddesallahü esrârehüm ve nefe'anallahû bi şefeatihim eş-Şerif ila Hazreti Resûlillâh Teâlâ aleyhi ve sellem ve Cebraîl aleyhi's-salam eş-Şerif salevatüllahi-r-Rahman aleyhima ve ilallahi Teâlâ azze ve celle dâme feyzuhu aleyhima¹¹

Kitâb-ü Gülşen-i Niyâz-ı Şerif

Şeyhü'l-Kâmil el-Mükemmel eş-Şerif Sultânü'l-ârifîn ve Tacü'l-Âşıkîn eş-Şeyh İbrahim Tennûrî Kutbü'l-milleti ve'd-din el-Mürebbi ani's-şeyhi'l-arif Akşemseddin müsellikü'l-Meşâyih Kutbü'l-milleti ve'd-dîn el-mürebbi ani'-ş-Şeyh Hacı Bayram Veli Kutbu'l-milleti ve'd-dîn el-Mürebbi ani's-Şeyh Sultâni'l-ârifin eş-Şeyh Hamîdüddin Aksarayı Tâcû'l-milleti ve'd-dîn¹²

Kaddesallahü esrarehüm ve nefe'anallahû bi-şefeatihim eş-Şerif ila Hazreti Resulillah Teâlâ aleyhi ve sellem ve Cebraîl aleyhi's-salam eş-Şerif salevatüllahi-r-Rahman aleyhima ve ilallahi Teâlâ azze ve celle dâme feyzuhu aleyhima¹³

¹⁰ Şeyh Arif, büyük şeyhlerin yolundan giden dinin ve milletin (şeriatın) kutbu Akşemseddin tarafından eğitilmiş kamil ve mükemmel eş-şerif (Hz. Hasan'ın soyundan gelen) ariflerin sultanı ve âşıkların tacı milletin ve dinin kutbu Şeyh İbrahim Tennurî'dir. Akşemseddin'de âriflerin sultanı milleti ve dinin kutbu Şeyh Hamidüddin Aksarayı tarafından eğitilmiş, milletin ve dinin Kutbu Hacı Bayram Veli tarafından terbiye edilmiş ve eğitilmiştir.

¹¹ Allah onların sırlarını kutlu eylesin, Allah onların şefaathleri ile bizleri faydalandırsın. Bu şerif insan Resulullah sallallahu aleyhi vesselame, oda şerefli Cebraîl aleyhisselam'a Rahman Allah'ın rahmetleri ikisi üzerine olsun, oda (Allah'tan vahiy getirerek) Allah'a varıp dayanır. Allah'ın feyzi onlar üzerine devamlı olsun.

¹² Gülşen-i Niyaz-ı Şerif'in nazımı Şeyh Arif, büyük şeyhlerin yolundan giden dinin ve milletin (şeriatın) kutbu Akşemseddin tarafından eğitilmiş kâmil ve mükemmel eş-Şerif (Hz. Hasan'ın soyundan gelen) âriflerin sultanı ve âşıkların tacı milletin ve dinin kutbu Şeyh İbrahim Tennurî'dir. Akşemseddin de âriflerin sultanı millet ve dinin kutbu Şeyh Hamidüddin Aksarâyî tarafından eğitilmiş, milletin ve dinin kutbu Hacı Bayram Veli tarafından terbiye edilmiş ve eğitilmiştir.

¹³ Allah onların sırlarını kutlu eylesin, Allah onların şefaathleri ile bizleri faydalandırsın. Bu şerif insan Resulullah Sallallahü Aleyhi Veselleme, o da şerefli Cebraîl aleyhisselam'a Rahman Allah'ın rahmetleri ikisi üzerine olsun, o da (Allah'tan vahiy getirerek) Allah'a varıp dayanır. Allah'ın feyzi onlar üzerine devamlı olsun.

Gülşen-i Niyâz'da Konular

Kitâb-ı Gülşen-i Niyâz Fî beyân-ı Usûl-i râh-ı irfan
İrfan yolunun asılların açıklama hakkında

Münâcat-ı ilâhi (<i>Tanrıya du'a edip yalvarma</i>)	V. 1
Mi'rac-ı Seyyidi'l-Mürselîn Muhammed el-Mustafa Sallallahü Aleyhi Vesellem	V. 5
Na't-i Seyyidi'l-Mürselîn Muhammed el-Mustafa Sallallahü Aleyhi Vesellem	V. 17
Diğer Na't-ı Resulillah Sallallahü Aleyh	V. 20
Hikayet-i Sultan Mahmud Dervîşi bazer ve ahval	V. 21
Hikayet-i Genc-nâme	V. 28
Dastan-ı Yusuf Sıddık aleyhi vesellem Dervîş bud	V. 37
Dastan-ı Abid ki kerden huy ve hikayet üftad	V. 43
Tiyyi huy edinmiş âbidin destanı ve hikayesi Dastan-ı Gürbe (<i>Kadi</i>)	V. 48
Dastan-ı Sayyad-ı Morg giriften ve mükalemekerden 6a-o	V. 54
Dastan-ı temsili ayine (<i>Kuş tutan avcının destan-ı ve onunla (kuşla) konuşması</i>)	V. 59
Dastan-ı Muhtesil-i dervîş namest (name)	V. 66
Dasitan-ı Sarraf ve Padişahî Kenizek dest daşte (<i>Sarraf ve bir padişahın cariyeyi alması destanı</i>)	V. 71
Temsil-i Yaran-ı şeriat ve tarikat ve hakikat ve marifet	V. 80
Nasihat	V. 88
Dastan-i gürg ba bergarg bud temsil-i an (<i>Suda boğulmakda olan Kurdun destanı ve onun benzetmesi</i>)	V. 90
Dastan-i Âlem ba perde ve temsil-i an (<i>Âlemin perde ile olan destanı ve bunun benzetmesi</i>)	V. 96
Dastan-i duhter-i keşşger der bağdadi (<i>Bağdatlı ayakkabıcı kızının destanı</i>)	V. 99
Kaside-i kafiye-i ha	V. 101
Diğer Kasîde kafiye-i nun	V. 102
Kasîde kafiye-i mim	V. 103

Ve fî'l-bahariyyat (Bahar mevsimiyle başlayan kasideler)	V. 104
Ve Fi't-Tercî'i bend (Her bendinin sonunda aynı beyit tekrarlanan uzun manzume)	V. 107
Diğer terci-i bend	V. 109
Kaside Kafiye-i yâ	V. 112
Diğer Kaside Kafiye-i lââm	V. 112
Kaside Kafiye-i nun	V. 113
Kaside Kafiye-i mîm	V. 114
Def'a (tekrar) ve fî'l-bahariyyat	V. 115
Kaside Kafiye-i yâ	V. 117
Diğer Kaside kafiye-i zâ	V. 117
Kaside Kafiye-i lam	V. 118
Kaside Kafiye-i râ	V. 119
Kaside Kafiye-i mislî	V. 119
Kaside Kafiye-i Ya	V. 120
Kaside Kafiye-i misli	V. 121
Kaside Kafiye-i ra	V. 121
Kaside Kafiye-i ha	V. 121
Kaside Kafiye-i nûn	V. 122
Kaside Kafiye-i yâ	V. 122
Kaside Kafiye-i mîm	V. 122
Kaside Kafiye-i râ	V. 123
Kaside Kafiye-i kâf	V. 123
Kaside Kafiye-i ra	V. 124
Kaside Kafiye-i ha	V. 124
Kaside Kafiye-i mîm	V. 125
Kaside Kafiye-i ha	V. 125
Kaside Kafiye-i ra	V. 125
Kaside Kafiye-i mislî	V. 126

Kaside Kafiye-i lam	V. 126
Kaside Kafiye-i zâ	V. 126
Kaside Kafiye-i lâm	V. 127
Kaside Kafiye-i ra	V. 127
Kaside Kafiye-i vav	V. 128
Kaside Kafiye-i kâf	V. 128
Kaside Kafiye-i râ	V. 129
Kaside Kafiye-i hâ	V. 129
Kaside Kafiye-i yâ	V. 129
Kaside Kafiye-i mîm	V. 130
Kaside Kafiye-i ya	V. 130
Kaside Kafiye-i mislî	V. 130
Kaside Kafiye-i mislî	V. 130
Kaside Kafiye-i ra	V. 131
Kaside Kafiye-i ha	V. 131
Rubaiyyat (dörtlükler)	V. 132

İKİNCİ BÖLÜM | METİNLER

[1A] 1. MÜNÂCÂT-I İLÂHÎ

Yâ İlâhî ki çoktur ihsânun
İrişür cümle derde dermânun

Lutfun öküş inâyetin bî-had
Rahmetün kapusunda yoktur red

Kimse kapunda bî-murâd olmaz
Andan artuk kapuda dâd bulmaz

Doydu doyunda mü'min ü tersa
Kısmeti buldı peşev ü Anka

Çünkü bu hûnı eyledin in'âm
Hassa has irdi anda ammeye âm

Gayb-ı gencünden irişür idrâr
Dimedün kim bu yâr ü ol agyâr

Bahşışün virmegile tükenmez
Kimse in'âmın alup usanmaz

Küfrile din yolunda yilerler
“**Vahdehû lâ şerike leh**” dirler

Her yaradılmışun hayatı senün
Şekli zâtı vü sıfatı senün

Baydur her vücud vücudunla
Yir ü gök dopdolu vücudınla

[1b] Her vücudun vücudı cûdundur
Belki varlık senin vücudundur

Dükeli zerreden hıtâbun vâr
Leyse fi'd-dârı gayrunâ deyyâr

Hazretindür enîsü mahbûbı
Her kişinin murad-ı matlûbı

Âbidün ma'bedi ve ma'bûdı
Âşıkun maksadı ve maksûdı

Kâmetün senden erişür mededi
Sen yarattın bu cümle nik ü bedi

Ger eyüdüdür ger yavuzdur heb
Dükeline kulum didün Yâ Rabb

Ben kulun kim zaîf ü efkardür
Kullarından hakîr ü kemterdür

Şol kadar cürm ile günah itdüm
Kim amel defterim siyah itdüm

Dille dini içinde üstâdem
Fi'lile hak yolında key yâdem
Kulpun özüme tac idip kâkın
Ururam dilde ehl-i dil lâfın

Bir huzur ile ta'âtım yokdur
Ta'at içre halâvetüm yokdur

[2a] Secdeler kıluram ne işe yarar
Kuşa benzer ki yirde dâne direr

Gözüm ağlarsa yalan ağlar
Yaş yirine eğerçi kan ağlar

Ah idersem ne biter âhumdan
Çün müessir değül günâhımdan

Dışımı gerçi zühd ile bezerem
İçimi lîk but evi düzerem

Nefsüm azar buta hevesdür kim
Sımadum gerçi adım İbrahim

Ta'atüm yokdur günâhum çok
Senden artuk veli penâhum yok

Melceüm sensin me'âdüm sen
Maksadum sensin murâdum sen

İzzetiçün Aziz-i Kurân'un
Hürmetiçün Kelâm-ı Furkân'un

Fatiha fethinün fütûhıçün
Ol fütuhile rûhiçün

Harf-i maktû'ı mülhakim çün
Ol hurûf-ı ism-i A'zamiçün

Ehl-i tahkîkun anda zevkiçün
Ehl-i tevfikın anda şevkı içün

[2b] Harf-i müminde sırr-ı bâliçün
Susamış canlara zülâliçün

Kalb-i Kur'âniçün kim ol Yâsin
Kalbi sâfî oldu kim okursa yakın

Vahy'ü Rabbanî ve Kelâm-ı Kadîm
Tiyb-i Rahmanî ve şifây-ı sakîm

Oludurur devlet oldurur rahmet
Oldurur nûr oldurur hüccet

Çün bize ol çerâkı Hak virdi
Cehlümüz gicesine subh irdi

Her kimün gözün açmazsa nûr
Bunda onda ol kişi kör

Belki Kur'ân içindedür didâr
Bahtlu ol kim oldı ber-hurdâr

Âlemün mefharı Muhammediçün
Âdem'ün muktedâsı Ahmediçün

Sîreti pişûvâyı Ademdür
Sûreti rehnümây-ı âlemdür

Merkez-i nokta-i ezel oldur
Mazhar-ı sirr-i lemyezel oldur

Şâh-ı levlâk tâc-ı kerremnâ
Mâh-ı kavseyn sirri ev ednâ¹

[3a] Sebakat rahmetî vücudı anun
Rahmeti âsâr cümle cûdî anun

Sebebi rahmet-i necât oldu
Menba-ı çeşme hayât oldu

Andadur kâinâtın esrârı
Andadır mu'cizâtın envârı

Hulk-ı Kur'ân hil'at-ı zâhir
İki âlemde gün gibi zâhir

Cümle zâtın oldurur güneşi
Yüzü gül rûhı ve zülfi habeşî

Mahremidür makâm-ı mahmûdun
Mecma'idur sıfât-ı ma'bûd'un

Hak Teâlâ'ya çünkim oldı habib
Lima'allâh vakti buldu nasib

Bahtlu kullar beşir oldur
Cümle düşmişe destigir oldur

Gönül evinde can sevgüsü yâr
Sâniye'sneyni iz hüma fi'l-gâr

¹ “Fekane kabe kavseyni cv edna”: O iki yay kadar yahud yakın oldu” ayetine işaret ediyor. Necm suresi: 9

Suhbi etbâ'yle Aliçün
Anların ilm ü kemâliçün

Anuçün kim beşâret irişdi
Canıçünkim işâret irişdi

[3b] Her biri bahr-i ilm-i Rabbânî
Her biri ayn-i lütf-i Yezdânî

Her biri muktedây-ı din oldı
Mahrem-i âleme yakın oldı

Anlarınıçün ki didi va şevkâh
Vasl-i ihvâniçün kim eyledi âh

Görmeden ana can virenleriçün
Sıdkile yolına girenleriçün

Enbiyânun sana niyâziçün
Evliyânun gönülde râziçün

Dört imâmın bir itikadıçün
Dini kemâlinde içtihadıçün

Her biri mürşid-i murâd oldı
İlm-i din içinde ustâd oldı

Anların şevkiyle derdiçün
Her sehar zevkiyle virdiçün

İlmiyle amel kılanlarıçün
İlminin sırrını bilenleriçün

Anlarınuçün kim ölmeden öldi
Yoklığa irdi sonra var oldı

İki âlemde el yuyanlarıçün
Fikreti nakşini yuyanlarıçün

- [4a]** Işk odında ciger kebâbıçün
Hicr elinde gönül harâbıçün
- Derdle reng-i saz yüzleriçün
Başlu bağırla yaşlugözleriçün
- Karânu giceler de ta'atıçün
Subh-i dem va'de icâbetiçün
- Canını ıška yâr edenleriçün
Aklını târ u mâr idenleriçün
- Erba'in-i sabah sırriçün
Ol seharler deniz-i dürrîçün
- Bükülen ta'at ile belleriçün
Dûn ü gûn zikr içinde dilleriçün
- Hasta içün ki hâs'a ola garip
Ne ana dost bulına ne tabib
- Anun ol renc-i belâsıçün
Ol belâdan gelen velâsıçün
- Hac yolında susız ölenleriçün
Kerbelâ'da şehid olanlarıçün
- Yire akan şehid kânıçün
Anun ol pak cismi cânıçün
- Cümle mazlum olanun âhıçün
Hazrete gönül içre râhıçün
- [4b]** Ol kişiler ki olalar yohsul
Kimseden dilenmiyeler bir pul
- Anların açlığı ile sabriçün
Dillerinde hemîşe şükriçün

Şol beğîçün kim ola ol ma'zul
Şah iken anı sanalar bir kul

Zulmile yıkılan virâniçün
Cevrile yapılan imâretçün

Şol muradına irmeyenlerçün
Dileği ele girmeyenlerçün

Yazuğı çoklar firâkıçün
Tevbe vaslında iştiyâkıçün

Tevbe suyunda can yuyanlarçün
Ma'nide hil'atin geyenlerçün

Tıflıken anasız kalanlarçün
Doğmadan atası ölenler çün

Kâfiristân içinde tutsağçün
Ayağı vü elindeki bağı çün

Boyun eğer yetim bâşı çün
Karnı acıkınca gözî yaşı içün

Gicenün kadri berâtı çün
Gündüzün savmi salâtı çün

[5a] Şeref-i Kâbe-i Muazzamiçün
Hittâ-i Kuds Âb-ı Zemzem içün

Gökte Kürsi Arş nûrı için
Yir yüzinde Rasûlün Gûri için

Ma'siyet derdine devâ senden
Bu gönül rengine safâ senden

Bana layık günah idi benden
Sen anı kıl ki yaraşur senden

Gerçi kıldum ve sefalaruna cefa
Sen kılursun yine cefaya vefa

Erhamü'r-rahimîn özündür çün
Nâ-ümid olmaya meğer mağbun

Didün eylen dü'â mücîbim ben
Derdinüz arz idün tabîbim ben

Biz küstah lütfun eyledi bes
Yohsa şeker kaçan yise mekes

Dilimüz saklağıl hata sözden
Virdüğün hil'atı yavuz gözden

Yüzümüz karasın ağ eyle
Gönlümüz illetin sağ eyle

Sana döndür bu gönlümüz yüzünü
Sana bakdur bu hanumuz gözüni

[5b] Işk odiyla hicâbumuz yandur
Bizi vuslat şarâbına kandur

Işka can ü gönül talib kıl
Nefsi mağlub aklı gâlib kıl

İkilik gussasından âzâd it
Birliğiyle bizi anınla dilşâd it

Câm-ı vahdetden eylegil serhoş
Tâ ki varlıktan idevüz eli boş

Bizi çün var eyledün yoğ iken
Rahmet itsen ne tan yanduk çoğ iken

Evvelümde çû eyledün ma'lum
Âhirimde komayasın mahrum

Son demümdeki su diya nefesüm
Her hevesden ki ayrıla nefsüm

Işkun eyleğil ol demde canum
Ki ol durur yine din ü imanum

Cümle mü'minlerle rahmet kıl
Eyle tevfik-i Rahmetüne delil

Her nefes her zaman her sa'at
Mustafa'nun revânına salavât

Âl ü Ashâbına selâm olsun
Bu sözümüz hayrile temâm olsun

Vezin: Fâilâtün / Mefâilün/Fa'lün

[6A] 2. Mİ'RÂC-I SEYYİDİ'L-MÜRSELİN MUHAMMED MUSTAFÂ (S.A.V.)

Ezelden eyledü ol ferdi mutlâk
Ki vahdet kapusın kılmışdı muğlâk

Ne ismi zâhiridi ne sıfatı
Ne ilmi bilinürdi ne hayatı

Ne lütfi zâhir olmuşdı ne kahrı
Ne tiryâkı belürmişdi ne zehri

Ne âlem yaratılmışdı ne Âdem
Ne zahm olmuşdı dâhi ne merhem

Ne yâr olmuşıdı sûret ne ağyâr
Ne haristân görünürdü ne gülzâr

Ne küfr olmuşıdı bellü ne iman
Ne hayavan yaratılmışdı ne insan

Ne dünler ü ne günler ü ne gökler
Ne yirler ü ne uslar u ne ükler

Ne Kürsi resmi var idi ne Arşun
Ne dağlar adı vardı ne Ferşün

Mühit olmuş idi deryâyı vahdet
Temâmet garkıdı anda bu kesret

Tecellî eyledi zâtına zâtı
Bilinsün deyü esmâ vü sıfatı

[6b] Cemâlî aksini âyine kıldı
Belursin kim güneşe ayı ne kıldı

Ki tâ görine aksinden cemâli
İrişe hassa kim bedrün kemâli

Îrâdet hâsıl oldu bu sebebden
Dahi matlûb tâlîb olmalıdan

Murid oldu murâdı kendüdür hem
Dilerdi zâhir ola İsm-i Âzam

Ki ol ismiyle biline müsemmâ
Görine gözlere sırr-ı mu'ammâ

Kaçan kim diledi oldu mehabbet
Mehabbetden Muhammed geldi sûret

Kalem kıldı vücudın anun ol bir
Mehabbet-nâmesin kim kıla tahrir

Kalem pes iki şak olmak gerekdür
Ki kâğıdı üzre ucından döke dürr

Pes oldu ol kalem dahi iki şak
Kalem tâ deprene vü yazıcı Hak

İki şakkun birisi oldu ma'ni
Birisi dahi sûret oldu ya'ni

Sağı akl oldu solı nefis-i külfî
İkiden nakş dur ülvî ve süflî

[7a] Hem evvel **kâf u nûn**dur işâret
İki harfile oldu bu ibâret

Sıfat dahi celâli vü cemâli
İki olmakdur bilindi kemâli

Misali gice gündüzdür hakikat
Göre kimdeki var ise basiret

İki kısım oldu âlem on sekizden
Nitakim telhu şirin var gülezden

Nedir tafsil-i ma'ni anlayanlar
Ki ma'zur oldu sözi tanlayanlar

Düzüldi bâtınından âlem-i gayb
Bezendi zâhirinden şekl-i bî-ayb

Ne kim batındaydı ayn'a geldi
Rumûz-ı şın ü **kaf ü ayn** oldu

Bu devrün nokta perkârı oldu
Bu deyrün nakşı vü mi'mârı oldu

Acep bülbül ki uçmadın yuvadan
Cihanı dopdolu kıldı nevedan

Zuhûr-ı şekli evvel Âdem oldu
Ki Âdem cânına ışk u dem oldu

Olaydı Âdem'e avz-ı emânet
Kil oldu mazhar-ı gayb ü şehâdet

[7b] Sağır işitdi pervaz itdi şehbaz
Ki şeh koluna kona söyleye raz

Çü irdi göklere Tanrı Habibi
İrişdi cümle mürseller nasibi

Dükeli hazretine baş urdu
Elini kavişturub hizmetde durdu

Önünce turakı varır bin hazret
Mukarrebler kıldı ikrâm ü izzet

Melekler saf saf oldu taşra yoldan
Sena vü hamd okurlar sağ u soldan

Münâdi nârasından doldı eflâk
Ki âğah olun irdi Şâh-ı Levlâk

Sekiz uçmak hûrisi behti bezendi
Ana irmekliğe gönli özendi

Kadehler tutub elde hurü gilmân
Kimi çarh urur o gice kimi raksân

Çalar çengin zühre gâh tanbûr
El'e sûr'un almış sahib-i sûr

Ûtarid medhidüb eyler duâyı
Bulur ol şâh lütfından atâyı

Güneş şem'inde bir pervâne oldu
Göricek Müşteri divâne oldu

[8a] Ne kim gizlü acâyib var gördi
Netice nice âşıkı olub süründi

Veli ol meyl kılmadı nazardan
Çeküben sürme mâzâga'l-basardan

Ana ger virmiyeydi Hak mededler
Kaçan koyub geçeydi bunca sedler

Ki hak yolunda bir kıl olsa seddür
Giriftâr itmeye Hak'tan mededdür

Ger ol bir kıl ola ilm ü amelden
Mücerredler sayar mekr ü dağaller

Olursa perde Hak'dan pak imân
Hakikat oldurur küfrile yeksân

Hemin olmuşıdi bir **tarfetü'l-ayn**
Ki ana menzil oldu **gabe gavseyn**

Çü geçti Sidre'den ol Fahr-i Âlem
Yirinde durdı Cibril'i-Mükerrem

Didi iy hemdem yoldaş bana
Beni terk eyledünmi n'oldı sana

Benümle olmadı kavl ü karârun
Ki yalunuz koyasın iş u yârün

Didi iy fahr-i külli-kâinâtun
Vücudun oldu kânî mü'cizâtun

Bu hatden geçemem iy şâh-server
Kanatlarum kamû fi'l-hâl göyner

Didi iy Fahri küll-i Kâinatun
Vücudın oldu kân-i mücizatun

[8b] Bu haddan ger geçem iy şâh-ı server
Kanatlarum kamû fi'l-hâl göyner

Didi şâh selâm itdi İlâhün
Sa'adet matla'ından doğar mâhün

Akıld ummâna sen dürr-i yetîmi
Gidergil tiz üstünden kelîmi

Bu âyet vaktidür ki ol münebbih
Ki **sühanellezi esrâ bi-abdih**²

İrişdi dahi **ikra' bism'i-Rabbik**³
Hilâfet sancağın Arşın üstüne dik

Uruldu penc-i nevbet seninçün
Kırıldı bezm ü işret seninçün

Bu süflî çâh-ı mihnetten sefer kıl
Yukarı ağ göklerden güzer kıl

Ki sensin şahbâz-ı lâmekânî
Ne yiründür senün dünyâyı fanî

Ne nisbet toprak arasında güher
Felekte yaraşır hürşid-i enver

Nebiler canı sana muntazırdur
Visâlün bahşişüne müftekırdür

Müdebbirler visâlin görmek ister
Ayağın yüzlerine sürmek ister

[9a] Göz açup gözedürler cümle yıldız
Ki kangı yoldan ire şâh-ı pîruz

Var altunlarını saçu saçalar
İlerü yürüyüp kapu açalar

Elüne dizginin alğıl Burak'un
Bilürem hadden aşdı iştîyâkun

Bes imdi vaktidür kılğıl azîmet
Visâle değüşürülsün cümle firkat

² Sûre-i İsrâ/1

³ Sûre-i Alak/1

Eğerçi olmadım ben senden ayru
Kaçan sen dahi oldun benden ayru

Gönülden her nefes Miraç idersin
Bu zâhir sûreti koyub gidersin

İrer bî-vasıta sana kelâmum
Kelâmiyle tahiyyat ü selâmum

Velî nâ'leynüne müştâk du Arş
Ayağün altında olmak diler Ferş

Bu kudsi âleme irsün şerefler
Bu bahr içinde dürr bulsun sedefler

Makâmı her Rasulün bir felekde
Kalubdur her birisi bir dilekde

Dikelsüz sen irişgil lâ-mekâna
Kadem bas fevkı Arş-ı Âsümâna

[9b] Hitâb-ı ırcı'î avaz kıldı
Rehâvi perdesinden saz kıldı

Olupdur nûr-i gayret karşuma sed
Makâmum oldu malûm bu durur had

Nitekim gönlün ile aklun oldu
Kodı aklı kaçan kim ışk buldı

Ki aklun menzili mahdûd oldu
Anunçün ışk odında ûd buldı

Bu aklun yağıdur nefsün fitile
Gerekdür ışk odına ikisi bile

Hemin bir yalınız yağ olıcak bil
Yanuben düşen olmaz feyh-i kandil

İkisinden durur terkeb-i Âdem
Anınçündür meleklerden mükerrem

Didi Seyyid ana gitme yeründen
Ki tâ çıkmayasın bâl ü peründen

Sana kanat hicâb oldu ki başlar
Gidüben sel olupdur kanlu yaşlar

Bu yolda can virenler minnet itmez
Bu yolda yanmayanun işi bitmez

Eğer pervâne perini sakındı
Özin şem'a urub kaçan yandı

[10a] Kanat pervâneye şem'a irince
Gerek cânın sever od'a girince

Sen ol Tavus gibi peri sevdün
Bu nakş içinde şekl ü fer'i sevdün

Kaçan pervâne olıserdür adun
Ki yanmakdan sakınursın kanadun

Ben ol pervâne aşkımkı hâlüm
Budur kim od'a yaktum per ü bâlüm

Soyınmayınca olmaz suya dalmak
Sebükbâr olmayınca menzil almak

Dökülür bu havada bâl ü perler
Bu yolda mahvolur külli seferler

Nişansuz yol için kodum nişanı
Beyan sığmaz dahi gördüm ayanı

Ayanun aynı çünkim aynum oldu
Bu aynum ayna bakdı aynı buldı

Bes otur kapuda derbânum olgıl
Hemişe sâil-i ihsânum olgıl

Benümdür çünkü vakti **lî maâllâh**
Şeh ile kâni halvet kâni derğah

Çü sen kapuda sen halvet benümdür
İçin sultan ile işret benümdür

[10b] Çü geçti rûh-ı kudsi meskenetden
Nesim irişdi vahdet gülşeninden

Mekândan geçdi irdi lâ-mekâna
Ki şerhi gelmez ayruk bî-lisana

Ne merkep sıgar anda ve ne Refref
Ne yanınca melekler dahi saf saf

Mehebbet şem'idür ancak delili
Ki can ol şem'in olmuş idi delili

Nazar kıldı vü istiğna göründi
Ridâ-yı Kibriyâyile büründi

Tehayyür âleminde kaldı nâçar
Muhammed'den Muhammed oldu bizar

Zihî hazret ki kadrün kadri yokdur
Rasûlün menzili vü sadri yokdur

Ganîdür cümle âlemden Samed'dür
Teâddüd sığmaz anda vü Ehad'dür

Muhammed sığmayınca ol makama
Kıyas it kadri olanı hâs ü âm'a

Didi hayretde kaldım Yâ İlâhî
Ki sensin ben yetimün Padişâhı

Yetimem lîk sen dürdâne kıldun
Cemâlün şem'ine pervâne kıldın

[11a] Elüm tut hasretünden vasla irür
Ne direm fer'i şâhum aslâ irür

Beni ıskun getürdi bu ârâya
Bu dem ıskun dahi sığmaz araya

Biraz maşûk ana çok nâz kıldı
Bu âşık dahi hayret-sâz kıldı

Güleף yaprağı gibi derler oldu
Ne deri kim dürler ü cevherleriydi

Hayâ denizinde gark oldu vücûdı
Tahıyyat oldu ol demde sücûdı

Selâm işitdi nâ-ğah gitdi hasret
Ne dehşet dahi buldı üns ü halvet

Selânullâh içürdi ana câmı
Vücudı puhte oldu gitdi hâmı

Ulûm-ı evvel ü âhir bilindi
Çü varlık nakşı levhinde buyruldı

Kalıcak car'u zikr itdi ibâdı
Ki ya'ni ümmetiçün oldu hâdi

İçürdi her birine kismetince
İrerdı ilm ü akl ü fikretince

Çü kapudan saray içine girdi
Ne kim gönlü dilerdi ana irdi

[11b] Ne vuslat kim buyır didi heman ol
Eğerçi ayruksı oldu menzile yol

Çü irfân hâsıl oldu dil özendi
Bu nimet şükri vasfına özendi

Didi iy cümle âlem destigîri
Ganî lütfunla kıldun ben fakiri

Dilek sensün bana ayruk dilek yok
Gönülde sensün ayruk dilek yok

Ademden var kıldun bu vücudum
Sebebsüz senden irdi ilm-i cûdum

Risâlet göğine bedri ay kıldun
İki âlemde bî-hemtây kıldun

Cemi'i enbiyâdan server itdün
Bi-küllü evliyâdan mihter-itdün

Eğërçi Âdemi mescûd kıldın
Ana hem ilm-i esmâ cûd kıldın

Beni sen kıble kıldun kendüzüne
Cemâlün âyine oldu yüzüne

Bana bildürdün esmâ vü sıfâtun
Benüm zâtımda kodun aynı zâtun

Dahi toprağ ile su idi Âdem
Beni kıldun Nebi andan mukaddem

[12a] Eğër Musâyı sen kıldun Kelîmün
Beni her ilmîle itdün alîmün

Kelâm ilm ü hâs ü âm oldu
Birisi bâde birisi câm oldu

Birisi harf ü biri oldu ma'ni
Bu cism oldu cana muhtaç oldu ya'ni

Eğer âlâdur İdris'ün mekânı
Bana mahsûs kıldun lâ-mekânı

Eğerçi mûciz oldı Nuh tufân
Benüm mahkûmum oldı bahr-i gufrân

Halil'e gerçi virdün tâc hüllet
Habib itdün beni has oldı vahdet

Cihânun mâliki oldı Süleyman
Bana dünya vü ukba oliser ferman

Nedür dünya vü ukba belki fahrüm
Benüm fakr oldı sensin kân-ı bahrum

Mesihâ indi ger İncil-i nâfi'
Bana yikrek durur Kur'ân-ı câmi'

Ki bir harfînde bin ma'ni bulundu
Temâmet ilm-i gayb andan bilindi

Hurûfî Levh-i Mahfuz'un misâli
Kelâmı perdedür sensin cemâli

[12b] Ölü İsâ deminden câna irdi
Sana eren kişi cânâna irdi

Ana tâzim için Mirâc'ın a'lâ
İdüb mahsûsı kıldı Hak-Teâlâ

Ol araya kim irdi şâh-ı ma'nâ
Düşünde görmedi Musâ vü İsâ

Ki akl irişmedüğü râze irdi
Niyâzı terk idüben nâza irdi

Kadem çün kendülüğinden taşra basdı
Dükendi cehd oku yayı basdı

Ne his kaldı ne akl ü fehm ü idrâk
Vücûdî cübbesini eyledi çâk

Berkidi baş göziyle gönül gözü
Görilen kendi ya hem kendi yüzi

Vücûdî ayının âyinesince bakdı
Güneş yüzün yeynine kendi çakdı

Yuyuldu **lâ vü illâllâh** kaldı
Kul öldü mahv-i külli şâh kaldı

Yine kendi güder kendi cemâlin
Gidergil aradan kıldun hayâlin

Çü mim'i mahv oldu mim'i Ahmed
Ahad kaldı vü ayruk kalmadı ad

[13a] Basîret âciz andan hod basar kim
Haber var anlamadı bî-haber kim

Sadr-ı zâtında fikr olursa adlar
Bu aklın tıflına kân ola sedler

Ki zerre kandan Hürşid'i kanden
Ki müflis kandan Cemşid kanden

Rubûbiyyet sıfatından tecelli
Eğer kılmazsa olmazdı teselli

Kime kime kendü nûrından virüpdür
Yine ol nûr ile anı görüpdür

Niçün huffâş göremez âfitâbı
Niçün hayvana irişmez hıtâbı

Anı kim kendi için var kıldı
Vücudın menba-ı envar kıldı

Fırakı degeşürildi çün visâle
Mukâbil oldu âyine cemâle

Hitâbı Hazret irdi ki Ey Habibîm
Kim bu dem sana key çokdur nasîbüm

Ne dilek var ise arzylegil tiz
İcâbet kılalum bin lutf ile tiz

Dilek virem sana râzı olunca
Kamû matlûb-ı maksûdun bulınca

[13b] Hitâbıyla çü buldı lezzeti ûş
Şol kadem söze geldi bülbül-i fîrûş

Çü akli Âdem oldu nefsi Havva
İkiden ışk şâhı oldu peyda

Müşerref kıldı cümle hâs ü âmi
Ki buldı kısmeti Rûm'ı vü Şâm'ı

Çü yıldızlarda seyri âhir oldu
Tulu'-ı âfitâbı zâhir oldu

Bilindi **vedduha ve'l-leyli** sırrı
Ayan oldu sadefden pak ü dürri

Saçından küfri yüzündendür iman
Sıfatı gevher oldu gönli umman

Çü irdi izzetiyle din kemâle
İrişdi cism ü canı i'tidâle

Zuhûra geldi ol ilm-i İlâhi
Yazıldı safhada menşûr-ı şâhı⁴

Hakikat zâhir oldu hem Şeriat
Şeri'at ne ise oldur hakikat

⁴ Sûre-i Duha ayet/ 1

Hakikat hâli oldı Şer'i kâli
Berkidi vahdetiyle kâl ü hâli

İbâret **kâbe kavseyn** andan oldı
İkiden geçdi **ev ednâ** yı buldı⁵

[14a] İki bah arasında berzah oldur
Ağac ü yaprağ arasında güldür

Didiler ana ceml el cem' dahi
Nûriçündür fetil ü şem'i dahi

Gönüldür cism ü cânun arasında
Yengdür gözün ağ u karasında

Ki cem'i vahdet anun hâsi oldı
Kemâl-i himmet ü ihlâsı oldı

Birikdi sûret ü ma'ni düzüldü
Yine fer' aslına irdi süzüldü

Mübârek cisini can itmişidi
Kudüret kalıbından gitmişidi

Anunçündür salmadı div üzre sâye
Ki sâye kanden olsun bedri âye

İkilikden dur sâye nişânı
Olurbirlik yolında sâye fâni

Çü evvel kesreti vahdetde buldı
Son ucu vahdeti kesretde buldu

Bes âhir kesret ü vahdet birikdi
Livâ-yı Hamd'ini birlikde dikdi

Ten ile ol sebebden kıldı Mirâc
Delile olmayavuz dahi muhtâc

⁵ Sûre-i Necm âyet/9

[14b] İrişdi bir gice Cibril-i Derrak
Burak berk elinde cüst ü çalak

Bana cismile mîraç oldı hâsıl
Kamûdan mertebem a'lâ vü kâmil

Dilekden mi irişdi bu atâlar
Bana eltâf ü ikrâm ü vefâlar

Eğgerçi nefsimiçün dileğüm yok
Velîkin ümmetimçün dileğüm çok

Ki kurtaram yazuklu ümmetümi
Anunçün yüce kıldum himmetümi

Bir avuç ümmetüm vardur günahkar
Îlâhî korkudan anları kurtar

Yile virme bir avuç toprağı sen
Od'a yakma içür rahmet suyundan

Bûlarınçün kodum cân ü cihânı
Ne dünya belki mülk-i câvidânı

Belâ taşıyle dişüm çıktığından
Cefâ vü cevre gönlüm yaktığından

Vatan terki vü gurbet mihnetinden
Cihanun dürlü dürlü zahmetinden

Kamûsın çekdiğim anlaruniçün
Tanukdur sözüme Hallâk'ı bîçün

[15a] Bûlar cüz'ümdür ayırma küllden
Yaraşmaz bülbül olmak ayru gülden

Ne yirde kim olam benden ayırma
Bana anlarsuzın uçmaka dirme

Didi Perverdiğârı İy Habîbüm
Ki dertli kullara sensin tabîbim

Dilek sen dilemeden oldu makbul
Ne dilek varsa sende bende ki ol

Ne dilek sen dilersen ben dilerem
Ne yaşı sen silersen ben silerem

Kimi sen sevdin ise ben dahi hem
Kimi sen kodın ise ben dahi hem

Seni seven hakikat beni sevdi
Beni seven gumansız seni sevdi

Netekim sen işler isen iş benümdür
Sen âletsin velî cünbüş benümdür

Eğer olmıyaydın sen Şâh-ı Levlâk
Ne yirler yaradılurdu ne de Eflâk

Senümdür aceb gencümde ne var
Senümdür cennet ü Firdevsi dîdar

Çü mahrem kıldı seni Padişâhı
Tufeylündür serây-ı bâriğâhı

[15b] Çü oldum ben senün ayruk ne gamdur
Benüm katumda varlıklar ademdür

Zihî bahşayış ü ikrâm ü izzet
Ki Hak'dan buldı ol mahbûb-ı hazret

İşi bitdi muradı hâsıl oldu
Dilekler irmedüğün dahi buldı

Çü indi âlem-i ulviden ol şâh
Münevver kılmış anı nuru'l-lâh

Yazuklu ümmetime armağanı
Namaz oldu niyâzı oldu me'âni

Ne kim Miraç içinde geçdi hâli
İki rek'atde bulındı misâli

Didi ben irdüğüme irsün ümmet
Zihî şefkat zihî a'lâyı himmet

Eğer hâs ümmet isen gel vefâ kıl
Şefu'l-müznibîn'e iktidâ kıl

Kişi ol sevdise dahi anı
Severem dirsene kani nişanı

Delile davayı ışık olur âsân
Gerekdür lîkin ol da'viye ma'ni burhân

Anun has ümmeti ki evliyâdır.
Yolında her birisi rehnümâdır.

[16a] Anun miras hûri bunlar oldu
Ne kim ol kodı ise anı buldı

Ne kim ol cevri çekdi gördi bunlar
Ne kim ol sevdi ise sevdi bunlar

Olârunçün ki **vâ şevka** buyurdu
Hilâfet tâcın anlara giyürdi

Harâb ü mest ü geldiler ezelden
Sefalar buldular ilm ü amelden

Bûlarun ferşi olmuşdur felekler
Bûlarun hâdimi oldu melekler

Bûlarunçün döner bu çerh-i gerdûn
Bûlarunçün gelür gider dûn ü gün

Şarâbı vâsıl tadın buldı bunlar
Cihan lezzetlerini n'eylesünler

Çün bunlar Hak'dan oldılar müeyyed
Bûları kılmadı âlem mukayyed

Bûlara bir durur ikrâr ü inkâr
Beraber oldu haristân ü gülzâr

Bûlar terk itdiler âr ile nâmus
Bûlar zikr işidür çalınsa nâkus

Bular esrâr içinde seyr iderler
Ne yirde yoklu olsa hayr iderler

[16b] Nebi yolunu bunlar gösterirler
Atasından bize onlar virürler

Hatadur bir nefes onlarsuz olmak
Bize vacip durur anları bulmak

Vesile hak yolına anlar oldu
Sa'adet buldı kim anları buldı

Giderme olarun ıskun gönülden
Sefa vü zevk ü şevkını gönülden

Veli hak'dur hak anla hak nazar kıl
Ana ten bakma canundan hazer kıl

Dökerse kimyasın bir nazardan
Kara toprağı yek eyler güherden

Bûlardur mazhar-ı ısk-ı İlâhi
Bûlardur genc-i lutf-i padişâhi

Tadarsan evliyâ zevki tadından
Bulur bir zerre cânun ısk od'ından

*Kime kim Hak-Çalab'dan irdi tevfik
Delil ü hemdem ü ışk oldu tahkik*

*Ki ışk'a iren içdi âb-ı hayevan
Kimün ki ışkı yokdur oldu hayvan*

*Kime kim ışkı meylu'llâh oldu
Yeri çah iken anun cah oldu*

[17a] *Çü vardur âlem-i ulvide ıškun
Nedür bu külhân-ı süflide işün*

*Hakikat oldurur çalak tizirek
Cihandan götür ükülün tizirek*

*Getürgil nisbetün bu dürr ü bişden
Hayi usanmadun kimi yaz ü kışdan*

*Nice kim sana mâni oldu âleti
Hakikat meskenündür yirün altı*

*Üzilüp terk idersen yiri-dâmı
Dokuzdan yukaru tutdun makâmı*

*Bu bağlardan çıkarsan şâd olasın
Mücerred ruh olup âzâd olasın*

*Seversen canını terk eyle cismi
Eğer genc ister isen ko tılsımı*

*Tenün yiridür bu yir yâr
Devânun meskeni gülzâr u envâr*

*Seni ten bilme sen can iste cânân
Tenün hod olıser toprağa yiksân*

*Ne yirden gelmiş isen anı iste
Mübârek cânı kalma zâr ü hasta*

Vatan sevgisin imandur dimişler
Rasûli murtaza şeker yimişler

[17b] Eyâ can tahtının Sultânı şâhı
Günahlu kullarun püşt ü penâhı

Senün işün şefa'atdur hemişe
Înâyetdür kerâmetdür hemişe

Günahkarem zâifem hor u zârem
Velî senden şefa'âtler umârem

Eğerçi şânına lââyık hâlimüz yok
Vesile kılmağa âmâlimüz yok

Seni âlemlere Hak virdi rahmet
Sana uyanlarındur baht u devlet

Îlâhi ol habîbin hürmetiçün
Katunda kıymeti vü izzetiçün

Yolunda cehdü kuvvetleriçün
Şerif-i erkânı ve âdetleri içün

Sana şevk ü zevk ü şûriçün
Mübârek cepesinde nûriçün

Günâhkar ümmetine mihriçün
Nübüvvet nâmesinde mühriçün

Ebu Bekr'ün safa vü sıdkıçün
Ömer adlî vü Osman ışkıçün

Ali'nün ilm ü irfanı içün
Hasan cûri Hüseyin ihsânıçün

[18a] Şeri'at yolına varanlar içün
Tarikat hâline erenler içün

*Hakikat mülkinün erbâbı için
Kemâl-i marifet ashâbı için*

*Bu eksüklüleri iy Hayy ü Kayyûm
Bûlarun Hazretinden kılma mahrûm*

*Nice biz bu fenâ yirde olavuz
Ôlarun hâlini fikret kılaruz*

*Kaçan kim çıkavuz dünyâ evinden
Irmagıl bûlarun pertevinden*

*Bu İbrahim'e Yâ Rab lütfun işle
Bûlarun hâk-i pâyine bağışla*

*Bu bizden iftikâr u istikânet
Senün eltâfı fazlundan icâbet*

*Diyenler bu du'a hakkında âmin
Cihan âfetlerinden olsun emin*

Vezin: Fâilâtün/Mefâilün/Fa'lün

3. NA'AT-I SEYYİDİ'L-MÜRSELİN HZ. MUHAMMED MUSTAFA (SAV)

Eyâ can milkinün hânı Muhammed
Gönüller taht-ı sultânı Muhammed

[18b] Eğer sen **şâh-ı levlâk** olmayaydun
Niderlerdi bu eyvânı Muhammed

Vücudun noktası ber kâr-ı kudret
Mükemmel kıldı zerbânı Muhammed

Kaçan kim ayn-ı vahdet zâhir oldı
Sen oldun aynun insânı Muhammed

Mehabbet-nâmesin çün yazar üstad
Anun tevi'ı unvânı Muhammed

Temâmet ilm ü gayb ü âşikârın
Özüdür menba'ı vü kânı Muhammed

Harif ü şîrb ü câmı lî ma'allâh
Enîs ü hânı mihmânı Muhammed

Senün dur ki **ev ednâ** makâmı
Livâ-i hamd'i hâkânı Muhammed

İrişdün sidreden bî-müntehâya
Kodun **Cibril'i hayvan**'ı Muhammed

Nübüvvet bahrı kim geldi zuhura
Sen oldun dürr-i ummânı Muhammed

Cihanda hiç Peygamber komadı
Bu resme vaz'u erkânı Muhammed

Hılâfet mansıbı Davud'a senden
Süleyman sürdü seyrânı Muhammed

[19a] Kelîm olmazdı ta'lim itmeseydün
Eğer Mûse'bni İmrânı Muhammed

Ölüler cismine İsâ deminden
Özün nefh eyledi cânı Muhammed

Senünle buldu İdris ol mekânı
Ger oldı ravza-i rizvânı Muhammed

Cemâlün pertevdür hüsn-i Yûsuf
Halâvet şekeristânı Muhammed

Güneş hüsnünden el hakk zerre oldı
Felekde mâh-ı envârı Muhammed

Hayâlün ıskı sergerdan kılupdur
Dûn ü gün çarh-ı gerdânı Muhammed

Cigenler zahmına merhem sen urdun
Kamû dert ehl-i dermânı Muhammed

Hayatın çeşmesi şeker sözüdür
İçenler olmadı fânî Muhammed

Seni sevenlere şeksüz irişdi
Hak'un lütfile ihsânı Muhammed

Anunçün cümle âlem ervâhı rahmeti sen
Kim oldın lütf-ı Rahmânı Muhammed

Muhıbbün cümle ervâh-ı mukaddes
Zihi mahbûb-ı revhânı Muhammed

[19b] Yüceldi **festekım** emrinde kaddün
Kumî'l-leylin sehar hûnı Muhammed

Harâb olmuş idi küfr ile dünya
İmâret kıldı virânı Muhammed

Eğer sûretde oldı nesl-i Âdem
Veli ma'ni ile kâni Muhammed

Hezârân Hızır teşne müntazırdur
Ki vire âb-ı hayevânı Muhammed

Ne kim evvelde buldı her peyember
Görüp geçmiş idi ânı Muhammed

Bu varlık yimişinün yirde gökde
Ekipdür bağı bostânı Muhammed

Kamû eşkinun andan ibtidası
Hakikat yine payânı Muhammed

Makâmı Arş'ın tâcî oldu
Beğenmez tâcî eyvânı Muhammed

Ayağı toprağından zerre kim dürr
Nider bes burc-ı mîrânı Muhammed

Anunçün hayr halk oldu özine
Ki hulk idindi Kur'ân'ı Muhammed

Nedür dünyâ ki kodı ümmetiçün
Behişt ü hûr u gılmânı Muhammed

[20a] Didi fakr **el-fakri fahri** cismi canı
Koyup sabr itdi cânânı Muhammed

Ebû Bekr'ün safa vü sıdkı senden
Ali'nün ilmi irfânı Muhammed

Ömer adli'nde buldı izz ü kudret
Münevver kıldı Osmân'ı Muhammed

Beşâret anınile buldı **on-yâr**
Özinden kıldı seyrânı Muhammed

Me'âni bezmi içire bir kadehden
Duyurdu cümle sübhânı Muhammed

Cüneyd'e cübbe remzin Bâyezid'e
Tuveren lâf-ı sübhânı Muhammed

Hakikat gülşeni bülbüllerinün
Dilinde zikr ü destânı Muhammed

Ümid ol kim bu İbrahim'e yârın
Şefa'ât kıla erzânı Muhammed

Şefi' oldur yazuk bahri içinde
Çıkarur garka olânı Muhammed

Îlâhî tevbe vü tevfiği virgil
Kabul itsün bu nâdânı Muhammed

Vezin: Mefâîlün/Mefâîlün/Feûlün
(1) Sûre-i Necm âyet/ 9

4. NA'AT-I ŞERİF II.

[20b] Hayli Muhammed'i feleğe dikmedin alem
Tasviri nakşı Âdem'e urulmadan rakam

Bir harf yazmadın dahi levh üstüne henüz
Ol mübârek adını yazdı anun kalem

Fevkında arşun olmağa na'leyni nûr-ı taç
Mi'racı davet eyledi ol Halık-ı ni'am

Çün ağıdı rif'at evcine fark-ı lâ-mekân
Oldı meleklerün varı ana haşem ü hadem

Yüz sürmişdi ism-i semedine mihr ü mâh
Kaçan ki oldu encüm arasında muhterem

Ol şâhı şark ü garb dahi Âdem türâbiken
Olmuşıdi Nebi bu cihân idi çün adem

Katında ilm ü evvel âhir ayan iken
Ümmi komuşdı kendüyi âlemde ol alem

Ol leşkerün serveri oldur ana nibân
Ol ümmetün rehberi oldur ana ne gâm

İy kânı merhamet bana rahm itki vardum
Her kız cihân içinde rızan ile bir kalem

Başımda bâd-ı ma'siyet eğmedi gerdi çarhı
Gönlümde od olursa acemi gözüme nem

İbrahimin penâhı çokdurur zahmi-ves
Hâşâ ki olsa şefkatün anun katında kem

[21A] 5. HİKÂYET-İ SULTÂN MAHMÛD DERVİŞİ BÂZÂR-I AHVAL

Ol me'âni bahri sözü güher
Ol vilâyet ma'deni sahib-i nazar

Evliyâ kutbı ve ârifler beği
Kim cihana gelmedi anın gibi

Ma'rifet göğünde bir bedir ây dur
Hem hakikat genciyle bâydür

Ümmetin muhtârı ihvânı serveri
Onda hatm oldu ma'âni defteri

Kanda ki bir ehl-i ma'ni var yakîn
Hizmetinde oldu anun dâne çîn

Hazretinde olmuşdur her mürîd
Vecd hâliyle Cüneyd ü Bâyezid

Ehl-i aşkun muktedâ vü mürşidi
Şeyh Mevlâna Celâleddin adı

Yâri Şems Şemsi Tebrîzî hem ol
Şemsi Tebrîz'ün şekeridir hem ol

Şems aşkı oldu ve Tebrizi ezel
Sûreti bu Şemsi Tebriz'in mesel

Ol hakikat şemsini göz görmedi
Kimesne anun nişânın virmedi

[21b] Pertevi görünse yakar âlemi
Nice katlansun bu miskin âdemî

Ol emânet yükünü âdem çeker
Kâh olur kâim durur kahî çöker

Zerreden doğdu acebdür âfitâb
Kim haceldir şu'lesinden mâhitâb

Şems birdür nûrı yüzbin reng olur
Renge kalmaklık bu yolda teng olur

Enbiyâ vü evliyânun zâtı bir
Âdemiyetde kamû zerrâtı bir

Şemseddin ile Celâleddin heman
Bir gevherdir olmasun şekk ü güman

Anların vasfını bu dil şerh edemez
Merkebi arukdur bu yola gidemez

Can dili söyledi bu vasfı can dili
Tâ ki bin badır hakikat bir kılı

Can dilinde nedür kim buyurdılar
Nice aç gönüller doyurdılar

Sözlerin şeker gibi çûn bilesin
Rahmetullâhı aleyhim diyesin

Mesnevi'de bir hikâyet söylemiş
Ma'rifet hânında canlar toylamış

[22a] Mesnevîde kim vahdete âyinedür
Ana genc kim bilsin âyinedür

Ay aksinden güneş ma'lum ola
Ol deme polad irerse mum ola

Çaşniden bilesin an bârı sen
Kohusundan bulasın gülzârı sen

Anı bilen bildi Mevlâna'yı hem
Dür gören fehmi eyledi deryâyı hem

İlm-i zâhir ilm-i bâtın anda var
Cümlesin dilersen anda var

Akl-ı cüz-î ol denizde gark olur
Kâl ü hâlun vasfı anda fark olur

Dinle imdi ol hikâyet nitedür
İşbu sözlerden işâret nicedür

Hoş meseldür dinlersen can ile
Âşinâ eyler seni cânân ile

Bu mesel gözgü gibi yüz gösterir
Birdür ile mâ'nâ yüz gösterir

Yüzü bir yüz bil ve anla bir yüz
Tâ ola mâ'ni ile cânın yüze yüz

Aklı ko ışıkla dinle bu sözi
Ki mahabbet dürrine canın tozu

[22b] Bir gece Sultan Mahmûd-ı Eyyas
Ki mübârek hatırı tanımazdı yas

Seyr iderdi sırrıle hem-çü peri
Ol kerimi ehl-i diller serveri

Bir kaç ugrıya sataşdı nâgehan
Yoldaş oldu anlar ile bir zaman

Her birisi çabuk ayyardı
Değmesinde bir hüner hem vardı

Didiler sultana ey uslu kişi
Âkılın elbette olur bir işi

Sende dahi var mıdır bir hâsiyet
Kim anunla kesb idersin âfiyet

Hemdem hemreng olacak yârlar
Can içinden açalar esrârlar

Birliğe irişdiğin âdemi
Cümle âlemden yek oldu bir demi

Her biri murun teninde bir güher
Kodı Hak Tanrı bir dürlü güher

Birliğiyle her ne iş kim tutdılar
Lâ-cerem ol âdemi avutdılar

Her hüner çokdur veli maksûd bir
Bu ibâdetler bin Mabûd'ı bir

[23a] Birisi eydür benim hassiyetim
Kulağımda budur insâniyetim

İtler üricek ne dirler bilürem
Ana göre rey ü fikret kıluram

Nitekim Kıtmir sözün bildiler
Ol veliler cânı yâr kıldılar

Kim Süleyman bile olsa her nefes
Her ne dirse bildi hayvan ü mekes

Biri eydür karagûdunda ey yâr
Gördüğüm gündüz bilürem âşikâr

Gördüğünü anlamaga tizirek
Göz gerekdür göz gerekdür göz gerek

Bâyezid olduğu ayne'l-ârifin
Göziledi âdemi gözüdür hemîn

Biri dir burnumda hassiyet benim
Koku almakdır yer altından fenüm

Kokulayub buluram gencineler
Bana o neyler kaçan incineler

Âdemî'nin cismi altun kânidur
Bulan anı âdemiler cânıdur

Lik bir tende bakırdur demir
Biri zulmet madenidür biri nûr

[23b] Kokusundan bilinûr müşk-i piyâz
Anlamaz her sırrı illâ ehl-i râz

Çün Yemen'den kohu aldı Mustafâ
Ol sebebdan bol idi Yemeni evliyâ

Hem mübârek gönül olmuşdı Yemen
Ol semtin bayırı gülzârı çemen

Işk oldı câna Rahmâni nefes
Ol nefesden bulmadı her budala heves

Her kimin canı Süheyli viridi nûr
Mâ'rifet la'lî akîki andadur

Biri didi ben kemend atıcıyam
Varlığımı yâr için satıcıyam

Sana hablullâh oldı ol kemend
Kim sökile anunile cümle bend

Kör neyler sevenin gücünü
Arşa bıraktı kemendin ucunu

Lik cezbe kudretündür ol çeker
Sevgü tohmın her gönülde ol eker

Ol kemendin saydı her vahşi değül
Ol sa'adet değmeler bahşî değül

Biri edür üş kulundur nakabzen
Gâyet üstâdem bu fen içinde ben

[24a] Çünkü idem cidd ü cehd-i bâliğa
Nakabum ider o köye o bâliğa

Nekabzen fikrin durur kim kıl yarar
Her işe mikdar idüb sûret kazar

Gizlü yerlerden nikâb alur açar
Yirleri anlar vü gönlinden geçer

Arpa arpa gökler ahvalin bilür
Gerdişün bu hefte vü sâlin bilür

Didi sultan ben dahi hasiyyetüm
Dimiye kim her neyse fikr ü niyetüm

Sakalum çün depredüb dâd eyleyem
İy nice tutğun âzâd eyleyem

Kâmile besdür işâret ey aziz
Harfile mâ'niler anlar fikri tiz

Didiler eksüğümüzün yâr sen
Key gereklüsün bize zinhâr sen

Zahmumuzun sensin ancak merhemi
Derdümüzün senden irişür demi

Kutbumuzsın sen bizim anca pakdin
Hem işin dahi kamû işlerin güzin

Ve ittifakla azimet kıldılar
Genc açmaklığa niyyet kıldılar

[24b] Tâki an urdı bir leb-i âvaz ile
Söyledi yoldaşlarına râz ile

İnanın bilün didi hey işidün
Şâh bizimde bayımış havfidün

Kohulayın didi genç ûş
Pes kemendin atdı burca bir hoş

Nakabdan fi'l-hâl nakab ura ana
Şah görüb bu işi kaldı tana

Çok zer ü la'l cevâhir aldılar
Her biri lüvirişe geldiler

Şah bûlarun meskenini key anladı
Geçdi ol gice müezzîn banladı

Süada'un kim reşk iderdi bahtına
Subh-dem gün gibi ağıdı tahtına

Geldiler erkân-ı devlet Hazret'e
Dükeli meşğul oldu hizmete

Şah birkaç ejdahalar viribdi
Anların oldukları yeri didi

Ellerini bağlayuben keşkeşân
Katuma iriştürün virmen emân

Hışmını bunlar şehun çün bildiler
Hazretine cümle hazır kıldılar

[25a] Taht önünde oturlar şermesar
Sırrıle anlara bakar şehriyar

Gice gördüğün bilen bildi şehî
Oldı bu san'atdan anun agehi

Didi yaranlar bugün siz gam yimen
Korku vardır bize bu işden dimen

Şah imiş ol giceki yoldaşımız
Şad olun kurtulur bu gün başımız

Söyledi sultana ol sahib-i nazar
Kim nazardan hâsıl oldı her haber

Şah kim pîrün gönüller tahtıdır
Depredürsün şol sakalun vaktidür

Çün kerim olan kılur ahde vefâ
Sen vefâ kıl ahde gör kılduk ve cefâ

Sehvü gaflet bizden senden kerem
Şermesâr kati fazlun umaram

Rahmetün çün sebkât itdi bize
Urasın hâşâ bu dem aybı yüze

Afv kıldı şâh ôlarun suçların
Çün hâlimidi getürdi keçülerin

Ol nazar ehline hürmet kıldı şâh
Gözen artuğı hüner oldı günâh

[25b] Eğer bağışladı yoldaşlarını
Sildi şefkat peykiyle yaşlarını

Her birine hil'at ü in'âmlar
Has oldu lütfile âmlar

Şol kadar ikrâm ihsân eyledi
Her birin gül gibi handân eyledi

Didiler şâha çelesi hukukun temâm
Sende gördük sende bulduk ve's-selâm

Kahr umaruk lütf irişdi bî-şümâr
Seni rahmetinden yarattı girdigâr

Bu meselden neyi misâl anlayalım
Terk idelim kâli hâl anlayalım

Şâh ol Hakdır ki bizimle bile⁶
Hâlümüz görür bilûr kıldan kıla

Ol bize bizden yakındur biz ırak
Vaslını gafletten anlarız firak

"Ve hüve ma'aküm"⁷ hâl ider bu müşkili
Ağız içre depreden kimdûr dili

Sırrımız rûşendir ana gün gibi
Örteriz biz gerçi aybı dün gibi

Aybımız yoldaşımızdan gizledün
Ayrığun aybını herdem gizledün

[26a] Mustafa'ya izzet hürmet kılur
Bize anun şefkatü rahmet kılur

⁶ Hadid S./4 "O sizinle beraberdir, nerede olursanız olun" ayetine işaret ediyor.

⁷ Nerde olursanız olun O sizinle birliktedir. el-hadid:4

Ol gez ehl-i Mustafa'dur Mustafa
Kim anun gönlinde oldu her safa

Çünkü "me zage'l-basar"⁸ şânındadır
Gözleri her lahza sultânındadır

Gayre bakmadı ve gayri görmedi
Dara kalmadı vü deyre girmede

Anınçün şâhid oldu ol şehid
Kim nazardan istedi her dem mezid

Başdan ayağa göz olup gözledi
Hakkı işitdi ve hakkı sözledi

Nitekim Mahmûdile eyâ seyidi
Birdem ansuz geçse işi yasıdı

Ol şehi gözlerdi dâim şâh anî
Biri cân oldu ve ol biri teni

Kullarından anı makbûb eyledi
Tâlib oldu onu matlûb eyledi

Ol ganî sultan mabûd-i ezel
Kendisi bâkî vü mülki lemyezel

Mustafa'yı kendüye kıldı habîb
Verdi şevk u ıskını ana nasib

[26b] Mazhar itdi anı kendi zâtına
Şu'le virdi âlemin zerrâtına

Didi seninçün yaraddım hâki ben
Arş u ferş ü kürsi vü eflâk ben

⁸ Necm, 17; "Gözleri ona bakmakdan kaymadı, ayrılmadı onu görmekten başka tarafa aşmadı." ayetine işaret ediyor.

İns ü cini tayr ü hayvan ü melek
Yaratılmakdan kamû sensin dilek

Ben senünün bil hakikat bî-güman
Dünya ve ukba tufeylindür heman

Âhirette görüle kadrin senin
Nerde ola menzili sadrın senin

Bes şefa'at yârın anundur yine
Hilkati ol kayine burak ol yine

Ana bağışladı âlem halkını
Çünkü ol geydi irâdet delkını

Ehl-i gafletdir meselde uğrılar
Vaktini ta'atten uğurlar bular

Şöhret için hünermend oldılar
Ol hünere şâd u hursında oldılar

Ol hünerler gayb oldu âkıbet
Bulamadılar ol hünerden âfiyet

Çün garaz oldu hüner göz bağladı
Görmedi maksûdını kan ağladı

[27a] İlm ü hikmet perde olsa ve garaz
Cevher olmaya evvela kalb ü garaz

Yulın urdı bu hünerler necînün
Olamı temyiz şol hamîr içenün

Bu daklar anları kör eyledi
Kim cihan varlığı ma'zur eyledi

Göz gerek kim göre ve ibret tuta
Tâ ki ma'ni göre sûretten öte

Her kulak kim hak sözünü işide
Ana lâıyk yol var o işide

Hiss-i zâhir hiss-i bâtın kim bular
Gördüğü mahsûsı ma'kûle ular

Cümle altadur me'ani bilmeğe
Âşıkâradan nihânı bilmeğe

Nefsümüz anlara kul eyledik
Bu cihan şüğline meşgul eyledük

Karışub toprakda kaldı her biri
Feninde görisedür anı cevheri

Bir gün anda kim hisaba tudalar
Ol güherlerden gerek kim sorırlar

Ömrümüz sermâyesi var dile
Bu cihânın mekr u âli yile

[27b] Rüzigarın işleri mekr ü değâl
Kalbîle sarraf kılmadı amel

Kimde kim göz varsa sarrafdu
Gözsüze uymak ki sözün laftur

Kalbe kalmayan ulu'l-ebsârdur
Geru kalanı bu işden zârdur

Nice bu mekir mağbûn eyledi
Nakdin elden çıkdı mahzûn eyledi

Can gözidür âhiret mülkin gören
Gizlüyisen sen dahi hâlin yören

Bunda gördi Tengri Aslan Ali
Her ne kim yarın olıser ol veli

Bunda gören göriser ol Hakkî
Görmeyen bunda vü anda key şâki

Göz ana dirler ki hazin ola
Manzarı dünyi değüldür din ola

Kimde kim işbu nazar var şaşmadı
Bu fena rengine ol bulaşmadı

Ârif oldur âşık oldur âlim ol
Kâmil oldur vâkıf oldur sâdık ol

İgen (inen) uzatmagıl İbrâhim sözi
Dile Hak'tan açıla gönlün gözi

[28a] Tutiya ire meğer kim cevheri
Gözleruna görine ma'ni eri

Ki tabib oldur gönüller rencine
Ana iren erdi ma'ni gencine

Kimyadan bakırın altın ola
Söylerisen sözlerün mevzun ola

Sözi görüb söylemeklik hoş olur
Ok'a benzer kim nişan tuş olur

Söze mağrur olmagıl bülbül gibi
Tâ ki sır açıla senden gül gibi

Söyleyesin hâl ile hâl ıssına
Zevk irişmez sûret ü kâl ıssına

Kâl ağaçdur anın yimiş hâl
Muma benzer birisi ol biri bâl

Dil ile şeker dimeklik sehl olur
Şekeri yiyen bilür kim ehil olur

Hâl ehli oldur kim can vire
Mihnet ü derd âla derman vire

Kurı sözler kamûsı efsânedür
Hâl ehli ancak ol pervânedür

Bu inâyet Tengri'dendir kişiye
Ki sefa nûrî gönülde ışıya

[28b] Eğer kim ol virmedi kim veriser
Konmadık nesneye eli iriser

Yâ İlâhi rahmetündür bî-aded
Hazretinden irişür ya'ni meded

Destgiri sen kamû düşmişlerin
Baştan gaflet suyunı içmişlerin

Ben dahi üftâde kaldım tut elim
Bîdil ü sertgeşteyem göster yolım

Lütfidersen kahr idersen kul senin
Can önünde ihtiyârı yok tenin

Lütfun artukdur ümidim velî
Boş red almaya red devrişün eli

Bu cihan meylini gönülde gider
Kim cihan meyli gönül mağrur ider

Mustafa'nın hürmeti için Ey Halîm
Rûzî kıl İbrahim'e kalb-i selîm

Ma'rifetinden can gözine sürme çeker
Bu gönül yerine ma'ni tohmın eker

Anlara ba ışıkla kim buldı yakîn
Rahmetullâhi aleyhim ecme'tyn

[29A] HİKÂİYET-İ GENC-NÂME

Ol âdem cânı vü insân-ı kâmil
Kim andan zâhir oldı her fezâyil

Veliler ortasında kutb-ı deverân
Ana geşf olmışıdi sırr-ı Kur'ân

Hakâyık menba'ı vü ehl-i ma'ni
Celâlü'l-hakı ve'd-dînü oldı ya'ni

Güneş tarifine irmez ibâret
Güneş kendüzini öğer ne hâcet

Günü medh eyleyen kendüyi öğer
Hem anı ayb iden kendüye söğer

O gün dir gözleyim gözlerde nûrem
Anı ayb eyleyen ider ki körem

Erenler zâtı şerh olmaz sözile
Meger kim göreler rûşen gözile

Velikin baş gözi anları görmez
Ki baş gözine ulular dibdi bez

Meger gönül gözüyle baka bile
Kim ol nûrânî yüze baka bile

Hemişe himmeti bizimle olsun
Gönül ma'nilerin zevk bulsun

**[29b] Revân olsun revânından mededler
Mededlerimiz giydurur feth-i sedler**

Buyurmuş bir hikâyet Mesnevî'de
Eğer bakarsan ol kitâb-ı mânevîde

Meseldür gösterir yol sana senden
Basiret ehli anlara cân-ı tenden

Meseldür âlemin zâtına zâtun
İrersin kadre okursan zerratun

Ne kim âlemde vardur sende vardur
Velîkin sana benzer kande vardur

İki âlem yüzünün hâli sensin
Kamışda kand ü mü'mün balı sensin

Kişi kendü ilmi vâcib oldı
Sa'adet anların kim tâlib oldı

Kişi kim kendü ilminden haberdâr
Değildür sanman anda ehliyet var

İşit bu sözü açub can kulağın
Sözün nâyine ur gönül turağın

Ki ma'ni şekerinden alasın dâd
Müyesser ola sana dâd-ı üstâd

Meğer bir derdümend ü dil şikeste
Cihân mihnetlerinden gönül hasta

[30a] Elin çekmişdi küllî sebebeden
Ferâgat bulmuş idi her talebden

Ki hiç öğrenmemişdi iş sa'nat
Dûni gün ihtiyar itmişdi halvet

Cihandan yeğidi uzlet makâmı
Ne hassı anlar idi vü ne âmı

Kılurdu gice gündüz namâzı
Gönülden herdem eylerdi niyâzı

Münâcat eyler idi her sehargah
Kılurdu derdine çok nâle vü ah

Münacâtında eydürir İlâhi
Kamunun Halıkı ve Padişâhı

Çû halkı sen yaraddun rızkı senden
Ki rızkı ön yaraddun can tenden

İşinde illet hem âletün çok
Her işde hikmet ü kudretlerün çok

Sebebsüz dilerem rızkum viresin
Cirâhat-ı ciğere merhem urasın

Sebebsüz çün ademden var kıldun
Bana bu akl ü cânı yâr kıldın

Senün fazlunladur kim bir avuç hâk
Îrişdi cânâ buldı akl ü idrâk

[30b] Tenüm on hiss ile kıldun müzeyyen
Netekim gülleriyle güldi gülşen

Onı on dürlü işe âlet oldı
Bu cisme her birisi hâcet oldı

Müzeyyen gökleri yıldızlar itdi
Bu ten yirini rûşen kemerler itdi

Kamûdan yig dürür bu fazlı ihsân
Ki gönlümüze kodun imân ü irfân

Bu çok nimetlerün yokdur şümârı
Dahi deryanın bulunmaz kenârı

Başımdan ayağa kördil olaydum
Senün şükründe key acizkalaydum

Bu bir dil şükrinü kaçan kıliser
Bu ni'met şükri kadrin kim biliser

Atâ kıldun çü ni'metler sebebsüz
Virdüsen rızkumı toyunum talebsüz

Müyesser kıl bana genc-i gaybi
Ki nefsün örtila anunla aybı

Halayık varlığından bî-niyâz it
İğen toprakda kaldum serfirâz et

Bu dilekde geçürdi nice günler
Ulaşarurdu sabaha nice dünler

[31a] Bulurdu bu niyaz ile seharler
Seharlerden irişürdi eserler

Seharler safhasına her ki bakdı
Dilinden ilmi hikmet suyu akdı

Bu ten dün oldu künuz-i cân bahr-i dil
Gönülde hâsıl oldu her safa bil

Sehar kadrin ehli diller anlar
Ne bilür değme bir hâm ve ozanlar

Bu fikrile umuzgandı meger ol
Safa gönlinden açub göklere yol

Cihânun gussasına ölünki yimez
Uyursa gözleri gönli uyumaz

Ki şöhret perdedür gönül gözine
Gönül gözi bakar ma'ni yüzine

Çü gitdi perde keşf oldu me'âni
Neyi kim isteridi gördi ânu

Ta'lakundan üzüldi bend ü bağı
Açıldı lacerem gönli kulağı

Düşinde gaybdan avaz irdi
O ne kim istediğün Tengri virdi

Ne hacet kim dilerdün oldı makbul
İrişdi ni'met ol şükrine meşğul

[31b] İrer matlûba bir gün isteyenler
Bulur maksûdı her dem söyleyenler

Dahi bir kapuyı kim kaka dâim
Mağbûn olmasa ol işinde kâim

Açılup son ucu irer ümîde
Her işde sabr iden olur güzîde

Mücellidi ko köşkün dükkânına var
Bucakda dökilü birkaç varak var

Nişanı kağıdun bu kendü böyle
Hakikat vaz'ı olur hattı şöyle

Değül ol kağıd illâ genc-nâme
Okıyub sırrıle gösterme âmme

Ne ki kılmak gerekse ol sanadır
Ne tedbir idersen ola takdir

Becid tutğil bu işde olma gâfil
Ki müşkil işler olur cehdile hâsıl

Uyandı uykusından şâd oldı
Varub ol kâğıdı dükkânda buldı

Alub ol ruk'ayı koynına koydı
Nişanından görüb bildi duydu

Varub bir halvete okudu anı
Sevindi ol sebepten gönül canı

[32a] Dimiş ol ruk'ada iy tâlib-i genc
Ki sana hâsıl oldu genc bî-renc

Azacuk zahmetün vardur üşenme
Bunu tahkik bil tezvîr sanma

Son ucu rahat olur cümle zahmet
Öni açlıklara oldu sonı ni'met

Bu ni'met seniüniçün nakle geldi
Bu mâ'ni senden ötürü akla geldi

Înâyetdür sana Hak'dan atâdur
Veli mağrur olma ibtilâdur

Eğer assı irişür ger ziyandidür
Hakikat ikisin dahi imtiHANDÜR

Şehir ucında yüce kubbe vardur
Be-gâyet âlî vü key muteberdur

Kapusı yazıya vü ardı şehre
Sana ol kubbeden sunuldı behre

Ur arkan şehre ve yüz kıblaya dön
Di "bismi'llâh" elün ok yaya sun

Okı sen bırakasın yaydan çün
Kaz ol yiri ki vardur genc-medfun

Nasibindür senün ol genc ezelden
Nasibi her kişinin çıkmaz elden

[32b] Varub ol dahi bir yana buldı
Sevindi selisun çün bay oldu

Okı atdı ve yeruni kazdı derhal
Ne habbe buldı ol yerde ne miskal

Tamâmet deldi bir yazı yüzinü
Geçimi giyerup adardı kendüzini

Körelde baltısı, eskidi yayı
Bu sevda kaçururdu kış payını

İşi tâ şehirde ilde işidildi
Ana irdi ki şehrin şâhı bildi

Didi andan ki zindana girem ben
Varup bu ruk'ayı şâha virem ben

Hebâdur çünkü yeğduğum emekler
Bu işde hâsılum kaygu yimekler

Bu işde çok dürişdüm nice bahtum
Meded kılmağı bana hiç bahtum

İletti ruk'asını şâha virdi
Anın sevdâsun bu kez şâha irdi

Okı beg dahi kande kazdılar yir
Yir altından çıkardı taş ü kayır

Irağ atıcıları devşürüben
Çü altunları ve akçeleri virüben

[33a] Getürdi çahkenler nakıbzenler
Düzüben her birine bin düzenler

Nice kim atdılar ve kazdılar çok
Taş toprakdan artuk hâsıl yok

Atdılar ve kazdılar cümle ardı
Emekler hiç oluben yile vardı

Okıtdı ruk'a issin şâh yine
Doluben hazırı hışmıle gine

Didi iy ahmak ü bî-akıl ü nâdân
Gedaya lokma kandan genc kandân

Halel vardur senün aklunda Hakk'a
Bu işi işlemez illâ ki sevda

Senün gibi delünün işi budur
Abes yire ki herdem yiye kaygudur

Bu sevda içre kim oldun giriftar
İşün hem sana layıkdur bina var

Dimegil dahi buna genc-nâme
Buyimiş mihnetiyle renc-nâme

Bu resme şâh ana dil zahmin urdı
Eline ruk'asın virdi vü sürdi

Şikeste olup bî-çâre gitdi
Varup halvetde zâfîlikler itdi

[33b] Didi iy kadir ü hannân mennân
Senün fazlunla düşvar olmadı kesân

Kati üftâde kaldum destgir ol
Ki her gümrâha lütfun gösterir yol

Bilursun niyetdir gönlümde râzım
Kabul itsen n'ola nâz ü niyâzım

Ciğerkan oldığından sonra nâgâh
Neyi bizlerden itdigüçün âgâh

Bana bu sırdan açılmadı mâ'ni
Ki bulam istediğüm genc'i ya'ni

Bilürem hak durur aybı hıtâbun
Suâl idenler ider cevâbun

Senün cûdundan olmaz kimse mahrûm
Yaradılmışun oldı rızkı taksüm

Bu benden cehd ü cidd ü sabır benden
Hidâyet vaktidür kim ire senden

Bu benden cehd ve sendendür hidâyet
Veli cehd üzere gâlibdür inâyet

Münâcat itdi bir dem gussa yidi
Meğer ol yaşlu gözları uyutdı

Çü birdem kenduliginden oldı bî-hûş
Gönlümden gitdi kamû fîkr-i teşviş

[34a] Fena denizinde gark oldı vücudı
İrişdi bes Hakk'ın ihsân cûdı

Fena gencinden oldı var olanlar
İrişdi çâreye nâçar olanlar

Fena odında yanar çünkim ol ûd
Vücudından yiğrek bulur cûd

Ciğerkân olmayınca müşk olmaz
Kimesne kokusından zevk bulmaz

Hilâl olmazsa ayın bedri olmaz
Delinmayince dürrin kadri olmaz

Gülü kaynatmadan çıkmaz gülâbı
Olurmu ezmeden şeker cullâbı

Mu'attal kaldı biş hissi işinden
Yedi azası dahi cünbişinden

İrişdi gayb yolından haberler
Haberlerden açıldı bin nazarlar

Adem milkine kıldı gönli pervaz
Yine hatifden irdi ana avaz

Ki iy gönlü harâb bağı başlu
Ciğer kanından iki gözi yaşlu

Çü hakdan yana oldı şimdi yönün
Sa'âdet matla'ından doğdı günün

[34b] Sözi anlamadan işlersin işi
Sözi anlayup işler uslu kişi

Sana didim ki yayından okı bırak
Dimadüm at okı pertavi irak

Önünde genc sen yazıya gitdin
Anladın benler zayı' itdin

Önünde çeşme sen düşdün serâba
Niçün ma'muru değışirdün harâba

Bu derdin yine sendedir devâsı
Her işin ibtida vü intihâsı

Çü bu sözleri hatifden işitdi
Heman işitdiği gibi iş itdi

Okı yayından arkacak bıraktı
Önünde gömüliymiş genc bakdı

Meselde çünki közlü oldı her söz
Niçe bakarsın öyle gösterir yüz

Sözün hod yüz yüzbinden çok oldı
Veli binlerde akıl biri buldı

Irak düşdi bu çoklukda kalanlar
Yakinden buldı ol birliği bulanlar

Bulup altun muradı hâsıl oldu
Kızıl altunile gülünü güldü

[35a] Egerçi çok durur ilm ü hünerler
Eğerçi neyi kıyas oldu nezarlar

Kimi alet dūrūr kimisi hâcet
Kiminden hâsıl oldu mal ü mülket

Kimi fahr ü kimi âd için oldu
Kimi dîn kim dad için oldu

Eğerçi şahsa ten ilmi gerekdür
Velî can ilmi andan yikrekdür

Kişi kim her nefesde mahv ister
Kaçan ol ilmi tıb nahv ister

Mecârını komayan bulmaz tahkik
Tasavvuru terk idenler buldı tasdik

Şeri'at ilm-i ten candur hakikat
Biri derd ü biri derman hakikat

Eğerçi tensüz ola can görünmez
Bu ma'ni dilde harf olmazsa dönmez

Ledün ilmi yazılmadı kitâba
Sadâ benzer mi ma'nide hitâba

Gönül levhinde yazıldı hemîn ol
Anun için benzemez mahsûsa ma'kul

Bu söze diyeyim bir hoş mesel var
Garaz tekîd içündür olsa tekrar

[35b] Meğer var idi bir şâh-ı bîgâne
Eyü adıyla dolmuşdı cihâna

Dilerdi bîdâr bir hoş saray ol
Ana altun akçe harç ola yol

Her ilden ulu bennâlar getirdi
Ne ki eksikleri var sanurdi

Temâm oldu saray nakş kaldı
Bu kez nakkaşlar cem'ine geldi

Gelen nakkaşlar Rumî ve Çinî
Bu san'at içre âlâ her güzîni

İkisi birbiriyle kıldı davâ
Biri didi ben âlâyım bu ednâ

Didi şeh dâvaya ma'nî gerekdür
Ki sözler fiile gelse yigrekdür

Sarayın alın iki sofasını
Biri Rumî bezelsün biri Çinî

Munakkaş olacak ikisi beraber
Biline kimdürür üstâd u server

Birini sofanın Rumîler aldı
Birini Çiniler üstâdına kaldı

Bir ulu perde orta yerinden
Çekup gizlendiler biribirinden

[36a] İdindi her birisi gayret ü işin
Ki tâ görmeye birbirinin işin

Bezeneler nakşi Çîni renk ü âlet
Reyb ü şâh oluverdi bî-nihâyet

Yenile altun akçe harc oldı
Ki dürlü nakşi anda derc oldı

Veli Rumîler işi oldı saykal
Ki tâ gözgü gibi ola musaykal

Ne harca ihtiyar oldı ne rengen
Ne halliçün varaklar oldı tenge

Temâmet olub aradan gitdi perde
Ulular şöyle buyurmuş haberde

Göründi nakşı saykalda temâmet
Kesâfet anda vü bunda letâfet

Anınçün işde Rûmîler yık oldı
Ki cemisi terk idüben canı buldı

Muhakkıklar durur Rûmî misâli
Mütedel kıldı hâle cümle kâli

Sefa gönüllerinden yundı gine
Ôlara Tûr-i Sinâ oldı sine

Çü gitdi yüzden ol âyine rengi
İki gönün göründi anda rengi

[36b] Göründi anda tahsini âfitâbı
Pes oldı şükürinün anda kitâbı

Gönül kıyakı kitâb içre yazıldı
Velîkin her kitâb andan dizildi

Temâmet ilmin aslı anda yazulu
Mehabbet dürrü ol deryada gizlü

Ki aslın bilse ferin terk iderdi
Nedir bilürdi ol kim ayı gördi

Pes ol Çinîler oldı ehl-i zâhir
Ki zâhir ulemaya ustâdı mâhir

Kitâbu harf-i savl nakle geldi
Bulamı ışkî ol kim akla kaldı

Delil-i akl ü nakil içinde bil
Geçürüp kaldılar halli müşkil

Bu gönül noktası kim müşkil oldu
Pes ol hall itdiğim sahib-i dil oldu

Gönül den açılır tahkik bâbı
Gönül camında idün vahdet şarâbı

Gönül genci me'ani meskenidir
Gönül gencine iren ki ganidir

Mehabbet gülşeni içre ki güldür
Gönüldür ol ol gönüldür ol gönüldür

[37a] Ki âlem mefharinin gönlü oldu
Gönüldür ol gönül den behre buldı

Ki kül oldur kalanı cüz'î anun
Hakikat kâni oldur her safanun

Nebiler veliler gönül hâli
Deniz katında ırmaklar misâli

Muhammed gönülü arşın arşı oldu
Ki arş ol bu güllüğün ferşi oldu

Saray-ı padişah lem yezeldür
Ki bir nakışı ebed biri ezeldür

Bulanlar ol gönül den buldı hâli
Görenler ol cemâl-i lâ Yezâli

Giren ol gönüle cennâta girdi
Çıkanların yolu tamuya irdi

Anun zâtını bilen bildi İlâhî
Kulunı bulmayan bulmadı şâhı

Anun gönlinde akdî âb-ı kevser
Anun ayağı tozu müşk ü anber

Kaçan kim kendü nefsinı bile bir kul
Muhammed nefesine andan bulur yol

Bulan ol âşık maşuka buldı
Ki ya'ni Mustafa âyine oldı

[37b] Pes oldı nefsi bilmek sa'âdet
Ki tevbe ile buldı hidâyet

Bu bilmekten netice yokluğ oldı
Yoğ olmayan bekâ milkini buldı

Bu bilmekten İlâhî kılma mahrum
Bu zâtındur ki itdî sırrı ma'lum

Cehalet zehrine tiryâk-ı ekber
Bu ilim oldıki canlar anı ister

Eğerçi bu temannâlara el irmez
Ana kim virmedün sen kimesne virmez

Bilürüz bahşışün âlem oldı Yâ Rab
İşin eltâf ü in'âm oldı Yâ Rab

Gelicek Hazretüne hoş nâhoş
Ümid oldur ki dönmeye eli boş

Ceza eğerçi amelsiz hâsıl olmaz
Velî fazluna nesne ma'ni olmaz

Habib'ün hem Halil'ün hürmetiçün
Birinün hulkı bizi hulleti içün

Bu İbrahim'i makbil eyle makbul
Kamû düşmüşlerle destigir ol

Du'a bizden icâbet senden oldı
Anâ bizden inâyet senden oldı

[38a] Şefî't bize yârin Mustafa'yı
Ki derde andan edersin devayı

Anun ashab-ı âline hezâran
Salatü hem selâm olsun firâvan

6. DESTÂN-I YÛSUF (A.V) DERViŞ BÛD

(YÛSUF ALEYHİSSELÂM'IN DESTÂNI O DERViŞ İDİ)

Ol hakikat bahrine bahri olan
Ol ma'ani burcınun mihri olan

Her sözün sırrından açan yüzledi
Ol yüziyle rûşen ideni gözledi

Pak ruhı şâd olsun tâ ebed
Himmetinden lâyezâl irsün meded

Bir mesel takrir kulmuş nazmile
Kim dürür kim söyleye ol resmile

Lik el verdikçe takrir ideyim
Gerçi hâl olmadı kâlüm nideyim

Can kulağıyla işitin bu sözi
Kim görine sana ol ma'ni yüzi

Söz hakkındur dil dahi bir tercüman
Hak'dan açıldı ayan ger beyan

Harf ü savt olmaya seni aldaya
Kamil oldur remzle ma'ni duya

[38b] Dinle imdi ol hikâyetden bir bâb
Söz ökuş ve eser ahkem bi's-savâb

Yusuf-ı Siddık'a bir kişi meğer
Konuk oldu işitdi bir haber

Küçükden anun ile yâr idi
Birbiriyle âşinâlık var idi

Birlikiyle sohbet itdiler ikisin
Yırtıldılar oldem ikiliğin perdesin

Saltanat tahtında iken o resûl
Bir fakirin sohbetin kıldı kabûl

Gül cemâli karşusuna mihman
Bülbül oldu pes gerekdür dastan

Çün makam-ı inbisat oldu ana
Sözler elini uzatdı her yana

Sordı kardaşları çün haber
Didi ol zincirdi ben şiriter

Ayb olmaz arslana silsile
Kaçan idem Hak kazasından kile

Âşıkun zinciri ışk oldu yine
Akl gül kuldur bu mecnun ıssına

Yazuğu kime kim zincir olsun
Ol mehabbet pişesinde şîr olsun

[39a] Didi zindanın ne yidi yahud çah
Didi ol çâh yerim sonra cah

Ay evvel incelüb olur hilâl
Son uci bedir eyler anı Zü'l-Celâl

Enbiya vü evliyâya her belâ
Hak Çalab'dan terbiyet key 'âlâ

Bu belâdur ışk odı dedükleri
Faklıdan altundan olur misgeri

Gün dolunmayınca doğmadı yine
Saykal urmayınca gülemez ayine

Sürme gibi kılmayınca dürleri
Gözler olmadı kimse almaz cevheri

Yanmayınca ud vermez hasiyyet
Kokusundan kimse almaz menfa'at

Düşmeyince dâne olmaz sünbüle
Kuvvet kuvvet gelmez andan hâsıla

Dâne üğünmezse yine taş ile
Etmek olmaz kimseye ol aşile

Od içinde pişmeyince ol hamir
Ne küllice olur ne kimse yir

Çiğnemezse etmeği dahi bu diş
Fehm ü akl ü cana irmez perveriş

[39b] Kalanın bundan kıyas it iy refik
Söz açılır çokdurur mâ'ni'i ref

Didi şâhım armağan bir ayine
Uş götürdüm ol cemâlün ayine

Çün tefekkür kıldım ey sultân-ı can
Bulmadım bundan münasib armağan

Ehl-i hüsnin ayine matlubudur
Dürr ü cevher hem dahi mahbubudur

Hüsnünü zira kim oldur gösteren
Gül durur ol yüzi yahud nesteren

Pes bu can Yusuf gönül âyinedür
Anda görür hüsninün ayı nedür

Nefsini bilen kişidür âdemî
Kim safayile geçüre her demi

Âyine renk olsa görünmez safa
Gizlû ma'şuk anda göstermez lika

Bu gönül gösterdi ma'ni yüzlerin
Zâhir itdi ma'rîfet yıldızların

İlm-i evvel ilm-i âhir defteri
Bu gönüldür hem hakîkat mazharı

[40a] Gönül şol et pâresini sanmağıl
Kim ana gönül dise inanmağıl

Diimegil kim her kişinin gönli dar
Zinhâr ehlinden iste gönüli var

Yeni nişan oldı gönül vasf olması
Mahv olmayan bu gönli bilmesi

Pes vücudı gönlün oldı key aziz
Kaçan anlavuz anı size biz

Ehl-i dildir enbiya vü evliyâ
Kim bûların zâtı oldı kimya

Ehl-i ten hâşâ ki ola ehl-i dil
Ayine hergiz lüemi taş u kil

Gönli biz kıldık mükedder hâkile
Ciyfe gördük berâber pâkile

Oldı ten şehrinde gönül key aziz
Bir hikâyet dinle bu söze karib?

Ol melikler serveri Hârezm Şâh
Kim ana erzân bindi taht-ı câh

Rûhunı şâd eylesün Perverdigâr
Dinle imdi n'eyledi ol şehri-yâr

Fethedilecek şehir-iyârun şehrini
Halkına kıldı begâyet kahrını

[40b] Rafîzi oldukları için cümlesi
Dükelin öldürmek istedi cümlesi

Didiler iy şâh-ı âdil-i hânüman
Cümlesinin ittikleri ah-ü figan

Malımız al esir eyle kamû
Dek şehâ öldürme elden barışın ko

Didi mala ihtiyacım yokdurur
Tengri verdi malü mülküm çokdur

Ger dilerim sizi âzâd eyleyem
Bu melâletden sizi şâd eyleyem

Didiler emir eylesün sultanımız
Kim sana olsun feda bu canımız

Didi bu şehrin içinde kim bula
Bir kişi kim adıyla bu Bekir ola

Dükelin dembeste kıldı bu hıtâb
Bulmadılar bu söze hergiz cevâb

Didiler düşvar buyrukdur bu söz
İy aceb bu Bekir'i kande buluruz

Şehrün üstadı o yeri bünyadını
Kim işitdi bunda bu Bekir adını

İstediler yürüyüb bölük bölük
Kapu kapu ev ev delük delük

[41a] Girdiler pazarına çağırdılar
Her taraftan adı ile haykırdılar

Üç gün üç gice şehre daldılar
Aramakdan denk ü âciz kaldılar

İstediler mescid ü meyhanede
Nâgehân bir yalunuz viranede

Gördiler bir kişi Türkî za'îf
Renc ve açlıktan teni olmuş nahif

Didiler iy hasta adın eyle yâd
Didi bu Bekir atâ anam verdi ad

Didiler şah okıdı tiz uritur
Ahd kılaran varıcak bend-kur

Didi gücüm varmise varaydum
Sanmanız kim yürüyüb eraydüm

Kalduğum bunda zaruretden durur
Sanmanız sizünle ülfetdendurur

Ölü gibi nerdübâne sardılar
Şah-ı senî hazretine vardılar

Çün Muhammed şah gördi ağladı
Hasret odından yüreğın dağladı

Didi iy mel'un yüzü karalar
Nemadür iliğime bu sızı yaralar

[41b] Adâbına elinün nâme suçı
Kim kıalarsın bu kadar ana kiçi

Şehrinizde güc ile bulunur fakir
Ol daki miskin-i rencur fakir

Uşde takrir oldı sana bu mesel
Nakd-i hâlündür ger olursan ele el

Sende var oldı cihan bu Bekir bil
Ehl-i dildir ehl-i dildir ehl-i dil

Şâh-ı Harezmi oldı sultan-ı ezeli
Kullarından gönül ister bî-dagali

Ziyneti sormaz bakmaz sûrete
İlle hoş gönülden hâlis niyete

Ölü iken kim itdiğün kişi bula
Yevm-i dinin mâliki kadı ola

Nesne ıssı kılmayadır ol halim
Vardur illa her kimün kalb-i selim

Ol gani sultan ki yarın dâd ider
Hoş gönül altınları âzâd ider

Bir gönül pasıyla efsürdedür
İşki yok gönül hakikat mürdedir

İletesin bu Bekir gibi sen anı
Ol hakkundur dergâhına özün kani

[42a] Yüzüne uralar ol kili senin
Serb varoldığı için meskenin

Sanmagıl kim ol gönül kıymet bulur
Çün tabiat sebze varından alur

Ol tabiattan gönül sayru olur
Tengri zikrinden müdam ayru olur

Doğmayınca ol tabiattan temâm
Bil selim olmaz gönüller ve's-selâm

Gönül ol vaktin selim ola kim ol
Bu cihan sevgüsine olmaya kul

Levh-ı mahfuz oldu ol adı gönül
Zâhir eyler gizlu esrârı gönül

Ol gönülde nice ma'ni yazıla
Kim güneher karasıyla meşk ola

Dünya fikir evine gönül dime
Yıkılursa ol gönül kaygu yime

Mescidi fark itmedün meyhaneden
Beyt-i ma'mûrı dahi viraneden

Gönül içinde sanemdür ol heva
Sûrete karşı namaz olmaz deva

Olmayınca nefs-i kâfir zecrile
Nisbet itmek kendüzün sahibi dile

[42b] Ehl-i dil âyinesinden hak nazar
Kıluben virür cevabına zib-i karr

Kimi der iste sebep gönül dürür
Kimi kim sevse vesile oldurur

Âleme andan mededler irişür
Halk andan düzene gönül virişür

Ol gönül için yaradıldı bu cihan
Geri kalanı tufeyl oldu heman

Ol gönül hem nokta hem perkardur
Devr-i âlem ol gönülden vardur

Ol gönül kim mazhar oldu kabul
Bir gönüldür bir gönüldür bir gönül

Güneşin aksi bir oldu zâtı bir
Bini birden gördi olanlar basir

Ehl-i dilde şah kimdür iy safa
Mustafa'dur Mustafa'dur Mustafa

Ol gönül vâfında diller lâl olur
Lâl olanlardur ki sahib-i hâl olar

Gelmez İbrahim gönül zâtı dile
Çinini söyle yutkıl dilin bu fikir ile

Yâ İlâhi ol gönülden bî-nasib
Kılma kim her derdedür lütfun tabib

[43a] Şeyü lillâh ol gönülden İy Çalab
Rahmetündür yine her işi sebeb

Rahmetün âlemlere şâmil durur
Anı bilmayen meger câhil durur

Gark-ı rahmetdür vazî'ü ger şerif
Bizi âgehlerden eyle iy latîf

Mustafa'nın ruhuna bizden müdâm
Alü ashabına olsun selâm

7. DÂSİTÂN-I ÂBİDÂN KERDEN HAVF HİKÂYET ÜSTÂD
(ABİDLERİN KORKMALARINI HİKÂYE EDEN DESTÂN)

Ol me'âni dürlerini nazm iden
Her sözi yerlü yerince resm iden

Bir latife söylemiş temsil için
Yalunuz sanmagi ki kıl ü kâl için

Âkıl olan hezli tahkik anladı
Akı yok tahkik bu sözi tanladı

Söz işiten hayrını işitmek gerek
Her sözün sırrını fikr itmek gerek

Bir zamanda var idi bir hoş kişi
San'atı ta'atlar idi zühd işi

[43b] İçi taşı riyâdan pak idi
Hak yolında yekâ yek çalak idi

Gündüz oruç gice kılıyordu namaz
Bî-niyâza karşı iderdi niyaz

Fikri zikri hemin Allah idi
Ağlamakdur rûzi ah idi

İyiliğiyle ilde key meşhur idi
İlmiile gönül evi ma'mûr idi

Var idi ille anun bir avratı
Dastan olmuşdı mekr ü hiyleti

Mekrü el içinde key üstâd idi
Delletü'l-muhtâle dek bir addı

Bir başı var idi illâ bin dili
Fitne ile iki yarardı kılı

Şive ile çâzeridi bağları
Mekrile koparuridi dağları

Sûreti hûbdî çirkin dirliği
Ol azizile yoğidi birliği

Dünye'de tamû'da yanar o zaif
Kim ana yavuz hûlu ola harif

Tengri saklasun o evden kamûy
Ol evde kim yansa görmez tamûy

[44a] Yavuza Tengri belâ virsün belâ
Doğmadı her giz kuduretden safa

Her gice kaçan kim uyurdu eri
Gayb olurdı nitekim gözden beri

Subh olunca giceler taşra idi
Karaguda yoldaşı sevda idi

İrte olıcak gelürdi yirine
Ol işe râzı değül kim yirine

Ol eri bîçâreler kim bir gece
N'eyledi fikr ü tedbiri nice

Gayret odından yüregi dağladı
Durvarı ardınca kapuyı bağladı

Tâ ki hâlin irte halka bildire
Boşaya ol avratı ya öldire

Geldi avrat subh olıcak evine
Oturup durdı Anış adı o evine

Gördi kapu bağlı harifi anladı
Bir zaman durdı bu işi tanladı

Kapuyı kakdı iken açmadılar
Didi iy yüzi kara bed-güher

Her gice kande isen var anda ol
Eksügün her ne ise iste bul

[44b] İrte olsun bileler ahu olmaz
Arz idevuz halka kıylü kalmaz

Bu cevabı didi çünkü kocası
Mekrü hîle îdiser gör nicesi

Var iki kapu önünde bir kuyı
Key derin içi dopdulı suyu

Didi avrat çü işitmadün sözüm
Kuyuya bırakurum ûşde kendüzüm

Bir büyük taşı bıraktı kuyuya
Çıkdı avazı çü dokundı kuyuya

Kendi gizlendü ve gerçek sandı er
Açdı kapuyı ki bile tâ haber

Girdi avrat kapayı bağladı hoş
Kıldı çok zâri vü efgân-ı huruş

Didi kim kıldığı vardur bu işi
Kim gece yatmazsın evde iy kişi

Beni bırakıp gidersin yalunuz
Bir bucakda yatdım aç susuz

Subh olmayınca sen kalursun ayş u nûş
Yoldaşım efgan ü zâri benüm ûş

Duydular konşuları gavgaların
Her ne ise bildiler sevdaların

[45a] Erden avratdan aldılar haber
Gördi bildi nedür sahib-i nazar

Kim bu fitne cümle avratdan durur
Her me'ani fehm-ı sûretten durur

Bu meseldir sana ma'ni bilmege
Ten gerekdür canı ya'ni bilmege

Harfile görindi Kur'ân gözlere
Harfile geldi bu ma'ni sözlere

Görinür mi şol nesimiye nevbahar
Sûreti pinhan fiili âşikâr

Gül cemâlinde görindi nevbaharı-nesim
Şol sadefden nitekim dürr-i yetim

Geldük imdi bu mesel takririne
Koyalum her kasdı yerlü yerine

Akl ol erdür ki nûrânî durur
Nefs ol avrat ki zulmânî durur

Akl rahmanî vü şeytani beden
Cinsiyetde bir deşüldür can ü ten

Ab-ı hayevan akldur ten zulmeti
Akile mihnet durur ten sohbeti

Nûr ile zulmet karışmadı bile
Od ile hem su barışmadı bile

[45b] Her biri aslına çeker her nefes
Şah ile şahbaz güllükde meges

Dahi yikrek diyem bir hoş mesel
Bilmege ma'ni meseldür bî-bedel

Ol mehabbet kani mecnûn-ı safa
Ki muhibler arasında mukteda

Çünkü isterdi ki leylisin köre
Vaslıyla zahminde merhem ura

İki üç günlük yol idi menzili
Ol nigarın meskeni ve mahfili

Bir köşekli deveçüğü vardı
Hayli vakitdi anunla yâridi

Binüb anı azm iderdi yârine
Ol teninde canı dildârına

Işk câmı aldu yolda gider
Dilber la'lin ana dönüş eder

Dostı için dostuna meyler içer
Hayreti aklın yenüb ezer geçer

Şöyle oldu kim harâb ü mest ü var
Yolda kalur gider elden meh-pâr

Köşegiçün yine döner ol deve
Yine mecnunı götürür bu eve

[46a] Vussı gelicek acebler bu işi
Hasretinden kan dökilür gözyaşı

Didi merkeb ışk ardında benüm
Eylümeden ol cemâli gülşenüm

İhtilaf oldu niderüm merkebi
Âşıkın birdür tarık-ı mezhebi

Terkin urdı merkebün oldu yayak
Âşıka bir oldu yakın ü irak

Aklı olan canı kıldı ihtiyar
Rahtlu oldu çü oldu bahtiyar

Yâr oldur yaraya merhem koya
Zahm uran yâre kişi niçin uya

Lezzet-i nefis etinün can zahmidür
Merhem olan cane cânân merhemdür

Akla uyanın makamı arş olur
Nefse uyanın mekânı ferş olur

Nefs-i emmâre kati düşmen durur
Nefs odı kim tamûda yandurur

Nefsine uyan kişi olmaz temiz
Nefsini hor eyleyen oldu aziz

[46b] Nefsine dilek viriyem gazi olur
Cümle halkun şir ü şehbazi olur

Nefsini yenen enbiya vü evliyâ
Kalanı bu nefis elinde mübtelâ

Ejderhadur nefis yudar âlemi
Nice kurtılsun elinden ademi

Ölmeyince nefsi bilün olmaya
Sest olur key çünki kuvvet bulmaya

Nefsi açlıklar durur dost eyleyen
Sonra ta'at kılmağa cüst eyleyen

Canı şehvetdür çü bulmaya anı
Bil iki kat olup kudurganı

Zecrile nâçar ahiri dam olsun
Zahmeti gider kamû âram olsun

Nefis itminâne irse cân olur
Ma'rifetler cevherine kân olur

Nefsini bilen bulur Hakk'ı yakîn
Şöyle buyurdu Emirü'l-Müminin

Pes yavuz yoldaşı terk itmek gerek
İyü ile ahd berkitmek gerek

Kuşlar uçar havada cinsile
Yâr olur mu hiç cinni ins ile

[47a] Yir kuşu suda dirilmeklik muhal
Su kuşu sahraya kılmaz intikal

Hâce Gülşehri didi sözi kese
Altun altuna karışa mis mise

Her kimise giyinün hem sohbeti
Ol kaderdür i'tika dur himmeti

Kişi attar ile olsa hemnişin
Kesb-ider elbette müşk ü anberin

Külhanî olursa yoldaşı anun
Kara etmeklikdür işi külhanun

Âdeminün yoldaşı olsa hümah
Kul ise elbette olur padişah

Baykuş olsa menzili virânedür
Dîv olursa lacerem divânedür

Fahr-i âlem ol resûl-i müctebâ
Muktedây-ı enbiyâ vü evliyâ

Didi ölülerle sohbet kılmaguz
Dirilerden bir nefes ayrılmaguz

Ehl-i sûret ölülerdür bî-güman
Görmedi ma'ni yüzün anlar ayan

Uyır uyırı uyarmaklık muhâl
Uykudan uyan iste ehl-i hâl

[47b] Ülfeti cahillerin tufandurur
Ehl-i diller Nuh-ı keştiban durur

Has ile oturdu Kıtmir oldu hâs
İtlikden derd ile buldı halas

Âdemi itden ulu kılmak hata
Âdemi oldur ki gayretlü ola

Her teni zinhâr insan sanmagıl
Değme bir dîvi Süleyman sanmagıl

Sûretiyle gerçi insan görünüyor
Siretiyle lîk hayevan görünüyor

Putperest olan kalur sûretlere
Ehl-ima'ni can virür siyretlere

İkilikden her ki birlik bulmadı
Sûret ü ma'nî ana pîr olmadı

Dinlema illâ Muvahhidler sözün
Görmegil illâ ki onların yüzün

Yâr yüzi yâre çün ayinedür
Yâr bilür yâr kim ayinedür

Bir yüze çün kara bulaşmış ola
Ol sebebdan aybe ulaşmış ola

Gözü gösterir ana aybını
Zâhir eyler her ne ise gaybını

[48a] Pes mehekdür doğru yârin sohbeti
Nakdün anunla bilinür illeti

Yâr didüğüm hakikat ehlidür
Hem tarikat hem şeri'at ehlidür

Levh-i mahfuz oldu yârin ayini
Gösterür buna niyyatın hâlîni

Mü'minün mü'mindurur ayinesi
Her kuduretden ki yuna sinesi

Ahiret bâzârının mizânı yâr
Her kimün kim yâri var mizânı var

Kimde kim vardur terazü kem degül
Hasılî şaddur anun gam degül

Omür bir demdür geçergil ol demi
Ol kişi ile ki oldu âdemi

Âdemi oldur ki bile kıymetün
Kendüden yegnile ide sohbetün

Assı ol andan bula ya andan ol
Birbirinün gönline açıla yol

Çünkü ola hem-nişinün bî-vefa
Göriser sen la-cerem cevri cefa

Ayinede çünkü görür ol yüzün
Gayb kılmazsın illâ kendüzün

[48b] Kimde kim akl ola vü nûr-ı basar
Zâtını ol görmez illâ pür-hüner

Kendü yüzün gördü oldu beri
Enbiya ve evliyânun münkeri

*Her ne can kim ol ezelden yâd ola
Olmaya istedügi bî-dâd ola*

*Pes nefisten saklagıl eynini
Her kuduretden sakınğıl sineni*

*Nûrkânına urgıl şem'ini
Ola kim dağıtmayasın cem'ini*

*Cem içinde tâ ki vahdet bulasın
Batılı ko gıl ki haktan dolasın*

*Urasın lâf-ı ene'l-Hak durmadan⁹
Bilesin ilmi temâmet sormadan*

*Sözi sen egin uzatmağıl
Sen seni gör ayruğı gözetmegil*

*Kendüzüne gelürisen yâr sen
Bilesin kim yâr sen ağyar sen*

*Kendüyi bilen bilür ilmi temâm
Her kitâbın aslı oldur ve's-selâm*

*Fâilâtün failâtun failât
Kendüyi bilen bulundı necât*

*Failâtün fâilâtün fâilât
Katrânı zinhâr var ummana at*

⁹ Ben beni yaratan Hakk-ı zikrederim. Haktan ayrılmam.

8. DÂSİTÂN-I GÜRBE

KEDİ DESTÂNI

- [49a] Ger inâyet kılursa Kâdir
Edeyiz bir lâîfe nâdir

Hem latîf anlaya latife nedür
Hûb sözler yiter latîfi nedür

Hezle benzer eğerçi bir yüzden
Lik tahkik anla bu sözden

Bir kişi vardı iyü sîret
Ana yoldaşdı yavuz avrat

Kazanub her ne kim götürse ele
Avratı virürdü cümle yile

Nice ol evde buluna bereket
Ki müdam ola anda bu hareket

Et götürdi eve buçuk batman
Okımak istedi meger mihman

Avrat eti yidirdi sevdüğüne
Fitne düzüp getürdi mekr öğüne

Er gelüb evde bulmadı bişmiş
Gönlüne hâsıl oldu key teşviş
- [49b] Kakıyub avrata çün urdı leti
Didi avrat çetük yidi ol eti

Er didi tartâlim terazü uş
Veznile bellüdür yidiyse hoş

Tartdı ol er ne eklü kim itdi
Hem buçuk batman ağırdı kedi

Didi iy bed güher çetük vezni
Bes budur et yimişidi kani

Ger çetükdür bu n'oldı et göster
Bu eger etdür çetük nister

Çünkü erden bu resme oldı hitâb
Kaldı dembeste viremedi cevâb

Geldük imdi bu sözden al ma'ni
Ten yüzinde görindi can ya'ni

Bu mesel gözgüdür bak ayine
Işk benzetdi ol bekâyı yine

Görinür şol mecâzı renginden
Zahm urur kara göz hazerinden

Ayinla şın kafdur harfi
Işkun ol harfledurur sarfi

Harfi ger **ayn şıyn kaf** oldı
Ayn bir vasf-ı ihtilaf oldı

[50a] Aynın aynı var ayan gördi
Harfine aldanan ziyan gördi

Noktadur cümle bu harfaslı
Işkun ol noktayladur vaslı

Nokta aynün durur çü ayn gide
Noktayı mahv iden elinde nide

Ayn olmadı noktaya muhtaç
Nefy-i zât anun eyledi Hallac

Harf eger olmazise ıška ne kem
Hiss-i zâhir çün oldı nakş-i alem

Hikmet ü ilime sevgü harç ol dı
Tâ bekâ bu fenada derc oldı

Çün gönül gözinün ayyarı yuna
Bir görine hakikatile fena

Yiri olmadı hiç nesne abes
Mahv olur irecek kadime hades

Bu hadesden görindi kaf-ı kıdem
Nitekim gösterir vücudı adem

Görinmeyen ma'ni ise sûret ne
Sûret ise bu sirr ü hikmet ne

Nitekim birgörindi câmı şarâb
Şiše içinde yahud olsa gülâb

[50b] Su neye girse kabı rengin alur
Ehl-i sûretdür ol ki renge kalur

Ehl-i ma'ni katında fark olmaz
Girse bahri denizde gark olmaz

Değmeler bu sırra kaçan ire
Kim gözi aklun oldı key Hire

Dökdi akl ol hevada bal ü perin
Bi-haber oldı bulmadı haberin

Fehm ile vehmin oldı zehresi çâk
Hiç bu zahme bulmadı tiryâk

Gün yüzün nice göriser huffaş
Saltanat bahri değül evbaş

Hisse vü akla sığmaz ol cânân
Ma'ni-i sûret anda sergerdân

İkisinden münezzeh oldu bir
Gerçi bir kıldı ikisi takdir

İk harf oldu ma'ni ve sûret
İkiden hâsıl oldu bu kesret

Kim yakîni anlasa güman nedir
Bi-nişanı bulan nişanı nedir

İşbu söz ehl-i dil katında yakîn
Mevc-ü derya misali oldu hemin

[51a] Katra çünkim denizden ayrıldı
Biri katra biri deniz oldu

Çünkü katra girü denize irüser
Bir olur cümle bu nişan-ı haber

Canile çün bir olur sûretler
Zâhir oldu safa vü hikmetler

Ol ki can bilmezidi ol ilde
Ber kemâl oldu işbu menzilde

On sekiz bin kim oldu bu âlem
Cümle bir oldu didiler adem

Âdemi ol durur bula birlik
Birlik içinde kesb ide dirlik

Cümle mahv olmayınca biri kalmaz
Ana vahdet nikâbını salmaz

Can kim yoldaş oldu canı beden
Har ile sakladı güli gülşen

Gülistanda murad bülbüle gül
Mest bağı nedir gerekdür mül

Canı yok şekli ten-perest olanın
İşki yoktur hevada mest olanının

Can denizinden oldu can bir keş
Gevher ü dürr için dizildi sadef

[51b] Keşvücuduna itibar itme
Can ilin iste aslın unutma

Vatanun anuben dökersin yaş
Ölmesin ebed bulasın baş

Şimdi gözler ki yaş dökerler
Ol denizden durur bu gevherler

Bu cihan ol ahiret diridür
Biri oldu sadef gibi biri dürr

Ten cihan ister vü sever biri
Ahiret cana kim ol durur yeri

Nice kim ten hicâbdur bâki
Sanma câm-ı vahdet ol sâki

Bir mesel diyeyin ki hallola söz
Dahi yok göstere bu ayine yüz

Bir suyun kırakında bir divar
Vardı yüceliginde hemçü minar

Oturur bir susamış üstünde
Suya ıremez akardı altında

Benzi susuzluğuyla solmuşıdı
Ana divar ma'ni olmuşıdı

Nitekim sudan ayrılır balık
Şöyle bîçâre idi ol âşık

[52a] Bir kesek koparup bıraktı suya
Su eninden deldi ki zevk duya

Sudan irişdi kullağına hitâb
Hâl ile veriser sü'âle cevâb

Ol su avazı anı mest itdi
Gör ki mestâne oluben ne'itdi

Ol onı zevk ile idindi saz
Lâ-cerem dâim oldu hışt ü endaz

Âşıkun raksı söz sazinadür
Ki niyâz ile kâh naziledür

Oldı ilme'l-yakîn ana avaz
Gönül avaz ile kılar pervaz

Can kuştı "ırcı"ı¹⁰ hitâbın çün
Dinledi bulmadı kafesde sukun

Su dir idi ki odur aksün yâr
Hemi her dem sana ne fâide var

Susamış didi fâidem ikidür
Kıymeti içinde buldılar ikidür

Bu işi terk ider degülüm
Son ucu şâd olup bu işde gülem

Evvel assım budur ki avazun
İşidüp canum anladum razun

[52b] Yeğdür anın bana zevkü neyden
Zevkı yeğ ider mest beni meyden

Ne iderim çenkü vü gerekmez ûd
Dinledim çünkü nağme-i Davûd

¹⁰ Fecir suresi 28. Ayet. "İrci"î ira rabbike (Ölürken insanın ruhuna Rabbine dön hitabıdır.)

Oldı ol bana nefh-ı İsrâfîl
Ölü gönlüm diri eyler bil

Ye çü ra'de öni bin fazli-bahar
Andan eser cihana nakşi-nigar

Demi revân gibi kıldı resul
Şol ayndan ki canı kıldı kabul

Ol nefesden nefes nefes buldı
Her demi can feza enin oldı

Yâ hû Yakub'a buy-ı pîrahen
Eridu kıldı gözlerin gülşen

Buna razı degülüm ikinci
Fâidem dahi yek durur genci

Bir dahi fâiden budur bari
Dükenür yıkdıgumca divarı

[53a] Yıkdıgumca sana yakın oldum
Rûzigarıyla vuslatun buldum

Kesbü kârûm budur ziyanum yok
Ben yakın olmağa gümanım yok

Yıkdıgum secde oldı bu bedeni
Benliğin komayan buldı mı seni

Hak didi secde eyle ol yakîn
Kuş gibi secde eyleme sakın

Çün kıyâmı kudum rukû sücûd
Eyledüm hâsıl oldı şimdi ku'ûd

Niçe kim böyle yücedür divar
Âb-ı hayevandan umma kıl zinhar

Âşık olan yıkar bu seddi yine
Dürr bulur dalar deniz dibine

Susamışlar bilür su kıymetini
Harc ider ana fikr ü himmetini

Zî-sa'adet ana ki tâlibdür
Âb-ı hayevana ışkı gâlibdür

Âb-ı hayevan içenler ölmediler
Kaldılar taze hiç solmadılar

Âb-ı hayevan mehabbeti bilgil
Teşne gönüllere ol oldı sebil

Sanmagıl ki mehabbet oldı heva
Işkı bulan hevâya nice uya

Ma'rifet ışkı bilmek oldı bilün
Canı sultan-ı ıška taht kılun

[53b] Ol Ledün-ilmi ışk ile bilinür
Işk ile olmazsa kim alınur

Işk sığmadı denmeler önine
Kendüzin gösterür dil-ârâguna

Menba'î ademîde bulundu
Ol güneş bunda doğdı dolındı

Bir pınarı ki taş ü topraklar
Gizleyüb örte ot ve yapraklar

Eridüb eşmeyince akmadı
Göziyle kendüzin çıkmadı

Can ezelden ki geldi bî-illet
Toprağa yoldaş oldı bir müddet

Kıldı nûrî nûr seni zulûmat
Karagulıkda kaldı âb-ı hayat

Hızıra kim yoldaş ise anı bilür
Cism-i hâki içinde canı bulür

Can içinden yol oldu cânâna
Daldı ummana buldı dûrdâne

Yalunuz kimse bilmedi maksûdı
Âbide iren anladı ma'bûdı

Cehd kıl zulmetun nûra irür
Evliyâdür ki nûr virür

[54a] Nûr Hak'tan Nebilere irdi
Enbiya evliyâsına virdi

Sebeli can gözinden anlar yor
Her kim anları sevdi kalmadı kör

Sevmeyen evliyâyı kör-ı ebed
Oldı bulmadı halas ü meded

Fursatun elde iken aç gözini
Hemnişin itme sana kendüzini

Ahiret yoldaşından ayrılma
Şeker aslısın aç dirilme

Dile Hak'tan dünü gün İbrahim
Ola kim rûzi kıla kalb-i selim

Söyüne nefsün odı ola gülşen
Bir değil gülşen ile bu külhan

Koma elden mutâbe'at etegin
Tâ seni ilette Mustafa'ya degin

Mustafa'dur vesile-i rahmet
Şâfi' oldur hem andadur şefkat

Bizi ana bağışla iy kayum
Ol şefa'atden etmegil mahrum

Rahmetin gözüni İy Çalab ırma
Mustafa meclisinden ayırma

[54b] Feilâtün mefailün feilat
Mustafa ravzasına vir salavât

Âl ü ashâbına selâm olsun
Sözümüz hayırla temâm olsun

9. DESTÂN-I SAYYÂD-I MURG GİRİFTEN VE MÜKÂLEME KERDEN BA O AVCININ KUŞ TUTMASI VE ONUNLA KONUŞMA DESTÂNI

Ola ki ma'ni tahtının sultanıdur
Sözleri lütf ile sözler canıdur

Her biri İsâ-dem oldı can-feza
Derdümendin derdine eyler deva

Oldurur ya'ni Celâlü'l-Hak diyeni
Muktedâ o mürşid ü ehl-i yakın

Âfitâbıdür hakikat burcınun
La'lü vü dürrî me'anî dürrcinün

Sözlerin şeker gibi çün yiyesin
Rahmetullahı aleyhim diyesin

Bir mesel takrir kılmış bi-misâl
İdeyin sen dahi dinle bi-melâl

Bir kişi varıdı kim eyyâmile
Yürüyüb kuşlar tutardı dâmile

[55a] Nâgehân bir kuş bırakdı ağına
Tâbık bulaşduraydı bağına

Didi iyi kuş ana iy ehl-i kerem
Tut kulağın sana birkaç söz direm

Bunca kuzılar koyunlar yidiün
Doymadun hergiz ne hod şükrin didin

Bunca yıldan беру toymayan kişi
Bir kuş için bileyüp nider diři

Dilek oldur nefesine uymayasın
Hem beni dahi yiyüp toymayasın

Tokluğun kim sonı açlıkdur yine
Ol yemek fikri için hiç gam yime

Ma'rifet hûnın yiyen acıkmaya
Nefsi için kimse ırzının yıkmaya

Nefsi doyurmaya âlem ni'meti
Söyünmeye tamû odıdur şehveti

Hak meger saça kana'at suyunı
Tâ biraz ayrıksı ide huyını

Salıver kim üç öğüdüm var sana
İdeyin bir lahza uyarsan bana

Evvel öğüdüm elindeyken dahi
Uçmadın tapuna idem iy şeyhi

[55b] Uçıcak ikincisin dahi diyem
Sonra üçüncüsüyle şükr eyleyem

Bu öğütlerden bulasız assılar
Lâ-cerem öğüt alanlar asıllılar

Ol kişi dahi salıverdi kuşu
Öğüt almak istedi ya'ni kişi

Elde iken kuş didi iy pür-hısal
Zinhâr inanma işitesin söz muhal

Mümkün olmaya muhâlin olmağı
Kimseye olmaz müyesser bulmağı

Çünkü ol kuş didi bu hoş öğüdi
Uçtığından sonra öğüdi didi

Ol emânet geçmişi için gam yime
Gam yeyüben son ucı neydim dime

Geçmişi için gam yiyenler ham olur
Has olanlar ortasında âmm olur

Fevt olanın yokdur dahi çâresi
Sabırla olur bu zahmın yâresi

Hak buyurdu gussalanman gam için
Şâd olmak eldeki bu baht için

Bu haberden sonra didi iy hakîm
Kursagımda on direm dürr-i yetim

[56a] Vad iddi hayfa ki anı bilmedün
Dürr-i sadeñ nedür tefekkür kılmadun

İrmişdi bahtıyla devlet sana
Bilmedün kadrimi vâ hasret sana

Bilseyidün ben hümanın kıymetini
Hâsıl ideydün cihanun ni'metini

İşidicek bu sözi ol avcı
Başa toprak koydı tolu-avıcı

Başladı feryâd ü efgân itmege
Denk olup bu işde akli gitmege

Saçını yolub çıkardı sakalın
Hasretinden çiyne di iki kolın

Ki iy dirîga bilmedüm kadrün senün
Dürri gevher kânı imiş ol tenün

Kim esirgayen esirgenci olur
Necilayin genci kor renci olur

Didi yâri ol üçünci pendin
Eydivergil andan öz peyvendüni

Bu öğütler senden olsun yâdigar
Yadigâr olıcak eger yâri yâr

Didi kuş iki oğüdüm neyledün
Kim üçüncisi nedir deyüp söyledün

[56b] İki pendile amel kıldın revan
İdeyin üçüncüsü râyigan

Bir nasihat dimedim mi ki iy yâr
Geçmiş için gussalanma zinhâr

Hem muhale dahi inanma didim
Sonra hasret odına yanma didim

Üç direm ağırlığı yokdur benüm
On direm dürri nice götürür tenüm

Sığmaz bu kursağıma bir zenbur
On direm dürdâne kaçan sığa

Dürüm olaydı key sana söylerüm
Tutî gibi şekeriyile doylarum

Tokmış karnun senün bu lokmaya
Tok olan lokmaya hergiz bakmaya

Cahil oğüt lokmasını nice yir
Dâne kaçan bitürir şore yir

Cahile hikmet sözini söylemek
Zâyi' itmekdür yele varur emek

İşidürse hikmeti hayran olur
Anlamaz sırrında sergerdan olur

Bir hikâyet dinle tanuk bu söze
Tâ ki ma'ni yüzi görine göze

[57a] Bir yiğircik kim meger Debbağ-idi
Tonı kirlü lik günli ağ-idi

Nîçenün tonı ağ oldı gönli kir
Sûretâ tona bakmaz ol basır

Ayine gönül durur sûret degül
Gerçi zâhir biter sûretde gül

Gül kohula yohsa çokdur ak-çiçek
Suyun acısı bilinür içecek

Bostanda sebze çokdur alı çok
Hûb yüzde fitne gözün alı çok

İsm ü resme aldanan Rüstem degül
Cam nakşına kalanlar cem degül

Ademi sûretde birdür rengile
Fark olur ma'nide yüz ferengile

Söz kuşdur yine evvel söze git
Anı vasf it kim nidiser ol yiğit

Şehri gezerken kim irdi yârine
Uğradı attarlara dükkânına

Dopdolu oldu dimağı müşkile
Düşdi hayran olub ol dem müşkile

Galib oldu hûb kohular ana
Aklı gidüb halk üşüb yatdığına

[57b] Burnı ayuksı kohula yâridi
Girü kalan kohular ağıyarıdı

Kim gülef suyn saçardı yüzine
Ola kim kala diyü kendüzine

Kim nabzın tutdı kimi başını
Bilmedi hiç kimse bağı başını

Kimi didi masru'dur kimi didi hey
Esruga benzer meger kim içdi mey

Her biri bir adile anardı
Bir dahi debbağ yâri vardı

Tâki irdi üstüne duydu işin
Bildi kim ne kohular yazın kışın

Varıben aldı biraz kanudı tiz
Didi siz gidün kılalum çâre biz

Sırrile burnuna eyürdü inî
Aklı geldi başa ditretti teni

Durıben fi'l-hâl gitdi işine
Ayruk ol bâzâr varmaz işine

Bulmayınca derdine lâıyk deva
Olmadı hacetleri hergiz deva

Muhtelifdür renc-i şerbet dahi hem
Bunu bilmek oldu hikmet dahi hem

[58a] Her deva bir derde derman oldu çün
Derdi olan can virür dermanı için

Ten devası can devası bir degül
Ten gıdası can ü gönül bir degül

Bu cihan sayrusı hikmet bilmeye
İşidürse dahi assı kılmaya

Şerbeti zira ki şehvetdür yine
Bu cihan ile mehabbetdür yine

Hikmete zulm eyledi anı diyen
Şekeri kaçan belâ ağı yâın

Ehl-i dil derdine hikmetdür deva
Nitekim bülbül nevasıdır neva

Âşıkun mâşukı neyler âlemi
Zahmınun dilber sözidür merhemi

Mustafa kim Hak sözini vahyile
Aşıkâra söyledi her mahfile

İşidenlere kıluridi eser
Kime zehr olur idi kime şeker

Münkirün inkârı sıdk-ı sadıkun
Câhilün cehli ışı âşıkun

Nitekim yağar baharun yağmuru
Birine ağı birinündür dürri

[58b] Su olurdı âb-ı Nil'in mü'mine
Eli Firavn içse dönerdi kane

Yalvarırlar ki müslimanlar ki biz
Virün ol sudan ki içer her temiz

Birine su olur idi birine kan
Birine assı birisine ziyan

Pes Çalab'dan kısmet oldu her bir iş
Dükeli aslından alur perveriş

Böyle takdir eyledi ol padişah
Kimün işi müzdür kimün günah

İhtiyarı her neyse kişinün
Analayık hâsılı yok işinün

Ehl-i diller kısmeti hikmetdurur
Ehl-i sûret bahşişi gafletdur

İlm ü hikmet ahmak işi degül
Zevk ü şevk u ol kişi yoldaşı degül

Ahmak oldur hak sözün işitmeye
Kendi fikrinsüz her işi itmeye

Bâtılı koya kime kim hak gerek
Sohbetinden ahmagun kaçmak gerek

Vardürür İsâ peygamberden haber
Gördiler bir günki seğırdüb gider

[59a] Didiler iy Tegri'nün peygamberi
Böyle yügüme nedendür serseri

Kimse kovamaz ardından at ile
Yügürsin ok gibi kim atıla

Didi ahmakdan kaçaram ahmakı
Sevmezem bir derece Tengri hakkı

Didiler İsâ değülmi hizmetün
Âleme oldu mübârek hazretün

Her demünden can gelür ölmışlere
Tazelik gelür kamû solmuşlara

Hak sana şol hikmeti virmışdür
Hem elün her kudrete irmişdürür

Gözsüze göz elsüze el rayegan
Bir du'a ile bağışlarsın ayan

Kara balçıktan ki düzdün kuşları
Bir demünden buldılar cünbüşleri

N'ola ger çâre kılursan ahmaka
Tâ ki cehli gidiben döne hakka

Didi anun pak zâtı için kim ol
Var idup yoktan bana gösterir yol

İsm-i A'zam kıldı erzâni bana
Her demüm ölü dirildür görsena

[59b] Bunca rencura kim oldum ben deva
Ahmagun derdine bulamadum deva

Mü'minin her derdi oldu ibtila
Ol belâdan sonra rahatlar bula

Ahmagun derdi ezelden kahirdur
Kim ana tiryak ursa zehirdür

Vay ana kim Hak'dan irmez çâresi
Merhem urdıkça açılır yâresi

Tanrı vermeklik gerekdür kişiye
Nûrı olmayan nicesi ışıya

Kaçduğı İsâ bize ta'limidi
Yohsa İsâ kani ahmak kimidi

Zemheri ger dutar ise âlemi
Güneş'e hergiz ziyânı olamı

Gözsizün görmediğinden güle ne
Bir su acı olunca Ceyhun'a ne

Gerçi toprak oldu altun ma'deni
Kendiye benzetmedi hiç altunı

Zehir tiryâke idirse ne ziyan
Yir tütüninden kararmaz âsüman

Vâcib oldu bezigü perhiz idevüz
İyi yoldaş ile yola gidevüz

[60a] Sohbet itme ahmakıla bir nefes
Bir değüldür âdemiyle hiç kes

Can degir ehl-i âdeminün sohbeti
Öldürür iki cihanun ni'meti

İy yoğı var eyleyub ni'met viren
Bahtlu kullarına hikmet viren

Şeyi-li'llâh hikmetünden iy hakîm
Bahşışün âm oldu lütfun delîm

Ol Habîbün hürmeti içün iy Çalab
Rûzî kıl İbrahim'e ışku taleb

Ol devadan canümüz ayırmağıl
Rahmetin yüzün bizden ırmağıl

10. DÂSİTÂN-I TEMSİL-İ ÂYİNE

Ey mesel âyinesinden yüz gören
Bir meselden ma'ni yüzi yüz gören

Gerçi ol ma'ni meselden yücedür
Lik bilinmez meselesün nicedür

Anınçündür bu sûret âlemi
Kim bu sûretten göründi âdemi

[60b] Ol cemâlün mazharı âdem dürür
Andan ötürü gencine hâtem dürür

Hatemiyle mühr olur gencîneye
Bir hasta uğrı yol bulur gencîneye

Âdemi Tengri halife kıldığı
Bu idi bes gencine mühür olduğu

Genci çün saklayıcı âdem durur
Ne kadar kim muhri var âlem durur

Mühter giderse bu âlem yoğ olur
Ayn eger olmazsa biker soğulur

Kutb olmazsa bu çarhın çarhına
Büllü bil kim devri nolur çarhı ne

Padişah olmazsa âdil bir ile
Ol vilâyet yıkılub varur yile

Ahiret genci dahi kim var durur
Hem bu hatemdür ki ana mühter olur

Âlem ol yüzük bu hâtem kaşu durur
Ol yüzük kaşu ne ma'den taşu durur

Hâtemin dördüncü harfî mimdür
Bak Muhammed mimine gör kimdür

Mimi devrinde tamam oldu vücûd
Mim miftahiyledür bu feth u cûd

[61a] Sûret ademdür aceb ma'nisi ne
Akl ü fehm irişemedi ma'nisi ne

Yine yazıben bildi hâtem nakşını
Dil beyan itmez bu hâlün niçe işini

Pes işitgil bu mesel takririni
İydeyim bu dostların ta'birini

Kim bu düşde duş ola göz ayine
Bu mesel karşuna ola ayine

Göresin kendü yüzünde göz nedür
Ol göz içinde görinen göz nedür

Asılı olsa evde bir tob gözgü
Gözgü olsa pasu evde karagu

Ol gözgüyle ol evde assı yok
Tengri anılmaz cihanda deyri çok

Bir dahi gözgü açık ev bacasuz
Yâ hiç göstermez ol evde nesne yüz

Gözgü açık ola ev bacalu
Evdeki görine anda toptolu

Baca illâ güneşe doğru degül
Bu mesellerden meram bu degül

Olsa gözgü karşısına pencere
Pencere yani şehiçün manzara

[61b] Şarka garba ister iren yol ola
Gözgü ol yoldan güneşe yol bula

Gönül gözi can gözine rû-be-rû
Oluben her lahza olur bahtlu

Çok derice bu cihetden bulına
Gün geçicek aksi dahi tolına

Bu mesel neîş oldı dinle her birin
Göstereyim şerh ile yerlü yerin

Gözgi gönül ev ten can pencere
Pencere ya'ni şehi içün manzara

Gayb yolından tecelli kim ider
Gönül ol yoldan bakub anı görer

Key yakîn yoldur gönül yolu Hakk'a
Ol yüze gıru gönül gözi baka

Karagu ol evde gözgü pasdur
Hayrı yok kişi ki şerrü'n-nasdur

Gönline hâtem oldı anun pas ile
Gice gündüz geçerdi yas ile

Zâhiri bâtını kördür anun
Dirliği ile ölmesi birdür anun

Gönüli iden sıdk ile harâb
İşleri külli hata min külli bâb

[62a] Kavline fîli muvafık olmaya
Hak yolında kirtü âşık olmaya

Ma'siyetler sed ola can yolına
Veriliginde pes ne lezzet bulına

Gayb yolından tecellî irmeye
Gönül gözgisine şûle virmeye

Cehd ü ta'at ol tecellîden gelür
Bağlu olıcak yolu kande gelür

Ol ki bacalu idi gönli safa
Ol ki Hakk'un ahdine eyler vefa

Sıdk ağacı yimişi var ola
Kavli fiili birbiriyle yâr ola

Tevbe ayası tevfik ola
Fikr ü zikri hikmet ü tahkik ola

Can ilinün armağanı dembedem
Can yolından irişür zihi kadem

Gayre dağıtmaya hergiz cem'ini
Lîk kendü tutmuş ola şem'ini

Karaguda şem'ini kendü tutan
Yol yürimekte iken olmaz revan

Rehnümasız yola gitmeklik hata
Hak yolında pes nice olsun reva

[62b] Şeyh gönli Hak'dan alur feyzi-nûr
Ol eserden kim müride irişür

Gönül yönün pas tuta bir şeyha ol
Kâbil ola vü kıla şeyhi kabul

Feyz iricek şeyh gönlünden ana
Şeyh göre bakdığınca her yana

Kendinün hiç ihtiyarı olmaya
İhtiyarı olsa şeyhi bulmaya

Başdan ayağa göz olup gözleye
Şeyhi isteye ve şeyhi sözleye

Yüzgeç olmayub suya dalan kişi
Gark olmakdur anun sonra işi

Çünkü bahri olana elini vire
La-cerem tizirek kenarına ire

Ol evin kim bir taraftan güneşe
Yol bula gözgü aksi düşe

Uş tamam oldu misali pîr ile
Yerlû yerini anladun takrir ile

Her yiğit kim kıla pîre iktidâ
Pîr olub son ucu ola muktedâ

Kuşı kim ola şimdi yumurda yidi
Ol yumurda acem kande idi

[63a] Çünkü kuş altında bula terbiyet
Ol yumurta kuş olub açdı kanet

Çün yumurta işbu hâli geçirür
Kuş olub ol dahi bir kuş uçurur

Kabı ikidür yumurdanun biri
Aku sarudur içinde cevheri

Taş kabı ten iç kabı nefis ü heva
Akı akıl sarusu can iy safa

Çıkmayınca işbu urunıdan mürid
Ol muradı kendiye olmaz mezîd

Çıkdığı ya'ni ki kullukdan koya
Bâtılı terk ide Hakk'a uya

Yohsa aletdür ki yüzi terekdir
İşbu kesretdür birlik kesb ider

Hem anasır dahi dört oldu yine
Merkeb olmuşdur bular kim can bine

Can tutacak kim bu merkeb dizginin
Tangrı peygamber bana nedür kenin

Doğmayınca iki kez bir âdemi
Seyr kılmaz onsekiz bin âlemi

Bu se'adet şeyhden irşâd ola
Müşkil işler hâl olur üstâdına

[63b] Ol mesellerden nice ma'ni dahi
İdeyim kılmadum anı iy sahi

Ol mesel kim biliş meselden biri idi
Şerh kılmadum anı tâ ahiri idi

Bilki maksudum kemâhiyi andadur
Bu kamû dürlür sedefdür anda dürr

Ol evün kim bacası bir yalunuz
Gözüsiyle gören olurdu yüze yüz

Gün geçicek ol dericeden yine
Karşu olmaz güneşe ayine

Bir dahi ol evin ol envarıydı
Seyr kıldıkça güneşe yol vardı

Gözü ol evden bulurdu pertevi
Şem'ite rûşen iderdi evi

Hoş meseldür ikisi dahi bî-misâl
İdeyin sen dahi dinle bî-melâl

Ev kim anda yalnız bir baca var
Din û şer' issi ülü'l-azm oldılar

Nice kim vahdet günü karşı idi
Vahyi irişdi vahdetün hunın yidi

Geçdi andan çün ulûhiyet günü
Bir resûle dahi tuş itdi yolu

[64a] Şer’i mensûh oldu çün evvel günün
İstıfa tâcı bu kez oldu bunun

Tâ ki geldi Mustafa’nun nevbeti
Din günü ırmadı andan tal’atı

Bu dahi yüz tutmuşdı ol güne
Kuluğunu açmışdı bu yine

Şol günayın çiçegini görsana
Gün yürüdükçe bunu andan bana

Gelmeyiser ana benzer bir dahi
Dini mensûh olmadı şer’î dahi

Nûrı eksilmedi hergiz zâtının
Sayesi anun içün olmadı anun

Her peygamber nefsi nefsi diyiser
Bir dükeliden her biri gam yiyiser

Işk odında her biri yakdı özin
La-cerem kim “ümmeti” kıla sözün

Nim sohta olanundur tütünü
“Nefsî nefsi” diyen oldur din günü

Her ne kim Hak diledi ol diledi
Anınçün kim hakkıyla bile di

Ol murid oldu irâdet Tengrinin
Ol mu’în oldu inâyet Tengrinin

[64b] İşî Hak işledi cünbiş anun
 Bilki cünbiş dahi Hak'dan iş anun

 Gerçi kim Musâ Kelimu'llâh idi
 İrmedi bu menzile hasret idi

 Didi kim didâr göster göreyim
 Zahmüme anunla merhem urayım

 Göreyim demek çü benlikde idi
 Hak anunçün şimdi görmezsın didi

 Bes enâniyet hicâb oldı ana
 Tura bakğıl didi Tanrı görsana

 Tur eger katlanursa sen dahi
 Göresin hem göstereyen beni dahi

 Tura oldem kim tecellî oynadı
 Od içinde düşdi sankim kaynadı

 Niçe kim benlikde Turun var ola
 Hasılun sinün kaçan dîdâr ola

 Kılca benlik sed olur Hak'dan yana
 Perde ardından görünmez yüz sana

 Çünkü Musâ bu hıtâbı dinledi
 Tevbe kıldı özür idüben anladı

 Bildi kim benlikde bulunmaz murad
 Benliği olana mahbûb olmaz ad

[65a] Tengri mahbûbı Muhammed'dür hemin
 Girü kalânı mühib oldı yakın

 Bildi çün Musâ kimündür bu nasîb
 Kimi mahbûb eylemişdür ol habîb

Didi Yâ Rab ümmetinden kıl beni
Tâ anunla görâyın ben seni

Hem dahi İsâ ki ruhu'llâhdur
Hak Çalab katında âli-câhdur

Artuk oldu çünkü ruhâniyeti
Mustafa sadrına irmez nevbeti

Mustafâ'nundur makâm-ı i'tidal
Nitekim karıştı bile yağ ü bal

Biz چراغun olıcağız yağı yol
Fetili az olsa gökçek yanmaz ol

Bes berâber olsa nûrani olur
Karagular anda aydınlık bulur

Olmayınca gözgünün ardı kara
Bir yüzine bakuben kim yüz göra

Can elinden nasıl olmuşdur bu iş
Canile ten bulmuşdı perveriş

Sonra İsâ iniserdür bu yire
İnmek olusiser durur peygambere

[65b] Evlenüben yiye söyleriser
Deyri yıkup sar ve hacı salıser

Enbiya fahrine tabi olıser
Ol sebebdan cem'i vahdet bulıser

Cem'i vahdet bu "radiytü"¹¹ hassdur
Haslar hassı ve hassü'l-hasdur

¹¹ "Ve radiytü lekümü'l-İslâme dinen" Sizin için din olarak İslâmı seçtim ve buna razı oldum. El-Maide/
3. Ayetine işaret ediyor.

Çünkü “ma zega’l-basar”¹² dur mâ taga
Ne karaya meyli oldu ne ağa

Ber ne garbi oldu ne şarki oldu beden
Bu gönülçün yaradıldı can ü ten

Can ü ten devrinde hatemdür gönül
Hatem üzre İsm-i A’zam’dür gönül

Ağac ve yaprak vücudından murad
Yimişdi kim verdi ağza dad

İki âlem arasında berzah ol
Pes emanet yükin ol kıldı kabul

Ol emanet vahdet oldu cem ile
Nitekim nûr ü fetil ile ve şem’ ile

Bu kemâlün vasfı olmaz şerhile
Şerahlendi bu gönül gelmez dile

Şerha şerha nice olmasun yürek
Gizlü râzı dimeğe mahrem gerek

[66a] Ah ne dem vâ düne hemdem bu gün
Zahmumuz çokdur kani mahrem bugün

Rûzgarun ahirine gelmişüz
Mihnet ü zahmetlerine kalmışuz

Yüz gibi oldu gönül herbir dile
Haberünüz irişmege hem derdile

Kış günü bülbül niçün söylemez
Vakti vaktine muvafık eylemez

¹² “Mâ zâga’l-.abanu Ve lâ kaga” O’nu gözü gördüğünde kaymadı ve O’nu aşmadı. En-Necm / 17. Ayetine işaret ediyor.

Çün bahar olur gülenler açılır
Bülbül ağzından şekerler saçılır

Gül nesime irmeden yüzi açmadı
Tal'ati gülizâr nûri saçmadı

Herdem İbrahim olursan sen sana
Yâr gözine bakacak her yana

Kendizünde gösterirse yâr yüz
San âlem yâr ola ağyar söz

Sevgündür yine ağyarun hemin
Gidicek birlikdedür yarun hemin

Mustafa'nun hürmetiçün İy Celil
Yâr fikrinden bizi ayırmağil

[66B] 11.DESTÂN-I MUHTESİB DERVİŞNÂME
MUHTESİBİN VE DERVİŞİN DEFTERİ

İy hakikat şahidi ve mahremi
Sözleri mecruh diller merhemi

Ol tarikat gülistanının güli
Ol me'âni güllerinün bülbülü

Ol Celaleddin sahib-i kâl ü hâl
Ol halife hem celâl ü hem cemâl

Ruhına rahmetler irsün bî-aded
Himmeti bizimle olsun tâ ebed

Bir mesel ma'nide durmuş ayine
Bakanun gözi tuş olur ayine

Her kim ol aya olurise delil
Göre ma'ni âfitâbın bellü bil

Dinle Türkî-nazmîle takririni
İdeyin ol düşlerün ta'birini

Her nekim batında görinür göze
Düşdurur ta'biri gelmekdür söze

Bir gice kim bu cihanun şahidi
Rumikine hindu itdi mayini

Anberin zülfiyle örtmiş yüzini
Süzmiş ve açmış bu gizlü gözünü

[67a] Gönüllerin tavusu aranın kuşu
Halvete girmiş bu eyvanın kuşu

Kim vücudun rengi olmuşdı adem
Anabusen değşürilmişidi bakam

Niceler uyku meyinden mestidi
Niceler ol heybetile peyvestidi

Seyr kılurdu meger bir muhtesib
Gözi tağlın tıflın uykusundan kesüb

Nâgehân ber meste uğradı harab
Yüreğin kokıl eylemiş bağrın kebab

Yağmalatmış varlığı bâzârını
Suya salmış namü neng ü ârını

Şöyle mest olmuş gözünü açamaz
Asümandan rismâni saçamaz

Aklını komış giru meyhanede
Hiç bilü kalmamış ol divanede

Muhtesib bildi ki içmiştir şarab
Didi hey! hâlün nedür vergil cevab

Didi hâlümdür cevab anlarısen
Söylemek hacet degül dinlerisen

Hâl dilini anlar isen dil nedür
Kuşdilini anlar isen bil nedür

[67b] Didi neden böyle mest oldun digil
Didi andan didiler adını söligil

Didi ol sokakdekinin adı ne
Didi bilmezler neler veledi ne

Didi açuk böyle çok uma egin
Ol kim cana benzer ten segen

Didi söz devr-i teselsül gösterür
Söyleme iki dahi batıl durur

Didi bu devre teselsül irmeye
Aşkın deyrine zâhid girmeye

Didi bu sözün derindir ayırmayam
Didi vallah servirem sıru virmeyem

Muhtesib didi ki bir âh it görem
Didi âh niderem ben “hû” direm

Hasret odından bütündürur ah ey
Mest ü şâdem işüm oldı hûy-ı hay

Sen bana firkatden idersin demi
Ma’rifet ben unuttım vuslatıyla her demi

Muhtesib didi sözi uzatmağil
Ma’rifet dürrin bana satmağil

Sözile aldayımazsın sen beni
Urıtur zindana iltüdem seni

[68a] Didi ben binsaydüm ayağuma
Yüriyu varayıdum otağuma

Kalmışım bu yol üzere bîçâre
Yokdurur idraküm ü aklum yâre

Gark olan başı ayağı nedir
Bir mücerred ruh olan yağı nedir

Işk elinden nûş kıldım camı ten
Fârig ol yarânide dem damı ben
Dânesin rızkun neider bed-nâmlar

Ben eğer akıyla bî-zâr oldum
Şeyhler gibi dükkandâr oldum

Muhtesib bu derde bulmadı ilac
Kimse yalıncaktan almadı harac

Geldük imdi bu mesel takririne
Bil sözün aslı nedür ma'nisi ne

Muhtesib aklu ve mest oldu gönül
Anınçün mey-perest oldu gönül

Bu gönüldür ışk-ı câmin nûş-iden
Gizli maşûkiyle başı hoş iden

Bu gönül oldu ezelden ıška yâr
Işka uymaz akl-ı cüzvi yil kovar

[68b] Akl diler gönli yoldaş eyleye
Bu cihan lezzetlerinden aş eyleye

Bu gönül hod ışk ile dirlikdedür
Işkı bâkî ölümsüz dirlikdedür

Dirliğinden ayrı olur mu nefes
İşkdan ayrılmağı gönöl dahi pes

İşkdan ayru yaradılmışdur gönöl
İşk nûrının çerâğıdur gönöl

Dili fetile oldu yağıdur gönöl
Göl gibi işka açılmışdur gönöl

Aklu zühdiyle münâcat ehlidür
Ol gönöldür harâbat ehlidür

İşk oldu bu harâbat iy amû
Yavi vardı anda akıllar kamû

İşkdur yani ezel meyhânesi
Ol hakikat bahrinün dürdânesi

İşk isim oldu bilinmez resmi ne
İsme irendür ki irdi resmine

Güni görmek şerh ider dil söylemez
Zahmidur ûdun veli kıl söylemez

İşk şâhının gönöldür çadırı
İşk ma'ni oldu gönöl defteri

[69a] Âlemin varlıkları oldu kadeh
Her kadehden buldı gönöl bin kadeh

Ol kadeh nakşında akl oldu cünûn
Anınçundur her işte zûfitûn

Camı niderler şarabı olmasa
Bağrı niderler kebabı olmasa

Akl bâzârı ister ve dükkânı var
Her hünerden bir metâ' ü kanı var

Müşteri ister kumaşın satmağa
Varlığına dahi varlık katmağa

Akl-ı cüziyi âlemün mi'mâridur
Bu cihan sevgüsünün ol yâridür

Kethüdâdur bu cihan şehrinde ol
Işka gönül beyki kaçan bula yol

Düşdi âşık dilberinün derdine
Atdı âlem sevgüsini ardına

Âşık hazretten irer mayide
Âkile sütliden irer faide

Âşıkun gönli güli hiç solmadı
Kendüzinden taşra zevkı olmadı

Şem'u şahidi ışk ışkı oldu şarâb
Çenk ü nayu şeste ûd u rebâb

[69b] Hâsıl oldu ışka "hakka'l-yakin"
Kendüzinden buldı her ıyş-ı yakın

Kendüzine gelmeyince ademi
Seyir kılmaz onsekiz bin âlemi

Vay ana kim taşradan zevk isteye
İştıyakı olmaya şevk isteye

Hâl ile yoldaş olanlar kâli kor
Kendüzini dad bulanlar bâli kor

Dad İbrahim gerekse dili tut
Kim gönül rızkından iresegil kut

Dil makâmında iken olmaya mukîm
Tevbe kıl "estağfirullahe'l-azîm"

Kurı söz ile bulunmaya murad
Dad vermeklik gerek kim ire dad

Kani derdün kani sözün nice söz
Bir deliksiz dahi ayinin öz

Vay ana kim didiğini kılmaya
Ol hakikat bildiğini yilmeye

Key gelendür işbu adlara söylemek
Söylemekde yoktur cehd ü emek

Belki nefsün dileği sözden biter
Hak'dan aşma sözi uzatma yiter

[70a] Sözim kaldı ulular söylemedi
Her me'ânide şekerler yimedi

Sözi ko fehm eyle aklun râzını
Sıma gider elden bu sözler sazını

Nakli ko getürme bu nakli dile
Nice bir söyleyesin taklidile

Bu gönül yirine ma'ni tohumı ek
Zâyi' itme yiri biter nesne ek

Gaybden destûr olursa diyesin
Oluben tutî şekerler yiyesin

Çeynemeyuben yutmayınca bu dili
Bulmadı hiç kimse bir sâhib-i dili

Bağbana irmeyince çâre yok
Terbiyetsüz üzüm olmaya koruk

Dağ yimişi biter illâ dâdı yok
Ham olur zira ki bir üstâdı yok

Söylemeklik kâmilündür kemlere
Kim iriše ıssı âlemlere

Kendü kayusu olan sözi nedir
Sözi ko, kendüzün ortadan gider

Sözi işitmekde dahi vardur hüner
Evvel işitmek durur sonra nazar

[70b] Anadan sağır toğan bilmez sözi
La-cerem yitmek gerekdür gözsüzi

İşiden kişi tutar sözi yine
Göz kulak yoldaş olur söz ana

İşidüb görmekdür andan söylemek
Tâ ki sonra zayi' olmaya emek

Tıfıl oğlan evvel işidür görür
İkisinden sonra sözde dem urur

Ey Huda'ya rahmetündür bî-aded
Senden iriše meger lütf ü meded

Yogiken mevcud kıldın cûdile
Gözlere görmek irişdi sûd ile

Göze ki verdün ol dahi birpâre yağ
Yandı ol yağun içinden bir çerağ

Kudretün kim ol göze çün verdi nûr
Kancaru kim baka ibretler görür

Zâhirun göz gördi gaybun can gözi
Göze anuñcün görünmez can yüzi

Dil ki virdün ol dahi bir pâre et
Geldi ol andan söze yüzbin lugat

*Ol kalemden nakle geldi bu huruf
Kudretün yazıcısı bular kut*

[71a] *Bu kulak kim işidür bu sözleri
Akl ol yoldan işidür razları*

*Bir delik dahi burun hoş yiiler
Câna irişür kaçan kim yiyiler*

*Zevk ile oldı müşerref bu dimağ
Yohsa kaçan bilineydi bal ü yağ*

*Her biri bir gizlü ilmin ayeti
Zâhir oldı her birinün hikmeti*

*Akla irşâd eyleyen hisdür yine
Kimyanın talibi sırdür yine*

*Dahi yigrekdür bu bâtın hisleri
Kimyadur altun iden misleri*

*Cân dilidür söylemiş cânânile
Külhanî hemdem değül sultanile*

*Ol cemâli bu gönül gözi görür
Can kulağına sözi lezzet virür*

*Akl ü can vü gönüle hod irmez bilü
Anlurun ilmini bilendür bahtulu*

*Ademîde zâhir oldı iyş ü dem
Anınçün oldı şâh-ı muhterem*

*Bakdılar âdemde ol ışık u deme
Secde kıldılar melekler Âdeme*

[71b) *Dükeli Ya Rab senün hikmetlerün
Mün'imi sensin bu çok nimetlerün*

Çokdur ni'metlerün olmaz şümar
Ol deniz dalgalarına bulına kenar

Ni'meti verdün atâ kıl şükrini
Dilde zikrin canda cânân zikrini

Kâl pesdür rûzî kıl ilm ü amel
Kâle hâl olmazsa külli vebal

Bulmaduk ilm ü amelden dest-i res
Gafletiyle zâyî' oldu her nefes

Cânumuz tenden ecel ayırmadın
Bu cihanın zehri câna irmedin

Zahmüme merhem irişdür İy Hakîm
Rahmetün bî-hadd vü lütfundur daim

Rahmetünden kimse mahrum olmadı
Kâfir olandur ki rahmet bulmadı

Mustafa'nun hürmeti çûn İy Celil
Şer' yolından bizi ayırmağil

12. DESTÂN-I SARRAF PADİŞAHÎ KENİZEK DEST DAŞTE
BİR SARRAFIN HİKÂYESİ VE PADİŞAHIN BİR CÂRİYEME TUTULMASI

[72a] İşidün iy dostan bir dâsitan
Kendü nakd-i hâlimüzdür güman

Her ne kim oldu oliserdür kamû
Kendüzünden taşra görme iy amû

Âlemün levhinde ne kim yazdırak
Oldı aklun tıflına ilmü ve sebak

Akl bâliğ olıcak üstâd olur
La cerem şişe tutar ışk ud olur

Lâm illetdür bilürsin şin şifa
Çün şifa buldı göründi her sefa

Nakşî yazılmadan okur bu kez ol
Akl-ı kül olur ana şâkir ve kul

Işk oldı âfitâbu ve aklu nûr
Nûrun aslını bilenler fer'i kor

Nüşhasıdur kâyinaton âdemi
Ademide gizledi ışkı ve demi

Bir kitâbı çünki tasnif ideler
Okıyacak olmaz ise ne nideler

İlm-i gayb âşikâre sendedür
Biri can içinde biri tendedür

İki âlem varlığının cem'isin
Meclisin hem şâhidi hem şem'isin

[72b] Dinle imdi ol hikâyetden cevab
Söz öküş "vallahü a'lemü bi's-sevab"

Bu zamanda vardı bir padişah
Feth ü devletle geçürdi sâl ü meh

Dini dünya devleti çün Çalab
Virmişdi ana bî-renc ü taleb

İttifâkan bir gün atlandı emir
Bilesinde nâib ü şâh ü vezir

Çünkü ava bindi seyran eyledi
Halka hem adliyle ihsan eyledi

Bir kenizek gördi yolda nâgehân
Âşık oldu ana virdi akl ü cân

İşka birdür has ü âm şah kul
Şahı kul eyler kulu eyler kabul

Ava giderken özi oldı şikâr
Şâh iken işka esir oldı mekkâr

Hüsün oldı dâne anun dâmına
Yile virdi nice neng ü nâmına

Hüsün dâm la'lü olmışdur şarab
Ol şaraba uş ciğer oldı kebab

Hûb yüzde kaşlar anun yasıdur
Kırpik okı hancer u elmasıdur

[73a] Kara gözler sakî vü humârıdur
Taze yüzler gülşeni gülzârıdur

La'li zevkî çeşme-i hayevanidür
Tatlu sözler bülbül destânıdur

İşka bunun gibi mazhar olmadı
Ol hurûfa böyle defter bulmadı

Kim bu defter şerhi oldı kâinat
Bunda göründi sıfat-ı ism-i zat

Şeh gönül virdi ana oldı zebun
Akçe altun virub aldı satun

İrecek maksûdına şâdoldı şâh
Neyledi gör ana takdir-i İlâh

Hasta oldı ol kenizek nâgehân
Zağferana döndi reng-i erguvân

Hükm-i takdir irse tedbiri bozar
Her ne kim kendü diler anı bozar

İki kat oldı kenîzek elfi dal
Renc ile inceldi bedir oldı hilâl

Ol sebebden şah oldı key melûl
Bağır katında gözine kıldı yol

Kande kim meşhur vardur bir tabib
Cem' kıldı yerlu olsa ya garib

[73b] Didi kim derse buna derman kılâm
Ben ana çok bahşîşi ihsan kılâm

Çünkü sıhhat bula ol canum benum
Anun olsun lal ü ve mercanum benum

Gözlerümün canı canum canıdur
Derdümendem derdümün dermanıdur

Tatlu ömrüm acıdur ansuz bana
Hiç gerekmez bu teni cansuz bana

Didiler iy şâh hizmet kılalum
Sehl ola derman derdini bilelum

Tıbda her birimiz İsi'demüz
Derde derman zahme küllî merhemüz

Dimediler Tengri kılursa deva
İdevüz idükleri külli heba

Her ne şerbet kim ana içürdiler
Her neyi yüreğine urdılar

Rencini arturdu ol dahi biter
Hâsılı bunların oldu dirüser

Virselersirken gübin safra olur
Ruğayni bâdâmîle hoşkî bulur

Sarrudurlar odını yandırur
İssi virerler sovuğa kandurur

[74a] Çünkü dâru fiilinin aksini irer
Ne virur râhat ne hod teslim ider

Bulmadılar çâre germ ü serdile
Ol kenizek kıla döndi derdile

Vay ana kim Hak'dan irmezse çâresi
Merhem urdukça açılır yarası

Derdümendün derdine oldur deva
Cümle hâcet ol işinde olur deva

Derdümendine devayı ol virür
Öldüren oldur yine cân ol virür

Oldı Eflatun bu sırra irmedi
Calinus ol derde şerbet virmedi

Derdi ışka ışk olur derman yine
İşkdurur ol çeşme-i hayevan yine

Âşık olan derdini ma'suka sor
Kim tabib oldur devasını ol bilür

Âciz oldu her hakîm her tabib
Bilmediler kim nitedür ol Habib

Bildi aczin bunların şah-ı cihan
Yalın ayak secdeye vardı hemen

Ağlayı secdeye urdı yüzünü
Mahv idüben yavi kıldı özünü

[74b] Yâvi varmayınca bulunmaz murad
Kendüzin dâd alanlar buldı dad

Secdesinden çün götürdi yüzünü
Kan yaş doludurmuşdı gözünü

Didi iy hâcetleri iden reva
Kapuna geldüm esir ü bî-neva

İy aza çok bahşişün melik-i cihan
Sana ma'lûm âşikâra vü nihan

Âciz ü dermande kaldum tut elüm
Bî-dil ü serkeşteyem göster yolum

Beni kendü hâlûme bir dem koma
Kâmil eyle eksügumi kem koma

Can içinde idecek âh ü hurûş
Tanrının rahmet denizi kıldı cûş

Ağlar iken uyku geldi gözine
Bir veli su saç a od'ı gözine

Görinüb didi beşâretdür sana
Diyeyim dermânını inan bana

Geliserdür sana yarın bir konuk
Her ne da'va kim idem oldur tanuk

Key hakîm vü key tabibi anla anı
Müşkilünden kurtaran oldur seni

[75a] Rast-ı mutlak göresin timârını
Âb-ı hayevan elün ağzı yârını

Gice geçdi çünkü subh oldu tamam
Her tarafa âlem nûrı doldı tamam

Etdi altun sularını âfitâb
Yazdılar yüzine yüzbin kitâb

Tutdı kızıl gül gülistan yöresin
Yumdı nergisler yüzini yâsemîn

Şeh saray önünde oldu muntazır
Tâ açıla ana ol gördüğü sır

Vadesi gerçek dürür sâdıkların
Ahdi muhkem yâr ile âşıkların

Görine kim bir şahs-ı nûrani gelür
Didi budur kim ana derman kılur

Tal'atı almış melekden bacını
Bay budur ki lütf ile muhtacını

Sâyesidür iki âlem nûrinun
Işkı can olmuş teninde cevrinün

Her deminden can gelür îsî sıfat
Gönildür dolu safa vü ma'rifet

[75b] Şah bildi kim budur ol hâss
Bunun avucından buluserdür halas

Şah bir kul gibi vardı ileri
Kıldı çok ı'zâz ü ikrâmı giru

Didi ma'sukam sen imişsin benüm
Sana kurban hem canum hem tenüm

Öpdi elini iletirdi evine
Tâ anunla sevime ve avuna

Didi ey Tanrı velisi sabırla
Genc-i hikmet giriserdür uş ele

Teni isterken sataşdum cana ben
Yâ su isterken âb-ı hayevana sen

Her suale hûb yüzündür cevâb
Müşkili sen hall idersin bî-hicâb

Gönlümün râzın bilursin dimedin
Gussamı yirsin benüm gam yimeden

Merhaba iy cânı cânum merhaba
Sende gördüm hem safa vü hem vefa

Han getürüb ol veliyi toyladı
Sonra râzın açdı hâlin söyledi

Elini aldı iletirdi ol yire
Tâ hakîm ol hastanun yüzün göre

Sergüzeştin söyledi bir bir tamam
Kim ne hâlile geçirdi subh ü şam

[76a] Renc içinde gül yanağı soldığını
Her tabib ol işde âciz kaldığını

Tutdı nabzın o veli ol hastanun
Gördi renci yokdur hergiz anun

Gönli hasta olmuş anun ışkile
Bildi kim derman için ne iş kıla

Şaha ol vakit âşikâre itmedi
Ol beğ andan şer sözün işitmedi

İşk derdi benzemez illetlere
İşk sığmaz mezheb ü milletlere

Ol Huda kim yokları var eyledi
Âlemi ışk ile envar eyledi

İşk kaçan şerh îde bu kıl ü kâl
İşk açılmaz bellü olmayınca hâl

Şems bir zerre ile kaçan vasf ola
Bahr-i umman bir damla ile kaçan dola

Gerçi kim yazar kalem ıskın sözün
İşka îrecek od ider kendüzin

İşk sözünü yine ışk eyler beyan
Aynı ışk oldu eyler ayan

Ol ayana aynı var sormaz delil
Kim delil isterse görmez bellü bil

[76b] İşka ışk oldu delil-i rehnüma
Belki anun sâyesidür ol Hüma

Bu söze yokdur nihayet yine dûn
Ol hikâyet kâlini fevt olmasun

Ol veli dîdi sarayını halvet it
Belki şaha sen dahi oturma git

Tâ ki soram bu kenizek hâlini
Bildirem he ne ise ahvâlini

Olmasun kim işide ağyarlar
Faş ola gönüldeki esrarlar

Şah gitdi kaldı ikisi yalunuz
Ol veli nabzın tutdı açdı söz

Arkun arkun sordı aslını hâlin
Verdi ol dahi haber birin birin

Uğraduğı yirleri bir bir tamam
Halkını adlu adıyla ve's-selâm

Nabzı ol sormağıle deprenmedi
Yüzi hiç bir renge dahi dutmadı

Ta Semerkandî ve halkın söyledi
Adlu adıyla kim şerh eyledi

Başladı deprenmege nabzı katî
Oldır nigârinun şol dem safî sûretî

[77a] Anda bir sarraf sevmişdi meger
Ol veli aldı zamîrinden haber

Yolda görmüşdi geçerken yüzini
Zahmına saçmışdı ışkî tozunı

Kanki bâzâr içiredür dükkânını
Sordı bildi hem adı ü hem sânını

Didi imdi sabr kıl demsazunı
Bilmesun zinhar şah bu râzunı

Sırrını sakla ki server olasın
Kan içinde dürrü gevher bulasın

Kanlu yaşun sile lütfî peyk ile
Tâ biraz hayretten odun yinile

Vadeler didi bu resme ol hakîm
Hazırı avındı sevindi delîm

Turdu bu kez geldi şahun katına
Tâ ferahlar irüre evkatına

Hâli bir bir şaha ma'lum eyledi
Müşkilin poladiken mum eyledi

Didi bir öğüt vireyin sana ben
Hazırı etmeklik gerek sarrafi sen

Tâ ki sıhhat bula biraz ol peri
Derdi onıyla çün ola ruberi

[77b] Sana andan sonra bir söz var delim
Kalmaya hiç eksügün gussan yiyem

Giderem harı yalunuz gül kala
Gül gülşende mihmân bülbül kala

Sen bakasın yalunuz didârına
İki yüz göstermedi bir ayine

Şeh dahi viribdi birkaç kişi
Kim tezirek bitüreler ol işi

Geçdiler çok dağu yazı sular
Tâ Semerkan'da îrişdiler bular

Varuben kuyumcıyı soyladılar
Her ne söz kim varsa söylediler

Didiler iy san'atında ber-kemâl
Kim senün vasfında diller oldu lâl

Şol fûlan iklim şahından selâm
Uş getürdük sana bilgil iy hüâm

Hiç anun katında bir sarraf yok
Varı dahi nesne bilmez lafı çok

Adını işitdi sevdi san'atun
Diler ol kim anda var hizmetün

Düzecek vardur katında düzesin
Ol ki hoş düzülmemişdür düzesin

[78a] Sonra katında mukarreb olasın
Mansıb ikrâm ü izzet bulasın

Uş getürdük mal ü ni'metler sana
Gidelüm bu günde key durma tana

Çün kişi çok malı gördi ansuzın
Aldanub terk eyledi oğlın kızın

Bilmedi ol dânenün dâmı var
Çün behâsıdur anun malı tavar

Dâm eyladi cihanı dâmına
Dünyeyi bî-dâm gözsüzler sana

Zirek olan kurtular bu dâmdan
Puhteler işi gelür mi hâmdan

Dânenündâmı bu ışkı oldı veli
Mübtelâ eylen ana can ü dili

Lîk ol dâma düşenler az olur
Ol kuşa lâyıık değül şahbaz olur

Aldılar sarrafi bunlar geldiler
Şâh-ı âdil Hazretine irdiler

Şâh gördi kati ta'zim eyledi
Ana bir genc hâne teslim eyledi

Pes veli didi şâha kim yâ emîr
Ol kenizin kim sen aldun ana vîr

[78b] Tâ anun bileliğinden sağala
Hancer elinden bağı başı sağ ola

Dilberini şâh ana bağışladı
Key kerem kıldı ve key lütf işledi

Nice müddet birbiriyle oldılar
Zevk ü işret kıldılar ü güldiler

Ol kenizek tendürüst oldu tamam
Gitdi gam gönlinden oldu şâd-kam

Şerbet içürdi hakîm o zergere
Tâ kenizek usana andan göre

Zerger oldu zerd ve renc ü zaif
Andan usanmağa başladı harif

Rengi soldı ve sarardı kahr ile
Ölmeklik nite ola zehr ile

Ol kenizek dahi ıskından halas
Buldu kurtuldu şahın oldu has

Rengi sevmişdi renk oldu fena
Lacerem rengi sevenler usana

Rengi sevmek avreta layık durur
Reng ü bûyi terk iden âşık durur

İşkî bî-renk oldu rengi terk iden
Oldurur yâr ile ahdi berkidenden

[79a] Buldu bunlar nefs derdine deva
Renk içinden görildi ışk-ı heva

Bu heva ya'ni kim meyleyler tene
Gülşeni degüşmek ister külhana

Işk elinden câm içenler bir kezin
Hızır ile yoldaş kıldı kendüzin

Ağulu bir şerbet oldu her dilek
Div içire şerbeti hâşâ melek

Bu işi kim şâhile kıldı velî
Zinhâr inkâr itmeğ idyün belî

Ol beği irşâd kıldı remzile
Evliyânun gizli remzin kim bile

Nefsicün itmadi bil bu fiili ol
Şekki gönülden gider olma füzul

Bir veli kim egri yola gitmedi
Tangrı emrinsiz bu işi itmedi

Hızır kim öldürdi ol bir oğlanı¹³
Tangrı emriyle helâl oldu kanı

Kâmı delüdü döki olmadı hatâ
Tangrı emriyle gör vefâ oldu cefâ

Bu ledün ilmi durur vahyî degül
Kâğıda yazılmadı naklî degül

[79b] Akl irişemez¹⁴ bu sırra iy hoş-nihad
Bes gerek itibâr u i'tikad

Geldük imdi kıssanun ma'nisini
Senden iste hâli bilme sen sini

¹³ Kehf Sûresi: 74

¹⁴ Metinde "Aşamaz" yazılmış, doğrusu "Erişemez" olmalıdır.

Şâh kimdür ol kenizek sende kim
Ol veli kimdür ki olmuşdur hakîm

Ol tabîb olanlar yahud misâl
İdeyim ger dinlediysen bî-melâl

Şâh candur ol kenizek nefis bil
Ol veli olanı ışkî anlakıl

Ol tabib olanları bilgil yakîn
Hiss-i bâtın birle aklundur hemîn

Key işitgil cümlesin şerh ü beyan
İdeyim bir bir ayan olsun ayan

Ol zaman kim yaradıldı cânımız
Kible olmuşdı bize cânânımız

Bilelik cânından içerdük şarâb
Ne fırak odın bilürdük ne hicâb

Bilmez idük ten nedür yahud cihan
Âşinalık şehrin anlarduk heman

Hak diledi ışk odı zâhir ola
Nûrla cümle cihan ma'mur ola

[80a] Akl cân yağına hergiz yanmadı
Yalunuz ol yağî içüb kanmadı

Bil fetile dahi yağ bol gerek
Bir çıralık olsa dahi yigirek

İşbu olanlar kamû cem' olduğu
Şem'adan nûru hem şem'oluğı

Oldurur kim cem'i vahdet bulalar
Furkatün terkinde vuslat bulalar

Çün yaradıldı bu sûret âlemi
Âlemün cânı kim oldu âdemi

Mecma'ul-bahreyn¹⁵ insan adı dur
Akl evvel ıskının bünyadı dur

Sûreti ıskun Muhammed canıdur
Ya'ni insan gözinün insanıdur

Bes ne garbî oldu ne şarkî dür ol
Anun çün âlemün Fahrîdür ol

Ruh şarkoldı ve garboldı beden
Pes gönülçün yaradıldı cân ü ten

Câna ten düzinde hatemdür gönül
Hatem üzere "İsm-i A'zam"dur gönül

Ağac ü yaprak vücudından murad
Yemişidi kim verdi ağza dad

[8ob] İki âlem arasında berzah ol
Pes emânet yükin ol kıldı kabul

Ol emânet vahdet oldu cem' ile
Nitekim nûru fetilidur şem'ile

Bu kelâmun vasfı olmaz şerh ile
Şerhalendi bu gönül gelmez dile

Şerha şerha nice olmasun yürek
Gizlu râzı açmağa hemdem gerek

Ah ne dem var ve ne hemdem bugün
Derdümüz çokdur kani hemdem bugün

Rûzigârın âhirine gelmişüz
Mihnet ü zahmetlerine kalmışuz

¹⁵ Bkz. Kehf suresi 60. ayet

Yüz gibi oldu gönül her serdile
Vuslata irişmege hem-derdile

Geçse hem-derdiyle birdem zihidem
Ömür ol demdür kalanıdür adem

Değme hem-serdile geçmek demdegül
Ol demi egüb dem uramadum değül

Kış günü bülbül ne için söylemez
Vakti vaktine muvafık eylemez

[81a] Gül nesime irmeden gözi açmaz
Kokusundan gülzar üzere saçmaz

Tutiya hem-dem olur çünkim şeker
Tatlu dilden ol dahi şeker döker

Hemdem İbrahim olursan sen sana
Yâr gözine gözleruna her yana

Kendüzinde göstere çün yâr yüz
Sana âlem yâr ola agyârsüz

Senündür yine ağıyârın heman
Gidecek bilekdedür yarun heman

Mustafa'nun hürmetiçün İy Celîl
Yâr fikrinden bizi ayırmağul

14. TEMSİL-İ YÂRÂN-I ŞERİ'AT, TARİKAT, HAKÎKAT VE MA'RİFET

İy uran lafı yârlık demini
Yârdan iste zahm merhemini

Söze geldükçe yâr vasfidelüm
Gerçi biz yâr olımaduk nidelüm

Yâr hod vasfile beyan olmaz
Gizlû sır sözle ıyan olmaz

[81b] Lîkin bir şemme ideyin takrir
Çoğı nüvaz içinde göre basir

Yâr ü ağyâr kimdür anladayım
Yârisün yâr sözün anladayım

Şartı vardur yârün güzaf degül
Kurı söziyle dilde laf degül

Yâr ya'ni ki iş ü yoldaşun
Bir ola eger içün vü taşun

Gussa vaktinde ğamküsâr ola
Şâd olasan belkide cârun ola

Gerçi şâdide yâr iken çokdur
Gussa vaktinde birisi yokdur

Çünkü ağlayasın sile yaşunı
Eksügin olsa bitüre işünü

Damarun kanı ağız fağı yârün
Şöyle birlikde ola ol yârün

Hem-dem hem-nişin derdi
Yâri bil yâr sanma ağyârün

Yâr dörd üçdür Mahmûd
Biri mezmum ü kalanı mes'ûd

Biri şeri'atda biri tarikatda
Biri serverdürür hakikatda

[83a] Yolda durmaz tarikat ehli gider
Peyki olan kişi kârübânı nider

Diri oldukça eyle yiller
Geçdiler bir biriyle menziller

Kesb-i kârı oldu gönül
Çünkü Hak varlığıyla doldu gönül

Kendiler aciken doyurdılar ac
Ayrığa ayrığa bay kendüler muhtac

İhtiyacı bûlârun ayrukdur
Meyl ötürü bunların yokdur

Mâsivadan ferağat oldu bûlar
Andan ötürü seadet oldu bûlar

Bu hikâyet bu söze şahid-i hâl
Eyideyim ne bu ilindi sözde kemâl

Bilesin ol tarikat erbâbını
Canile nice sevdi ashabını

Dir isem adlarını söz uzanur
Söz bilen sözün azına özenür

Tanrı hoşnud olsun anlardan
Gitmesün sevgüları canlardan

Bir kaç vurdılar biri evine
Tâ ev issi safa bulup sevine

[83b] Ol ev issin evde bulmadılar
İşitmeğe mukayyed olmadılar

Cariye vardı heman yalunuz
Kıldı ikrâmu yire urdu yüz

Didiler havacenün getür nakdîn
Dutdu sanduk açdı ol miskin

Kise çıkardı vü biri saydı
Aldılar nice gelünlüyidi

Duruben o azizler gitdi
Sonra ev issi evine yitdi

Hocaya kıldı cariye i'lâm
Kiseden her ne aldılarsa tamam

Didi tahkikise bu hâlû bu işi
Zinhâr olmasun dahi teşvişi

Ol beşâret ki sen bana virdün
Dahi yigrek bu gönlüme girdün

Ana şükrâne benden azâd ol
Beni şâd eyledün dil-şâd ol

Yârden bana key nazar olmuş
Toprağum altını güher olmuş

Anların himmeti dürür varum
Keremi oldı kâr ü bârum

[84a] Nedür mal canum anların
Damarum içre kanum anların

Minnet olmaya canum oynarsem
Şem'a pervâne gibi göyenersem

Ariyet canına minnet idem
Esire virem vü işüme gidem

Zihi yarınlar u safa ehli
Zihi gerçekler vefa ehli

Canı terk itdiler cihanı bile
Gelmedi ıssı vü ziyânı dile

Terk-i can dahi bir temsil
Gelmedi ıssı bir hikâyet işit gil

Kutb-i devran vü Ebu'l Hasan nûrî
O vilayet cırağının nûrî

Güneşün nûrî zerre nûrından
Şâd olur canlar serverinden

Mazharı sırrı ilm-i Rabbâni
Ayn-i insân ü Nûr-ı Yezdâni

Bir gün ashabıyla sohbetler
İtmege durmuşdı halvetler

Ma'rifet bahrına dalarlardı
Vahdetün dürlerin direrlerdi

[84b] Mestdimi mest var söyledi
Sır sözün âşikâra söyledi

Mahv kılmuşidi resm ü âdetler
Gösterdi niçe kerâmetler

Niceler anları severlerdi
Niceler hubs ta'an iderlerdi

İşkî sermayesi melâmetler
Derdi yok kişiler selâmetler

Bir yere cem' olurdu münkirler
Taşları ağı içleri körler

Evliyâ münkiri münaфіkdur
La'net anların oldu lâıykdur

Varuben didiler Halifeye Han
Hüküm-kâram çarhı sergerdan

Kopdı Diterik şehrinde bu gün
Sihirle halkı kıldılar meftun

Sözleri söze benzemez hergiz
Kimse anun gibi dimez hiç söz

Mezhebi dörd iken beş eylediler
Kendülerden hata iş eylediler

Şehr-i Bâğdad Âzeri dâd eyle
Cehd ide ol san'atı kesâd eyle

[85a] Çâre itmezen iş harâb oldu
Şehirden anlara bu hıtâb oldu

Varub anları bana tiz getirün
Elleri bağı katuma yitürün

Cümlesin hazır itdüler şoldem
Elleri bağı ardınca muhkem

Emir kıldı Halife-i Bağdad
Tâ kim öldüre bunları cellâd

Bül Hasan vardı ilerü fi'lhal
Didi budur dilegüm ey kattal

Beni ilk öldüresin anlardan
Candan sevgilü yâranlardan

Dilerim tatlu canımı iy yâr
Bir nefes önden eyleyim îsâr

Canın isâr iden erenlerdür
Bi-hicâb ol yüzi görenlerdür

Bu nefes yüregine urdı harenk
Kılıcı düşüp oldu kendüsi denk

Çün vilayet anı zebun itdi
Daşiken gönlün mum itdi

Bu sözi söyledi Halifeye ol
Kıldı ol dahi cânile makbul

[85b] Ana dahi irişdi söz eser
Evliyâ kuvvetine kim durıser

Kıldı ikram izz ü izzetler
Virdi her birisine hılatler

Didi siz olacak siz bu kez zıldık
Bes kimündür kerâmet tahkık

Size münkir olan dürür bîdin
Bellü siz pâk ü din-i ehli yakın

Zihî yoldaşlar zihi ashab
Kavlünüz fiilinüz savab savab

Uş tarikatata yâr sözi tamam
Oldem gele hakikati hümam

Yâr tahkık şeyh-i kâmindür
Her murad ol nefesde hâsıldur

Dem-i İsâ gibi bağışlar can
Aza çok bahşışidür üş bu cihan

Yâri Yaradan irişdüren ol
O demi suyile barışduran ol

Rahmetün ol veli hazayinidur
Zira kim hak anun muavinidür

Toprağa bakarlarsa güherler olur
Misler anlara altunlar olur

[86a] Kimya anlarun vücudın bil
İremez el ana gerçi söyler dil

Rehber-i kâinat anlardur
Sadef oldu âlem anlar dürr

Anlarunçün bu çarh-ı sergerdan
Anlarun içün müzeyyen oldu cihan

Yâri şâh-ı çehâr-yâr oldu
Şer'i evi anlarunla var oldu

Yâr-ı ğâr itdi yâr Bûbekri
Hak kelâmında böyledür diğeri

Cümle varlıkların unutdılar
Ne cihan ne can ğamın yidiler

Çünkü ol derdün oldu can tabib
Değdi herbirine kemâl-i nasib

Netekim canile anâsırdur
Cansuzdur dahi kasırdur

Canile çün kim ten bula birlik
Olmasun hâsıl olmaya dirilik

Pes bu ilmekde hâsıl oldu kemâl
Karışıcak yinür oldu yağ ile bal

Birlik içinde buldılar biri
Mak'adı sıdk anlarun pîri

[86b] Anların vasfı gayeti yokdur
Bu kemâlün nihayeti yokdur

Dinle dördünci yâr kimdüğün
Anı dahi ne kimsedür diyin

Bil ki dördünci yâr nefsânî
Derdinün şehvet oldu dermânî

Sevdiği illeti riyâyile dürr
Her kadem kim atar bahaile dürr

Zâhiri yâr vü bâtını düşmen
Söze geldikçe sensin ben ben

Yüze bir söyleye kanaya halif
Vay ana kim anunla ola harif

Elhazer el hazer bu yoldaşdan
Çıkarur şahsı yoldan vü başdan

Nesne terk eyleyüp yidürsen öğer
Nesne yimezse halk içinde söğer

Eylügün örter vü açar aybun
Zâhirün düzer büzer aybun

Ecrid müzdi kamû heb oliser
İşlerî zillet hata oliser

Kavli bir dürlü fiili bir dürlü
İkiyüzlü vü key yavuz hulu

[87a] Sevgüsünde çokdur ihlâsı
Müstevi oldu âm ü ihlâsı

Cümlesi hak yolında rehzendür
Gerçi kardaş oğlan zerdendür

İlletiyile sevenler ol yârın
Hak didi düşmen oliser yarın¹⁶

¹⁶ İbrahim Tennuri bu beytiyle “O gün Allah’a karşı gelmekten sakınanlar dışında dostlar birbirine düşman olurlar.” Zuhurf 67. Ayet. İbrahim Tennuri illetiyile sevenler; Allah için sevmeyip bir takım maddi menfaatlar sebebiyle sevenler Hak didi düşman oliser yarın diyor ve Kur’an-ı Kerim’deki yazdığımız ayete işaret ediyor.

Yâr oldur ki zahme merhem ura
Zahm uran yara kişi niçün uya

Bu cihan halkının budur hâli
İşbu resme geçer meh ü sâli

Hem sıfat oldılar cihaniçün
İşleri lahza digergûn

Mekr-i âli bu cihânun çok
Kimseyile vefa vü ahdi yok

Tiz geçer nesne pâyidar olmaz
Her ki ağyar oldı yâr olmaz

Ol ki birdemde hâli bin dürlü
İ'tibâr ide mi ana uslu

Bu fena şivesine aldanma
Cevri çokdur vefa bulam sanma

Kime gül gelse hâr oldı
Kim enâr yine hâr oldı

[87b] Ahdini ahid var ile berkit
Kibri ko sıdkile vefa berkit

Ger cihan nimetin senün idesin
Kısmetin yiyessin dahi nidesin

Âhiret sevgil âhiret gözle
Vaslunı izle aslunı özle

Külhâni olma gülşeni iste
Can işte yeter teni iste

Ten turab oliser çü can ebedi
Göster âyine götürünmedi

İki âlemce kıymetün vardır
Niçün dîn himmetün vardır

Himmeti yüce olanlar Hüma oldu
Nice gümrah rehnüma oldu

Cîfe zâğun durur heman nitsün
Göresin işin rehnüma netsün

Şahbazün şikârı pak gerek
Şah elinden yedüre tâ ki börek

Bülbüle gül gerek nider harı
Karğanun çöplik oldu gülzârı

Her birinün gıda vü menzili var
Hâlini vasf kılmağa dili var

[88a] Ehl-i diller gıdası hikmetdür
Ehl-i kil canı it etmekdür

Böyle bahş eylemiş kaza vü kader
Kimin aşî zehür kimi şeker

Varsa aklun imdi fikr eyle
Ni'mete irdünse şükr eyle

Neyi kim sevsen oldur kadrün
Kande kim kalasun oldur sadrun

Nisbetün nefis mi veya akla
Yolunu anla hâlini sakla

Can ise sevdüğün revan oldun
Cisim ise aslı hâkdan oldun

Nisbetün seni asluna çekiser
Zahmetüne göre merhemün ekiser

*Ihtıyarun neyse hâsılun ol
Şahzâde isen olmagil kul*

*Cinsile oldı cinsün ârâmı
Haslar cinsi olmadı âmî*

*Baykuş olursa cinsile eşin
Bellüdür sonra noliser işin*

*İşimiz hayr ola ümid oldur
Tanrı'nun rahmeti anın boldur*

[88b] *Sözi İbrahim iken uzatma
Sende bul yâri öte gözetme*

*Sen sana yârisen işün bitdi
Ol ki düşmendür ortadan gitdi*

*Belki düşmen dahi ola yârun
Gülşen lâlezâr ola harun*

*Kande baksan görine yâr yüzi
Nakş ola cümle ol nigar yüzi*

*Hak Çalab'dan meger hidâyet ire
Rahmetinden bize himâyet ire*

*Bulavuz Mustafa mütab'iatin
Tâ bizi ilete Mustafa'ya degin*

*Ravzasına selâm âline hem
Sahbine ki anlar oldı hayr-i ümem*

*Gitmesün dilimüzden adları
Canımızdan safa vü dadları*

15. NASİHAT-I KÂTİP İBRAHİM

Eyâ cânımın mûnisi herdemi
Ki sevgün durur bu gönül mahremi

[89a] Kişi sevdüğine açar râzını
Ana arz ider çoğı âzını

Kimesne yüz sayamı gözine
Ki sevdüğine kişinün gözine

Ne göz belki canından ol yeğdür
Ki ma'suka can virmeyen çiğdür

Öğüt virse hem sevdüğine virür
Bilür kim ne söylerse sözene gidür

Öğüt gerçi evvelde katı gelür
Veli sonra mum gibi yumşaq olur

Öğüt acıdur evvel işidene
Şeker gibi sonra iş idene

Öğüt işiden onılır âkibet
Son ucu oldu hâsılı âkibet

Öğüt viren olur eyü sanıcı
Ki düşmen öğütten usanıcı

Öğüt virmeyen bil ki düşmendür
Ki şehvet şarâbına ol kandur

Öğüt şehvetün od'ına su saçar
Öğüt işiden şehvetden geçer

Kûduretde olan safa görmedi
Düşmen şehvetiyle yine durmadı

[89b] Öğüt virici ahiret yaridür
Her işde eyi sözile yâridür

Kişi doğdı-yere kaçan kim uya
Budur şartı kim ihtiyarın koya

Dilek bir gerekdür gönülde hemin
Ola zevki dünya vü yâ zevk-i din

Cihan zevkinün sonı hasretdür
İrişmekliği aynı fürkatdür

Cihan şekerinün sonı zehir olur
Ki bir lutfi âhirde bin kahır olur

Kime gül virse dikenile bile
Diken kalur ve güli vardur bile

Meğer zevk-i ilm ola vü ya amel
Girü kalanı mekr ü âl ü değâl

Hüner lezzetini zevâl irmeye
Geçer dâda uslu gönül virmeye

Beraber midür toprağule güher
Kaçan benzeye bakıra sim ü zer

Güle nisbet itmek hayfdür güli
Gülün terkin ur isterisen güli

Güli isteyen bülbül olur yine
Seven bülbülü hem gül olur yine

[90a] Hüner ehlinün sohbeti nûrdur
Hüner ehlini görmeyen kördür

Hüner kimyası kimâ kim ider
Kaya toprağına kılur sim ü zer

Hünersüz kişiye uyan ham olur
Safası gider gündüzi şam olur

Uyur uyurı kaçan uyariser
Eyüden yüzi nice yâriser

Kimün câhil olursa hem mahfili
Nedür noliser bellüdür menzili

Kişinün ki baykuş ola rehberi
Gümansuz harab olur anun yiri

Hümâ olıcak yoldaşı şâh olur
Kamû yıldıza benzer ol mâh olur

Ğanimet görürsen eyü fırsatı
Talep eyle zinhâr eyü sohbeti

Geçer vaktü fırsat eser sanki yıl
Su gibi akar gör ki bu ay ü yıl

Çırağun dahi nârı söyünmedin
Fena od'ı içinde göyünmedin

Urır ana ilm ü amel yağını
Yaşarmak dilerseñ ömür yağını

[90b] Gönül bostanında koma diken
Keser dikenî bağda yimiş diken

Dikendür yavuz huyı her kişinün
Yavuz hulkile hayrı yok işinün

Eyü hulkile kişi devlet bulur
Güher gibi âlemde kıymet bulur

Eğer sende akl ola bir söz yiter
Ki bir sözden iy can çok şeyler biter

Eğer câhile diyeler bin sözi
Kulağı işitmez bakar tek gözi

Gönül kulağıdır işiden öğüt
Muhal ola yimiş bitürmek söğüt

Ki baş kulağı yalunuz olmaya
İşitmekde maksûdını bulmaya

Pes imdi dilek dahi birlikdedür
Sa'adet eyü hulku dirlikdedür

Ne bahtlulu anlar ki bir oldılar
Bu birlikde yüzbin safa buldılar

Kalanlar ikilikde ulaşmadı
Vefa rengine hiç bulaşmadı

İkilikde yâr oldu hayvanile
Kaçan âşinâ ola insanile

[91a] Didügün İbrahim evvel sen it
Amel nûrıyla yolun rûşen it

Ki sözün eser ide kullara
Dahi fâyiden irişe çoklara

Bana Hak'dan ire inâyet meger
Ki ma'ni kıla gönlümüze eser

İşitdüğümüzi kabul idevüz
Eyülerle doğru yola gidevüz.

16. DESTÂN-I GÜRG BÂ BER GARK BÛD TEMSİL-İ ÂN
BOĞULMAKTA OLAN KURDUN DESTÂNI VE ONUN TEMSİLİ

Eya söz anlayup söz söyleyenler
Sözün ardınca ma'ni söyleyenler

Gönülden işidüp ma'nî hitâbın
Mesel camından içenler şarâbın

Şeker ma'ni ve kamışı meseldir
Biri mum oldu ol biri aseldir

İşidün cân içinden bir latife
Bu sözi dimezem illâ latife

Meğer bir kişi varidi yalnızcak
Hemin bir gönleği vardı ancak

[91b] Kışun sonı sular taşmışıdı
Her ırmak suyu bâşdan aşmışıdı

Su almışdı meğer bir ulu kurdı
Yalnızcak sil içinden anı gördi

Üşümeklikden anı kürk sandı
Suya girmekliğe fi'l-hâl uzandı

Çü girdi suya uğradı rence
Derisi kurıd şoldem urdı pençe

Kılub feryad halka el sallardı
Tutışub kurd ile suya talallardı

Çığırdılar ki gürki koyuben gel
Dirseğin deprededi gör ayağı el

Didi kürki kodum ol seni komaz
Ben andan el yudum ol dahi yumaz

Burundan çıkdı isterken kulağın
Ne başın billu oldı ne ayağın

Tama' eyler kişiyi bi-sağır vü kör
Halâyık arasında hor olur hor

Tama'lı kişinin olmaz hayâsı
Hayâsız kişinin çokdur riyâsı

Bu zahmun merhemi oldı kana'at
Kana'atlu kişininündür sa'adet

[92a] Kana'at rızka râzı olmak oldı
Rıza içinde Hakk'ı bulmak oldı

Meselden yine maksûda varalım
Söze tutî gibi şeker katalım

Bu dünya ehlidür garga varan
Ciğer kanın herdem suya karan

Dilekler suyudur kim başdan aşdı
Niçe uslunun anda aklı şaşdı

Niçe âlemlere anda garga vardı
Saru altun için benzi sarardı

İy nice zâhidün kim yolın urdı
Giderken eliyle boynun burdı

Bûlara yakın olmaklık hatadur
Irak olmaklık anlardan, devadur

Helâk oldı kim anlara ulaşdı
Hasedler rengine gönlü bulaşdı

Cihan bir cifedür kim itler ister
Melek sîretlu kişi anda n'ister

Cihan zindan bu zindanı sevmek
Yahud baykuş gibi virâni sevmek

Sa'adet ehline layık değüldür
Meğer anlara kim sâdık değüldür

[92b] Anınçün didiler bu mülke diyni
Neyini kim beslediysen yine yir sesi

Kimi bir lahza güldürse çoğ ağlar
Ağudur kime virse balı yağlar

Ayağın aldı kime verse boyun
Cihanın varlığıdür cümle oyun

Cihan sermayesi tûl-i emeldür
Her işi fitne mekr ü değaldür

Niçeyi aldatdı tûl-i emeller
Kamu sanduklarına uymaz eller

Nice umidler kim toprağ oldu
Döküldi yire sankim yaprağ oldu

Gözün varise guristâna var bak
Gülen tenler nicesi oldu toprak

Kani ol servi kadler taze yüzler
Kani bülbül diliyle tatlu sözler

Kani ol gözler ü kaşlar dudaklar
Kızıl gül yaprağı gibi yanaklar

Kani o zülf-i anber pîç der pîç
Kamu varlıklar anda hiç der hiç

Fena denizinde gark olmuş temâmet
Ne resm ü ismi vardur ne alâmet

- [93a]** Emir ü hâce vü hussül beraber
Var idi herbirinde bin dilekler

Ümidine irmeden irmiş fenası
Cefadur rüzgarun her vefası

Ümid uzun kısadur ömür iken
Ümidin terkin urdı nefsi yiken

Çü nefis olmadı cihan oldu muattal
Cihan nefisiçün olmuşdur müsakkal

Fena şekline aldanmaz erenler
Nedir kalb akçe gözî görenler

Cihan bir zerre ger kıymet bulaydı
Çeleb katında ye(ne) kadri olaydı

Bir içim suyu kâfir bulmayaydı
Elinde bir kara pul olmayaydı

Cihan mel'u illâ Tenri zikri
Hebâdur her cümle ila dost fikri

Ekinlikdür bu dünya, hayır ekenler
Dûn gün zikr-i harmanın dikenler

Kıyamet günü hâsıllar götürdi
Yidi nimetler ü hoş oturdu

Haberdür ol Nebiler serverinden
Ki bir harf oldu âlem defterinden
- [93b]** Olanlar gussalanmaz hiç mevtin
Veli hasretlenürlar ömür fevtin

Geçerse bir nefes ger yârdan ayru
Olur- âşıklar ol derdiyle sayru

Ne sayru bilkim irişür helâkı
Nolur can olmayıcak cismi hâki

Kimün kim fikr ü yâri zikri yârî
Degüldür nefsi öldi ihtiyârî

Mehabbetim dir yanlışdur inanma
Bütündür ahd-ı mahbûbıyla sanman

Mehabbet kime kim kendüyi yakar
Bir oddur her neyi kim bulsa yakar

Bu oddur kim bişürdi cümle hamı
Budur yâriyle ol dirlik makamı

Bu söze kaçan ayırır fikr-i mahdûd
Uzatma tâ ki fevt olmaya maksûd

Ki yani anda varanlar dirler
Ne resme hasretiyle gussa yirler

Diriğâ gafletiyile ömürü yile
Virüb aldanmışuz bu ây ü yile

[94a] Ölümü sevmezidün diriliğiyle
Ki hiç ayrılmayavuz birliğiyle

Hakîkat ölmekimiş ömür vü dirlik
Çü ayrılmakda bulduk şimdi birlik

Ölüm âyine imiş saf bî-ayıb
Bakana görünürmiş anda her gayb

Yüzümüz çirkininden ditreridük
Anınçun gussadan şimdi eridük

Severdün her neyi kim gafletiyile
Pişmanlıklar oldu hasretiyle

Bu dem düşmendür ol mahbûb olanlar
Ne çirkin anda bize hûb olanlar

Karagu gicede dîvile hemdem
Olub idinmiş idik anı mahrem

Sehargah oldı bildük divmiş div
Cihan işi dükeli hud'a viriv

Safa vü zevk ü işret bunda neyımış
Cefâsuz yâr sohbet bunda imiş

Şarâbı câm-ı sâki bunda imiş
Ölümsüz ömr-i bâkî bunda imiş

Hazansuz nevbahar ve taze bağlar
Dikensüz güllerüni sür şekerler

[94b] Ne gamlar adı var bunda ne rencun
Tılsımı mâr-ı yok bunda ki gencün

Devalardur vefalardur atalar
Emekler olmaz vü yokdur bahalar

Komışuz âfitâbı zerre yiçün
Baka bostan bağın tere niçün

Kala sanduk hakikat her hayâli
Dükendi balı kaldı vebâli

Koyub nakkaşı nefse âşık olduk
Bu işe lâcerem ûş lâyık olduk

Bes imdi nakşı ko nakkaşı gözle
Yiter bu zülfi göz kaşı gözle

Bu müşkil ferdü sûretler garazdur
Sadefdendür cevherler garazdur

Garaz fani ve cevher kâim oldı
Zevâl irmez ana kim dâim oldı

Murad insan demekden pes nazardur
Nazar derya gönüllerden güherden

Nazar can gözüdür cânânı gözler
Ana görindi cümle gizlü yüzler

İrirse ten yanar bu göz چراغı
Ademden irişür zira ki yağı

[95a] Bu gözün sürmesi yoklıktan irdür
Güneşden yiği anıniçün nûrı yokdur

Keşefnâ çekdi ol göze sürme
Bu varlık sürmesini zinhâr sürme

Yerü var kim serâser göz olasın
Kamû gözler içinde yüz olasın

Fena garbında her can kim tolundı
Bakâ varlığı ol candan bulundı

Fenâ sundı eline câm-ı vahdet
İçicek buldı şoldem zevk-ı vuslat

Ena'l-hak dirse ayb olmaya ol
Çü evvell mukbilidi sonra makbul

Ne iş işlerse işi kudret oldı
İş issi birdür ol dek alet oldı

Kime cân virdi kimin cânın aldı
Kime merhem kimün dermânın aldı

Kim anı sevse Hakk'ı sevdi mutlak
Kim ana düşman olsa sevmedi Hak

İşidün kıssasını enbiyânın
Kıyas it hâlin andan evliyânın

Kim uydı onlara buldı necâtı
Kim uymadıysa mevt oldı hayâtı

[95b] Cihan tufânına bes Nuh elindür
Kogıl bu cismi elden ruh elindur

Kimin yoldaşı Nuh olsa gammı yok
Dökendür güci matemi yok

Deniz geçmekliğe Musâ gerekdür
Göke erişmeğe İsâ gerekdür

Taleb kıl ehl-i diller sohbetini
Bulan bildi bûların kıymetini

Kim anlara irin maksûda irdi
Bulanlar âbidi ma'bûda irdi

Vesile Hak yolında evliyâdur
Yola girmeklik anlarsuz hatâdur

Veli anları bulmak müşkil işdür
Deliyle söylemekden bir saf işdür

Mürid olan kişi gördi murâdı
Özinden dâd alanlar buldı dâdı

Kimün kim elde vardur ıhıyarı
Yakini ol bulıser toğrı yâri

Temamet varlığından geçmeyince
Gözyaşı yaşın yola saçmayınca

Ciğer başlı yüzi sardırmayınca
Taleb yolundı gayet irmeyince

- [96a] Heveslerden kamû usanmayınca
Özin bir hiç yoklu sanmayınca
- Zâif ü zâr ü bîmâr olmayınca
Özünden külli bîzâr olmayınca
- Tabib ol şahsa timâr itmeyiser
Bulub maksûdın işi bitmeyiser
- Ümidün kesme İbrahim ölünce
Gözetgil toprağıyla göz tolnca
- Ola kim ire tevfik-i İlâhî
Görine gözlerine ışk-ı şâhî
- Bu fikir içinde dahî hoşdur ölmek
Pes evvel ağlamakdur sonra gülmek
- Meğer kim irişe Hak'dan inâyet
Bulavuz cümlemüz fadl ü hidâyet
- Şefa'at kıla bize tâ Habibi
Kim anda bahş olur rahmet nasibi

17. DESTÂN-I ALEM BÂ PERDE VE TEMSİLÎÂN

ALEMİN PERDE İLE BİRLİKTEKİ DESTÂNI VE BUNUN TEMSİLİ

- [96b] Meselde bir hikâyet yazmış üstâd
Revâni şâd olsun tâ ebed şâd
- Meğer şeh kapusına söz açıldı
Âlem perde ile ikisi bahskıldı
- Alem-didi senünle hâce taşum
Niçün sen rahat ü ben yiller eşum

Niçün sen içerü ben taşra olam
Eğer sen kulisen ben dahi kulam

Tenüm inceldi yollar zahmetinden
Yüzüm sarardı tozlar mihnetinden

Ağaç yaprağı gibi titremekler
İşüm her lahza bî-kâr u emekler

Nebir lahza karar idüp dölenmek
Nebir dem dinlenüben tekyelenmek

Kanadum var lîkin uçmazam
Ayağum tozğını açamazam

Temur bendile bağludur ayağum
Kıyas it gör ne yir oldu turağum

Elinde her hasîsün hâr u zârem
Dikelsüz ıldız ile bi-karârem

Benüm kullıkda sevüyem senden artuk
Veli sencileyin âsâyîşüm yok

[97a] Senün işün ferâğatdür hemişe
Selâmet sana huyı oldu hemişe

Öpersin gül yanaklular elini
Görürsün sim tenlüler kolını

Teferrüç kıluben şahun cemâlin
Bularsın renc ü zahmetsüz visâlin

Haremsin padişahun mahremine
Bilürsün şah kimdür mahremi ne

Günilersin sakınursın nazardan
Melek yüzlüler dâim beşerden

Yiründe sabit kullukda kâim
Yüz urup yire şah önünde dâim

Muradun cemi işün cümle âsân
Benüm hâlüm aceb niçün perişan

Bu müşkildür, bana hal eyle hânum
Ki gide gönlüm içinden gümânum

Didi hâliyle perde ana ey yâr
Havâb işit süâlün kılma tekrâr

Çû boynun sen uzatdun âsumâna
Kodum ben başumı bu âsümâna

Kişi kim da'viyle çekdi boyun
Bükilüb son ucı dâl etdi boyun

[97b] Sanavber yüce oldı yâri yokdur
Yüceldi servi ağacı nökeri yokdur

Bes alçaklıkda irdi kadre iren
Hilâl olmışdur evvel bedre iren

Denize düşicek bir katra yağmur
Deniz katında kendüzin görür hor

Dir anda kim ola bu bahr-i a'zam
Ne kıymet bulıser bir katra şebnem

Hakaret göziyle çün göre özin
Sadef bir eyler ana iki gözin

İşin ana irişdüre İlâhî
Kim olur ad dürri padişâhı

Gör ol bir katra yağmurun hisâlin
Ki alçaklıkda kesb itdi kemâlin

Yücalık bir serâdur bilgil anı
Olur-alçaklık anun nerdübanı

Yücalık has oldu kibriyânun
Gidergil fikrini kibir ü riyânun

Fena alçaklığı ü rif'at bakâdur
Fena gözgüsine herdem baka dur

Ki ol ayineden görindi bâkî
Şarabı ol kadehden verdi sâkî

[98a] Haberdür fahr-i âlem Mustafâ'dan
Mehabbet bahri ol kâni safâdan

Didi kim alçak olsa Hak yüceldür
Alem perdeyle ikisi hoş meseldür

Alem gibisini a'lâ yiter gör
Yüzünü perde gibi toprağa sür

Vücutunda bulursun bu misâli
Hakikat anlayanın her hayâli

Alem ne oldu perde sende kimdür
Kim olmuşdur sade f zâtunda kim dürr

Gönüldür perde bu sûret alemdür
Gönül harf oldu bu sûret kalemdür

Muallakdur gönül sûret yücedür
Bilürsin ikisinün vasfı nicedür

Bu sûret yüce gönül alçak oldu
Anın hak varlığı bu gönle doldı

Bu sûret mahv olur gönül çürimez
Görürsin mum erir nûr erimez

Yedi kat yire göğ'e sığmayan nûr
Bu gönül zerresinde oldu manzûr

Eğ'erci zerredür sûretde lakin
Hakikat âfitâbı anda sakin

[98b] Eğ'erci katra oldu bu süveyda
İçinde gark olupdur cümle derya

Şikeste olmayınca gönlü kaçan
Saray idindi ol sultan-ı cânân

Gönüldür Arşı Rahmanı gönüldür
Gönüldür ma'rifet kâni gönüldür

Gönül kuyı dolu ma'ni şarâbı
Niçün cuşinin irişmez hıtâbı

Bu ten balcığı perde oldı
Hayatun çeşmesi hâşâ ki doldı

Giderğil aradan cismün hicâbın
Ki her dem içesin cânun şerâbın

İre ma'ni elinden çün kadehler
Bulasın her kadehden bin ferahlar

Kohusıyla kana'at kılma zinhâr
Kuhudan mest kaçan ola husiyâr

Safâsı oldurur kim mest u hoş
Olasın olmaya gönlünde teşviş

Gide dünya gamı dilşad olasın
Te'allukdan kamû azad olasın

Çü varlık levhinin nakşin yuyasın
Vücudundan bikûlli el yuyasın

[99a] Muradun sana oldem göstere yüz
Çü yüz görine ol dem kalmaya söz

Taleb kıl sen bul bu ıyş ü zevkı
Özünden hâsıl eyle ışk u zevkı

Kaçan ola bu tevfik ü sa'âdet
Meğer İbrahim'e irişe inâyet

Îlâhi tevbe vü tevfik senden
Hayâle düşmişem tahkîk senden

Vefâ senden atâ senden Îlâhi
Ki sensin padişahlar padişâhı

Meğer kim havlû kuvvet senden ire
Ki ma'nî gönlümüze dâd vire

Ve gerni nefs elinde zâr kaldum
Za'if ü âciz ü efkâr kaldum

Gönül gözine ma'ni sürmesin çek
Ciğer zahmine lütfun merhemini ek

Komağıl bu heves dâmında miskin
Eğisnî yâ ğıyâse'l-müsteğsîn¹⁷

18. DÂSİTÂN-I DUHTER-İ KEFŞGER DER BAĞDÂD ?

BAĞDÂD'DAKİ AYAKKABICI KIZININ DESTÂNI

[99b] Bir latife buyurmuş ol üstâd
Kim anun ruhı ola daim şâd

Şehr-i Bağdâd içinde bir miskin
Ol meğer keşf-dûze virdi kızın

¹⁷ Bu istekler tuzağında koma yoksul, bana yardım et, ey yardım isteyenlere yardım eden Allah

Bir araya çökeldiler ikisi
Işü gölüne daldılar ikisi

Göngevü didi susamışam yâr
Leblerin suynı virdi ana nigâr

Şöyle ısırdı anı başmakçı
Sahtiyan gibi geçdi dişine ucu

Huyıdii ega sahtiyan çekmek
Yiyüben diş tırnağıyla emek

Zihi nâdan ki la'le diş urdı
Neylesün hastadur şeker gördi

Lâle yaprağını diken geçdi
La'l uvâğını gül üstüne saçdı

Hezli terk eyle hakîkatı bul
Her sözün sırrın ana lezzet buldı

Kıssadan hissa alıgör ma'ni
Her tenün cânı vardır ya'ni

Sûret içre murad ma'ni dur
Kim sadeş sûret oldu ma'ni dur

[100a] Kişi yavuz huyunu âdet ider
Ölmeden sanmanız ki anı gider

Her ne iş kim kişiye âdet olur
Âdet işleyecek tabi'at olur

Bağda yediyüz diken ki biter
Bağubân kılmazise ana nazar

Rüzgârile ol diken semirir
Çoğu ölür budağı vü köki yürir

Bağudan kocalur diken uzanur
Gaflightile anı çıkara sanur

Bugün yarın ola diye ölür
Ol diken bağ içinde şöyle kalur

Ol diken kişide yavuz hûdur
Huy-ı çirkinün işi kayğudur

Sanur ırakudan irişur zahmet
Kendüden kendisü çeker mihnet

Kuvvetün var iken gider anı
Kökini mahv it olmadan kavi

Kendi ayağına batar diken
Kendüden bilmez ol diken diken

Tevbe eliyle kesmeğe başla
Ol diken ağacına gül aşla

[100b] Hayfola gülşene diken dolmak
Bülbülün yuvasında zağ olmak

Gül çeker âdemi gülistâna
Diken iletur odıla zindâna

Anunçün didi Habibu'llâh
Enbiya serveri şefi'u günâh

Hulukunuz Tenri hulukı gibi idün
Ol çırağıla doğru yola gidün

Halk sıfatından ola hulk-ı hasen
Hulukına zâtına irişgil sen

Hulkile oldu Mustafây-ı Celil
Hulleti hulkile buldı Halil

Kime kim varsa Celeb hulkı
Kendüye âşık eyledi halkı

Hâlık'a hulkile irişdi iren
Huluk ile girdi can kokü giren

Huy-ı zîştün yeri cehennemdür
Eyü hulkun behiştü hürremdür

Her biri aslına çeker her dem
Sen ne hulkıylesin bugün hemdem

Âhiretde ol oliser işin
Usluyisen bugün bitür işin

[101a] Kimde fîkr ü akl-ı kâmil var
Kangısın ihtiyar ider ey yar

Kibirle hulk bir yire gelmez
Ağzı acı olan şeker bilmez

Kılmadı ol kim oldu ehl-i heyâ
Kibriya hazretine kibru ya

Kibri terk eyle dost dime bütüm
Gönlünün mescidinde koma sanem

Büt şiken olurisen İbrahim
Olasın dost kapusunda mukîm

Devlet anun ki ol kapuda ola
Düğün hizmetü tapuda ola

Ola kim kapudan saraya gide
Yıldızı terk idüben aya ire

Göre ol ay içinde maksûdın
Anlaya anunile mabûdın

Yâ İlâhî Muhammed elîçün
Komagıl bizi nefs elinde zebun

Nefse göster mütabe'at yolını
Ta'atiyle mücâhedet yolını

Nefse virgil makâm-ı itmi'nân
Mutmein oldu ma'den-i irfân

[101b] Aklumuz gözini münevver kıl
Gönlümüz başını muattar kıl

Rûzi kıl cânumuza ayn-i yakîn
Bu du'â üzere idelüm âmin

19. KASİDE-İ KÂTİB İBRAHİM II.

Ferâgat umma bî-kâr olmayınca
Yola girme sebûkbâr olmayınca

Dimâ dildâr vasılatdan devalar
İrişe zâr ü bîmâr olmayınca

Müyesser olmaya ışkile bâzâr
Özünden gül-i bîzâr olmayınca

Bu ıskın içinde izzet horlukdır
Aziz olmadılar hor olmayınca

Kaçan Mansur'a esrâr-ı "ene'l-Hak"
Bilindi hor ber-dâr olmayınca

Yüreği yara olan yâre yarar
Yaramaz zahm ana yâr olmayınca

Gülinden buy irişmeye vefanun
Cefâdan yoldaşun hâr olmayınca

[102a] Dirisen ışk odı vardır içimde
Bilinmez yüzde âsâr olmayınca

Heva esrûkliğinden nefs eayılmaz
Bu ışk içinde huşyâr olmayınca

Gönül çün nefse kuldur key zebûndur
Değül âzâdı şehevâr olmayınca

Bedi ola bu gönüle bellü bil kim
Beşaret ire bidâr olmayınca

Gönül ayinesinin rengi gitmez
Ana zikrile timâr olmayınca

Muhib olmaz kişi mahbûbun adı
Dilinde zikrû tekrâr olmayınca

*Samedî bulan kişi geçdi sanemden
Dilinde komadı deyri dindâr olmayınca*

*Me'âni milkine mâlik olmaz
Cihan malı ona mâr olmayınca*

*Heveslerden kamû olmya âri
Koyup namusı bî-âr olmayınca*

*Nedirler aklı ıška irmezise
Ne dirler kûft-i kirdâr olmayınca*

*Hakîkat kâragısa geçme hadden
Yaraşmaz bağ divâr olmayınca*

[102b] *Kaçan terk ide dünyanun harabın
Kişi dininde mi'mâr olmayınca*

*Hakîkat bilmedi devrânın işini
Gönül mânendi perkâr olmayınca*

*Bulınmaz âlem-i ma'nide vüs'at
Cihânun giygiliği târ olmayınca*

*Ne kim şadisi vardur gussa bilüb
Kamû asanı düşvâr olmayınca*

*Bu lu'bet candan sermaye iyle
Çıkamaz, şahsı ayyâr olmayınca*

*Görünmez ana hergiz gayb genci
Görüb ayb üzere settâr olmayınca*

*İrişmez hiç yoklukdan safalar
Temâmet varlığı isâr olmayınca*

*Kime hikmet sözi oldı mukarrer
Gönülde sıdk-ı ikrâr olmayınca*

Bu dünya bağının ağacı sensin
Aşa gelmez ağaç bâr olmayınca

Kabul itmez seni deryây-ı vahdet
Gözünün yaşı enhâr olmayınca

Nice keşf ola misbâh-ı hakîkat
Tenün mişkât-ı envâr olmayınca

[103a] Sırrının sırrı sana siret olmaz
Serâyir içre seyyâr olmayınca

Muhal ola kim ire ışk-ı cânân
Virüb cânun haridâr olmayınca

Me'âni bülbüli olmaya bu dil
Gönül bağında gülzâr olmayınca

Bulur mu ma'rîfet bahrinde dürler
Ezel her câna idirâr olmayınca

Safâ olmaya İbrahim demümden
Ki tâ hem-rengi attâr olmayınca

Gerekdür bal ü per kim bu hevaya
İrişmez kimesne tayyâr olmayınca

21. VELEHU EYZA

Her kim anladı ışk hâlinden
Âlemün geçdi kıl ü kâlinden

Ezeli Lâyezâl'e âşık olan
Gerdişün görmedi zevâlinden

Âhiret zevki şevkile gülen
Ağlamak dünyanun melalinden

Zehri nûş itdi hiç tatmadı
Bu cihan şekkeri vü balından

[103b] Kendizün zernigâr atlası
Kayuben giydi gice şalından

Nokta gibi kararun olmasun
İbret al devrün intikalinden

Sen harama ne bunca mailsin
Kişi var el yudı helâlinden

Âmiken has oldı hassü'l-has
Kesb iden evliyâ hısalinden

Pak idersen eger gönül levhin
Al ko yî vü cîm ü dalinden

Görine anda şâhidi ma'ni
Göz lerün açıla cemâlinden

Âb-ı hayevan ki Hızır içmişdür
Nolasin lebleri zülâlinden

Küfr ü iman ki nur u zulmetdür
Görine sana hadd ü halinden

Gafil olmayasın veli zinhar
Kaşı vü gözi mekr ü alinden

Meseli ko gerekse bî-misli
Sen seni anla söz misalinden

Işka canun mukabil olursa
Bedrün anlayasın kemalinden

[104a] Vahdet irişe sana çün tahkik
Geçesin ikilik hayalinden

Ayruluk zahmini beyn buldı
Yine merhem anun visâlinden

Ebedî ömre iren İbrahim
Dünyanın geçdi makû sâlinden

22. VELEHU EYZAN

Sözüm işidüp sanma kâl isterim
Beli kîl ü kâlile hâl isterem

Kaçan hüsn-i şiirile mağrur olam
Dil-i mest olup günün lâl isterem

Muradum kamusundan vü sözden
Safalu nazardan nevâl isterem

Karar itdi başımda sevda-yı ışk
Anın ben dahi zülf ü hâl isterem

Eğerçi güzel sevmek oldu vebal
Leb-i bâli çün vebâl isterem

Gönül derdine leblerinden anun
Deva sormağa herdem el isterem

Güzel didigüm harf-i ma'nidurur
Meseli terk idüp bîmisâl isterem

[104b] Çü sûret perest oldum sûreti
Karip ma'niye intikâl isterem

Hakikat hayali durur bu mecal
Hakikatdur ger hayâl isterem

Anınçün hilal olmuşam hicrile
Visâliyle birgün kemâl isterem

Cefa şerbetin içüben zevkile
Celâli sıfatından cemâl isterem

Çü ol dilnüvazım durur serfiraz
Özüm lâcerem paymâl isterem

Çü maşuk elif gibi yekta durur
Bu aklile herdem cidâl isterem

Gönül işkile çünkü sulh eyledi
Bu aklile herdem dahi misâl isterem

Çü gördüm ki varlık ebdır yokluğa
Zevâli koyup zevâl isterem

Od'a yakuben varlığım atlasın
Bu dem yokluğ içinde şâl isterem

Bu dünyada şadı ğam ğussadur
Müdam ol sebebdan melâl isterem

Sabadan safa bulmadum ma'rifet
Şimâl deminden şimâl isterem

[105a] Susayuben İbrahim dün gün
Gönül çeşmesinden zülâl isterem

23. BAHÂRİYAT

İrdi nevrûz-ı nevbahâr yine
Güldi sahra vü kûhisâr yine

Kıldı almış yirün tarâvetini
Rahmet-i âsârı âşikâr yine

Gül nikâbın götürdi yüzinden
Bülbül eyler figân ü zâr yine

Bu cihan yüzine nesîm ü sehar
Meskeni eyledi nisâr yine

Lâle sermest olalı karşısına
Nerkisün gözleri humâr yine

Sohbet ü ıyş ü nûş cem'iyeti
Doldı her bağ u murg-ı zâr yine

Kande kim var âşık-ı ma'suk
İşleri bûse kenâr yine

Herkim var başında sevdası
Oldı hayran bî-karâr yine

Zızkun ağusını şeker bilme
İşki- câminı iste vâr yine

**[105B] 24. VAKT-İ HOŞDUR SAFÂ VÜ ZEVLK İLE SÖZ
TİZ GEÇER FURSAT-I GANİMET GÖR**

Tan yili çün ki nefha-i Sûr
Ölmiş otlar dirildi buldı şûr

Kış harab itdiğin şâh-ı behâh
Adlile cümle eyledi mamûr

Çeşmeler selsebile benzeyüben
Gülistan cennet oldı güller hûr

Müşk-i anber nesîm-i cân perver
Lâleler mahmûrında kıldı buhûr

Kumrısüle hezar dastanun
Sözleri kâh nazm ü gâh mensûr

Dürlü dürlü gül ü çiçeklerle
Bağ-ı zîba vü bostan pürnûr

Gussanun ismi resmi kalmadı
Doldı âlem safâ vü zevk ü surûr

**Vakt-i hoşdur safâ vü zevk ile söz
Tiz geçer fursat-ı ganimet gör**

Vaktidür azm-i gülistân eyle
Bağlar köşesin mekân eyle

**[106a] Kuşlarile muvafakat eyleyüben
Her sehar nâle vü figân eyle**

Lâle gibi ciğer karâra yakub
Gözlerün yaşını erguvân eyle

Gonca gibi hevada sen dahi
Gönlünün râzını ayân eyle

Süseni tazeyile dil uzaduben
Cânile sırrını beyân eyle

Anuben servi boyını yârün
Gözlerün yaşını revân eyle

Bülbülü gülden öğrenüb hâlün
Dost vasfında dâsitân eyle

**Vakti düir hoş safâ vü zevk ile söz
Tiz geçer fırsat-ı ganimet gör**

Bülbüle gül süal kıldı sehar
Eyi özi pür-fiğân sözi şeker

Niçün dîn ü gün karârun yok
Her demün âh ü hasret ile geçer

Her gice uyhu gözlerine haram
Dökilen yaşun oldu hûn-i ciğer

[106b] Şol kadar nâle vü fiğan itdün
Doldı âvazınile âlemler

Ben ki dildârunam senünle bile
Herdem idersin ûş yüzüme nazar

Vuslatum şerbetini sen içersen
Pes nedür hâlün eyle bana haber

Didi iy hûb yüzi vü kokısı
Kim cemâlün hemîşe taze vü ter

Nice ağlamayam ki yılda yüzün
İki hafta görürem iy dilber

Yine doymadın ayrılıkda olur
Gönlüm evi harâb zîr ü zeber

Bu kadar âşinâlık olmasun
Kim sonu hasret fîrak u hatar

İy gönül bu hayâle kalmağa
Zevk-i tahkîk irişe sana meğer

**Vakt-i hoşdur safâ vü zevk ile söz
Tiz geçer fursatı ganimet gör**

Bu cihan revnâkı olur fânî
İsteğil bes cihâd-ı rûhânî

[107a] Ol baharun bu aksi olmuşdur
Bu anun cismi oldu ol cânı

Ol baharun güli mehabbetdür
İştîyâkı oldu sebz vü reyhânı

Ol gülün ma'rifet durur kohusu
Işk dur bülbül-i gülistânı

Bu gülün ömri heftedür anun
Yokdurur müddeti payânı

Ağacı sıdku oldu ol bağun
Yimişi padişâhun ihsânı

Hiss-i zâhir çün oldu nakş-ı nigâr
Bu değüldür makâm-ı insânî

**Vakt-i hoşdur safa vü zevk ile söz
Tiz geçer fursat-i ganimet gör**

Âlemün varlığı hayâl oldu
Hîle vü mekr ü âl oldu

Zevk-i mutlak değül cihan dâdı
Susamışlara ger zülâl oldu

Zehri kâtil durur hakîkatda
Sûreta gerçi şehd ü bâl oldu

[107b] Ol hakîkat cemâline bu mecaz
Gerçi bir nev'ile misâl oldu

Ko mecâzı hakîkat ister isen
Kim mecaz istemek vebâl oldu

Gerçi birdür hakîkat ile mecaz
Az kişiye bu kâl-i hâl oldu

**Vakt-i hoşdur safâ vü zevk ile söz
Tiz geçer fırsat-ı ganimet gör**

Herki sultan-ı ıška oldu nedim
İki âlemde buldı izz ü na'im

Bu cihan reng-i bûyini n'itsün
Cân elinden ana ki irdi nesim

Nakşi terk eyle iste nakkâş
Sadefi ko gerekse dürr-i yetim

Sûreti ko kim ehl-i zâhir için
Ortada perde kıldı hükm-i hakîm

Perdeler gidüp açılır ma'ni
Olacak dost kapusunda mukim

Geçmişî gözetmeğil geleni
Gözün aç hâli hoş gör İbrahim

[108a] Gayri nakşinden eyle gönüli pak
Ki sana hâsıl ola kalb-i selim

**Vakt-i hoşdur safâ vü zevk ile söz
Tiz geçer fırsat-ı ganimet gör**

Vezin: Fâilâtün/Mefâilün/Fâ'lün

25. TERCİ-İ BEND I.

Nice nice iy gönül bu da'vî
Bu da'viye göre kâni ma'ni

Ma'nî sıfatından olmadun bay
Biterem nevâ nüvâye ma'ni

Bir cur'a mey içmedün dildesin
Lafurmağa mesti var ya'ni

Tuğulan durur cihânun işi
İş var mı kim olmadun tüfeyli

Heyhat senün bu fikri zikrün
Hey hey döke gör bu kâr u bârı

Bu şeklile müşkil oldı işler
Aldadı seni bu elün eli

Varmak talebi izâr-ı Azra
Mecnun dileği cemâl-i Leyli

**[108b] Dâsitânı ko iste dilsitânı
Tenden geç hâsıl eyle cânu**

Gönül deme irkil andan ur-dem
Mehruc olub iste zahme merhem

Şadılğa olur kîse gamkîn
Şad olğıl ana ki görmedün gam

Gam derdni gussa pür varakdan
Gözden saçılub gül üzere şebnem

Bir nokta giderince gözden
Gör ne kadar ağlamış dur âdem

Meşk oldu senün bu sade levhün
Mühür olamı anda nakş-ı hatem

Âlem güline ne bunca kaldun
Aynundan açılır cümle âlem

Bir nesne can elini ur kim
Ol yirde ayağın ola muhkem

Dâstânı ko iste dilsitânı
Tenden geç hâsıl eyle cânı

[109a] Zinhâr gönül hayâle kalma
Nûş eyle belâyı bâle kalma

Şâdi vü gam oldu iki-yüzlü
Şâdılığ ko melâle kalma

Dal oldu **elif** iki göründü
Medlul görünse dâle kalma

Bir günde gör ol kemâl-i bedri
Ayda ikidür hilâle kalma

Çün **leyse kemislihi**¹⁸ okursın
Ko ğil meseli misâle kalma

Bu sûd-ı sevâdı sevmedün sen
Sevdâyı ko zülf-i hâle kalma

Ol ma'deni bulmağa gerek hâl
Cevher taleb eyle kâle kalma

Dâsitânı ko iste dilsitânı
Tenden geç hâsıl eyle cânı

Bu fâsıl değül gönül bahârun
Lâl olmağ içinde lâle-zârun

Bu şerbetün aslı derd-i serdür
Ol cam bezer yine humârun

¹⁸ “Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O hakkıyla işiten ve hakkıyla görendir.” Şura 11. ayetine işaret ediyor.

[109b] Bu ortada nice zâr olasın
Cü yârki vardurur kenârun

Mansur'a **Ene'-Hak** öğredeydün
Ger zülfi nigâr olaydı dârun

Zencirini yâr depredürse
Divânelik ola kâr ü bârun

Çün kablaya bâtınun mehabbet
Olsun ne gerekse âşikârun

Bu pişe içinde şir ola kim
Her canavar olmaya şikârun

Dâstânı ko işte dilsitânı
Tenden geç hâsıl eyle cânı

Gönül gönül ola cana irdi
Bir habbeyi kodı kâna irdi

Azâdedür ol gönül bu işden
Sûd itdüm ye ziyana irdi

Ancak budur ol gönül nişanı
Mahvoldu vü bînişâna irdi

[110a] Gönül gönül olalı cânı irdi
Bir habbeyi kodı kâne irdi

Ezâdadur ol gönül bu işden
Sûd itdim ye ziyâya irdi

Ancak budur ol gönül nişânı
Mahv oldu bî-nişâna irdi

Ol gönül tasavvur eyleseler
Tasdik koyub gümâna irdi

Dağıtdı yüzine kara zülfin
Bu devlete yine şâna irdi

Matlubına tâlib irişür hem
Çün her işe bir bahâne irdi

Dâsîtânı ko iste dilsîtânı
Tenden geç hâsıl eyle cânı

26. TERCİ-İ BEND II

İşka her kimse kim esir oldu
Halk ana kul ol emir oldu

Mihnetinden mehabbetün ol kim
Zülfikâr ola dil-pezir oldu

Bakduğı yirden ırmayan gözini
Nazarnü ehli nazîr oldu

Devlet ü bahta irdi işka iren
Vir nişânı ki hoş beşir oldu

[110b] Ol kadehden harâb u mest olanun
Durdu sâkı katında bîr oldu

İşkî olan durur aziz ü şerif
Sûreta gerçi ki fakir oldu

İşkî mahmûrına şarab gerek
Tıfl olanun şarabı şîr oldu

Mest olan kişi yine câm ister
İşkî sanman ki neng ü nâm ister

Âşıkun işleri melâmetler
Zâhidün ta'atü ibâdetler

Putperest oldı âdetile kalan
İşka sığmadı resm ü âdetler

Âşık şâhid ü şarab gerek
Zâhide vecd ü zevk ü hâletler

Zâhid aldandı oldığına veli
Âşık olan kodı vilâyetler

Âşıkun bir gerekdür üstâdı
Rü'yete benzemez rivâyetler

Yüze yüz tozana dahi ne gerek
Bu ibârât bu hikâyetler

[111a] Gark olanlar şarâb-ı câm n'ider
Elyuyuben kendiden kor âletler

Mest olan kişi yine câm ister
İşkı sanmam ki, neng ü nâm ister

Âlemün varlığı durur sâye
Sâye nisbet itmeğil âye

Gerçi taş oldı ma'deni la'lün
La'lile bir değül dürur kâye

Ol ki ıskun hâzinesin buldı
Bir bakar cümle yohsul u bâya

Yaydan kim atar okı görgil
Zinhâr itmeğil nazar yâya

Nice bin pîç vardur ol zülfün
Yalunuz ma'ni olma sevdâya

İşkdur bize ata ata
Gerçi sûretde akıldur dâye

Varlığın virdi ziyâna gam yemeğil
Çünkü ışk oldı serv ü sermâye

Bostânı buldı dirliğin sudan
Issı irmedi ahun çâyê

[111b] Bi-hod it bizi birdem ey sâkî
Nice muhtaç olalum râye

Mest olan kişi yine câm ister
Işkı sanmam ki, neng ü nâm ister

Ahdi anun ki yâre muhkemdür
Derd-i dermân ü zahme merhemdür

Dembedem ola ki ışk ile dem urur
Âdemi sanma cânı ademdür

Onsekiz bin kim oldı âlemler
Dost vaslında cümle birdemdür

Çü elif dâl'a irdi dâd oldı
Lam ü ye dâl içinde müdgamdur

Ol mehabbet şaranı kim kaynar
Âşıkun gözi şebnemdür

Od'ı toprağı su bulup viren
Milketin yile şâhı-Edhem'dür

Yâri zikretmek oldı âb-ı hayat
Yâr fikrinden artuğı sitemdür

Canı koyup cihana meyl idenün
Kâmil olmadı akli key kimdür

[112a] Sâkiya mey vir al bizi bizden
Nice endişe nice bir gamdur

Mest olan kişi yine cam ister
İşkı sanmam ki, neng ü nâm ister

Eydür isen ki yareyem yara
Yâr için eyle yürdeğin yara

Sana ram olmaya dilârâ mı sun
İşk ile olmayınca âvara

Âşigun ağlamakdur gülmek
Çaresi olmak oldı bîçâre

Bitmedi gül çemende dikensüz
Kim gülü sevse sabrider hâre

Bûyi vahdet iderim hırkanı sen
Gül-i yeki kılmayınca sad-pâre

Âşikâr eyle sırrun İbrahim
Ârif ol kalma ırz ile âre

Nûş kıl şeh-i yâri ışk ile cam
Faş olursan ne gam il ü şâre

Mest olan kişi yine cam ister
İşkı sanmam ki neng ü nâm ister

[112b] Hiçe say göz ki kan değül yaşı
Dahi sevdası olmayan başı

Menzil-i maksadı saadetdür
Her kimün ışk olursa yoldaşı

Ol ki nûş itdürdi derdün
Pür-safa oldı iç ü taşı

Leylî yolında başın oynamayan
Kande Mecnun'un ola adaşı

Vuslatın şerbeti haram ana kim
Olmaya hicr içinde zehr aş

Olmayan kişi derd ile değmez
Bir güneş binyıl ise gür yaşı

Kimde kim akl ile basiret var
Nakşibildi vü buldı nakkaşı

Gösterürsün Nun ve'l-kalem¹⁹
Ne sanursın bu göz ile kaşı

Kişi ayn-ı cem vahdet bil
Görmediysen meger ki haşhaşı

[113a] Canı bu tenden ve teni candan
Görmedi ayru, bakmayan şaşı

Âfitabı gör ahî gayretten
Nice mahrum kıldı huffâşı

Işka sen yâr sanma İbrahim
Değme bizi vefa kılmayışı

Taşa benzetme münkirin gönlün
Sa'y ile kişi yumuşadur taşı

¹⁹ Nun suresinin birinci ayeti. Bu ayet hokka ile kaleme andolsun anlamına gelir.

27. VELEHU EYZAN

Bin yıl eğer yellersen, işün yeli
Yel gibi bu yolda yiter yılı

İşi dünyanın oldu bad-ı heva
Ömrünü yele verdi eyle yeli

Bitmez işdür hevayı terk eyle
Ahireti gözle yaragın düzgil

Nice bir nefse kılasın izzet
İdesin aklı canı hor ü zelil

Nefsi hor eyle akla uymağıl
Zahmet et ana buna hidmet kıl

Nur ola gönlün mala mal
Nefsünün gözine çekersen mil

[113b] Terk et, terk olmadan dahi
Hayra-sünnetdür eylemek ta'cil

Hikmete çok didi hakîm ancak
Bu cihan varlığı fena vu kalil

Gözlü mahsusa eder mi inkâr
İstemez akıl afitaba delil

Bir değül gözül ile nabîna
Benzemez tendürüst olana alil

Ser viren bu cihana sergardan
Sir tuyan selsebile buldı sebil²⁰

İçene bu şarab nuş olsun
Nice kana döndü şerbet-i nil

²⁰ Dünyaya gelişinin sırrını duyan doğruyu bulur, doğru yolda gider.

Terk-i can îdebilmeyi hergiz
Terk-i nân edemedi çünkü bahil

Ana yüz gösterür cemal-i kemal
Kim kılır makarrı belaya sabr-ı cemil

İbtıla odı gülistan oldu
Ana kim halletiyle buldı Halil

Benlük nebrini bırak elden
Sebelin senlugun gözünden sil

Yine lutufeteğine ur elini
Müstevi ol masivadan üzil

[114a] Kıyl ü kali ko elinden İbrahim
Can gözine hicab olur bir kıl

Can diline muvafık olmazsa
Söze gatürme bu dili iki dil

28. VELEHU EYZAN

Çun ol hakîm-i tuvana ve sani-i bi-çun
Yaratdı âlemi Âdem zuhurı hikmet için

Bu âlem Adem'e ayinedur velî adem
Ne gösterür kim gibi gelmedi mevzun

Mehabbeti demîni zahir etdi Âdem'de
Kim ol delile oldu bu cümle cane füsün

Egerçi birisi âşık biri dürri âşık
Bir oldu ışka kılsa leyli vü mecnun

Hakkın mahabbet sevdası bir dürur tahkik
Çü fiile geldi dinledi kim el-cünun ü fünun

Nola eger adile gayr olsa dadı ile birdir
Ebu Yezid ve Cüneyd vü Şakik hem Zünnûn

Denizde gerçi yaradıldı halk çün dürlü
Ve lik kıymetiyle yekdürur dürr-i meknun

Dürridi belki murad ol deniz vücudundan
Nitaki nuri çün ol rikktiyle hem hümayun

[114b] Yedi yer ve yedi gök, yedi iklîm
Sagışında hem yedi oldu harf-i kün fe yekûn²¹

Aslı da bir yalnız noktadır harf-i aslı
Bu nokta halli için nakle geldi şerh-i mütun

Bu nakş niçelerun kıldı aklını hayran
Bu fitne iy nicenün gönlünü eyledi meftun

Mesel değül mi bir lokma yiyecekde insan
Hezar bahş oluben her damarda kaynar hun

Bu cümle suretün aslı degul mi bir nokta
Asılda nokta bir ve şerh oldu gunagun

Müferrih istersem sen bana nazar kıl kim
Yer ile gökde bu resme düzilmedi ma'cun

Cemad ü canver oldu çü kendiden âkıl
Hayat nakdiyle vardı oldu keymağbun

Beraber olmaya hergiz bilurla bilmez
Kabuliyetde bir olmaya bid'at ü mesnun

Pes âdemi budur ki ura birlikde
İkilik ile olanların oldu himmeti dun

²¹ "Allah bir şeyi yaratmayı dilediği vakitte O'nun emri o şeye ancak ol demektir. O da hemen olur." (Kün fe yekûn) Yasin 82. Ayet.

Kimin can güneşi nur verdi gönlünden
Hemişe baht-ı saîd oldı tali-i meymun

Bu razi fehm edenün zarılığı eksilmez
Bu sırrı anlayanun kanlı yaşıdur Ceyhun

[115a] Hevay-i aşk ile kim oldı sergerdan
Seğirdip ermedi gerdine gerdiş-i gerdun

Meger ki kuvvet ire Hak Çalab'dan İbrahim
Ki nefs elinde seni kılmaya esir ü zebun

Bu derde çare harabü şikeste olmakdur
Harab olan gönül içinde genc oldı medfun

29. VELEHÜ EYZAN

Gönül göğüne görindi yeni ile bir meh tam
Bu cismi zülmetini rûşen itdi nurı tamam

Gönül vesâvisin nefis ile dûzah olmuş idi
Anun safası ile şimdi oldı dâr-i selâm

Fakir-i müflis idüm ol lutfi-hâsü'l-hâs
Kemal-i lutfile in'âm-ı hâsın eyledi âm

Kime ki devleti ışk irdi hacetin virdi
Esir-i nefs iken ol server oldı nefs-i gulâm

Ana ki ışk odının zerresi nasip oldı
Harif-i suhte vü puhte oldı kalmadı hâm

Müdam zahid işi ar u ırzın arturmak
Hemişe rind-i harabat içindedür bednâm

Görün ki zahidi, zühdine nice kıldı karar
Görün ki âşıkı, âlemde tutmadı arâm

[115b] Görün ki abididün gün ibadetinde kavi
Görün ki âşık mest ne subh bildi ne şâm

Çü ömr bin yıl ola bir nefes değil hüşyâr
Ana ki sâki vahdet meram içürdi müdâm

Halal olmaya ıskun şarabı ol gönüle
Ki olmadı ana cümle hevası nakl-i harâm

Bu nefs-i tıflın kesgil hevasından kim
Melek sıfat olan insana layık oldu sıyâm

Namaz-ı kâmil anundur havası cem' oluben
Kaçan akıl müezzîn ola ışk ola imâm

Ruku' secde kılur mahv-i zât ider ya'ni
Ki key hata ola kayyum hazretinde kıyâm

Kerâmet isteyen kişi kerem durur nâçar
Murad meyli olan ber-murad olur nâkam

Kimine fikr-i melâhi kimine ışk-ı ilâh
Murad meyl kılupdur bu kısmeti kassâm

Kişi ki ışk ile öldi şehid-i mutlakdur
Haberde şöyle buyurdi Resûl-i Fahr-i nâm

Şehid olanlara şahid cemali gösterdi
Zihî ma'îşet bî-intiha vü ömr-i devâm

Kimin ki benliği var bellüdür beşareti yok
Kişi ki bî-haber oldu peyapey ider peyâm

[116a] Kimi ki cam-i tecelli-i ışk mest etdi
Kelim-i Hak sıfat müyesser oldu kelâm

Meâni ile makamat açıla İbrahim
Gönül sarayı içinde dursa ışk-ı makam

30. BAHARİYAT

Geldi bahar güldi gül, yeryüzi oldu gülizar
Hıl'atı nev bağışladı âleme lutfi girdigâr

Çünkü nesim urdı dem geldi vü cevher alem
Hoş-dem irişdi gitdi ğam vuslata irdi intizâr

Buldı hamelde gün şeref, zevke geldi her taraf
Vaktin kılmagil telef gör ne hoş oldu rûzigâr

Bülbül eline sazını aluben açdı râzını
Sözile şehnazını kıldı nühuft ile hısâr

Gitdi zükâmı çün kışun öni açıldı her kuşun
Derdile dasitan okur ayva güline karşı nâr

Bağçede ağaçların donı yeşil yüzi ak
Tâze vü ter çiçeklerin kimi piyade kimi süvâr

Donı yeşil meleklerin bu çemen ehlinün dahi
Ab-ı hayat içüpdurur sen ben kim oldu Hızır vâr

[116b] Gül yüzün açdı bülbüle kuşlara düşdi gulgule
Bülbüle geldi gulgule bezmi kuruldu şâhuvâr

Lâleler aldı la'l-i câm gül dolu cam içre müdâm
Nerkise lâle dir uyan nice bir olasıñ humâr

Nerkis ana gözün süzer remz ile gönlini dürter
Karşu humarını yazar biri ola tâ harif-i yâr

Gördi benefşe gül yüzün secdeye vardı şükürle
Hâlile medh ider güli süseni tâze bî-şumâr

Sünbül tan-yili çözer tıybi ile yasemin üzer
Böyle heva dimâğı ter yanında oldu mişkû-yâr

Meclis içinde şâh-ı gül hüsn gökünde mah gül
Tiz geçer ele âh gül oldu ömr-i pâyidâr

Gül kokudur çiçek degül gerçi biter dikende gül
Sûret egerçi hubdur canile buldı i'tibâr

Berk-i gül ol gülâbıçün oldı kadeh şarabıçün
Harfile on hitabiçün ma'ni eyle ihtiyâr

Aksi ko âfitâbı gör rengi geçer gülâbı gör
Câmde ol şarabı gör iç ki görine âşikâr

Virme gönül bahara kim sonu hazana irişür
Bildi bilen ki perde gül köhne bahar nevbahar

Kime kim varsa basîr-i ibretile kılur nazar
Bakdığı yirde yüz haber anladu sırrını tutâr

[117a] Gülşen-i âhiret güli oldı cemâl-i Ahmed'î
Süsen vü sünbül ve nesteren oldı çâr-yâr

Cümle çiçek vücudına gül sebeb oldı olmağa
Niteki ki Mustafa için oldı bu cümle kâr-bâr

Fer'i ko aslın istegil hicri ko vaslın istegil
Zehründür şekerinle nar ile bir degül enâr

Milk-i fena budur baka ahiret oldı Mustafa
Fahr ü şeref ol ildedür bunda hatadur iftihar

Hâli döner ağaçların andan olurbu hâl tuş
Bitmez işün, çün olasın bir sıfat ile ber-karâr

Ölmeden ölmedi diri ger çemen ve ger semen
Ölmeden ölümi sever her kişünün ki aklı vâr

İbrahim uşbu sözi ko canı gözile sır gören
Hâl ile gördi, sârini şiir idinmegil şi'âr

Müfteilün/mefâil/müfteilün/mefâil
Kurı söze kalan kişi kalmadı ıssı ile karar

Lutide Hak meğher bize aybumuz urmaya yüze
Eksügümüzi ol düze kılmaya bizi şerisâr

31. KASİDE I.

[117b] Gönül sen puhte olgil kim beğenmez puhteler hamı
Dilersen ışk elinden cam oda yak neng-ü namı

İrerse bir nefes mestî feda olsun kamu mesti
Bu bâlâ vü budur bestî dimez nûş eyleyen camı

Dahi mescitde zâhitler namazıyle niyâz eyler
Înâyet ıška irürdi harâbat içre bed-nâmı

Niceler hizmet içinde **elif** boyu **dal** oldu
Nicenün vahdet içinde **elif**dür kaddinin **lâm**'ı

Niceler âmiken kıldı mehabbet âlim ü ârif
Niceler ârifüm dirken bulundu câhil ü âmî

Nühuftini ser-âğazun duyanlar ki muhayyerdür
Bildikim ne makam olur bu avazun serencâmı

Ki olsa derd ile birdem demeyin iki âlemde
Kimün kim yokdurur hebadur cümle eyyâmı

Gönül kim zülfe bağlandı anun her subhı şâm oldu
Kim ol ruhlar safasından hemişe subhıdur şâmı

Benefşe iki kat oldu gamından pîç ü ham zülfün
Yanağı aks-i nûrından gülâb eyler gül-endâmı

Görenler o had-ü hâli gönül göziyle bir yüzden
Dahi katında fark olmaz anun bu rûmı şâm'ı

Melâmet hâsıl idenler selâmetliğinden el-yudu
Dil- ârâm işte diyenler kaçan bula dil-ârâmı

- [118a] Mekânı terk idenlerdür ki bildi lâmekân sırrın
Gönül arşına irendür ki yıkdı sakf ü nâmı
- Gerekse çâre İbrahim ko gıl bu çâre nâ-çâr
Eğer kâm istesen nâkâm elünden koyasın kâmı
- Özinden kat' idüb buldı hakîkat ka'beyi vaslın
Ki can itmek durur kurban muhannik ulu bayramı

32. VELEHU EYZAN

- Yâ Rab biri aceb niçün ol yâr istemez
Tanudur ki derdümendin dildâr istemez
- Mansur-ı zülfinün çoğ oldılar velîkin ol
Zülfindi kimse zülfin berdâr istemez
- Daray-ı ışk izzet-i dârında key gani
Derdinde dâim oldu ve deyyâr istemez
- İşkun metâına yine ışk oldu müşteri
Anunçün ol kumaşa harîdâr istemez
- Başında her kimün ki mehabbet safası var
Gül gibi cübbe yırtar ve destâr istemez
- Kimi ki ışk hüsnile zar eyledi
Yağma kılur dükanın bâzâr istemez
- [118b] İşkile her kime irişür iftihar disar (iftiharla dolu)
Nâmusı bile virür ol âr istemez
- Dünya vefası diken işkun cefası gül
Gözlü kişi güli koyuben hâr istemez
- Gönlin ıška halvetiçün hâli eyleyen
Halk arasında şöhret izhâr istemez

İşkun hakikin bilene söz gayb olur
Çün şahs hâle irişe güftâr istemez

Gülgûn ider yanahlarını kanlu yaşıle
Ol dahi lâle-zâr ile gülzâr istemez

Ma'ni denizi yüzün görmek muhaldür
Gözlerine kanlu yaşın enhâr istemez

İşkun yolında canın isâr kılmayan
Bîçâre kendüzin sebûkbâr istemez

İbrahim iste derdin işkun devadur
Kim işkun olsa hastası timâr istemez

İşka fena gerek niçe huy bilse şi'runün
Şi'rin şeîre elemez ve eş'âr istemez

33. VELEHU EYZAN

Yâr belâsında kim bildi ise gûş mal
Giydü lâ hil'atin zehr ü bela oldu bal

[119a] Rahatı mihnetlere virdi mehabbet bulan
Gördi ki mihnetdedür mim ü cemal ü kemal

Cismi muhal ola kim nur ola pervânenun
Şem'i hevasında dönmezse per ü bal

Gönül gözi her kimin gördi mehabbet yüzün
Mihnet ile eyledi cismini misl-i hilal

Gökte güneş vaslının hasretine düşüben
Derd ile incelmedin bedre irişür hilal

Âşık olan ola ki ider nûş diken nebişini?
Andan ider canına lutuf gülinden neval

*Işka özin kul iden sıdk ile ihlâs ile
Bahtlu şah oldı kim milkine yok zeval*

*Her ki bulup yokluğu var ömrini yıkmadı
Şâdi gönül kim anun gerdine irmez melal*

*Işk makamında yâri kim mukim eylese
Cevr ü cefalar çeküp istemedi intikal*

*Kimde kim ışk olmaya varlığını yoğa say
Taatinun dadı yok müjde dir ise vebal*

*Mazi vü müstakbelün hiçdur endişesi
Işka nisar eyledi her nefesin ehl-i helal*

*İşi mübarek durur işi tebarek durur
Devlet anun kim açar ışk kitabından fal*

[119b] *Işk beyanın işit bir dil ile bitmez iş
Yüz dille sevseni görüncedür günün lâl*

*Işk durur kim dile nutk virup söyledür
Anla ki bu ma'niye bülbül güldür misal*

*Işk sözini ol kişi işide kim gönlü var
Tuzluya da fayide kılmaya âb-ı zülâl*

*Görüne ma'ni yüzi çünki İbrahim
Aldamaya gönlünü şa'beze kıl ü kâl*

*Müfteilün/ Fâilâtün/ Müfteilün/ Fâilât
Bulgil ölmeden necat aklı virüp ışkı al*

34. VELEHU EYZAN

*Bigâne dimek ana ışkı aşinasıdır
Işkın kim olsa çakeri beğler gedasıdır*

*Işkun yolunda can virüben başın eyenen
Gam yimesün ki milk-i ebed hûn bahasıdur*

*Şart oldurur ki âşık olan ıška can virür
Can terki aşk içinde henüz ibtidasıdır*

*İrdükde ıška canın şükrane vermeyen
Cananı bulmamaklık anın cezasıdur*

[120a] *Gafil hemişe rahat u asayışı arzular
Âşık bilur ki rahat derd ü belasıdırur*

*Bu aşk içindedür dün derdün içen kişi
Dermanı müreddide virdi kim onun davasıdur*

*Can gülşeni içinde gönül goncasın açan
Herdem hezar lutf ile ıskun hevasıdur*

*Sahib-i cemal hüsnüne mağrur olmasun
Kim hüsnün kemali nazarla safasıdur*

*Mestane gözde kirpik-i oklar indi aşk
Şol karakaşları eyi elin altında yasıdur*

*Âlemde ıška ahsen-i mazhar durur cemal
Anın gönül bu hüsn-i cemalün fedasıdur*

*Yarun nesim-i zülfiyle can dimağını
Pür müşk idün hemişe mahabbet safasıdur*

*Işk kaçan beyan idiser ayn şîn kaf
Ma'nisin iste harfın ko kim libasıdur*

*Işkun irişe bahşışı İbrahim ola fakir
Kim her vücuda cûdlu aşkın atasıdur*

35. VELEHU EYZAN

*Habib vaktidür eyle derdüme timar
Ki derde dolmaya tağları, benüm tenümde var*

[120b] *Eğërçi derdini yarün gönül kabul etti
Veli ümid budur kim sora anı dildar*

*Azim müşkil olur gerçi yar ayrılığ
Sehil durur eğer ahir olursa vuslat-ı yar*

*Döşekte naz ile yatan dün, özinin ne bilir
Hakikat anı bilen âşık ola, ya bizar*

*Kime ki nûş gerek, nişi ihtiyar etsin
Seher safa bula mı gice olmayan bi-dar*

*Cihana kış gelicek dürlü cevır kılmadın
Müzeyyen itmedi lutf ile anı fazl-ı bahar*

*Yolun mesafeti kat'ında hakemden zahmet
Visal-i Ka'be ile hâsıl olmadı envar*

*Hakîm gencin rencinde gizlediğiçün
Çemende bitmedi gül kim yanında olmadı hâr*

*Bela didükleri ışk odı oldu anın içün
Belâ içinde bulundu kimün ki cevheri var*

*Anun ki ışk odı yüreğinde kâr itdi
Kamudan el yuyan fariğ oldu şöyle ki var*

*Kimi ki cam-ı mahabbeti kılubdur serhoş
Aceb değüldür eğer terk ide serveri Settâr*

*Diyar-ı yâre eren deyr ü dairi terk itdi
Ki devri kalmadı ser geşte anı çün perkar*

[121a] *Sen ol makama erişmeklik iste İbrahim
Kim anda renc ü belâ olmaya vû leyl ü nehar*

36. VELEHÜ EYZAN

Sen uyhuda ben her gece bîdârem efendi
Gâh inlerüm gâh olur ağlaram efendi

Nâzun durur incine deyü gözde hayâlün
Kırpüklerimi yummağa korkaram efendi

Bir dem yüzünü görmeği ger câna satarsan
Bin canile bilgil ki hırîdârem efendi //

Canumda vü gönlümde görülmazise sevgün
Candan, gönülden dahi bîzârem efendi

İşkunda ciğer dağına inanmaz olursan
Yaram yüreğim karşuna çün yarem efendi

Ol la'li yanağün hevasinden nice nice
Bağrum kanını gözyaşına karam efendi

Kul yazmağa İbrahim'i kapuna okursan
Baş üzre kalem gibi gerek varam efendi

37. VELEHU EYZAN

[121b] Hüsnün gül-i gülistâne geldi
Sözün hacil itdi şehd ü kandi

Hoş kâmeti serve benzedeler
San fitnedür uyhudan uyandı

Ah o gözile haddenin gamze
Deldi ciğerim kâna kandı

İbrahim'i sıdkile kul itdün
İnanmaz olurisen içre "and"ı

Bu gönlüme derd-i ışk rengi
Canlar yaradılıcak boyandı

Velehu Eyzan

Bu nice lütuf bu ne ihsân olur
Kim kamû derdün bana dermân olur

Şol sedef ağzun açıcak sözile
Dürr yöresi la'l-i Bedahşân olur

Dişlerinün görse hayalin gözüüm
Katraları lü'lü-i ummân olur

Kanımı mey bağıri kebab iderem
Çünkü hayalün gice mihmân olur

Vasfun kaçan ki yazam kağıdun
Derdümile bağıri kara kân olur

[122a] Sözile Yâ Rab kalemün yüreğün
Yaşı dökilür işi efgân olur

Gül yüzün öğmekde bu İbrahim
Gör ki nice bülbül-i destân olur

38. VELEHU EYZAN

Kaçan ki ışk şarabına kandı pervâne
Özin ondan urup şem'a yandı pervâne

Ana kanatlar kim olmuşidi bend ü hicâb
Visâl-i şem'i bulup yakdı yandı pervâne

Hemin ki pertev-i şem' anı okudı bir kez
Ne sıdk olur ki şol kadem inandı pervâne

Bu ayrılık gecesinde meger kim uyurdu
Çu şem' yüzini gördü uyandı pervâne

Nice kim ayruyidi şâd idi vücudıyla
Yâ niçün ayrılığından utandı pervâne

Hemişe âfiyet ister kamû yaradılmış
Velik yakmağa cismın özendi pervâne

Harâretile dil-i can teşne olmıdan
Buldım şem' durağında kandı pervâne

Ne vasf ânı kişi ki bî-nişân oldı²²
Çü şem' nûrına düşüp boyandı pervân

[122b] Nasihat almaya kim âşıkise İbrahim
Kabul ider işidürse pendı pervâne

39. VELEHÜ EYZAN

Işkına gönül virenler nice fermân olmasun
Sana gönül virmeyen cisminde cân olmasun

Gamzen oklarıyla çokdur derdmend oldı gönül
Leblerün şehdinden artuk ana dermân olmasın

Anberin zülfün giriftârı olanlardan bugün
Hiç dil gönlüm gibi şöyle perişân olmasun

Çünkü bir saat geçe hândan gözünü görmeyem
Hiç göz gözüm gibi âlemde giryân olmasun

Nice kim kan yaşıyla yaşı geçer İbrahim'ün
Gülmek olsun âdetün ömrüne payân olmasun

²² Nişan, belirti ve alameti olmadığı için kişi onu anlatmaya güç yetiremez. Bu beyit Allah yolunda canını verenlere bir misal olmuş oluyor.

40. VELEHU EYZAN

Kılma bizimle şahum bu gün bu itâbı
Gönlüm harâb olubdur kim yıkaser harâbı

Mahmûr gözlerinden sehlidi kânum içmek
Mest olana gerekdür her dem ciğer kebâbı

[123a] Uyırsa, gözlerinden gönüller olur emin
Hoşdur olursa gâyet âlemde fitne hâbı

Müşki kesâd eyler mehtâba tâb virmez
Bâd-ı sehar çözincek yüzünde zülfi tâbı

Bu derdümün devası çokdur begüm sorarım
Şol la'l-ı lebleründen bir söz yeter cevâbı

Hattun kuvumile akdinde saçılır gönül
Sevdây-ı hâm oliser âhir gönül harâbı

Gül yüzi safhasında İbrahim anla ma'ni
Çünkü sana bu yerden açıla ışk bâbı

41. VELEHU EYZAN

Lütfile irdi yine çünkü gül eyyâmı begüm
Veni gül rengine algil elüne câmu begüm

Bilesin ham şarabun budurur fâidesi
İçecek puhte kılur lütfile her hâmı begüm

Hele gel, zevk-i safayı yine baştan tutalım
Bilmezüz nice ola çünkü serencâmı begüm

İşretün lezzetini ol bile gül vaktinde
Kim anun öter yanında gülendâmı begüm

[123b] Bana mahmûr gibi derd-i ser olur hâsıl
Bâde-i la'lünile câmu sürer kâmu begüm

Her ki zülfünle görür yüzünü rûşen begüm
Subh gibi geçirür şevkile her şâmı begüm

Şöyle mahv oldu göreliden yüzünü
Kim şol ağzun gibi kılmışdur anun nâmı begüm

42. VELEHU EYZAN

Niteki hâsıl olur devlet-i visali seher
Huçeste tali'u bahtu eyler anı falı sehar

İbâdetinde habîbün milâl olan cismi
Çu bedr-i kâmil ider lütfile kemli sehar

Dünkü niyâzını serv ü kat' iden susamış
Toyınca rahmet elinden içer zülâli sehar

Kimün küdürüp pak olsa ma'rifeti kûşî
Gönül göğünde ana gösterür cemâli sehar

Fesâhatile dilinden revân olur ma'ni
Tefekkürüyle kim olursa günün lâli sehar

Hicâb-ı zulmet giderse ol tenden görine
Bu cisme cân arasından gönül misâli sehar

[124a] Ayıl ayıl Habeşî gicenün şarâbından
Ki cem'i vahdete okur seni Bilâl'i sehar

Uyımaya gönlün işkile aç muntazır ol
Ki rûh-ı râhat-ı rûh irgöre şimâli sehar

Karanû gicede zinhâr iste âb-ı hayat
Ulular eyler budur hisâli sehar

Adem karanûlığından bu cümle zerrâtı
Vücut-ı nûra irişdür intikâ-i sehar

Eğer sabaha değin mûm gibi yanarsan
İrişe cân gönül dudağına bâlı sehâr

Gicede var gücün olursa ta'atle
Muradun idüresin per ü bâlı sehar

Berât-Kadîr hakkı key fakirdür Yâ Rab
İrer bu cânına İbrahim'ün nevâli sehar

43. VELEHU EYZAN

Çün haberdâr olasın sen haberinden gicenün
Görine yüzünde safâlar eserinden gicenün

Ahmed ü Mahmûd-ı Ahad maksûd-ı Samed
Buldi çoğ eltaf ü meded ol seferinden gicenün²³

Hûn-ı ebiytü irişup hiç sehurun yemeye
Dâdını almaya kişi tâ seherinden gicenün

[124b] Âlem-i ulvî vatanun bunda karârun senün
Cehd idü hâsıl ide bâl ü perinden gicenün

Yime bu nefsün gamını zehr bil o merheni
Lütf-i İlâhi demini bul seharinden gicenün

Nice gözile gözedür gice seni subha değin
Yatma uyan âhir utan şol nazarından gicenün

Uyhuya key virme seni besleme bu nefsi teni
İçme heves ağusını yi şekerinden gicenin

Ol kişi kim ta'atle hayra irişmez geçilur
Bil ki emin olmayıser şûrtı şerinden gicenün

Yâ Rab İbrahim'i sen cehlile zulmetde koma
Gönline nûrun yimişini vir şecerinden gicenün

²³ Bir olan Allah'a çok hamd eden, övülen, ihtiyaçsız olan Allah'ın maksudu, gece seferinden ve defalarca geceden Allah'ın çok lutuf ve yardımlarını gördü.

44. VE LEHU

Gökteki bedre ta'n ider hüsnî ile ol cemâli gör
Hem güneşi hacı kılur tal'atı ber kemâli gör

Durc-i sadefde düriken dişleri la'l-i leb düzer
Gül yüzü servi boyı kudret-i Zül Celâl'i gör

Berk-i gül sanasın katra-i müşk-i ter düzer
İy nazarı-ehli yârimün hot yüzinden hâligör

[125a] Söyleyicek dudakları söze şeker karışdurur
Nicesi teşne-dillere zevkı virür zülâli gör

Bekler dânesin görüb kıldı tama' gönül kuşu
Zülfünün ağına düşüb âşüfte oldu hâli gör

Her ne letâfet isten hûb tende bulunur
Sûret gibi sırrını hüsn gibi hısâli gör

İy yüzi âfitâbın subh-ı deminden fâl iden
Tâli'u-kân delili anun zülfi içinde dâli gör

İbrahim ah kim içre kanun kara gözleri
La'l-i lebinden alil sen dahi dadun alı gör

45. VELEHU EYZAN

Gözün mâhmûr mı yâ hâb içinde
Ki ezdi bağrumı hubâb içinde

Ne hûnidür kim ol mey gibi kanun
İçüb esrük yatur mihrâb içinde

Binâguşi üzre fem zülfün gülden
Gönül her lahza pîç ü tâb içinde

Çû zülfün halkasına düşdi gönlüm
Kararı olmayı girdâb içinde

46. VELEHU EYZAN

[125b] Benümle gör nice fi'l itdi bu zamane begüm
Ki hasret olmışam ûş sen latif cana begüm

Fırakunile gözüm yaşı döndi deryaya
İrişdi nâle vü efgânım âsümana begüm

Gözüm ki görmeye her lahza tal'atun eyni
Nidarem ol gözü ben bakmasun cihana begüm

Bu zevk ü îşü temâşa özünden eydüyenem
Ne assım ola kamû değmez ol ziyana begüm

Felek cefâsı yayından ne ok kim atılsa
Benüm yüreğim olmuşdürür nişâna begüm

Yüzünü görseydi ölmedin bu İbrahim
İreydi devletile ömri câvidana begüm

47. VELEHU EYZAN

Bir kişi kim cemâlin reşk-i bütâ çîn ola
Yiğ derisem güneşten ol hûb yüzine çîn ola

Nâz ü na'imile ömür sürse aceb mi ki anun
Hem nefesi vü hem demi sen şeh-i nâzenin ola

[126a] Mihnet sana ki göricek cânile sevmeye seni
Devlet anun ki tapunda kemterin ola

Yüzün kaşını gören dir ki felekde görmedim
İki hilâl ü bir güneş konuşa hemnişin ola

Hüsnüne hulkunun gören eydür, eyâ melek sıfat
Nes-i beşerden ol kadar lütf ü kerem hemin ola

Boyuna benzer iy sanem serv ü çemende var mı ki
Şehd ü leb ü şeker gül yüzü meh-cebin ola

İbrahim öğecek senün la'l-i lebün halâvetin
Cümle gerek ki sözleri şeker ü engübin ola

48. VELEHU EYZAN

Gül ki şol taze yüzün lâle-i handâne güler
Süz ki şol kara gözün nergis-i mestâne güler

Nice nâzun sadef olur senün neng ü ağzın
Ki latif incüleri gevher-i ummana güler

Leblerün rengi akîki nice mât itmeye çün
Kadrimüz cânı sıyb la'l-i Bedahşan'a güler

Zülfünün râyihâsın alalıdan bâd-ı sabâ
Çemen içre irecek sünbül ü reyhana güler

[126b] Ki anı kullığa iy dost kabul eyle sen
Özüni şâh bilüb mülk-i Süleymana güler

Öğeli gül yüzü şeker tudağun İbrahim
Tutiye ta'na urur bülbül-i mestâne güler

49. VELEHU EYZAN

Bahrına düşeliden işbu dil ü cân ağlar
Hod gönül hâlin sorma nice nâlân ağlar

Ben neçâre bulayın rencine ıskun ki tabib
Bulmadı isteyen derdine dermân ağlar

Dilile ben sana hâlümü ne hâcet ki diyem
Çün gözüm derdimi vâsf itmegiçün kân ağlar

Leblerün şevk-ı akîkün deleliden ciğerin
Yüreği kan oluben la'l-i Bedahşân ağlar

*Katralar kim düşe gül yüzine şebnemler
Yoh yoh ola ârızun anup gül-i handân ağlar*

*Ehl-i imâna cemâlün ne safâ virür kim
Saçınun küfriçün müselmân ağlar*

*Gül yüzün anacağuz yaş döker İbrahim
Nitekim her sehar ol bülbül-i destân ağlar*

50. VELEHU EYZAN

[127a] *Kişiden ırağ olıcağaz yâr ne müşkil
Ahile geçer gönül kılur zâr ne müşkil*

*Her dem ki gelür gözine yâr hayâli
Kan yaş akıdur yanar içi nâr ne müşkil*

*Hiç kimesne dünyada bencileyin ola-hak
Bırakmaya bu derde ki tımâr ne müşkil*

*Âşüfte cihanda yürürem bî-dil ü bî-cân
Bu resme geçerse bu ömür vâr ne müşkil*

*Ayruluk odından ciğerim kana boyandı
Görmezse gözüm sen büt-i ayyâr ne müşkil*

*Çokdur göremez İbrahim ol yâr cemâlin
Yârânı koyub buldıysa ağyâr ne müşkil*

51. VELEHU EYZAN

Nidem ne kılâm derdüme bir çâre bulunmaz
Hâlüm dîn ü gün nice geçer kimesne bilmez

Zâri kıluram ol meh-i bi-mihri elinden
Kanı dökülür gözlerimün yaşı yeğilmez

[127b] Benden çevürir yüzünü her kande ki görse
Bakub yüzüme karşı bir lütfile gülmez

Didüm çelebi ıskun elinden ölürüm uş
Eydür bin ölürsen benüm aynuma gelmez

Maşûkdan İbrahim iken kılma şikâyet
Kimse kulınun elin alub yabana salmaz

52. VELEHU EYZAN

Yüri iy zârü vü bî-karar gönül
Yirüdür çok inilde var gönül

Olmadun hiç kendü hâlinde
İşüne yokdur i'tibâr gönül

Yine bir dilberi ihtiyâr itdün
Kim anı gözler il ü şâr gönül

Haberün var mıdur kimi sevdün
Kim kılubdur seni şikâr gönül

Müşk-i anber saçında her girihi
Bende bıraktı sad hezâr gönül

Bir kılında asılsa fâriğdür
Bin senün gibi târ ü mâr gönül

[128a] Toprağıyla beraber oldı ana
Şol kadar kıldılar nisâr gönül

Gözlerinün bir eli aldı seni
Andan çok mekr ü fitne vâr gönül

Sehari kirpüğünde ki sehari
Nice bin câna kıldı kâr gönül

Nâm ü nâmusı ileverdün sen
Sırrımı kıldun âşikâr gönül

Işkın işidür bu fitne İbrahim
Anda kılmışdur ihtiyâr gönül

53. VELEHU EYZAN

Dem var mı gözüüm ki dem değüldür
Ya her nefesüm çü dem değüldür

Yoh lahza ki kanlu yaşumile
Rengi-yüzümün bakam değüldür

Gül gibi vardı gönlüm
Adum giderise ğam değüldür

Işkunda çekem cefâ vü cevri
Sen dilberi terkidem değüldür

[128b] Kılsun ne dilerse müdde'îler
Rahat görürem elem değüldür

Meşhûr meseldurur ki ğavğa
Hüsün olduğı yirde kem değüldür

İbrahim sanma hancer elinden
Zülfün gibi kadd-i ham değüldür

54. VELEHU EYZAN

Kan ağılaram nigârûn senden ayru
Ciğerdür yara yârûm senden ayru

Devâdur sanma yoldaşum belâdur
Hebâdur rüzgarum senden ayru

Kışum yaz u gamum şâdi senünle
Günüm dün kış baharum senden ayru

Çü mestâne gözünle mest idüm ben
Yaraşmaz bu humârûm senden ayru

Gönül zülfünde kılmışdur perişan
Anunçün yok karârım senden ayru

Eğer olmasa hasretten ölürdüm
Hayâlün yâdigarum sende ayru

Felekler de melekler hep işitdi
Yer üzre âh ü zârûm senden ayru

[129a] Düşeliden boynuma zülfün kemendi
Belâ oldu şikârûm senden ayru

Yolunda yele verdüm neng ü nâmı
Dükendi fahr ü ârum senden ayru

Çü sermayem yüzün görmekdür ancak
Ziyandur kâr ü bârum senden ayru

Bu İbrahim'e varlık yâr güzükdür
Ki değmez yoğa varum senden ayru

55. VELEHU EYZAN

Sana mı kaldı begüm cân ü dil-şikâr etmek
İçüb ye hûn-i ciğer gözlerün humâr etmek

Bana didün ki varam katuna soram hâlün
Revâmı gelmeyüben bizi intizâr etmek

Yüri yüri ki bu kavlün olmadun sâdık
Dahi nolur sözüne senün i'tibâr etmek

Yolunda can ü cihan urmuşam iy yâr
Sehl durur ıskunda terk-i âr etmek

Çün olmadı sana yârden inâyet İbrahim
Bu işe çâre nedür, sabrı ihtiyâr etmek

56. VELEHU EYZAN

[129b] Şâhum niçün gözlerinün kasdı, cefâdur
Kim fitne kaşun cânuma peyveste belâdur

Yektâ gönülden bu benüm söz getürdi
Sevdayile kim dopdolu zülfi dutâdur

Ey ehl-i nazar yârimün ol servi-boyın gör
Şol kamete can vermeğe gel kıl ki salâdur

Ger bana cefâ kılsa hata görmezem anı
Hüsn içre çü ol hûb-i Hoten terki hatâdur

Yârun öperem her nefes ayağın anınçün
Kim bana nesimün getüren bâd-ı sabâdur

Kılan bu seher yilin her subh, muattar
Zülfinde senün silsile-i gâliye sâdur

Hûn-ı lebün ey şâh olupdur çü müheyya
İbrahim'i unutma ki kapunda gedâdur

57. VELEHU EYZAN

Yine meyl itdi gönül bir dilberin sevdâsına
 Üş yine garkolmağı ister ıskın deryâsına

Niceyi sabr eyleyen ben görüp lutfissini
 Kimdür ol kim âşık olmaz sûreti-zîbasına

Didüm ey mehrû vefâ kıl güldi yoh didi
 Can-fedâ olsun ana vü dahi şol lâlasına

[130a] Hüsrev işitse sözünü diye ki Şirin budur
 Görse yüzün bakmaya Vamık ol Azrâ'sına

Kirpük oklarına cânım niçesi keşir olmasın
 Çünkü kurban oldu gülüm kaşlarınınun yâsına

Servi boyun görüben yüzün yire kodum ayân
 Çün elüm irmez sanaram kâmet-i bâlâsına

Furkat içinde olubdur bugün İbrahim-i za'îf
 Nola ger rahm-iderse ıskunun şeydâsına

58. VELEHU EYZAN

Gönül virelden o yâre nedendür görmedüm şâdı
 Bu ıskun cevri ü gusayımı ş meğeri evvelde bünyâdı

Bana o hûb dildârın firâkı ağudan acı
 Bulana vaslı balının şekerden tatlıdur dâdı

Şu kim mihnetleri rahat bilenler ıška yâr oldu
 Mehabbet yolunun her dem ciğeri giryânıdır zâdı

Eğerci benden ol fâriğ ben ansuz olmazam birdem
 Gönülde fikri derdi dilümde zikri vü adı

Neçün o âşına yârün işi bîgâne var oldu
 Döker bilişlerin yaşın hemişe gelür yâdı

59. VELEHU EYZAN

[130b] Teşneyem lâ'l-i lebünden bize kıl sır begüm
Lütfünü ben kuluna eyleme taksir begüm

Eli bâ-bahasuz tapuna kul olmışam ûş
Zülfini kılalıdan boynuma zencir begüm

Can ü gönül ikisin yoluna harc eyleyişim
Gönülü sen eylemedün bağı ile bir begüm

Vaslına irmeğe tedbir kıluram dûn ü gün
Kande tedbire muvâfık ola tedbir begüm

Bu gice düşde meğer tapuna İbrahim irer
Sen kılursun yine hem bu düşi ta'bir begüm

60. VELEHU EYZAN

Bizi şol leylî sıfat zülfün ki mecnûn eyledi
Benlerün sevdasın dahi aklı meftûn eyledi

Gül yüzün üzre fülful gibi benler dânesi
Zülfünün dâmenin yüzbin canı tutgun eyledi

Dişlerünile dudakların hayâli ey sanem
Gözlerümi gevher ü la'l ile Kârun eyledi

Dişlerin incüsi katında hayâdan su olur
Bahr içinde şol sadef kim dürri-meknûn eyledi

[131a] Hüsünün gülzârı ışıktan efendi niceler
Gözlerin kan yaşıyle her lahza gülğün eyledi

Gonca-gül ağzını la'lüne benzetmiş meger
Şöyle irdi tan yili ağzını pür-hûn eyledi

Terbiyet kılalı la'lün şiirini İbrahim ûş
Her sözün mazmın cevahir gibi mevzûn eyledi

61. VELEHU EYZAN

Begüm derdün bana uş kâr kıldı
Vücadum sağ iken bî-mâr kıldı

Gönül mansûrını ışkun Cüneydi
Buyurdu zülfin ile dâr kıldı

Nice kim gizledüm sırrımı ileden
Fırâkun cümlesin izhâr kıldı

Kime kim bir vefâ kılğil didimse
Cefâsın ol banâ tekrâr kıldı

Neçün kılasın İbrahim şikâyet
Hele ne kıldıysa yâr kıldı

62. VELEHU EYZAN

Bir nokta ol dâireden merkeze irdi
Nûr oldu bugün cân ü gönülden göze irdi

[131b] Ma'nide kalem can varakına ne ki yazdı
Harf oldu kamû dil varakından söze irdi

Vahdet güneşi kim yoğidi nâm ü nişânı
Her bahtı sa'id etmek için ıldıze irdi

Gözüde cemâlin diledi görmeğe zâhir
Bir yüzle bir âyineden yüz yüze irdi

Her sûrete kim uğradı seyran ideriken
Meşşâta yedi hüsn-i cemâlin düze irdi

Ne şekil bu hüsn ile resm itdi kalmakdan
Her birine bir dürlü safa vü meze irdi

Biri şöyle âlemi sayd itdi temâmet
Bir gamze ile can gönlünde öze irdi

Zî nokta ki bir yirde karâr eylemedi hiç
Yüz yüzünde girdi nûr yüze irdi

İbrahim elif sırriyle yâre erişdi
Bir noktaya kim asıldı harfisize irdi

63. VELEHU EYZAN

Sad âferin yedüne ki derden gülâb
Kim ol gülâbı görse özünü güllâb ider

Âb-ı hayâtı her ki özünden süal ider
Fi'l-hal leblerün ana şirin cevâb ider

[132a] Her subuhdem humâr olıcak kara gözlerün
Kanum şarab eyledü bağrum kebâb ider

Ayân görmedüm ki iki kara gözün gibi
Kim köşesinde zâhidi mesti harâb ider

Bâd-ı sabâdan ey begüm âşüftedür gönül
Kim nice sünbülün güle her dem nikâb ider

İşkun bildüm çenk idüben nâlemi çü üd
İnüldedür beyni sanasın kim rebâb ider

La'lün hayâli cânına İbrahimün kılur
Anı ki susamışlara hânım şarâb ider

64. VELEHU EYZAN

Hecrin yine visâli oldı yine pâyanı gam yime
Her derdüne irişür yine dermânı gam yime

Ağlamağun sonı yine gülmekdür ol hakîm
Düşvâriyle bile kodı âsânı gam yime

Her lahza bir karar değül bu cihan işi
Çerhun muhalif oldı çü seyrânı gam yime

İşitmedün mi Yûsuf'ı çâha bıraktılar
Takdir Mısır'un eyledi sultânı gam yime

Gönlün evini belâyile yıkdıysa gözleri
Ma'mûr ide lutf ile virânı gam yime

65. VELEHU EYZAN

[132b] Zinhâr gönül nefsine demsâz olma
Tutisin ve zâğile hemdem ü avâz olma

Sultan-ı ezel çü sırrına mahremdür
Dîv ile sakın hemdem ü hemrâz olma

66. VELEHU EYZAN

Can zevki dürür semâ'ü sohbeti dâdı
O yile ki ol dâdı vü üstâdı

Şâkird-i hevesdür ol gönül kim anun
Işk olmadı rehnümâsı vü üstâdı

67. VELEHU EYZAN

Bir katra eger ışk şarabın içesin
Bîhûş oluben bu varlığından gecesin

Ten bağını can mürğî ayağından kes
Ger diledisen ki lâmekâna uçasın

68. VELEHU EYZAN

[133a] İbrahim eğer bu varlığından geçesin
Yokluk kadehinde can şarabın içesin

Fâni olasın çü yil gibi suretde
Mahbûb cemâlinin nikabın açasın

69. VELEHU EYZAN

Işk odına yanmaklığa pervâne gerek
Can meclisine âşık-ı mestâne gerek

Ma'mur dilerse her ki bâtın milkini
Zâhirde imâretler virâne gerek

Temme dîvânü Kâtib İbrahimü'l-Kayseri
Tayyebe'llâh'ü serâhü ve ce'ale'l-Cennet'e

Mesvâhu Yevme'l-cumuati vakte'd-duha
Fi târih Rebi'ü'l-âhir Temme 903/1497

(Kayserili Kâtip İbrahim'in Divânı
Allah onun toprağını güzel kokularla iyileştirsin ve makamını cennet eylesin
903 hicri tarihi rebiu'l-ahir ayı kuşluk vaktinde tamam olup bitirildi)

Kim yazanı fatiha birle ana
Tanrı bin rahmet eyleye ana

KISALTMALAR

A.g.e	:Adı geçen eser
Ank.	:Ankara
b.	:bin (oğul)
bkz.	:Bakınız
bl.	:Bölüm
bsk.	:Baskı
c .	:Cilt
C.	:Cönk
Çev.	:Çeviren
Der.	:Dergisi.
D.İ.B.Y	:Diyane İşleri Başkanlığı Yayınları
D.İ. A	:Diyanet İslâm Ansiklopedisi
D.T.C. F.	:Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi
Dok.	:Doktora
Fak.	:Fakültesi
H.	:Hicrî
Haz.	:Hazırlayan
İst.	:İstanbul
İ.Ü.T.Y.	:İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmaları
Ktb.	:Kütüphanesi
M.	:Miladî
M:E.B.	:Milli Eğitim Bakanlığı
No.	:Numara
Ölç.	:Ölçüsü

Ölm.	:Ölüm Tarihi
Syf.	:Sayfa
St.	:Satır
Ş.M	:Şiir Mecmu'ası
T.D.D.	:Türk Dili Dergisi
T.D.E.D.	:Türk Dil Edebiyatı Dergisi
T.D.K.	:Türk Dil Kurumu
T.T.K	:Türk Tarih Kurumu
T.Y.	:Türkçe Yazmalar
V.	:Varak
Yay.	:Yayınlayan
Yz.	:Yazma
Yk.	:Yaprak

BİBLİYOGRAFYA

- Aclûni, İsmail B. Muhammed,** “Keşfü'l-Hafa” 1351
- Ahmet Remzi Dede,** “Bergüzâr”, Kastamonu Vilayet Matbası, Kastamonu 1329
- Âli Mustafa,** “Künhü'l-Ahbar”, 160, Kayseri Raşid Afendi Kütüphanesi No, 920
- Âşık Paşa,** “Garipnâme”, Raşid Efendi Ktp. Elyazmaları No, 9344, Kayseri
- Akalın, Mehmet,** “Ahmedî, Cemşid ü Hurşid”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1975
- Aksoy, Ömer Asım,** “Tarama Sözlüğü” C. I-VII, T. D.K. Yay. Ankara 1977
- Arat, Reşit Rahmeti** “Kutadgu Bilig III, (İndeks)”, T. K. A. Ens, Yay, İst. 1979
- Ateş, Ahmet,** “Mesnevi”İsl. Ans., Milli Eğt. Bak. Yay. İstanbul 1988
- Aydın, Remzi,** “İbrahim Tennûri (Şeyh) Camii”, Kayseri Ans. C III, s. 261-262
“İbrahim Tennûri Türbesi”, Kayseri Ans. C. III, s. 264-265
- Babinger, Franz,** “Osmanlı Tarihi Yazarları ve Eserleri”(Çev. Çoşkun Üçok) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1971
- Banarlı, Nihat Sami,** “Resimli Türk Edebiyatı Tarihi” Milli Eğt. Yay. İst. 1987
- Bilmen, Ömer Nasuhi,** “Hukûk-ı İslâmiye Kâmûsı” Bilmen Yay. İst. 1976
- Caferoğlu, Ahmet,** “Eski Uygur Türkçe Sözlüğü”, T. D.K. Yay. İstanbul, 1976
- Çağatay, Saadet** “Türk Lehçeleri Örnekleri” Ankara. Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1963

- Çayırdağ, Mehmet,** Kayseri’de Kitâbelerinden XV-XVI. Yüzyılda Yapıldığı Anlaşılan İlk Osmanlı Yapıları s. 544-545
- Danışmend İ. Hami,** “İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi”, İstanbul, 1945
- Denктаş, Mustafa,** İbrahim Tennûri (Şeyh) Çeşmesi, Kayseri Ans. S. 262-264
- Deniz, Rasim,** “Garipnâme”, R. Deniz, Özel Kütüphanesi Yazmaları No: 235
“Kayseri Kültür Dergisi”, Cilt 1, s. 6
- Deniz, Rasim Karabulut,** “Şeyh İbrahim Tennûri Dîvânı Gülşen-i Niyâz’dan Seçmeler”, Emek Matbaacılık, Kayseri 1983
- Ali Rıza,**
- Dilçin, Cem,** “Mes’ud B. Ahmed, Süheyl ü Nev-Bahar” (İnceleme, Metin, Sözlük) Ank, 1991
- Diriöz, Meserret,** Ahmet Nazif Efendi, “Meşâhir-iKayseriyye”,
Ali Haydar, Hazırlayanlar ve Yayınlayanlar, s. 224 Kayseri 1994
- Ellias, A. Elias,** “Kamûsu’l-Asrî” Kahire, 1972
- Ergin, Muharrem,** “Osmanlıca Dersleri”, İstanbul, 1962
- Ergun, Saadettin Nüzhet,** “Türk Şâirleri” 1/122-123, İstanbul, 1936
“Tanzimata Kadar Muhtasar Türk Edebiyatı Tarihi ve Numuneleri” İstanbul, 1936
- Enisî, Huseyin,** “Menâkıb-ı Akşemseddin” s. 135-136
- Evliyâ Çelebi,** “Seyahatnâme” 111/186-187
- Fidan, Mustafa,** “İbrahim Tennûri Hayatı ve Eserleri”, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2017 (birinci bas: 2005; ikinci baskı: 2017)
- Gabain, E. Von,** “Eski Türkçe Grameri”, Çev. Mehmet Akalın) Türk Dili Kurumumları Yayınları, Ankara 1988
- Gelibolulu, Âli,** “Kühûl’l-Ahbar”, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmaları, No, 5961 İstanbul

- Hasan Çelebi**, “Tezkiretü’şuarâ”, (Hamdi Çelebi) Madd. Râşit Ef. No, 934
- İspir, Meheddin**, “İbrahim Tenûri-Gülzâr” (İnceleme-Metinler), Erzurum Atatürk Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi- Erzurum 1998
- Hoca Sadeddin Efendi**, “Tacü’t-Tevarih”, C 5, Hazırlayan: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yayını, s. 183-185, Ankara 1992
- İsmail Paşa**, Hediye-tü’l- Ârifin 1/335.
- İslâm Ansiklopedisi**, “Hamdi Çelebi ve Molla Câmi” maddeleri
- İz, Fahir**, “Eski Türk Edebiyatında Nazım”, İstanbul 1967
- “Eski Türk Edebiyatında Nesir”, İstanbul 1964
- İzbudak, Vele**, Edebiyat-ı İslâmiye. İstanbul 1313 h
- Kalkan Emir**, “Çağlar Boyunca Kayseri Şâirleri”, Kayseri Özel İdare Matbaası, Kayseri 198
- Karabulut, Ali Rıza**, “Şeyh İbrahim Tennûri, Kay. Erc. Der, Cilt C. 1, Kay. 1978
- “Kayseri’de Meşhur Mutasavvıflar”, Kayseri Erciyes Dergisi. C. 3, Kayseri 1980
- “Gülzâr-ı Ma’nevî ve İbrahim Tennûri”, Kayseri 1978
- Kayseri Yıllığı
- Kayseri Büyükşehir Belediyesi** “Kayseri Ansiklopedisi, C 3, s. 260-265
- Kâtip Çelebi**, Keşü’z- zünun’an Esmail Kütübi ve’l- Fünun, İstanbul 1947
- Kâtipzade, Mehmet**, “Şeyh İbrahim Tennûri”, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları Şehir ve Kültür, Sayı 5, s... Kayseri 2018
- Keskin, Mustafa**, “Türkçeci Bir Bilge Önder Şeyh İbrahim Tennuri”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 11 Yıl: 2001 (39-60 s.)
- Yusuf Turan Günaydın**

- Kılıç, Atabey,** “Şeyh İbahim Tennûri”, Büyükşehir Belediyesi Yayınları Şehir ve Kültür, Sayı 12, s 27-31, Kayseri 2018
- Kiraz, Semiha,** Şeyh İbrahim Tennûri, Gülzâr-ı Manevi, İnceleme-Metin-Tıpkı Basım Marmara Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991
- Kum, Naci,** Kayseri Kitabeleri Sayfa 8, Yazma (Türk Tarih Kurumu)
- Kocakaplan, İsa,** Açıklamalı Edebi Sanatlar, Mil. Eğitim Bak. Yayları, İst. 1992
- Koçer, H. Mehmet Zeki,** Kayseri Uleması, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul 1972
- Konyalı, Mehmet Vehbi,** “Büyük Ku'rân Tefsiri”, Üçdal Neşriyatı, İsanbul 1966
- Korkmaz, Zeynep,** “Eski Anadolu Türkçesi Üzerindeki Çalışmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar”, Türkoloji Dergisi, C. VIII Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1977
- Köksal, M. Fatih,** “İbrahim Tennûri Divanı veya Gülşen-i Niyâz Adlı Bir Eseri Var mıdır?”, İbrahim Tennuri: Kayseri 2011 (Sempozyum Bildirileri Kitabı, 2011, s. 297-303.)
- Köprülü, Fuat,** “Edebiyat Araştırmaları”, Türk Tarihi Kurumu Yay. Ank. 1966
“Eski Şâirlerimiz Divan Edebiyatı Antolojisi, Ahmet Halit Kitabevi İstanbul 1949
“Türk Dili ve Edebiyatı Hakkında Araştırmalar, Kanaat Kitabevi, İstanbul 1934
“Türk Edebiyatı Tarihi”, İstanbul 1926
“Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Basım, Ankara 1991
- Kutluk, İbrahim,** “Kınalı-Zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü’ş-Şuara”, C. I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1981
- Lâmîî Çelebi,** “Nefehâtü'l- Üns” Tercümesi S. 688

- Levent, Ağâh Sırrı,** "Türk Edebiyat Tarihi I. Giriş" T. T. K. Yay. Ank. 1974
Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar, İstanbul 1984
- Mecdî Efendi,** "Hadâiku'ş-Şakâik", İstanbul 1269
- Mehmet Süreyya,** "Sicill-i Osmanî", İstanbul 1308
- Mehmet Tahir,** "Osmanlı Müellifleri", İstanbul 1333
- Mengi, Mine,** "Eski Türk Edebiyatı Tarihi"
- Meydan Larousse,** VI/179
- Muhammed Fuad Abdu'l Baki,** Mu'cemü'l-Müfehres Li Elfâzi'l- Kur'ân, Beyrut 1945
- Muhtesibzâde,** "Hadâyiku'r-Reyhân", Varak 87a, Râşid Efendi, No 6984
- Olgun, İbrahim,** "Ferhengi Fârisi-Türk", Ank. Üniv. Yay. Ankara 1967
- Olgun, Tahir,** Edebiyat Tarihimize Dair Munzım Bir Muhtıra, İstanbul 1931
- Onan, Necme Olgun, İbrahim, Necmeddin Halil,** "İzahlı Divân Şiiri Antolojisi" Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1989
- Önder, Ali Rıza,** "Şeyh İbrahim Tennûrî", Kay. Erc. Der. Yıl 5 (1946) s. 37-38
- Pala, İskender,** "Ansiklopedik Dîvân Sözlüğü" C. I-II Akçay Yay. Ankara 1975
- Pekolçay, Necla,** "İslâmî Türk Edebiyatı", Çağaloğlu Yay. İstanbul 1967.
- Satoğlu, Abdullah,** "Kayseri Şâirleri" s. 142-144
"Kayseri Ansiklopedisi" s. 176-177, Ankara 2002
- Şemseddin Sami,** "Kamûs-ı Türkî, C. I-II Dersaadet Yayınevi, İstanbul 1317

- Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari,** “Lügat-i Çağatay ve Türkî-i Osmani”, C. I, İstanbul 1298
- Şeyhu'l İslâm Saaddin Efendi,** “Tacü't-Tevarih”, Kayseri, Raşit Efendi, Kütüphanesi. Yazmaları, No, 962 Kayseri
- Tahirü'l Mevlevî,** “Edebiyat Lügatı”, Enderun Yayınevi, İstanbul 1973
- Timurtaş, Faruk K.,** “Osmanlı Türkçesi Grameri” Eski Yazı ve İmla, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1979
- “Klasik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri”, C. I-II, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1974
- “Tarih İçinde Türk Edebiyatı” Vilayet Yay. İstanbul 1974
- Tolasa, Harun,** “XV. Yüzyıl Türk Edebiyat Anadolu Sahası Mesnevileri”, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi, İzmir 1982
- Ünver, İsmail,** “Mesnevi” Türk Dili Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II. (Dîvân Şiiri) Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986
- Yazır, Elmalı Hamdi,** “Hak Dini, Kur'ân Dili”, Eser Yayınevi İstanbul 1936
- Yıldız Ramazan** “Gülzâr-ı Manevi ve İbrahim Tennûri”, Kayseri 1978
- Karabulut Ali Rıza,**
- Yurd, Ali İhsan,** “Fatih'in Hocası Akşemseddin”, Hayatı ve Eserleri

-A-

âbid	:kul, kulluk eden.
âb-ı hayevan	:hayat suyu, içeni ölümsüzleştiren kutsal su.
âb-ı zülâl	:güzel ve tatlı, soğuk su.
acebler	:şaşırp hayrette kalır.
adem	:yokluk, olmayan şey.
ademi	:insanla ilgili
âfitâb	:güneş.
âğâh	:bilgili, haberli, uyanık.
âgeh	:anlayan, bilen.
ağyâr	:rakip, başka, yabancı.
ahad	:bir, tek.
ahkem bi's-sevab	:doğrusu, kesin.
akık	:değerli kırmızı taş.
akl-ı hurdi	:düşük ve yenik akıl.
akîl	:akıllı.
âlicah	:yeri yüksek, makamı yüksek.
âl	:evlat, aile.
âlâ	:ihsan, bahşış.
alem	:dünya.
a'lâ	:yüce, yüksek.
âlem	:bayrak.
âlem-i ulvi	:yüce âlem, ahiret.
âlem-i ma'ni	:rüya âlemi, düş âlemi.

alîl	:kör, kötürüm, hasta, sakat.
âlim	:bilen, bilgili.
alîm	:çok bilen, Tanrı'nın sıfatı.
âm	:genel, umûmi.
ana	:ona.
anber	:bir balığın midesinden çıkarılan güzel kokulu madde.
anberîn	:güzel kokulu.
anka	:ismi olup, cismi olmayan kuş, Anka kuşu.
âr	:utanma.
ârâm	:rahatlık, durma, eğlenme, dinlenme, yerleşme.
âriz	:gelen, vak'a, görmeye mani her şey.
âriyet	:emanet, ödünç.
ârî	:çıplak, hür.
arız	:yanak.
atâlar	:vergiler
artuk	:fazla, çok
arkun	:yavaş, ağır, sakın.
âsân	:kolay.
asel	:bal.
âsâr	:eserler.
assı	:fayda.
asılı	:soylu.
asılısın	:faydalanan, yararlanan.
astân	:eşik.
aş	:pişmiş yemek.
âşufte	:çıldırırcasına sevme, kendinden geçme.
atâ	:bağışlama, bahşiş, ihsan.
atlâs	:üstü ipek altı pamuk kumaş, harita kitabı.
attar	:koku, kokulu şeyler satan.
avz	:sığınma, sığınak.
avâz	:ses, yüksek ses, bağırma.

ayruk	:başkası.
ayâ	:avuç, terazi gözü.
ayân	:açık, açıktan açığa.
ayn şın kâf	:aşk.
ayyâr	:hilekâr, düzenbaz.
ayn	:göz.
ayn-i yakîn	:Allah'ı kesin olarak, görür gibi bilmek.
âyin	:din merasimi, gelenek, davranış.
âyine	:ayna.
ayruk	:ayrı, başka.
ayûk	:ayık, akli başında.
ayş	:yemek, yiyip içme.
azra	:kızıoğlan kız.
azîmet	:giriş, gitme.

-B-

ba-bahâsuz	:kıymeti ve değeri olmayan ile.
bâb	:bölüm,kapı.
bâd	:rüzgar, yel.
bâd-ı sabâ	:sabah rüzgarı.
bâde-i la'l	:kırmızı şarab.
bâd-ı hevâ	:heves yeli, rüzgarı.
bâde	:şarap, içki.
bâğ-ı zîbâ	:güzel bağ, güzel bostan, süslü bağ.
bahr	:deniz, derya.
bahrî	:denizci,denizde yaşayan
bahtlu	:talihli, kismetli.
bahşâyîş	:hediye, ikram, ihsan.
bâk	:sakınma, korku.
bakam	:bakım, görünen, görünüş.

bâl	:kalb, yürek, gönül, hatır, kanat.
bâl ü per	:kol, kanat.
bâr	:meyveli.
basar	:göz, görme,
basîret	:önceden görüş, seziş.
başmakçı	:ayakkabıcı.
bay	:zengin, müstağni, ulu kişi.
Bedahşan	:Afganistanda bir şehir.
bedr	:ay.
bedgüher	:mayası ve cevheri bozuk.
bed-nâm	:kötü adlı, fena tanınmış, adı kötüye çıkmış.
bedî	:eşi benzeri olmayan.
bedr	:dolunay.
bedr-i kâmil	:dolunay.
begum	:beyim.
behişt	:cennet.
bekâ	:ebedilik.
belî	:evet, tasdik etmek, kabul etmek.
bencileyin	:benim gibi.
berki gül	:gül yaprağı.
berât	:rütbe, nişan, imtiyaz verildiğini bildiren ferman.
berdâr	:dar ağacına asılmış, çekilmiş.
ber-murad	:arzusuna kavuşan, dileğine eren.
bes	:yeter, kâfi, yetişir.
beşe	:sivrisinek.
beşir	:güler yüzlü, güleç.
beşâret	:müjde.
ber	:üzerine.
berzâh	:ince uzun karaparçası, ölülerin gittiği yer, ruhlar
betî	:kesin kısmet.
beyn	:aralık, arada kalıp ayrılan.

bezemek	:süslemek.
bîâr	:arsız.
bîcan	:cansız.
bîçun	:benzersiz.
bid'ad	:sonradan olan, dine sonradan giren.
bîdâd	:uyanık, uyumayan.
bîdâr	:uyanık.
bî-dil	:gönülsüz, ruhsuz.
bîğâne	:yabancı.
bîhad	:sınırsız, sonsuz
bîhod	:kendinden geçmiş olan, çılgın.
bîhûş	:aklını kaybetmiş, baygın, Allah aşkıyla kendinden geçmiş.
bîkar	:faydasız, işsiz, işe yaramaz.
bîkarâr	:kararsız.
bil	:bilgi.
bi-kar ü bal	:işsiz ve güçsüz
biledi	:bildi.
biliş	:tanıdık, dost, bildik.
Bilâl-ı sehar	:Hz. Muhammed'in müezzini.
bilü	:bilgin, ilim, zihih, fikir.
bîmelâl	:usanmadan.
bî-mihr	:sevgisiz,dostu olmayan,şefkatsiz.
bîmurad	:arzusuz, isteksiz, murad alamayan.
bîmisli	:örneksiz, emsalsiz.
bînagûş	:kulak memesi.
bînevâ	:aç, susuz.
bî-intiha	:sonsuz.
biş	:beş.
bîşumar	:sayısız, sayısı belli olmayan.
birr	:iyilik.

bîzâr	:rahatsız, bıkmış, usanmış, küskün.
buhûr	:güzel kokulu tütsüler.
bût şiken	:put kıran.
bûy-i pirahen	:gömleğin kokusu.
bûlar	:bunlar.

-C-

cehd	:gayret.
cevr	:eza, cefa, zulüm.
cim ile dal	:nimet, zenginlik, Allah'ın nimetinden.
cinnî	:şeytan.
cisîm	:iri, büyük, kocaman.
cûd	:cömertlik.
cur'a	:yudum.
cuş	:kaynama, coşma, halleri açığa vurma.
cuyar	:akar su, ırmak.
cünbüş	:hareket, kımıldama.
cüst eylemek	:atılan, sıçrayan.
cürm	:suç, günah.
cüz	:parça, bölüm.
Cüneyd	:Cüneydi Bağdadî.

-Ç-

çah	:kuyu.
çakmak	:toplanmak, üşüşmek.
çâk	:yarık, yırtık.
çâker	:kul, köle.
çalab	:Tanrı, Allah.
çazermek	:çözmek, taparmak.

çelebi	:efendi, kibar.
çenk	:kanuna benzeyen dik tutularak çalınan saz.
çerh	:çark, gök, felek, talih.
çetük	:kedi
çîn	:kıvrım, büklüm, mecazen dargınlık, kızgınlık.
çin çın	:gerçek, doğru.
çinîn	:doğruyu.
çok	:ışığı, parıltı.

-D-

dad	:adalet.
dâd	:olacak, verilen rızık.
dâir	:dönen dolaşan, ilgilenen.
dârây-ı ışk	:aşk hükümdarı.
dak	:kusur.
dâm	:hapishane, zindan, tuzak.
dâmen	:etek.
daneçîn	:taneler toplayan, yem yiyen.
dar	:darağacı,yer, oda, yurt.
daru	:ilaç.
dastan	:destan.
dasitân-ı gürbe	:kedi destanı.
daye	:dadi.
davi	:dava, iddia, hakkını arama.
degal	:hile, kötülük, kötü, pis.
degme	:herhangi bir, her bir, her, rastgele.
delim	:çok, bir çok, fazla.
dek	:ancak, yetişir, yalnız, müsavi.
dem	:nefes, soluk, vakit, içki.
dema	:derle, çek, dut.

dembeste	:kanını dondurmuş soluğu kesilmiş, susmuş.
demi revan	:ruh üfleme.
demsaz	:uygun arkadaş.
dermande	:bîçâre, zavallı, aciz.
deryâ-yı vahdet	:birlik denizi.
destâr	:sarık.
destigir	:elini tutan, düşmüşü kaldıran.
deriçe	:pencere.
derdal	:dertli.
derden	:terinden.
derd-i ser	:başı belalı, baş belası.
derdment	:dertli.
derviş bûd	:derviş idi.
deyyâr	:dolaşıp gezen kimse.
deyr	:manastır, kilise, tasavvufta bu dünya.
deyre	:civar, etraf.
delk	:elbise, giysi.
delletü'l-muhtale	:kibrini gösteren.
didâr	:yüz.
dilârâ	:gönül alan, sevgili.
dildâr	:sevgili, birinin gönlünü almış.
denk	:şaşkın.
delîm	:çok fazla.
dilmest	:gönlü sarhoş.
dilârâgu	:gönlünü süsleyen, sevgili.
dilnüvaz	:gönül okşayan.
dilpezir	:gönüle hoş gelen.
dilsitan	:gönül alan güzel.
dilşâd	:gönlü hoş.
dilşikeste	:gönlü kırık, gönlü yaralı.
dir	:geçim, yemlenme, tarla.

diriga	:yazık.
dirürmek	:diriltmek.
div	:dev, şeytan, cin.
dûn	:eksik.
durıben	:kalkınca.
durc-i sadef	:sedef kutusu.
dutâ	:iki kat, ikibüklüm.
dordu	:tortu.
dostan	:dostlar.
doyu	:sofra, ziyafet.
dükelin	:hepsinin.
dürr	:inci.
dürc	:kutu.
dürr-i yetim	:tek, eşsiz, en kıymetli inci.
dürr	:inci.
dürürşer	:tedavi.
dükeli	:bütün herkes.
dûn ü gün	:gece, gündüz.
dürüşmek	:duruşmak, çalışmak, çabalamak.
düşvar	:zor, güç, sıkıntılı.
düzen	:rahatlık, huzur.
düzmek	:doğru eylemek, doğru yola götürmek.
dölenmek	:sükûnet bulmak, karar kılmak.

-E-

Ebu Yezid	:Bâyezd-i Bistâmî.
efgan	:acı ve feryad ile bağırıp çağırma.
efgan fûruş	:feryat ve acı ile bağırıp çağırma.
efgar	:yaralı, sakat, kötürüm.
efkâr	:çok muhtaç.

eflak	:felekler.
ehl-i zâhir	:şariat ehli.
elif’i dal	:boyu iki büklüm.
enar	:nar.
enhar	:ırmaklar.
eser	:etki, tesir, kitap.
eş’ar	:şiirler, vezinler.
eksük	:eksik.
efsürde	:donuk, donmuş, eskimiş.
elcünûn	:delilik.
eltâf ü fazl	:iyi işler, iyilikler.
erürmek	:erişmek, ulaşmak.
erzan	:layık, uygun.
eydeyen	:söyleyen.
ezel	:düşük, fakir, zelil, muhtaçlar.
erbaîn	:kırkıncı.
ervâh	:ruhlar.
ervâh-ı mukaddes	:mukaddes ruhlar.
en bos	:boy bos.
endaz	:atılan.
ene’l-Hak	:ben Hakk’ım demek, ben Allah içinim.
enver	:daha nurlu, daha güzel.
envâr	:nurlar.
enhâr	:nehirler.
enîn	:inleme, inilti.
enis	:arkadaş.
erzani	:layık, uygun, ucuz.
esirgemek	:korumam, acımak.
esirgenci	:korumaya muhtaç, acınacak.
esmâ	:isimler.
esrük	:sarhoş, deli.

esrûklük	:sarhoşluk.
eşme-i hayevan	:hayat suyu, hayat kaynağı.
etmek	:ekmek.
engubin	:bal şerbeti.
evbaş	:aşağı kimseler.
eya	:ey.
eydür	:söylemek, der.
eyin	:sırt, yüz.
eyidmek	:söylemek, konuşmak.
ey diriga	:yazık bana.
eyle	:öyle.

-F-

fağ	:tükrük.
fah	: tuzak.
fahr	:övünmek.
fahr ü ar	:övünmek ve arlanmak.
fakir-i müflis	:iflas etmiş fakir.
fâl-ı sehar	:seher falı.
fâriğ	:vazgeçmiş, çekilmiş, rahat.
fâş	:açıklamak, ifşa etmek.
fazl-ı bahar	:bahar iyiliği, baharın erdemi.
ferevan	:çok, fazla.
fer'i	:dal budak, ikinci derecede olan.
ferş	:yeryüzü, yatak, halı, sergi.
fehm	:anlamak.
ferâğat	:vazgeçmek, el çekmek.
figân ü zâr	:ağlayıp ve inlemek.
firâk u hatar	:ayrılık ve tehlike.
firkat	:ayrılık.

fer'i	:uzantı, dal budak, ayrıntı.
fitne hâb	:uyuyan fitne.
fülfül	:karabiber.
füsûn	:sihir, büyü.
fünûn	:fenler.
fülfül	:karabiber, sevgilinin beni.
fürkân	:iyi ile kötü arasındaki farkı gösteren, Kur'an-ı Kerim.

-G-

galiye	:misk ve anber karışığı siyah güzel bir koku.
gamkîn	:gamlı, kederli.
gamküsar	:teselli veren, üzüntü ve kederi gideren.
ğanî	:zengin.
gah(geh)	:bazı.
ğark	:boğulmak.
ğayb-ı genci	:kayıp hazine.
ğamze	:süzgün bakış, yüzdeki çizgi.
gedâ	:dilenci.
gedir	:yazık, ziyan.
genc	:hazine.
gerd	:toz toprak, dönen, dönüş, keder, gam.
gerdiş-i gerdûn	:dönen dolaşan dünya ve feleklerin dönüşü.
germ	:sıcak.
gerdür(girdiş)	:gidiş, dolaşma.
gez	:ok, yay.
gici	:bir nevi hastalık.
gile	:şikayet.
girih	:düğüm, bağ.
giryân	:ağlayan, inleyen.

gılman	:cennet hizmetçi oğlan şeklindeki melek.
gul-gule	:çağırışma, gürültü, çığıldı.
guristan	: mezarlık
gur	:mezar
gussa	:tasa, kaygı, üzüntü.
güc	:zorluk, eziyet.
güftâr	:söz.
güher	:cevher, kıymetli, inci.
gülgûn	:gül renkli, pembe.
gülâb	:gül suyu.
güllâb	:çengel, gül takılan çengel.
gülendâm	:gül boylu, nazik.
gülşen	:gül bahçesi.
gülbâr	:gül bahçesi, çiçek bahçesi.
gümrâh	:yolunu şaşırmış.
gür	:yoğun, sık, çok, kuvvetli.
güre	:vahşilik, zıpır, haşarı.
gürg	:kurt.
ğufrân	:bağışlama, affetme.
gun a gûn	:çeşit çeşit.
gussa	:gam, keder.
gökcek	:güzel.
gönker	:gön diken, papuççu.
güzâf	:konuşma, boş laf etme.
gözgi	:ayna.
gözine	:gözükecek.
gözine kıldı pul	:gözü pulpul yaşlar döktü.

-H-

hab	:üzüntü, hile, uyku.
habîb	:sevgili, dost.
hacetaş	:arkadaş, efendi, ağa arkadaşı.
hacî	:utanmak, utancından yüzü kızarmak.
hacil-	:utandırmak.
hadd	:yanak.
hadd	:şeriatça verilen ceza, bir şeyin sonu.
hadırvan	:tembel gibi, uyuşuk.
hâdî	:hidayete erdiren, Tanrı sıfatı.
halkolmak	:meydana gelmek.
hâk-i pâyine	:ayak toprağına.
hakim-i tuvana	:hüküm ve hikmet sahibi, güçlü.
hakîr	:miskin, düşkün, bîçare.
hâl	:vücuddaki benek, ben.
hallâk	:yaradıcı, mevlâ tanrı.
halâvet	:tatlılık.
hallet	:samimi dostluk, şiirde kullanılmaz.
halil	:dost, Halil İbrahim.
halif (halef)	:arkadan gelen.
halvet	:yalnız kalmak, tenhaya çekilmek.
hayli	:çok zaman.
ham	:pişmemiş, bükülmüş, kıvrılmış.
hammâr	:şarapçı, meyhaneci.
hân	:ulu makam, hükümdar, sofra.
hancer	:bir işte doğru yol, kural, ölçü.
handan	:gülen.
harâbat	:meyhaneler, Ziya Paşa'nın 3 ciltlik bir eseri.
harac	:vergi.

hâr	:diken.
harenk (hersenk)	:taş.
haridâr	:satın alıcı.
harif	:iş arkadaşı, arkadaş, şahıs.
haristân	:dikenlik.
haridar	:satıp alan.
hâs'el-hâs	:özün özü.
hâsıl	:hayır kazanan.
hâs	:saf, hâlis.
haşak	:çörçöp, süprüntü.
haşhaşî	:afyon çeken, eroinci.
hatt	:çizgi, saç.
hatar	:tehlike, güvensizlik.
hayy ü kayyûm	:diri ve kâim olan Tanrı sıfatları.
hazer kılmak	:sakınmak, çekinmek.
hebâdur	:yoktur, boşunadır.
hem âvaz	:birlikte ötüp bağırان.
hem dem	:sıkı fıkı arkadaş, çok samîmi dost.
hemîşe	:her zaman, daima.
hemrâz	:arkadaş, sır dostu.
herem	:herdem.
heva	:nefsinin keyfi.
hezl	:manasız, boş söz.
hışt	:kerpiç, tuğla.
hecr	:sevilen bir şeyden ayrılık, sayıklama, bırakma.
hicr	:sevilen bir şeyden ayrılma, sayıklama.
hicr ili	:ayrılık yurdu.
hire	:hayran olmuş, şaşırmış, şaşmış.
hemçu per	:cin gibi.
hemdem	:sıkı fıkı arkadaş.
hemin	:her vakit.

hemnişîn	:arkadaş, birlikte oturan.
hûb	:güzel.
hûb-i Hoten	:Hoten güzeli.
hubâb	:güzel, hoş, tatlı su.
huceste	:uğurlu, kutlu.
hud	:düzgün, güzel.
huffaş	:yarasa.
hullet	:dostluk ve arkadaşlık.
huluk	:ahlak, güzel ahlak, güzel huy.
hümâr	:içki sersemliği, sarhoşluk, baygın, süzülmüş, süzgün.
hun	: sofra
hürrem	:sevinç, surur.
hüma	:devlet kuşu, cennet kuşu, kutluluk.
hümayun	:kutsal, kutlu, padişaha aid.
hemin	:her zaman.
hemişe	:devamlı, her zaman.
humar etmek	:baygınlaşmak.
hun	:ham, sofı.
huni	: kanlı katil, insanın aklını fikrini alan dilber için denir.
hun-ı ebiytü	:Allah'ın verdiği sofra, yiyeceklerle geceledim.
hunbeha	:diyet, kan bedeli.
hüsn	:güzellik, iyilik.
hussel	:adı, bayağı kimseler.
huşyar	:akıl, fikir sahibi, uyanık, basiretli.
huvân	:yiyecek, tepsi, sofra.
hod	:kendi düzgün güzel.
Hoten	:Doğu Türkistan'da misk kokuları, güzelleri ile meşhur yer.

-İ-İ-

ıbâd	:kullar.
ıyan	:açık, bâriz.
ırmagıl	:ayırma.
ırmak	:ayırarak.
ıssına	:sahibine, malikine.
ıssı	:sahip.
ıhvan	:kardeşler.
ıldız	:yıldız.
ışk	:Orta Çağ'da Farslar'da aşk kelimesine "ışk" derlerdi.
izhâr	:gösterme, meydana çıkarma.
ibârât	:cümleler, metin satırları, paragraflar.
icâbet	:kabul etme, kabul edilme.
ic ü taş	:içi ve dışı.
ibtılâ	:müptelalık, bir şeye bağlılık.
idrâr	:vermek, bol vermek, çokça veren.
ihsân	:iyilik etmek, bağışlamak.
ihtiyar etmek	:seçip almak.
imâret	:bayındırlık, yoksullar için aşevi.
in	:hayvanların kulaklarına yapılan işaret.
intizar	:beklemek.
inâyet	:lütuf, iyilik.
in'âm	:iyilik etmek, nimet vermek.
intikâl	:bir yerden bir yere ulaşmak.
irâdet	:dilemek, mürid olmak.
irfân	:bilgi, sezgi.
irkilmek	:korkmak, ürpermek.
ir	:erken.
isâr	:başkasını tercih etme, ihtiyacını başkasını verme.

İsi-dem	:İsâ nefesli, hastaları iyi eden.
issi	:sahib.
isâr	:ikram, bahşış, başkalarını tercih etmek.
iştîyâk	:çok arzulamak.
ism-i a'zam	:en büyük isim, Tanrı'nın ismi.
istiğnâ	:aza kanaat etmek, tok gözlülük.
itâb	:azarlama, paylama, darılma.
itidâl	:ölçülü davranmak, orta yol.
irürmek	:ulaştırmak, erişirmek.
itminan	:sükun, sükunet.
ivmek, imsek	:acele-etmek.
iy	:ey.
iyşi	:yaşayış.
izar-ı azrâ	:Azrâ'nın yanağı.
izzet	: yücelik, hizmet.
izz ü kudret	:yüce ve kudret, güç.

-K-

kaçan	:her ne zaman, ne vakit.
kadem	:ayak, adım, uğur, uğurlu.
kadr	:değer, itibar, kıymet.
kalb-i selîm	:dosdoğru kalp.
kalîl	:az.
kâl ü hâl	:söz ve davranış.
kâmet	:boy-bos
kâmet-i bâlâ	:uzun boy, yüksek boy.
kâm	:ağzın üstü tavanı, arzu emel.
kamû	:hepsi, bütünü.
kamet-i bâlâ	:uzun boylu.
kân	:bin şeyin membaı, kaynağı.

kanaya	:kanıp inanan.
kancaru	:nereye, neye.
kand	:şeker.
kadd-i ham	:eğri, bükülmüş boy.
kande	:nerede.
kanden	:nereden, nasıl.
karagudunda	:karanlık çökünce.
kârîb ü ma'nî	:mana ve yakınlık.
kâr ü bar	:iş, güç, kazanç.
karta-ı müşk-i ter	:taze ve pek hoş kokulu misk damlası.
kârûn	:beni İsrail'den zenginliği meşhur kişi.
kâye	:kaya.
kattal	:katil.
katunda	:huzurunda.
kassâm	:varisler, mirasçılar, taksim edenler.
kaş	:damın, evin saçağı, ufuk.
kef	:avuç, nikab, yüz örtüsü.
kelîm	:söz söyleyen, Hz.Musa'nın unvanı.
kem	:eksik, noksan.
kemahiye	:olduğu gibi.
kemter	:kötü, miskin, düşkün.
kemterin	:çok daha az, pek çok önemsiz.
kendüzi	:kendi.
kethüdâ	:kahya, sahip, çeşitli işleri bilen.
kesad eylemek	:geçersiz ve yok kılmak.
kesb ü kâr	:kazanan, kazanç, kâr.
kesret	:çokluk.
keşefnâ	:“şimdi senin gaflet perdeni açtık”. Kaf/22 ayet.
keşi	:çeken, taşıyan.
keştiban	:gemici.
key	:nasıl, iyice, ne zaman, çok, pek.

keyyis	:akıllı, anlayışlı, ince ve zarif.
kefş-duze	:ayakkabı diken, köşker.
kılık	:hareket, gidiş, hareket tarzı.
kırak	:kenar, kuyu.
kırkıl	:saçına sakalına ak düşmüş.
kibriya	:büyük anlamında Allah.
kîse	:kese, büyük torba.
kirdar	:iş, tavır.
Kirtü	:gerçek, doğru.
kirdigar	:yaratıcı,allah
kimesne	:kimse.
kîş	:zorlama.
kîl ü kâl	:dedikodu.
ko	:bırak.
kogıl	:bir tarafa bırak.
kovamak	:koşturmak, izlemek, takip etmek.
kuhsar	:dağ, dağlık yer.
kudret'i zü'l-Celâl	:Tanrı'nın kudreti.
küduret	:bulanıklık, geçimsizlik, uyumsuzluk.
küfr	:inkar etme ve örtme, kapama.
külhânî	:külhan.
kudüs	:Kudüs şehri.
kuduret	:bulanıklık, kirlilik, gam, tasa, kaygı.
kudsî	:kutsal, Allah'a mensup.
kufr	:siyah, kara, inkâr.
kuft	:söz.
kuft-i kirdar	:iş ve hal sözü.
kut	:gıda, besin.
kuy	:köy, mahalle.
Kıvım	:kıvrım.

-L-

lâ cerem	:şüphesiz.
lahza	:an.
la'l	:kırmızı.
la'l-i leb	:dudağın kırmızılığı ve kıymeti.
lâlâ	:çocuk dadısı.
lâl olmak	:dilsiz olmak, ahraz.
lâlezâr	:lâle bahçesi.
lâl-i Bedahşan	:Bedahşan incisi.
la'l-i leb	:kırmızı dudak.
lâle-i handan	:açılmış lâle.
lâl	:suskun, konuşmayan, dilsiz, ahraz.
lâ mekan	:mekanı olmayan Tanrı.
lâ yezal	:ebedi olan Allah.
lebi-bal	:bal dudağı.
leb	:dudak.
levh	:yassı, düz üzerine yazı yazılan levha.
levlâk	:sen olmayaydın, Hz.Muhammed.
let	:dövme, vurma.
lika	:yüz, buluşma, kavuşma.
lîk	:lâkin.
livâ-yı hamd	:Peygamber'in sancağı.
lubet	:oyun, eğlence.
lutf	:ihsan, bağış.
lüem	:kırık ve açıkları tutturucu, birleştirici.
lü'lü-ü umman	:açık deniz incisi.
lu'bet	:oyun, oyuncak.

-M-

mağbun	:şaşkın ve hayret içinde kalan.
mâhfîl	:toplantı yeri, toplanmış heyet, insanlar.
mâhrem	:haram, gizli, nikah düşmeyen.
mâh	:ay.
mahbûb	:sevgili.
maksûd	:istek.
mühabbet	:sevgi, dostluk.
mahrûm	:nasipsiz, mutsuz.
mahdûd	:sayılı, belirli.
mâh u eyvan	:parlak köşk.
mahsûr	:etrafı çevrili.
mahsûs	:duyulan ve gözle görülen.
ma'bûd	:Tanrı, Allah.
ma'bed	:ibadet yeri.
ma'zûl	:görevden alınan.
ma'siyet	:günah.
mağbûn	:aldanmış.
ma'mur	:yapılıp onarılmış.
ma'ni	:manâ, manevi.
ma'sûk	:sevgili, sevilmiş.
ma'rifet	:bilgi, kültür.
ma'cûn	:hamur kıvamında ilaç.
mahrem	:içli dışlı samimi, sırlarını söylediği.
makad-ı sıdk	:doğruluk yeri, meclisi.
makâmat	:makamlar, meclis, topluluk.
manend-i peyker	:pegel gibi görünen.
Mansûr	:Hallac-ı Mansûr.
manzur	:bakılan, görülen.

mâr	:yılan.
mâlâ mâl	:dopdolu.
masiva	:Allah'tan başka her şey.
matla'	:doğuş yeri.
matlûb	:istenilen şey, arzu edilen.
mazhar-ı sırrı	:ezeli olan Allah'ın sırrının zuhur ettiği kimse.
lemyezel	
mazlûm	:suçsuz, zulme uğrayan.
mâh ü sâl	:ay ve yıl.
mecrûh diller	:yaralı gönüller.
me'âd	:ahiret.
me'âni	:manalar.
mecmeu'l Bahreyn	:iki denizin birleştiği yer.
mecma	:toplum, topluluk.
mecâl	:derman, güç, kuvvet.
medh	:öğmek.
mefhâr	:öğünme, öğünmeyi gerektiren.
meges	:çeşitli sinekler.
mahabbet	:sevgi.
meh-nâm	:iyi isimli, iyi tanınmış.
meh-cebîn	:ay alınlı, parlak alınlı.
mehru (mehpar)	:ay yüzlü, ayparçası.
mekr ü âl	:hile, oyun, düzen.
melce	:sığınılan yer, sığınak.
melal	:yorgunluk, bıkkınlık.
melamet	:kınama, çıkışma, azarlama.
melâhi	:oyunlar, eğlenceler.
menzil	:ev, varılan son durak.
menba:	:kaynak.
mensûr	:açılmış, neşrolunmuş.
melhem	:ilaç, deva, em.

mescûd	:secde edilen yer, secde olunan.
mesih	:Hz. İsa.
mesel	:ata sözü, temsil, vecize.
mesnûn	:yılanmış şey, adet edinilmiş, alışılmış
mest	:sarhoş.
mest ü harâb	:çok sarhoş adam, kendinden geçen harap olan.
meşk	:içmek
meşşât	:tarakçı, tarak yapan.
meşşata	:kadın berber.
mestane	:keyifli, sevinçli.
mevzûn	:ölçülü, kafiye.
meymün	:uğurlu, kutlu.
meylullah	:Allah'a yönelik.
meze	:tat, lezzet.
mezid	:artmış, çoğalmış.
mihmân	:misafir, konuk.
mihr	:güneş.
mihnet	:sıkıntı, zorluk.
mill	:göze sürme çekmeye mahsus bir alet.
mi'râc	:Hz. Muhammed'in göğe çıkması.
minar	:minare, yüksek kule.
min külli bab	:her kapıdan ve her taraftan.
mis	:bakır.
mişkat-ı Enver	:nurlar odası.
misbâh-ı hakikat	:hakikatler yüzgeci.
mu'attal	:bırakılmış, kullanılmaz, boş.
mu'attar	:güzel ve iyi kokulu.
muhtasib	:suçlu takipçisi, komiser.
muhib	:seven.
muhti	:hataya düşüren, yanıltan, hata eden.
muhâl	:imkansız.

muhayyer	:seçmeli, beğenmeye bağlı.
muhannik	:olgun, yetişmiş, kâmil, tecrübeli.
muglak	:kapalı,gizli.
muktedâ	:uyulan, tabii olunan kimse.
mukayyed	:kayıtlı, bağlı.
mukaddem	:geçmiş.
mukarrer	:kararlaştırılmış.
mukarreb	:yakın, yakınlık.
mukbil	:Allah'ın kutlu olarak yarattığı.
murg-ı zâr	:yanık yanık öten kuş.
mün'im	:ihsan eden, nimet veren.
müdam	:devamlı.
müheyya	:emre uyan.
mükedder	:bulanmış, kederli.
mül	:şarap.
müreddid	:ilaç.
mürde	:ölmüş.
mun	:bu.
müntazır	:bekleme.
mûcip	:gerekli, لازمli, icap eden.
mücerred	:soyulmuş, çıplak.
mücizât	:mucizeler.
mübdei	:iddia eden, savcı.
müdâm	:devamlı.
müdgam	:biribirine yüklenmiş.
müferrih	:rahatlatıp teskin edici.
mütabiat	:bağlı olan, uyanlar.
müşekkel	:cüsseli, gösterişli.
müşk	:güzel koku, misk kokusu.
Müşteri: jüpiter	:dokuz gezegenden biri.
müyesser	:kolay, kolaylık.
müzd	:sevap, mükâfat.

-N-

nâbinâ	:görmeyen, kör.
nâçâr	:çaresiz.
nâdân	:cahil, eçhel.
nâfi	:menfaatli, faydalı, kârlı.
nâgehan	:ansızın.
nahif	:incelmiş.
naib	:vekil, vekili.
nakş	:nakış.
nâküs	:çan.
nakkâş	:süsleyen, boyacı, mecazen Tanrı.
nakkâş	:her şeyi süsleyen Allah.
nakş-ı hâtem	:yüzük kaşı.
nakş-i nigar	:sevgilinin nakşı, süslemesi.
nâle vü figân	:ağlayıp inlemek.
nâlân	:inleyen.
nâ-ümid	:ümitsiz.
nâzenîn	:nazlı.
nebr	:kibir, kendini beğenme.
nedîm	:meclis arkadaşı, sohbet arkadaşı.
neg	:şöhret.
neng	:utanma, şöhre, ün.
neng ü nam	:şan ve şöhret.
nefh	:üflemek.
nefhâ-i sur	:sura üflemek, İsrail'in sur'u.
nefsikafir	:nefsin isteklerini bastıran.
nekkar	:hileci, düzenbaz.
nergis-i mestane	:baygın bakışlı, mahmur, nergis.
nişan	:hedef.

ne kem	:ne eksik.
nergis-i mestane	:sarhoş nergiz.
nesîm	:güzel esinti.
nesl-i beşer	:Hz. Âdem'in soyu.
nesteri	:yaban gülü, ağustos böceği.
nesîm-i can	:can rüzgarı.
nesîm	:hafif esen rüzgar.
ne tan	:ne hayret, şaşılacak şey.
nevâ	:ses, seda, ahenk, geçinecek şey.
neval	:nasip, iyilik.
nev-bet/nöbet	:sıra, sıra ile görülen iş.
nevâl	:talih, kısmet.
nihad	:tabiat, huy, yaratılış.
nik	:iyilik, iyi, güzel.
nikâb	:yüz örtüsü, peçe.
nisâr	:saçma, serpmeye.
nîş	:böcek, arı iğnesi, diken, zehir.
nitâ ki	:nitekim.
nite	:nasıl.
niter	:ne ister.
nuhfet	:nüş eylemek, içmek.
nuhuft	:musikide bir makam, gizli, saklı.
nöker	:hizmetçi.

-O- Ö-

od	:ateş.
okımak	:çağırarak.
olârun	:onların.
oliser	:olacak.
olgil	:o, o ki.

orun (urun)	:makam, yer, menzil.
ög	:akıl, us, anası ölmüş.
ök	:akıl.
oküş	:çok, fazla, fazla.
ömr-i câvidân	:ebedî ömür ve ebedî saadet, mutluluk.
ötürî	:dolayısıyla, sebebiyle.
öz	:kendi.
özin	:kendi, kendisi.
özin insanı	:göz bebeği.

-P-

pâyân	:son, nihayet, bitim, sûfinin ulaşacağı birlik.
pâre	:parça.
paymal	:ayakaltında kalmış, çiğnenmiş.
peyâm	:haber
peyapey	:birbiri ardınca durmadan.
pâyimâl	:ayakaltında kalmış, çiğnenmiş.
perveriş	:terbiye.
pertev	:parlaklık, ıyık.
penâh	:sığınmış, sığınma yeri.
pertev	:ıyık, ziya.
pes	:o halde, öyle ise.
peş	:motif.
peşşe	:sivrisinek.
pervâz	:havaya uçma, uçucu, uçan, kanat.
pervâne	:ışığın etrafında dönen ve yanan kelebek.
perverdigâr	:Tanrı, Allah, Çalab, Huda.
perveriş	:terbiye.
pertev	:ıyık, parlak.
perver	:besleme, beslenme.

peyk	:uydu, bağlı olan.
peyker	:yüz, surat.
peyveste	:ulaşma, bitişik, daima, kavuşma.
piç ü tâb	:ıstırap, telaş, endişe.
piç der piç.	:kıvrım kıvrım.
pîşe	:iş, sanat, huy.
piş ü tâb	:ızdırap, sıkıntı, endişe.
pîrân	:şeyhler, pirler.
pirûz	:kutlu, hayırlı, uğurlu.
pîr	:ihtiyar, yaşlı, şeyh.
pişva(pişüva)	:uyulan, kıymetli, büyük.
pîşe	:sanat, meslek, huy, adet.
piyâz	:soğan.
puhte	:pişmiş, pişkin, olgun.
pürfigân	:inliyerek ağlama, çığlık çığlığa.
pürhısal	:hasletlerle ve huylarla dolu.
pürhûn	:kan içinde, kan dolu.

-R-

raksan	:dans eden, oynayan.
râm	:itaat eden, teslim olan.
ra'de	:gök gürültüsü.
revnâk	:parlaklık.
ravza	:bahçe, çimenlik.
rayegan	:bedeva.
rây	:fikir, rey.
râz	:sır, güvenilen şey.
rebâb	:tambur şeklinde kısa saplı saz.
refref	:ince yumuşak kumaş, salkım ağacı, minder, yastık.
rehnüma	:yol gösteren, rehber.

rehâvi	:Türk müziğinde bir makam.
renc-i şerbet	:şerbet ve ilacın eziyeti.
rencur	:hasta.
reşk	:kıskançlık, kıskanma.
revân	:ruh, can, yürüyen, su gibi akarcasına giden.
revgan(rugan)	:yağ.
reyhan	:gönül açan güzellik,güzel koku
ridâ	:örtü, hırka.
rismani	:ip, halat.
riv	:hile, düzen.
ru be ru	:yüzyüze.
ruh	:can.
rumukine	:kindar rum.
rum ü şam	:Anadolu ve Arabistan.
ru'yet	:görmek, görülmek.
rüşen	:aydın, parlak, meydan.
ruz	:gün.
ruzi	:rızık.

-S-

sabr-ı cemil	:güzel sabır.
sâ	:süren, sürücü.
sad	:100 (yüz) Farsça.
sad-pâre	:yüz parça.
sad-âferin	:yüzlerce aferin.
sadef	:inci kapağı.
sadr	:oturulacak en iyi yer, göğüs, yürek.
sâfi	:soluk, açık, belli.
sağış	:sayı, adet.
sahb	:sahabiler, her vakit, hep.

sâki	:içki ve su dağıtan kimse.
sal	:yıl, sene.
salâ	:okunan salavat, dua, çağırış, meydan okumak.
sâil	:dilenci.
samed	:hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah.
samurmak	:sayaklamak ve söylek
sân	:kolay.
sanavber	:çam.
sanem	:put,mecazen çok güzel.
sâni	:ikinci.
sani-i bîçun	:benzersiz yaratıcı.
saniye's neyn izhüma fi'l-gâr	:ikisi sevr mağarasında iken 2.kişi'nin ikincisi.
sâr	:deve.
sâye	:gölge.
sayd	:av.
sayru	:hasta.
saz	:sarı.
sebak	:ders.
sebûkbâr	:yükü hafif, hafif yüklü.
sebel	:gözde olan hafif perde.
sebzvar	:olmak, hoş, güzel, canlı olmak.
segirtmek	:koşmak.
sehil	:kolay.
seligündür	:senindir.
selsebil	:tatlı suyu olan çeşmenin adı.
senî	:yüce.
serâ	:saray.
serayir	:gizli şeyler, sırlar.
serd	:sözleri seri olarak, düzgün ve iyi söylemek.
serâir	:sırlar.

serfinaz	:başını kaldıran, benzerinden üstün olan.
serseri	:işsiz güçsüz, başıboş.
ser vermek	:candan ve baştan geçmek.
serencâm	:bir işin sonu.
sergeşte	:sarhoş, perişan, başı dönmüş.
sergerdan	:başı dönmüş.
sergüzeşt	:insanın başından gelip geçen olaylar.
sergerdân	:başı dönen, şaşkın, perişan.
ser-firâz	:başını yukarı tutan.
serv	:sevgilinin boyu.
server	:en ileri gelen.
server-i Settâr	:günâhları örten Allah.
sevad	:karartı, uzaktan karartı şeklinde görülen.
sevü	:sevgi, sevimlilik.
sevdâ-yı ham	:ham heves.
seyl	:sel.
seyr	:yürüyüş, yürüme.
seyran	:seyretme, gezinme, bakıp görme, gidiş.
sidretü'l-müntehâ	:arşın sağ yanında bir ağaç.
sim	:gümüş.
sıfat-ı ismi- zat	:Allah'ın sıfatları ve ismi.
silsile	:zincir, birbirine bağlı sıralanan şey.
sinlemek	:sinilemek, inlemek, inilti ses çıkarmak.
sirkengebîn	:ekşi bal şerbeti.
sıdk	:gerçek.
sîret	:yol, gidiş.
sivâ	:diğer, başka.
sıyam	:oruç.
süst eyleyen	:gevşek bırakan.
süveydâ	:yüreğin ortasındaki kara benek.
subh	:sabah.

subh-u şam	:sabah-akşam.
subh-u muattar	:kokulu sabah.
sucûd	:secdeler.
sûd	:kazanç, gelir, kâr, fayda.
sûd etmek	:fayda elde etmek.
sûret peres	:puta tapan.
soylamak	:araştırmak, aslını aramak.
suzen	:iğne.
süheyli	:Yemen'de çok iyi görünen bir yıldız.
söli	:söyle.
soğulumak	:suyun kesilmesi, kuruması.

-Ş-

şâd	:sevinçli, mutlu.
şâdi	:sevinç.
şâd kan	:sevinçli, muradına ermiş.
şâha	:ey şah.
şâh-ı behah	:mürid olan, aziz olan Allah.
şâhbaz (şehbaz)	:beyaz iri doğan kuşu.
şahid-i hâl	:bu duruma şahit.
şâh-i Edhem	:İbrahim Edhem.
şakk	:parça.
şakik	:bir şeyin parçası, ikiye bölünmüş.
şâkird	:öğrenci, talebe, mürid.
şar	:danışılan ve sorulan kişi.
şâr	:şehir.
şepnem	:çiğ, kırağı.
şeb	:gece.
şefi'	:şefaatçi.
şehbâz	:iri doğan.

şehd	:bal.
şeh	:şah, hükümdar.
şehi	:arzulu, istekli, iştah açıcı.
şehnâz	:bir musiki makamı, iri ve beyaz doğan.
şehevâr	:padişaha layık.
şehriyâr	:hükümdar.
şehvar	:hükümdara uygun şekilde.
şeme	:koklama, az şey.
şem'	:mum.
şaire	:arpa.
şerhâ	:dilim dilim, parça parça.
şerahlendi	:açıldı.
şeydâ	:çılgın, şaşkın, sevgiden aklını kaybetmiş.
şey'ü lillah	:Allah için bir şey.
şikar	:av.
şir	:arслан.
şirin	:tatlı.
şîve	:eda, söyleyiş.
şürrü'n-nas	:insanların en şerlisi
şumar	:saymak
şûr	:çığıltı, şamata, tuzlu, kekremesi.
şûr-ı şer	:kuru gürültü.
şöre	:çorak.

-T-

tâ'at	:ita'at.
tâb	:parlaklık, ışıklık.
tabib	:doktor.

tabik	:çiriş, tuşkal.
ta'cil	:acele etmek.
tağlın	:dalgın.
tahiyyat	:selamlar, hayır dualar.
tahkîk	:gerçeği araştırıp hakka bağlamak.
tanka batmak	:hayretler içinde kalmak.
taksir	:günah, eksik, noksan.
tahrir	:yazmak, yerini belli etme, anlatma, bildirme.
tal'at	:doğuş, görünüş.
tal'at-ı ber kemal	:olgunlaşmış yüz, çehre.
tâlib	:isteyen.
tama	:aç gözlülük.
tanlamak	:şaşırmak.
tanbur	:çalgı aleti.
tanyili	:seher yeli.
tapu	:huzur, zat, kat.
tarâvet	:tazelik.
tasavvur	:düşünme.
târ	:at yelesi kılı, karanlık, saç teli.
tar u mar	:dağınık, perişan
taş	:dış, çalak, çabuk acele atılan.
taşra	:dışarı, açıkta.
tâvuz	:tavus kuşu.
tayyar	:uçan, uçucu.
tâze vü ter	:taze ve çok taze.
ta'zim	:ululama.
tebârek	:mübarek.
tecellî	:görünme, belirme, Tanrı lütfuna nail olma.
teaddüd	:birden fazla, olma
teferriş kılmak	:açılmak, ferahlanmak.
tehayyür	:hayrette kalma.

telh	:acı.
tekyelenmek	:yaslanmak, dayanmak.
tendürüst	:sıhhatli,duyuları sağlam,vücudu sıhhatli
tenk	:dar, sıkıntı.
teng-i can	:gönül ve can sıkıntısı.
terkin urmışam	:terk etmişem.
terek	:tabak, raf.
tere	:taze meyve, sebze, ot.
tevfik	:Tanrı'nın lütfuna koşma.
tevki	:padişah buyrukları, nişan, işaret.
tıfl	:küçük çocuk.
tılsım- mar	:yılan tılsımı, gizli hazineyi bulma tılsımı.
tıyb	:güzel.
timâr	:tedavi, ilaç verme, yara ve ağaç bakımı.
tiryâk	:panzehir.
teşne	:susamış.
teşviş	:bulanıklık.
tufeyl	:çocukça yapılan iş, oyun, işe yaramaz.
turak varmak	:durmak, kıyam etmek.
turuser	:karşı durmak, karşı koymak, erişmek.
tulû	:doğmak.
tutsak	:esir.
tûtiyâ	:papağan kuşu.
tutiya ta'na urur	:papağan beğenmez, mest edici bülbüe güler.
tüfeyli	:dalkavukların reisi.
tolunmak	:ayın dolunay durumuna gelmek.
tolınmak	:batmak, gurub etmek.

-U-Ü-

uçmak	:cennet.
ukbâ	:ahret, öte dünya.
ülvî	:ulu, yüksek.
ulûm	:ilimler.
umman	:deniz.
urmak	:yüksek sesle söylemek, bildirmek, vurmak.
urtur	:ne yap ne et.
us	:akıl.
usal	:önem vermeyen, gafil.
ûş	:işte, şimdi.
ûd	:çalgı aleti.
uygul	:yetişen, kâmil.
üns	:alışkanlık.
üstâd	:hoca.
ütmak	:yutmak, yararlanma.
oküş	:çok fazla.

-V-

vâ	:vah vah, yazık.
vahdet	:birlik.
vamık	:efsane kahramanı (Vamık ve Azra).
varak	:yaprak.
vaye	:nasip, kısmet.
vasl	:bitişme.
vazı'ger	:koyan, eden, daldıran.
va'z u edkan	:usul ve töre.
vefâ	:sözünde durma.

velâ	:yakınlık, dost.
vilayet	:velilik, idarecilik, yumuşatmak.
velî	:lakin fakat.
vesâvis	:endişeler.
visâl	:sevgiliye kavuşma.
visâl-i ka'be	:kabeye kavuşma.
virân	:yıkılmış, harab.
vüs'at	:genişlik.
vüsâl	:iyiliklerin yapımına vesile olan.
vuslat	:kavuşmak.

-Y-

yâd	:anma, hatırlamak.
yâdiğâr	:hatıra.
yakîn	:kesin, kesin bilgi.
yalıncak	:çıplak.
yâr	:sevgili.
yarağ	:hazır, hazırlık,gerekli iş.
yâs	:şekil, biçim,yasemin çiçeği.
yazuk	:acınacak kul, günah, suç.
yazuklu	:acınacak halde
yazug	:günah.
yavı kılı özünü	:kendini kaybetti.
ye	:yine.
yeg	:renk, şekil, iyi.
yeg(yig)	:iyi, üstün
yegrek (yigrek)	:daha üstün, daha iyi.
yekayek	:birtak, birden bire.
yektâ	:tek, eşsiz.
yekrek	:iyi.

yeksân	:bir olunan.
yeliler	:koşup giderler.
yez	:bağ, dikenli çalı.
yezdan	:Tanrı, Çalab.
yile vermek	:boşa geçirmek.
yil	:rüzgar, yel.
yilmek	:uğraşıp çalışmak, yapma.
yiyr	:kötü koku.
yitiri görmek	:yitirip gidermek.
yüğürtmek	:koşmak, hızlı yürümek.
yüzlemek	:yüzünü dönmek.

-Z-

zahm	:yara.
zağ	:karga.
zâhir	:açıkta, meydana gelen.
zâhid	:dünyadan el etek çekmiş, çok ibadet yapan, sofu.
zâri	:ağlamak, inlemek.
zâr u bîmar	:hasta, inleyip ah eden hasta.
zenbur	:arı.
zebûn	:zayıf.
zecr	:azarlama, engelleme.
zecrile	:zorla.
zehre	:öd ve cesaret.
zehr-i nûş	:zehir içmek.
zenbur	:eşek arısı.
zevki tahkik	:araştırma zevki.
zerdendür	:altun sebebiyledür.
zerg	:hile.
zerger	:sarraf, altun işleyen.

zerbân	:sarraf.
zîbâ	:süslü, yakışıklı.
zib-i karr	:göz aydınlığı, süs.
zihi	:güzel.
zihidem	:ne güzel vakit.
zihi kadem	:hoş ayak.
zinhâr	:sakın, aman, asla.
zinhâr	:sakın, aslâ, kesinlikle.
zîr ü zeber	:alt ve üst.
zişt	:çirkin.
zuhûr	:meydana gelme.
zunnûn	:Zünnûn-i Mısırî.
zühd	:kendini ibadete vermek.
zühre	:zuhre yıldızı,venüs
zûkâm	:nezle hastalığı.
zulâl	:temiz, tatlı su.
zülf	:saç.
zülf-i tâb	:parlak saç, sevgilinin saçı.
zülfikâr	:Hz. Ali'nin kılıcı.
zülf ü nigâr	:sevgilinin saçı.